OCTAVIAN GOGA

O P E R E

III

T E A T R U

Ediție îngrijită, prefață,
note, bibliografie și indici
de
i O N DO DU BĂLAN

$®£î<r. tutu,; , ₄

V

S C R I I T O R I R O M A N I

E D I T U R A M I N E R V A
București, 1972

DOMNUL NOTAR

DRAMĂ IN TREI ACTE DIN VIAȚA ARDEALULUI

PERSOANELE:

TRAIAN VĂLBANU, notar în Lunca
NICULAIE BORZA, ţăran fruntaş, socrul; notarului
DR. IERONJM BLEZU, funcţionar în minister^ Buda-
S pesta, candidat de deputat guvernamental
SOLOMON NICOARĂ, preot în Lunca
MITRUŢ, pristavul satului
TODERAŞ, fecior de sat
CÎRCIUMARUL CAIAFA
1» DASCĂLUL ILILŢ
CANTORUL TiOPLEA
GAL ŞANDOR, sergent de jandarmi
STAN HOPIRTEAN
OTILIA SFETESCU
fS LINA, slujnică la notar
ANA, nevasta notarului
Ţărani, jandarmi, lăutari, femei, copii.

Se petrece în zilele noastre în satul Lunca, centru electoral de pe cîmpia Ardealului, pe vremea unei alegeri
Si» de deputat.

S-a jucat întîia oară pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în seara de 16 februarie 1914.

ACTUL I

Cancelaria notarului cu ferestrele spre stradă. Interiorul unei case de la ţară cu tavan de grinzi. Mobilierul jumătate de la oraş, restul ţărănesc. Biroul notarului cu cărţi şi registre. Deasupra, pe părete portretul împăratului Frantz Iosef, sub el două pistoale încrucişate şi o puşcă. Alături telefonul. In colţ altă masă. Laviţă ţărănească împrejur; o ladă şi deasupra icoana Sfîntului Niculaie, cu candela aprinsă. Cînd se ridică cortina, în faţa uşii, notarul împarte ordine la cinci jandarmi ungureşti în ţinută de serviciu. în fruntea jandarmilor, sergentul Gal Şandor. La biroul notarului, răsturnat pe un fotoliu, candidatul de deputat, dr. Ieronim Blezu, răsfoieşte o carte.
Sîmbătă seara, orele opt. Lampa aprinsă.

SCENA I

NOTARUL, SERGENTUL GAL, JANDARMII, CANDIDATUL

NOTARUL

(către Gal)

De-aia am zis eu, trimeteţi pe Şandor, vorbesc eu cu Şandor... Aşa te-a trimis... Pentru că, înţelegi, alegerea de deputat nu-i glumă...! Aici trebuie om priceput... De aceea, cum ţi-am spus, mai cu seamă pe popa Nicoară... înţeles? Doi inşi să nu se mişte de la poarta lui. Cine intră, cine iese: la catastif... Dascălul tot aşa... Auzi, Gal? Ăştia trag sforile. Bagă bine

de seamă... Dumneata eşti lup bătrîn. *(Rumoare Intre jandarmi.)* Domnul solgăbirău spune că te pricepi__ ai?

JANDARMII

(zlmbind)

Ilăă...

GAL

Noa, eu, mă rog frumos, am muştruluit destul...

NOTARUL

Da' scurt... ştii, fără vorbă multă...

GAL

Noa, eu mă rog frumos, la mine: ainţ-ţvai la arişte cu el... eu nu dau răgaz...

NOTARUL

Că, vezi, acum în sara asta, la noapte se hotărăşte.., Mîne la alegere, să meargă tot strună... Auzi? Şi dacă se găsesc de ăia de la Sibiu...

JANDARMII

Studenţi...

NOTARUL

Aşa, studenţi... nici un pardon.

GAL

La ţuhaus...

NOTARUL

Da... Ei, aţi înţeles?

JANDARMII

Înţeles, domnu notar!

NOTARUL

Acum la inspecţie! Şi cînd o fi şi-o fi, vă dau de veste cu Mitruţ. *(Jandarmii salută şi pornesc spre uşă. Candidatul, în ultimul moment, ridică ochii din carie şi face un semn notarului. Notarul urmind.)* Gal, ascultă... Ceilalţi puteţi ieşi... Fă-te încoace!... *(Gal se opreşte, ceilalţi ies.)*

GAL

Porunca, domnu notar!

NOTARUL

Uite, măria-sa domnul candidat de deputat Bleza are o vorbă... Magnificenţă, domnul straja-meşter...

GAL

Gal Şandor, cu supunere...

CANDIDATUL

(se apropie de Gal şi-i întinde o bancnotă)

Aşa de-o pălincuţă... he... noaptea lungă...

GAL

(înfundă banii in buzunar, salută ţi se apropie de uşe)

Trăiască măria-sa domnu deputat! Trăiţi! La mine, mă rog, ainţ-ţvai, l-am ras...

NOTARUL

Aşa, aşa, Şandor... *(Gal iese.)*

CANDIDATUL

Ainţ-ţvai, *sapristi...* Bine, bine, foarte bine...

SCENA II

NOTARUL, CANDIDATUL

NOTARUL

Ăsta e la roată, magnificenţă... Pumn bun de Ja Kecikemet... acu după o hîrtie...

CANDIDATUL

Hm. O sută de coroane...

NOTARUL

Foarte bine... Se întăreşte Şandor.

CANDIDATUL

Mă rog frumos, astea-s emolumintele lor... *Primo vivere, deinde filosofari.*

NOTARUL

Adevărat.

CANDIDATUL

Pentru că, mă-nţelegi, domnule Vălean, pe lumea asta, plane astăzi tot vine după emoluminte... Da... Orice-ar spune domnu advocat Florian, *sapristi,* vorbe de gazetă, vorbe de cafană... Ştiu bine eu...

NOTARUL

Aşa-i, magnificenţă... Dar, vedeţi, vin de ăştia noi, aici în casa mea, aici în cancelaria satului; chiar ieri, vineri, au fost, cînd se vorbea că o să călcaţi pentru prima dată în comuna Lunca pe ziua de astăzi la cuvîntare de program, au fost, magnificenţă, doi de la Sibiu, de la teologie, ştiţi chiar proaspeţi, cu fumuri, pălăria mare, nasu-n vînt, vorbe de la Bucureşti; „Poporul, poporul..." Cu de astea vin... Eu, iacă la Pesta, la cursul de notar am văzut multe... Mă

ştiţi de şase ani... înţeleg poporul foarte bine... Aş putea zice: sînt chiar socialist... Adică aşa...

CANDIDATUL

Lasă-mă, domnule Traian, cu poporul... lasă-mă... Poporul să-şi vază de treabă, *sapristi... ergo,* să-şi ţie gura... scurt... Să se facă cucuruzul, înţelegi, cucuruzul... Să aibă ce băga-n gură, înţelegi, să-şi zică ocinaşele sara, să se întoarcă cu faţa către părete... da... poporul... na... Iar domnişorii ăştia cu părul vîlvoi, cari umblă de smintesc oamenii şi *quasi* se iau de gît cu baronii din casina magnaţilor, ăştia trebuiesc scuturaţi, o bătaie *prima classis, caniş mater,* să le treacă metricea... na...

NOTARUL

Îi scuturăm acum..

CANDIDATUL

Gal, ai?

NOTARUL

Gal şi alţii... Ce altfel să vedem... *(Se uită la ceasornic.)* Tocmai opt ceasuri. Pristavul e prin sat, de la om la om. Trebuie să vie. Ştiţi în sara din urmă s-alege. La noapte nu-i mai schimbă. Prostul dacă apucă să deie mîna, se ţine. Am eu, printre ei, unu de încredere, Hopîrtean Stan, fost zupaş la honvezi, se încurcase cu nişte cai; l-am scăpat şi de niscai daraveri cu finanţii, patru căldări de rachiu pe nespuse... De şase luni pentru-o iscălitură nu l-am putut limpezi... Le-a făcut la Gherla... Da-i bun, bun de astea... i-am spus: „Auzi, Hopîrtene, bani sînt: zece zloţi votul şi tu doi de toată căciula... învîrteşte-te..." Acuma el se sfarmă cît poate... Trebuie magnificenţă, să trecem sara asta şi pe la el, să-i daţi o vorbă, să-i spuneţi că intră negreşit la comitat...

CANDIDATUL

Vai de mine, cum să nu? Bucuros, puiule, şi două. *Sapristi...* Putem chiar acum...

NOTARUL

A... nu... Se poate? Trebuie mai întîi oleacă de gustare. *(Intră Ana.)* Iaca tocmai vine soţia mea... Fă-te încoace, Aneto, să te recomand...

SCENA III

NOTARUL, CANDIDATUL, ANA

CANDIDATUL

A, d-na Vălean... mă bucur din toată inima... Mă recomand doctor Ieronim Blezu, secretar în minister^ actualminte candidatul cercului Lunca...

ANA

Mulţumesc, domnule... mulţumesc.

CANDIDATUL

Acum am întîia oară onoarea...

ANA

îmi pare bine... Poftiţi, poftiţi, ocupaţi loc...

NOTARUL

Cum stăm cu masa?

ANA
(aranjează masa)

Se găteşte... Să ne iertaţi, aşa cu graba... Dumnealui ne-a spus numai după-amiazi... Vedeţi, aici ca la sate... n-avem toate cele... Ba şofranu lipseşte, ba... iaca s-at

part şi solniţa... Lina asta... Şi purcelu-i cam tinerel, de trei săptămîni...

NOTARUL

Las-o acum cu naşterea... Mai repede, mai repede... Magnificenţă...

CANDIDATUL

A, mă rog, lăsaţi, doamnă Vălean... Ştim noi... la sate se găteşte... Aa... mă rog...

ANA

Păcatele noastre, am uitat şi piperul... Aşa-i cu graba... Odată suntem gata... *(Iese.)*

SCENA IV

NOTARUL, CANDIDATUL

NOTARUL

Scuzaţi, magnificenţă.

CANDIDATUL

Poftim?

NOTARUL

Soţia mea...

CANDIDATUL

Cum?

NOTARUL

Vorba ei, ca la sate.

CANDIDATUL

Da' mă rog... e foarte bine... cum: scuzați? *Sapristi...* e foarte bine... Şi frumoasă, domnule Traian... da.... da... şi gospodină... ai?...

NOTARUL

De... dacă m-am aşezat în Lunca... patru poşte de-la Aiud... îmi trebuia...

CANDIDATUL

Da, negreşit, un sprijin...

NOTARUL

Da, vorba vine, sprijin... Socru avea partid mare...

CANDIDATUL

înțeleg.

NOTARUL

Aici aşa merge... Ştiți: ai partid?... Da' de ce nu se grăbeşte? Aneto!

CANDIDATUL

Lasă, mă rog. Avem vreme *(De afară glasul Anei:- „Viu, viu!")*

NOTARUL

El avea partid mare... bătrînul... om ciudat... ca şi ceilalți. Cioban colțos... Ce să te-nțeleagă el?... Ce ştie el de cărți, numeri, rubrici în patru protocoale... Cu răboju-n grindă şi cu amnaru-n buzunar...

CANDIDATUL

Bătrînii, domnule Vălean... Calul bătrîn... *sapristi....*

NOTARUL

Adevărat... nu mai învață buiestru...

CANDIDATUL

Ei, vezi.

SCENA V

NOTARUL, CANDIDATUL, ANA, LINA

(Ana, cu un sfeşnic cu două luminări aprinse, intră urmată de Lina, care aduce într-o tavă mare un purcel aranjat frumos.)

ANA

Să iertați de aşteptare. *(Către Lina.)* Aici la mijloc. Trage la o parte florile... Dincolo... Să iertați... Aşa... Poftiți la masă... *(Lina iese grăbită.)*

CANDIDATUL

(încet către notar, arătînd spre lina)

Mititica?

NOTARUL

Slujnică la noi...

CANDIDATUL

Bună bucățică, *sapristi...*

ANA

Poftiți, dumneavoastră aici...

NOTARUL

Vă rog, magnificență...

CANDIDATUL

A... dar ştii că-i frumos, *sapristi,* foarte bine... *(Se aşează la masă.)*

ANA

Sărăcuţu... aşa cu nuca-n gură... da' mic... trei saptămîni... Urechiuşa stingă s-a pîrjolit de tot... Să trec şi vinu de pe laviţă...

CANDIDATUL

Nu... aşa-n tigaie e admirabil... Vă felicit, doamnă___ Serios...

NOTARUL

Borviz, Aneto!

ANA

L-am pus să se răcească în vedriţă. Poftiţi... Poate vă place capul?...

CANDIDATUL

Mulţam... Lăsaţi... Da' de ce numai două tacimuri? Ei, asta nu merge... Ne supărăm aşa... Placă aici şi. dumneavoastră... Placă... Nu, nu...

NOTARUL

Poftiţi pulpa, magnificenţă... Salata, unde-i salata?'

ANA

Mulţumesc, noi avem de lucru pe-afară... Numai cu Dumnezeu... Poftim salata... Iaca pînea... *(îi face cruce şi o taie.)*

CANDIDATUL

Nu, doamnă Vălean, îmi pare rău... De ce?....

NOTARUL

(Repede. Lasă crucea acum... Lasă crucea...

ANA

Dacă aşa-i legea... Poftiţi... Poftă bună! *(Iese.)*

SCENA VI

NOTARUL, CANDIDATUL

CANDIDATUL

(mincînd cu poftă)

Mulţam frumos... da, da, legile trebuiesc ţinute... Ştii că am o poftă...

NOTARUL

Uite, vedeţi, legi de astea mă fierb pe mine... Legile lor, magnificenţă...

CANDIDATUL

De, drăguţule, *dura lex, est lex...*

NOTARUL

Grozav de greu mă potrivesc eu între oamenii ăştia...

CANDIDATUL

Şoarece de oraş... *Sapristi...*

NOTARUL

Apoi ce credeţi?... Toată copilăria la Aiud... Tata vicenotar la comitat, după mamă înrudit de departe cu Varvareştii din Odorheiu... Pîn-am isprăvit cursul de notar, n-am fost niciodată la sat... Tata mai spunea

cîteodată de moşu, fost birău în Mihalţ... Nu l-am cunoscut... In colegiul reformat de acolo şase clase... pîn-a murit tata... mama s-a dus mai demult... Şi eu, eu nu eram ca ăia cu cămaşa scoasă...

CANDIDATUL

Băiat de domn, *sapristi...*

NOTARUL

Umblam si în familii...

CANDIDATUL

Sigur...

NOTARUL

Poftiţi... Mai poftiţi, magnificenţă... La mulţi ani deputăţia!

CANDIDATUL

Să vedem. Vorba lui Gal cum or fi muştruluiţi, ai? Mă rog, la Aiud sunt multe familii de nemeşi... Ce s-a ales de viţişpanul Şarkozi?... Eram prieteni buni...

NOTARUL

Da... Şarkozi... cum nu... foarte fain om... a murit... Şi Deneş, protopopul reformat... poate-l ştiţi... Belavari de la temniţă, inspectorul, am umblat regulat la el în familie, cînd eram student pe-a şasea la *collegium...* Hm... avea o fată, Irma...

CANDIDATUL

A... na... na... bibi... na! *Filia hospitalis...* ha, ha!... *Sapristi...*

NOTARUL

Mă rog...

CANDIDATUL

Lasă că le ştiu eu, domnule Vălean... De ce-am rămas holtei? *Caniş mater...* Unguroaicele, nene, au draci...

NOTARUL

Ha, ha! Da' încă cum, mă rog!

CANDIDATUL

Cînd le-apucă, domnule, cînd le-apucă... ai? ce zici? *(Închină.)*

NOTARUL

Da, da... *(închină.)* Da. Şi Irma asta o nebună... De cîte ori ieşeam sara pe malul Murăşului... Mă lua aşa de braţ, repede... Strîngea, magnificenţă...

CANDIDATUL

Mie-mi spui, *sapristi,* mie-mi spui?

NOTARUL

Strîngea de lăsa urme... Să ştii că mă mărit cu tine... Şi ne înfundam în trestiş...

CANDIDATUL

Sapristi...

NOTARUL

Ea de cincisprezece, eu de optsprezece... cînta din gură... frumos ... şi la clavir... învăţase la Cluj... Parc-o aud... *(Fredonînd.) Maros vize folyik cendeşen...*

CANDIDATUL

Bravos... Păi dumneata eşti meşter, *caniş...* Ei... bravos... să trăiască... să trăiască!... Da... Irma... *(închină.)*

NOTARUL

S-a dus, magnificenţă... S-a dus... Are patru copii cu Darvai de la scaunul orfanal... S-a măritat, cînâ eram diurnist... Ehei, grea viaţa...

CANDIDATUL

Nu dubitez, puiule...

NOTARUL

Pîn-am ajuns aici...

CANDIDATUL

De, pînă te-ai potrivit...

NOTARUL

Doamne păzeşte... Ce potrivit? Mă rog să vedeţi ş£ să rîdeţi... Cu socru-mieu o păţanie... na... potriveala noastră... Vine odată vorba de-un clavir... Ascultaţi... ciobanul... Vorbeam aşa... Zic eu, nu ştiu cum, zic: „Asta vine frumos din clavir". Da' el: „L-am văzut şi eu odată, să-mi fi spus n-aş fi crezut... Gîndeam. aşa, o fi ca o fluieră, ca o ceteră... când colo, el c îi. un lădoi... Şi are două părechi de măsele..."

CANDIDATUL

Colosal..

NOTARUL

Mă rog... Două părechi de măsele... Unele negre,, altele albe... Şi spunea un neamţ la tîrg, zice: „Dacă vrei să cînte, îl calci pe picioare şi-l atingi la măsele... alea albe de joc, alea negre de jale... aşa... aşa vorbeşte... potriveşte-le..."

CANDIDATUL

Ei, asta-mi place... Asta-i colosală... îl atingi la măsele... ha... ha... *sapristi...* am s-o spun în minister... rîde Geza sefu... rîde colosal...

NOTARUL

Da, magnificenţă... aşa... ce să mai zic? Iaca nevasta, mă rog... cît am muncit eu aci... pînă s-a îmbrăcat nemţeşte... Ţinea la ce-apucase de la mă-sa... răposata... cum o fi fost, că n-am cunoscut-o... Nu lăsa... aşa morţiş... iaca, vedeţi, icoana acolo în colţ... Sfîntu Niculaie... Arde candela? Arde... Prostii băbeşti... Da' n-o pot scoate din casă... Ţine una: apără casa... Prostii...

CANDIDATUL

Da' le ştiu, frate... Şi la noi pe Someş... *(Intră Ana.)*

SCENA VII

NOTARUL, CANDIDATUL, ANA

ANA

Nu ştiu, dacă se poate...

CANDIDATUL

Poftiţi... Poftiţi.

NOTARUL

Ce-i?

ANA

Ăsta... Mitruţ... A venit... E cu noi în căsuţă. I-am spus s-aştepte. Zice că-i grabă. Ştii vorba lui': să vie la raport...

NOTARUL

Pristavul care a umblat prin sal.

CANDIDATUL

Da, da... Să vie.

NOTARUL

Zi-i să vie..

ANA

Să-i zic. *(Iese.)*

NOTARUL

Mare hoț ăsta... Trebuie luat de sus...

CANDIDATUL

(trece la biroul notarului, se așează in fotoliu şi ia o carte)

Lasă pe mine... *Sapristi...* Eu mă trag la o parte. Ciocăneşte-1 dumneata. *(Intră Mitruț.)*

SCENA VIII

NOTARUL, CANDIDATUL, MITRUȚ

MITRUȚ

Bună sara, bună sara...

NOTARUL

Ei?

MITRUT

Aşa-aşa.

NOTARUL

Repede!

MITRUȚ

Cum să zic, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Vorba ăluia...

NOTARUL

Ce vorba ăluia, vorba ăluia? Spune: ce-ai isprăvit? Ce zic? Nu vorba ăluia...

MITRUȚ

Ce să zică, domnule? Parcă s-au tresărit de tot... Mai demult, tot mai puteai spune două vorbe la crîşma lui Caiafa... Acuma, pace bună.

NOTARUL

N-o lungi, înțelegi! Spune, să ne facem socoteala... Nu vezi, mă? *Teremtete...* magnificența-sa aici!... Ai vorbit cu Hopîrtean?

MITRUȚ

Bună sara la măria-sa... n-am văzut... Să iertați...

CANDIDATUL

Să trăieşti, frate! Spune înainte.

MITRUȚ

Am vorbit cu Hopîrtean... tocmai la cruce, la Şipotul Sasului... Să vedeți...

NOTARUL

Dă-i odată!

MITRUT

Mă duceam aşa de capu meu... Colo, pe la plopii Mărgineanului, aleg nişte vorbe aruncate de departe... ca de adunare de oameni...

CANDIDATUL

Eh... ce-i?

NOTARUL

Spune!

MITRUT

O iau mai repede să văz ce-i... mă rog frumos... la larmălaie... strigau şi nu-şi dau rînd. Aleg aşa vorbe rupte: [...] „Florian să trăiască"...

CANDIDATUL

Florian... bine.

NOTARUL

Mai repede!...

MITRUȚ

M-apropiu... Ei chiote...

NOTARUL

Spune, mă, ce vrei!...

MITRUȚ

Adică minunea dracului... Hopîrtean... îi făcuse roată vreo doisprezece inşi. Ştefănuţă al lui Potop şi ficioru-so... ăştia mai viteji. Toţi cu frunză verde-n pălărie... Cît îi lua gura: „Du-te la honvezi strajameşter, la ciubăru varmeghiei..." El roşu, cu pieptaru desfăcut... Ştii, atunci îl făcuse scăpat. Acuma ce zici dumneata... Şi Negu al rotarului cu căciula pe-o ureche: „Du-te, mă, de-i spune notarăşului multă sănătate de la Oprea din Spini".

NOTARUL

Bestia. Zi-nainte.

MITRUT

Şi pe mine m-au sucit de vreo două ori... Aşa să mă bage la spaime... că-mi fac apa...

NOTARUL

Şi tu, slabule, coada colac, ha?

MITRUȚ

Vai de mine, domnule notar... Se poate? Slujba mea? Nu, nu... I-am luat cu vorba, aşa şi aşa... Oameni buni, dacă vreţi păşunea dintre piscuri... dacă vreţi să se sloboadă dările, mă, să se deie drumul în pădurea grofului... Aşa...

CANDIDATUL

Aha... *sapristi...* fain corteş... bine vorbeşte...

NOTARUL

Nagy kutya /cerem...

MITRUȚ

Cam ştiu eu cum umblă vorbele, mă rog de iertare... Da' nu prea prinde, măria-ta.

NOTARUL

Cum, nu prinde?

CANDIDATUL

Cum asta?

MITRUT

Uite aşa: nu mai prinde... Zău! Oameni proşti... Zice că tot aşa-i îmbată... că s-au săturat, că acum a bătut ceasu... tot atîta, ce-o fi, o fi... măcar să-i potopească cu reghimentul, să vie sîngele lor deasupra acum odată... O viată are omu...

NOTARUL

îi moaie Şandor.

CANDIDATUL

Spune, frate.

MITRUȚ

Zice că aşa-i în toate părţile, domnule... Volbură mare... Veneau asară doi inşi de la moara din Boian... Spun că groful nu îndrăzneşte să treacă prin sat, că i-au tăiat hamurile la podul din Gura-Văii şi l-au bătut muierile cu ouă clocite...

CANDIDATUL

Mă rog, nu umblă aşa ***aghitatorii?***

MITRUȚ

Cum adică? Jandarii? Ba umblă tot cîte patru!

NOTARUL

Nu aşa, mă! Nu pricepi. Ce jandarmi? Studenții, înțelegi...

MITRUȚ

Ştie-i Maica Precista. Nu s-aude. Spune Ioana, legiuită-mea, că zice că s-ar fi arătat trei inşi în deal la curmătură, aşa către sară, la nişte fomei în clacă s-ar fi arătat... erau îmbrăcaţi rumâneşte şi cu sapa-n spate, da' aveau mînile de domn ca spuma laptelui, se vedea cît de colo... Şi-ar fi zis că-i trimete Dumnezeu cu vorbă de sus să nu-şi lepede oamenii legea, că vine Antihîrț... Ce-o fi şi asta?!...

CANDIDATUL

Da, aghitatori, ***sapristi,*** aghitatori, aia vreau eu!...

MITRUȚ

De ăia nu s-aude, măria-ta.

NOTARUL

Păi cum s-a pornit aşa deodată, ha?

MITRUȚ

Mai anțerț, cînd a ars satu jumătate la Mihalț. Din care amnar a căzut scînteia? Iac-aşa prinde: nici nu ştii şi-o vezi volbură mare... Aşa-i' lumea asta, cum se zice: poporu...

CANDIDATUL

Să se facă cucuruzu ***caniş mater...***

NOTARUL

Ce popor, mă? Şi-a băgat coada popa, înțelegi... A căzut candidatul lor acum trei ani, cînd cu domnul Iloşvai; acum nu se lasă...

CANDIDATUL

Eo ipso.

NOTARUL

Nu spun şi de temniţi şi de domnii noştri, ha? De alea nu spun?

MITRUȚ

Cum să nu, rogu-te? Zice Oarță, ăsta, Ilie fonfu... ieri la Caiafa-n prag, zice: „Ăia-s domni de rumân, mă, cari stau în temniță să ne aducă direptatea — cum spune la gazetă, mă..."

CANDIDATUL

La gazetă, da... ***Sapristi,*** la gazetă...

MITRUȚ

Cum spune la gazetă, mă... Zic: „Ce direptate, mă Cirmoiag, că direptatea-i la împăratu..." Da' el:

„Acolo să se ducă, mă, să-i spuie vorbă oarzănă, că el săracu nu ştie, mă, că-i bătrîn şi bea cafeia acolo la casa lui... Şi-l poartă cu minciuna, mă..."

NOTARUL

Vedeţi, magnificenţă, le suceşte capu...

CANDIDATUL

Pardon... Păi bine, mă, cum îţi zice?

MITRUŢ

Mitruţ, măria-ta, Mitruţ pristavu...

CANDIDATUL

Bine, mă Mitruţ, eu nu mi-s domn de rumân, ha?

MITRUŢ

Ei ca proştii, măria-ta...

CANDIDATUL

Spune noa...

NOTARUL

Vorbeşte, cînd porunceşte magnificenţa...

MITRUŢ

Păcatele lor, săru mîna, oameni proşti... dumneavoastră...

CANDIDATUL

Spune, na, *sapristi...* Spune iute... Scurt.

MITRUŢ

Păi... să ierţi... zic că eşti ungur... acuma vedeţi, ei ca omu?...

NOTARUL

Da' nu vorbeşte ca noi magnificenţa?

CANDIDATUL

Pardon, pardon, mă rog frumos. Spune!

MITRUŢ

Vorbeşte, vorbeşte; da' alta răspunde... acuma eu spun ce zic ei: „că cine plăteşte, ala porunceşte... Şt dacă d-ta te-ai dat cu ungurii, nu mai eşti rumân sărac..."

NOTARUL

Idiot, taci!...

CANDIDATUL

Mă rog...

MITRUŢ

Că zice că d-la ai vîndut. pădurile de pe valea Someşului... Şi dacă vin oamenii acolo la Pesta îi iei cu *rictai* şi că mai tare muşcă... Oameni proşti...

NOTARUL

Idiot. Ţine-ţi gura!... Spune, ai umblat prin sat?...

CANDIDATUL

Aia-s bolînzi, mă... Zi aşa: bolînzi...

MITRUŢ

Aşa, aşa... nebuni... *(Către notar.)* Umblat cu Hopîrtean...

NOTARUL

Cîte voturi? Repede!

MITRUȚ

Am adunat unsprezece, cu mine doisprezecea Hopîrtean...

CANDIDATUL

Cum? *Sapristi,* fain lucru...

MITRUȚ

Treisprezece...

CANDIDATUL

Fain-frumos!...

NOTARUL

Şi zi treisprezece dintr-o sută douăzeci!... Lasă că vă învăț eu...

MITRUȚ

Domnule, eu slujba mea...

NOTARUL

Taci!

MITRUȚ

Dacă nu vreau, domnule... că nu-şi lasă legea să-i ajungă blăstămul, să nu le putrezească oasele în copîrşeu... Nu şi nu!

CANDIDATUL

Colosal!... Spune, *sapristi,* spune, că-mi place..*

NOTARUL

Prostii, magnificență...

CANDIDATUL

Nu, nu... Lasă... lasă să spuie... *Rustica natura, servat sua iura...*

MITRUȚ

Şi muierile, mă rog... a... greu de tot!... S-a repezit a lui Toader Stanciu la mine: „Ieşi afară, piază-rea, că în rîndul trecut tot din pricina ta [...] ne-a murit bou de dălac... şi ne-a spintecat ursu trei noateni în Purcăreți..." Eu: „Nu te burzului, tu muiere: asta-i slujba mea..." Şi aşa. Asta-i ca la patruzeci şi opt, domnule, răzmiriță mare...

CANDIDATUL

Bine... Om vedea noi mîne... Cînd vin din toate părțile... Şi voturi *vin* şi cătane vin... *Sapristi...* şi
16 reghiment vine...

MITRUȚ

Aş crede cu supunere...

NOTARUL

Taci! Ascultă!

MITRUT

Poftim.

NOTARUL

La socru-meu ai fost?

CANDIDATUL

A... S-auzim.

MITRUȚ

Fost... Să vedeți...

NOTARUL

Scurt! Ce zice?

MITRUT

Aşa către vecernie, asară... Sta pe podmol... Ştiţi, cu ciasiovul... ochelarii întorşi spre el... ce gîndea, ce nu gîndea... împătura o năframă... „Bună sara, bade Niculaie"...,, Bună să-ţi fie inima, Mitruţ, auz că umbli din casă în casă după voturi, ai?..." Aşa m-a luat... Zic: „Să iertaţi..." Zice: „La mine să nu-ţi mai răceşti gura..."

NOTARUL

Asa.

MITRUŢ

Aşa. Zic: „Să iertaţi, viu de la domnu notar..."

NOTARUL

I-ai spus, care va să zică?

CANDIDATUL

Eu?

MITRUT

Spus

NOTARUL

Si?

MITRUT

Mă rog... Şi-a aşezat năframa alăturea, ochelarii pe nas... „Domnu notar, ginere-meu?" m-a întrebat. „Dumnealui", răspund eu... „Bine, bine"... Atît a mai zis, şi-a început să cetească o ectenie...

CANDIDATUL

Cum? Ce?

MITRUŢ

O ectenie... ştiţi, de la docsologia mare.

CANDIDATUL

Rustica natura, sapristi...
Iţi dau eu ceaslov...

MITRUŢ

Acum, eu slujba mea...

NOTARUL

Iesi afară!...

MITRUŢ

Săru mîna, măria-ta... Săru mîna frumos...

CANDIDATUL

Lasă, frate... Cine rîde la urmă... *Sapristi...*

MITRUŢ

Aşa, aşa... Drept aşa...

NOTARUL

Stai! Ascultă aici. Să pleci acum în minutu ăsta şi să te duci la socru... înţelegi... Să-i spui că-i trimit vorbă... şi-1 poftesc să vie repede la mine...

MITRUŢ

Am înţeles. Să vie negreşit acuma... poate-1 mai muiaţi d-voastră.

NOTARUL

Ieşi... Şi-auzi, mă, la noapte învîrteşte-te, mă-nţelegi.'..

MITRUŢ

Vai de mine... Slujba mea, domnule... Sara bună, sara bună... *(Iese.)*

SCENA IX

NOTARUL, CANDIDATUL

NOTARUL

Nagy kutya kerem...

CANDIDATUL

Nu-i cunosc eu? *Sapristi...*

NOTARUL

Ei, vedeţi, magnificenţă... vedeţi ciobanul... Socru...

CANDIDATUL

De, puiule...

NOTARUL

A, da-l ciocănesc... De doi ani n-a fost aici... Trecem acum pe la Hopîrtean. Şi-apoi mă întorc eu, să-l iau în coarne...

CANDIDATUL

Cine ştie... Cine ştie? *Rustica natura...*

NOTARUL

Lăsaţi pe mine, magnificenţă... Aneto! Anico!... *(Se gătesc de plecare.)*

SCENA X

NOTARUL, CANDIDATUL, ANA

ANA
(intră grăbită)

De ce vă grăbiţi? A, mai poftiţi... Zău aşa... Tocmai făceam clătitele...

CANDIDATUL

Mulţam frumos... doamnă... mi se pare c-om mînca noi mîne plăcinte... ha, ha!...

NOTARUL

Avem treabă...

ANA

Domnul nu pofteşte la noi peste noapte? Am făcut...

NOTARUL

Magnificenţa-sa doarme la Winkler, la curte...

CANDIDATUL

V-am conturbat destul, doamnă...

ANA

Ba de loc... Nu ne-aţi turburat de loc... Poftiţi..

NOTARUL

Are să vie tat-to pe-aici... Spune-i s-aştepte...

ANA

Cum? Vine tata?

NOTARUL

Da. Spune-i s-aştepte...

CANDIDATUL

Noapte bună, doamnă Vălean... Mo reeomînd...

ANA

Noapte bună, domnule...

CANDIDATUL

Aşa seara, pe-aici, *sapristi...* niei-o primejdie?... *(Ies amindoi.)*

SCENA XI

ANA, LINA

ANA
(Orînduind pe masă.)

Lino! Lino! *(Lina crapă uşa şi bagă capul.)* Hai, tu, proasto! Hai, că s-au dus!

LINA

Au ieşit... Nu ştiu cum, parcă mi-e frică...

ANA

De ce?

LINA

Ştiu eu? Cu cratiţa aia-n cap, parcă-i ucigă-l toaca!

ANA

Ce cratiţă?

LINA

Tutoiu ăla din cap... N-ai văzut d-ta?

ANA

Ăla-i ţilindru, tu... Aşa poartă domnii ăi mari...

LINA

Ţilimindru... Gol dracii cu cîrnăţaru-n cap... Aşa zice că-i domn mare... Vine din Pesta de la ţara ungurească... Vorbea lumea... să vezi ce-i pe uliţă... Jandari tot cu părechea...

ANA

De ce?

LINA

Ca să silească oamenii... Ştii, să-l facă dipotat... da' nu-l vrea nime... [...].

ANA

Ştie-l păcatele... da' vorbeşte ca noi...

LINA

Spunea Stanca lui Potop, la fîntina... că zice că ar fi fecior de pripas, dintr-un sat de pe-aci-ncolo... Ştii, nu-i chiar curat...

ANA

Cum nu-i curat?

LINA

Nu-i în toată legea... L-a făcut mă-sa cu jidovu...

ANA

Auzi, auzi!...

LINA

Zău!... Şi nu-l vrea nicidecum. Pe domnu Ioniţă îl ştie toţi... Ehei... domnu Ioniţă... mîne, dumineeă-s trei săptămini... juca în hora în Cărpeniş...

ANA

Hai, tu, fată... să isprăvim...

LINA

Are şi scrisoare de la Bucureşti... Vine cu peceţi de acolo... îl vrea şi boierii pe domnu Ioniţă... Spune la gazetă, zău!...

ANA

Repede, lu fată, că dă domnu peste noi...

LINA

Ziceai că la Winkler, spunea ăl cu tutoiu... mal este... da' de domnu ştii...ce zic?

ANA

Cine?

LINA

Toţi, aşa... Satu...

ANA

Ce?

LINA

Zic... Eu spui să ştii... [.,.]. Şi badea Niculaie s-a dat cu oamenii...

ANA

Vorbeşti şi tu fleacuri...

LINA

Cum fleacuri? Păi ştie toţi... dumneata nu-l vrei pe domnu Ioniţă?

ANA

Taci, tu, proasto...

LINA

Dumneata ţii cu Blezu? Să-l auzi pe Niţu popii cum cîntă: „Blezu, Blezu, huhurezu"... Ce mai nume şi ăla, Blezu... Dumneata nu-l vrei pe domnu Ioniţă?

ANA

Taci tu! îl ştiu doar... Acum zece ani, cînd trecea tat-so cu căruţu pe aici, de-l ducea la Blaj, trăgea la noi... Parcă-i văz... avea la ceas aşa ca un fluieraş de argint... Frumos băiat...

LINA

Atunci de ce nu-l vrei?

ANA

Cum să nu-l vreau, tu? Da' ce-i vorba mea? Doar tu ştii că dumnealui porunceşte...

LINA

Porunceşte, porunceşte... S-o mai lase dumnealui cu porunca... ştii, mai domol!... Asta acum, odată vine din politică... văz eu... da' totdeauna... în toată bună vremea... Tot cu porunca... Că de cînd v-aţi luat de trei ani şi stau aici în casă... Ehei!... Parcă eu nu văz...

ANA

Ce vezi tu?

LINA

Văz eu... Bine văz... Dumneata nu plîngi destul? Asa viaţă...

ANA

Lino!

LINA

Si badea Niculaie de doi ani nu dă pe-aici.

ANA

Lino!

LINA

Parcă eu nu ştiu... Toţi vorbesc...

ANA

Toţi vorbesc... Taci, tu fată... Ce vorbesc?

LINA

Ce-i pe-aici...

ANA

Ce?

LINA

Ei... lasă... Parcă dacă stai-nchisă-n casă, lumea-i surdă... lumea-i oarbă... vede, leliţă Anico... vede... tot cu ochii roşii... se cunoaşte... N-ai ce-i face. O dată duci mîneca la ei... Tot aşa singură ca-n peşteră... Barem de-ar fi un copil la casă... săraca lelea Saveta... Prostii... prostii... toate-s prostii... parastas prostii, lumină-n progadie prostii... numa dumnealui... cum mai rabdă Maica Precista!...

ANA

E... viaţa... viaţa, tu fată hăi... haide... lasă...

LINA

Şi-apoi vorba ceea, a Ilincii, atunci... Lasă-l pe dumnealui, poamă bună, mă rog, lasă-l...

ANA

Ce vorbă?

LINA

Colo la Oprea din Spini, în capu satului... Otilia!... madama... cum adică? Lumea doar...

ANA

Acum s-a isprăvit... Minciuni nu-mi trebuie... Nici o vorbă!... ia taeîmurile şi pleacă... ai înţeles? iesi afară !...

LINA

Păi, la fîntînă.

ANA

Ieşi! *(Lina iese. Ana rămîne singură, citeva clipe dusă pe gînduri. De departe se aude un cinice de lăutari şi un glas cam răguşit. Trece pe uliţă, tot mai aproape. Se desluşeşte cintecul:*

„Doi mă leagă, trei mă-ntreabă
De doi cai şi-o iapă neagră...
Iapă neagră de furat,
Clinii să te fi mîncat,
Cînd ţi-am pus căpăstru-n cap,
Că-n temniţă m-ai băgat..."

Ana tresare- Fuge la fereastră. Cintecul nu se mai aude. Lina reintră.)

LINA

Auzi... auzi, leliţă?

ANA

Săracii!...

LINA

Aşa-i legea lui acuma.

ANA

Vai de steaua lui!...

LINA

De nu murea Oana, bătrîna. Il mai trăgea ea de la crîşma Venţeloaii... Acolo începuse el... Cum îl spovedea sub straşină, dimineaţa cînd scotea ciurda: „Hai acasă, Toderaş!"...

ANA

Oana... S-a dus şi Oana...

LINA

El acum s-a mutat la Caiafa. Din Păresimi una ţine. Cu trei ţigani pe cuptor. „Inc-o lele, Barbă-putredă, că te raz". Jidovii ce să facă? Că dacă nu, sparge tot şi plăteşte... Peste vreo trei săptămîni... la Sînziene zice că se duce...

ANA

Unde?

LINA

La America... Vorba ceea: „Cine-a scornit jalele$ Mislăr cu vapoarele..."

ANA

Săracii Toderas...

LINA

Ştii... trei ani şi jumătate, de cînd l-au dat la tunari, în cetatea Bălgradului...De nu-l ducea...

ANA

Cum ti-e scris...

LINA

Cum ti-e scris...

ANA

Aşa ajungi, crede-mă... îţi spui eu ţie, ca la o A^erişoară-n lege... Stau cîteodată sara singură, colo pe laviţă... aşa...

LINA

De jele, dragă, de jele... *(Pe uşa deschisă se aude tuşind cineva.)*

ANA

Vai de mine, auzi... dumnealui...

LINA

Vai de mine!... *(Intră Niculaie Borza.)*

ANA

A, tata... uite tata...

LINA

Bade Niculaie...

ANA

Bună sara, tată...

SCENA XII

ANA, LINA, NICULAIE BORZA

BORZA

Bună vă fie inima, fetelor... Harnice, harnice? Acasă-i ?

ANA

Trebuie să vie. Poftim, tată.

BORZA

M-a chemat.

LINA

Şezi, bade Niculaie... *(li întinde un scaun.)*

ANA

Şezi tată.

BORZA

Nu m-aş fi mişcat de-aeasă... Sînt ostenit. Primăvara dor încheieturile.

LINA

N-ai mai fost pe la noi...

BORZA

Pe la voi.

LINA

Pe la cănlilerie.

BORZA

Ce să fiu, tu fată! Tot omu cu cocioaba lui... Aşai rînduiala... Ce vrea cu mine? Mi-a trimes vorbă cu Mitrut să viu...

ANA

Spunea. Nu ştiu. Poftim un pahar de vinars. *(Toarnă.)*

BORZA

Sufletu-i slobod...

ANA

Vii de acasă!

BORZA

Nu. Am fost dus... Acum am nimerit... Cum zic: sufletu-i slobod... Nimeni nu poate pune stăpînire...

ANA

Unde-ai fost?

BORZA

A murit Stoia căpraru. Am fost să-1 văd.

LINA

Stoia?

ANA

A murit?

BORZA

Murit.

ANA

Beteşug?

BORZA

Nici un beteşug. Bătrîneţele... Optzeci şi doi de ani... *(Se aşează.)*

LINA

Săracu !.

BORZA

Lasă, fată... Nici o supărare... Şi-a făcut rostu... Plinirea vremii — cum spune la carte. I s-a stins jaru din pipă... Şi a închis ochii... gata!... *(Bea. Ana li toarnă din nou.)*

ANA

Suflet uşor la Dumnezeu...

LINA

Om glumeţ... păcat, zău!...

BORZA

Ce păcat? Om sărac, tu copilă, om necăjit... Ehei, draga badei... *(Bea.)* Moartea pe seama omului sărac, nu vine cu coasa... îl ia cu moale, îl oblojeşte-n ţol. Culcă-te bine şi tu o dată, om de omenie... Pune capu pe perină de mătase... Aşa-l ia...

ANA

Glumeşti si dumneata..

LINA

Bade Niculaie.

BORZA

Ba nu. II aud ca acum pe Stoia: „Sîntem săraci Niculaie, noi mîncăm de cap trei ferdele de pămînt pe an... Ştii, aşa ne vine-n tărîţă. N-avem sîtă deasă la casă. La mine îşi aprinde sărăcia pipa, cînd apucă-n sat..." Ş-avea două medalii de la împăratu... Vorba lui: „Am doi bani de la împăratu, da' banii ăştia nu umblă..."

LINA

De ce avea medalii?

ANA

Din cătane...

BORZA

Din cătane... Doisprezece ani în Italia pe vremea verbuncului...

ANA

Tată...

BORZA

Ce-i?

ANA

Ştii cînd s-a întors el... O spuneai dumneata. cum vine?...

BORZA

Poveste veche, draga tatii... A trecut vremea poveştilor... Nevastă bătrînă... doamnă.

ANA

E... trenţele astea...

LINA

Spune, bade Niculaie, uite, mă rog eu...

BORZA

Mă copii, mă...

ANA

Tată...

BORZA

Mă copii, mă, cum mă topesc eu... mă! *(Bea.)*

ANA

LINA

Lasă, bade...

BORZA

Nu calc aici de doi ani şi cînd colo... dau peste voi şi încep la poveşti... Ar trebui altfel... altfel... da' ştie Dumnezeu, cînd vă văd aşa două fete curate, parcă se pune înaintea mea un păienjeniş şi nu mai ştiu ce-i dincolo de el...

ANA

Sîngele apă nu se face...

LINA

Tot o rădăcină, bade Niculaie...

BORZA

Pe semne fiindcă nu mai am pe nime... Spiţa de pe urmă din neamu Borzeştilor... Mă plimb aşa printre zidurile mele acolo în Gruiu... N-aţi mai fost pe la mine... prin hambarele goale... s-a cuibărit şorecăria... cîntă greieruşii în cămară ; cum calc aşa, poc-poc, trosneşte podina, cîte-o grindă, scîrţ... ţuşti, sare-o nevăstuică...

ANA

Vai, tată...

BORZA

Şi-atunci iau ceaslovul... Miluieşte-mă, Dumnezeule, după marea mila ta... pînă se întunecă... Stau aşa la vatră... parcă-i simt pe toţi dinainte vreme... pe tata... pe moşu... pe Costache Borza spînzurat de unguri la patruzeci si opt în Coasta Furcilor... *(Bea.)* Eh...

ANA

Prea eşti singur, tată...

LINA

Jelea, dragă, jelea.

BORZA

Nu-i nimic, copii. S-abate gîndul tulbure cîteodată peste mintea omului şi vîjiie aşa întunecat, ştii, ca huhurezu peste biserica din deal, da' trece... Numai bătrîneţele nu trec... Haideţi încoace, la moşu... na... la moşu... aşa... ce... unde-s furcile?...

LINA

Aduc eu din căsuţă. *(Iese şi revine cu două furci.)*

ANA

Aşa-i că spui?

BORZA

Bine... mai aproape... Voi toarceţi, eu spui... Eu-s Stoia căpraru, voi fete în şezătoare... Aşa... *(Ana şi Lina se aşează pe scăunele şi torc; Borza pe laviţă începe povestea.)*

LINA

Un tăciune şi-un cărbune...

BORZA

Se făcea că eram căprar la a şasălea companie în Mailand, după bătaia de la Solferino... Şi era o jele mare, că ne bătuse teleanu de ieşise cintecul:

„La Solferino, devale,
Merge-un ghinărar călare
Şi strigă-n gura mare:
împărate, împărate,
Pune pace, nu te bate,
Că-ţi pierzi cătanele toate..."

LINA

„împărate, împărate, pune pace, nu te bate..."

BORZA

Şi aşa s-a pus pace la Vilafranca... şi s-a făcut *ablazăn,* că adică plecăm acasă... Acolo este o biserică mare la Mailand... are povestea ei. O sută de ani a ţinut ridicarea zidurilor... ştii, se tot surpa... pîn-a făcut meşteru tîrg cu dracu... Şi 1-a prostit pe dracu că zicea că face crîşmă, nu biserică... Mamonu 1-a ajutat, vezi, ca să încurce lumea... cînd la urmă, ce să vezi? Se pomeneşte cu crucea în vîrfu turnului... Dracu atunci a sărit', mă vere, şi cînd i-a pus mîna în ceafă 1-a despoiat de piele, 1-a încremenit aşa în piatră şi s-o dus, ştii de cruce... Aşa stă pînă-n ziua de astăzi acolo meşteru...

LINA

Săracu...

ANA
(îşi face cruce)

Ducă-se pe pustii...

BORZA
(bea)

Şi ne-am dus acolo în slujbă papistăşească, şi ne-am rugat rugăciune cu temei... aşa am plecat... Du-te

azi, du-te mîne prin ţara teleanului cu compania... eram holtei bătrîni — cîte zece-doisprezece ani zupaşi... şi mergeam aşa, mă copii...Ajungem, la o casă mare... aici am făcut popas... Zice strajameşteru Proţavuţa, o greblă de om din ţara moraveţului, zice: „Să curăţiţi tipicii, *sacrament* la mare loc am ajuns... aici e Vilafranca, aici s-a pus pace..." Şi ne bagă, mă frate, într-o casă cît o biserică, cu chipuri pe păreţi şi cu fereşti cît uşa... Şi goală casa... Numa colo-n fund, o masă şi două scaune... Zice unu, Toader Mînzatu, de pe ţara Oltului. „Ştiţi, ce? — Ce? -— Vezi colţu mesei, Stoio, la stînga dat la vale? Asta-i masa la care s-a pus pace... Aici şedea craiul teleanului şi-n faţă, al nostru, împăratul... Da' craiul teleanului de colo: în luptă dreaptă ne-am bătut... — Bătut, bătut, da' cătane mai am... — Punem pace, nu punem? Da' împăratu zice — să mă mai socotesc... " Şi sta şi se gîndea, mă vere, mă, şi-1 durea inima de cătane. *(Pe uşa deschisă a intrat notarul. Se opreşte în prag nebăgat în seamă.)* Şi-atîta s-a gîndit, de s-a lăsat colţu mesei la vale, unde apăsa cu cotu împăratu...

SCENA XIII

ANA, LINA, BORZA, NOTARUL

NOTARUL

Na, frumoasă companie... Şezătoare, ha? Ca la Vilenţu-n Gruiu... *(Tresar toţi.)*

BORZA

A, bună sara... Le spuneam la copii... Să treacă vremea...

ANA

De săracu Stoia.

LINA

A murit.

NOTARUL

Ei şi dae-a murit, ce-ţi pasă ţie? Bine-a făcut... Aşa se lasă masa? Vrei să te scriu pe păreţi? *(Lina adună de pe masă şi iese.)* Ieşi afară!

BORZA

O întîmplare aşa... poveste de-a lui Stoia... Să treacă vremea...

NOTARUL

Avem noi altă poveste... *(Anei.)* Treci dincolo... Avem o vorbă. Nu mai intraţi...

ANA

Bine. *(Iese.)*

SCENA XIV

NOTARUL, BORZA

NOTARUL

Uite, vezi, te-am chemat...

BORZA

A fost Mitruţ...

NOTARUL

Să vorbim limpede... Iaca ce-i... Eu mă şi grăbesc, plec în sat... E vorba de alegerea de mîine...

BORZA

Stiu.

Şi

im

M

I S

NOTARUL

Ştii... Bine... Vezi, trebuie votul !ui domnu Blezu; domnu Blezu are să iese deputat in tot chipul... Şi nu s-ar cădea să nu-i dăm votul tocmai noi... Ce zici?

BORZA

Eu nu pot.

NOTARUL

Cum nu poţi?

BORZA

Nu pot. Am făgăduit lui Florian, lui tat-so... suntem prieteni vechi...

NOTARUL

Nu-i nimic, are să te ierte, înţelege el... nu se poate... Domnu Blezu iese deputat...

BORZA

Dac-am făgăduit...

NOTARUL

Eh, făgăduit, făgăduit... O lasă el mai domol..

B@RZA

Noi ne ţinem de cuvînt...

NOTARUL

Care: noi?

BORZA

Noi ăştia, plugarii...

NOTARUL

Da' noi? Cum adică? Sunt două feluri de oameni?

BORZA

De... Haine albe, haine negre...

NOTARUL

Tot cum te-am ştiut... Greu la vorbă, închis la inimă... Om închis...

BORZA

Omul nu se mai schimbă... Cum ne-a lăsat Tatăl ceresc...

NOTARUL

Lasă-l pe Tatăl ceresc... Totdeauna cu scriptura şi cu ceaslovu... Acolo toată buba are leac... Nu mai umblă cărţile alea acum... S-au pus jos... da, da... Vezi, sunt acum altele nouă, cu table roşii şi verzi, cu paragrafi... Legi: pentru dare, pentru păduri, pentru beteşugu vitelor... Nu-i mai pasă la nime de viaţa sfîntului Cucuzel... Auzi, socrule?... De ce? Ai? Nu te întuneca... De doi ani n-ai mai pus picioru aici... de cînd cu cearta aia... Da, din pipă ni s-a tras... Iaca poftim... Ia-ţi... *(îl îmbie ca ţigări, Borza nu primeşte.)*

BORZA

Mulţumim.

NOTARUL

Nu primeşti... Bine. Ce supărare mare. N-ai mai venit... Doi ani. Acuma treci pragul şi tot aşa încordat.

BORZA

Fiecare la casa lui..

NOTARUL

Ştii ce, facem pace... închidem tot. Dă votul lui Blezu... Asa-i că dai?

BORZA

Nu se poate.

NOTARUL

Cum asta?

BORZA

Ţi-am spus.

NOTARUL

De ce, omule?

BORZA

Eu îl cunosc pe Florian, om învăţat, om de omenie, îl ştiu de cînd era mic. Acum o săptămînă m-a întîlnit, i-am dat mîna... Pe celălalt, pe... cum îi zice?

NOTARUL

Blezu.

BORZA

Pe Blezu nu-l ştiu. Nu l-am mai pomenit...

NOTARUL

Vine din minister.

BORZA

De-acolo vin toate primejdiile.

NOTARUL

Ţine cu stăpînirea.

BORZA

Stăpînirea nu ţine cu noi.

NOTARUL

Ei vezi, astea, astea-s prostiile popii Nicoară.

BORZA

Nu. Sînt ale mele. Prostiile mele.

NOTARUL

Cu de-astea mă scoţi din ţîţîni pe mine. V-au împuiat urechile... V-au sucit, v-au învîrtit... studenţii, advocaţii, protopopii... Trîntori cari cred că pot batjocori legile, ministeru... A, da' mîne le bate ceasu. Am să pun să-i îmblătească, să le treacă pofta... Da. Şi dumneata cu ăştia te sfătuieşti, te învoieşti; de mine te fereşti, ginerele dumitale... pe la mine nu dai cu anii...

BORZA

N-avem nici o potriveală...

NOTARUL

Şi acuma cînd te chem şi-ţi spun: auzi, omule, nu mă lăsa în baltă, eu, notarul din Lunca, trebuie să fiu omul stăpînirii... acum te laşi greu, ciobăneşte; nu putem, nu putem... Ştii, cînd te văd aşa întunecat, pămîntos... îmi vine să întorc capul, să plec, să nu mă mai uit îndărăt... Cînd vă văd aşa pe toţi, pe voi, cu cămaşa scoasă, cu pletele năclăite dumineca, pravoslavnici, cum ziceţi voi... unsuroşi... cu ochii la icoana Precistei... acolo la biserică, în colţ de strană... Cantoru şi popa... şi sfinţii de pe păreţi... Mi-e urît de voi... Sînteţi închişi în întunerec... Sînteţi proşti... proşti...

BORZA

Mă duc. Sănătate bună!

NOTARUL

Nu ! Acum nu pleca.

BORZA

Eu n-am venit la ceartă, de doi ani...

NOTARUL

De doi ani trimiţi numai slujnica cu cărticica... Bani de la lada satului...

BORZA

Banii-s ai mei, lada a satului, numai peana-i a dumitale.

NOTARUL

cu voi? Ţi-am călcat pragul de dragul tău? Ha? Al J ?am' Atît poţi da_ Altceya nai avut. pamint. Atîta. Acum ţi-am cerut odată...

BORZA

Lasă-mă! Plec...

NOTARUL

Stai aci. Să-ţi spui încai! Să mă limpezesc odată.

BORZA

Mie nimic. Auzi! Destul!

NOTARUL

Să-ţi spun că mi-e scîrbă de voi, de pipa voastră... Neam de neamul meu... Mi-e scîrbă...

BORZA

Te-am ştiut mai mic odată...

NOTARUL

Ce? Eu? Eu mic?

BORZA

Dumneata... atunci cînd ai venit erai mic... acum creşti, te ridici ca cioara-n par...

NOTARUL

Eu mic? Auzi, ţărănoiul! Vezi de pleacă...

BORZA

Cum, aşa mă iei? Erai mic, da... slugă plecată, atunci cînd ai venit cu cufăru în căruţu c-un cal...

NOTARUL

Să pleci!

BORZA

Atîta aveai... Şi peana, după ureche... Aşa veniţi toţi: lăcuste în grîu plugarilor...

NOTARUL

Ieşi odată, înţelegi!...

BORZA

Unde vi-s rădăcinile? Vîntul vă ia şi vă duce...

NOTARUL

Iesi din casa mea... auzi!

BORZA

Ce? De trei ani, de cînd stau acolo în bîrlogu meu din Gruiu. Mă plimb şi tac şi mă dospesc. Acum... Acum mă spovedesc... Spuneai de moşie. Unde-i moşia? De la tata... Vîndută jidovilor după vorba ta... „Să pui banii la lada satului, socrule, dragă tată socrule..." aşa ziceai...

NOTARUL

Nu vreau s-ascult... Nu vreau! Du-te!

BORZA

Acuma mă usuc fără rădăcini pe lume... Mi-au tăiat rădăcinile... Tu... Şi n-am om în sat... M-am depărtat de ei... M-am domnit, m-am muiat... Se cotesc muierele cînd mă văd aşa buhav... Mă dor oasele, mi s-au umflat picioarele de trîndăvie...

NOTARUL

Acum s-a isprăvit...

BORZA

Carnea... carnea putrezeşte pe mine... Primăvara — vremea ogorîtului — şi eu stau aşa, scos la pensie... ha... Nu suflă bou în ograda mea...

NOTARUL

Destul... destul, nebune... Ieşi de-aci!...

BORZA

Mi-ai luat pămîntu... Lasă-mă... pămîntu... tu cu învăţătura ta, cu cărţile tale, cu table roşii... D-acum, s-a rupt lanţul... Ne limpezim, am scăpat... ies la larg... *(Se deschide uşa şi bagă capul Ana.)*

ANA

Tată, vai de mine, tată!

NOTARUL

Afară, sărăcie! *(Ana se retrage. Notarul închide uşa.)*

BORZA

Aşa... Aşa... Acum răsuflu...

NOTARUL

Ieşi!

BORZA

Mă duc între ei...

NOTARUL

Du-te! Repede! Du-te!

BORZA

Mă pun eu, Niculaie Borza, în frunte... Haideţi mă, după mine, să curăţim hotaru de lăcuste...

NOTARUL

Afară, ori...

BORZA

Stai! *(Îşi aprinde pipa cu iasca cu cremene^.)* Ies acum. Aşa! Da' ne-ntîlnim. Şi mine şi altădată... Eu cu proştii mei; tu cu domnii tăi... domni vîntură ţara... Ştiţi voi ce-i moşia? Neam de neamul vostru n-ati avut'atîta pămînt cît jar pun eu în pipa asta, care-ţi pute ţie, domnule. *(Din uşe.)* Domnule... *(Iese.)*

NOTARUL

Canalia!... Canalia!...

Cortina

ACTUL II

Trei ceasuri mai tîrziu, noaptea la 11 ore. Ograda ţărănească a lui Oprea Sfetea în capul satului. în fund, în colţul drept al scenei, casă cu pridvorul spre scenă. Curtea despărţită de stradă cu uluci. Pe stradă, la colţul casei, un felinar aprins. în depărtare se vede satul şi printre plopi biserica din deal. Noapte cu lună pe care lumina felinarului de la poartă o face mai limpede. Din depărtare se aude petrecerea la circiuma lui Caiafa şi cîte un fragment din cintecul alegătorilor: „Ioniţă Florian, neam de viţă de roman"... Pe uliţă trec doi jandarmi cu baioneta pe puşcă. După cîteva clipe de tăcere se desluşesc două umbre cari se apropie de portiţă; Niculaie Borza cu un felinar în mînă şi Toderaş, fecior de sat. Vin pe furiş şi în urmă deschid portiţa cu îngrijire. Conversaţia începe din stradă. Din atitudinea lor se vede că vin de la circiumă. Toderaş a gustat mai mult.

SCENA I

BORZA, TODERAŞ

TODERAŞ

Tu-1 bagi în casă pe şoacăţ, aşa-i... Tu-1 bagi pe uşe şi el te scoate pe fereastră... Aşa-i şoacăţu... că dacă n-are el lege... na: ăştia n-au lege, ăştia-şi fac cruce-n barbă... Vorba ăluia: „botezaţi cu lapte acru..."

BORZA

Mai repede, mă Toderaş, hai odată...

TODERAŞ

Zicea... icea Miia: „Ducă-se el opt cu-a brînzii... De ce s-o iei tu peste apă cu dăsaga la America, ca colindreţii... Să laşi douăsprezece livezi şi fînaţu de la podu Şoleriului..." Da' io zic: „Foc să le arză, Miio hăi... n-am coraje de viaţă, na, n-am coraje s-o văz. cu papistaşu..."

BORZA

Uite, vezi, taci. iaca, iaca.. lumină este, hai...

TODERAŞ

Acuma dumneata nu crezi, stai numa, stai... Să fi zis atunci aşa... să fi zis, te scapă şi cu doi ani straja-meşteru, la Bălgrad... ăla mustăciosu... Witmann... pe optzeci de zloţi... ştie el regula... regulament...

BORZA

Haide, mă Toderaş, mă... hai...

TODERAŞ

Stai o ţîră... Ş-apoi, vorba, doi ani ce-s? O viaţă, ha? Da' pe alţii-i lasă cu şase săptămîni, că sînt de se fac schilavi, ori ştii aşa bea oţet şi se dă *marod* la companie...

BORZA

Lasă, mă, lasă... Ce-o fost o trecut... Să nu-mi faci una nefăcută, mă... om bătrîn, să mă porţi calea mînzului, în curtea lui Oprea din Spini... acum la miezu nopţii... hai...

TODERAŞ

Păi dacă-ţi spui eu, bade Niculaie... Urlă tot satu... Zău! Dacă azi dai întîi la crîşma lui Caiafa... Acolo cine să vie în Gruiu la dumneata, cum să zic, la raport. Trăiţi, bade Niculaie, notăraşu se ţine cu madama lui Oprea din Spini... Vine cu ruşine asta... he...

BORZA

Şi-acum, acum, aici... zici tu?

TODERAŞ

Acasă nu-i... parcă ne-am uitat...

BORZA

Nu-i.

TODERAŞ

Aci vine el în toată sara pe vremea asta, la ibomnică, ştii, în şpaţir, ha...

BORZA

Mă Toderaş, să nu mi-o faci. *(Toderaş trece înainte şi deschide portiţa.)*

TODERAŞ

Haida-hai... lasă pe mine, bade... Eu-s cătană împărătească... aşa... încet portiţa, na, na... domol că scîrţîie... N-are Oprea său la casă... Încoace, aşa vezi...

BORZA

îi fac apa cînelui... îi fac...

TODERAŞ

Domol... că se bagă-n *şifoner...* ha... îl vîră, dă-l dracului!... îl vîră Opreana, Otilia...

BORZA

Repede, mă băiete... mă ia eu căldură...

TODERAŞ

Stai, stai...

BORZA

Ce-i de făcut? Mă duc în casă!

TODERAŞ

Vai de mine!... Cum asta? Stai, bade... stai... *farfluct...* i-am făcut-o papistaşului... *(Vede o scară atîrnată pe părete.)*

BORZA

Ce?

TODERAŞ

Iacă scara, vezi, o pui sub fereastră; dumneata ţii, eu mă sui... mă uit... I-aci? L-am prins... Nu-i? L-a trecut azi... aşa... *(Aşează scara sub fereastră.)* Da' nici o vorbă... Cu socoteala, ştii... că fuge pasărea... na, na, pasărea... Era la noi, la reghiment, tambor unu Luţu, ţigan de la Abrud... Se ţinea c-o slujnică la căpitanu... Şi-ntr-o sară zice căpitanii...

BORZA

Nu mă seca, mă, hai odată...

TODERAŞ

Stai să isprăvesc... Zice căpitanu...

BORZA

Auzi, băiete, nu te juca... înţelegi, destul!...

TODERAŞ

Iaca, na, poftim, ţine dumneata, să nu-mi rup grumazu la fereastra jupînesei, să mă bage-n vorbe. Eu mă sui... Ştii... să nu suflăm... pasărea... *(Urcă scara.)* Şiit... bade Niculaie... hă...

BORZA

Ce-i?

TODERAŞ

Lasă-mă să spui aia cu căpitanu...

BORZA

Dă-te jos acum. Mă sui eu... M-am săturat... hai...

TODERAŞ

Bine, na, poftim... lasă...aşa... încet... ainţ-ţvai, ca-n manegură. *(Urcă. Joc mut. Toderaş se uită pe fereastră şi face semn că notarul e aici. Arată că-i vede îmbrăţişaţi. Spune numai cuvinte rupte.)* Aici... aici... pe după cap... vere... i-am făcut-o papistaşului...

BORZA

Jos... hai jos... Toderaş! Dă-te, mă!

TODERAŞ

Stai. aşa... aşa. acum na... înc-o dată... al dra* cului..

BORZA

Repede, auzi...

TODERAŞ

Mă dau, tii, al dracului... *(Coboară.)* Papistaşu. uite aşa... pe după cap, ca mirii şi pup-o... şi pup-o.

BORZA

Ține, mă, să-l văz... pe cinele... *(Urcă repede.)* Ha... spurcăciunea... aici mi-ai fost, domnule?... *(Se dă repede jos.)* La el... hai la el... *(Cînd se coboară cade scara.)*

TODERAŞ

Na... acum repede, că ne-am prins...

BORZA

Pe el, să-l însemn...

TODERAŞ
(îl trage de mînecă)

Hai, bade... Ce vrei acum? Ştii vorba... hai...

BORZA

Bine... hai... da' ne-ntîlnim noi... într-un minut... bine... *(Ies în stradă.)*

TODERAŞ

Repede...

BORZA

Ți-o coc, cîne... ți-o coc...

TODERAŞ

Nici o vorbă...

BORZA

Ți-o coc... *(Dispare.)*

SCENA II

OTILIA, NOTARUL

(Toderaş ieşind a tras portița. Scara a rămas lungită la pămînt. Se deschide uşa care dă în pridvor şi iese Otilia, femeie către treizeci de ani, în haină de casă, decoltată, coafată cu turn, pudrată, cu eleganța mahalagioaicelor de la Bucureşti. Se uită împrejur cu grije, lăsînd uşa întredeschisă. Scena se luminează mai bine.)

OTILIA

Nu se poate, bibicule... Ce larmă să fie? Tata vine numai dimineața de la moară... Te miri ce... vreun cîine... Nu s-aude... Nu-i nimic... *(După o mică pauză.)* Titi... puiule...

NOTARUL
(răspunde din casă)

Dragă..

OTILIA

Ah, ce noapte... ce noapte!... Şi luna uite sus... amoroasă... ah, şi-un miros, tuberoza ta... să înnebuneşti... Ieşi, puiule... ieşi şi tu să vezi...

NOTARUL
(Iese în pridvor. Pe uşa rămasă deschisă pătrunde lumina din casă şi luminează pridvorul.)

Mai bine în casă... Ştii, în noaptea asta... Mîine cu alegerea... nu doarme nime... umblă mulți...

OTILIA

A, nime, dragă, în capu satului... pe-aici, absolut... Stai... am eu o idee... Un moment... admirabil, admirabil!... Stai... *(Intră în casă şi iese cu două scaune.)* Aşa, porumbelule... bibicuțule... Ne aşezăm... Mai aproape... Eu-mi las capu pe umăru tău, tu-mi dai mînuța... aşa... şi stăm aşa... Vis şi amor... şi tăcem... şi visăm...

NOTARUL

Till...

OTILIA

Ştii, în casa mea *er&sanfazon...* de... la ţară, puiule... a-a... auzi... *(Bin nou pătrunde o undă de cîntec: „Să-l alegem deputat, că-i rumân adevărat".)*

De n-ar ţipa aşa nebunii ceia ai lui Florian... Auzi... cum răcnesc.

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Mă mir, zău, Titi, uite ţi-o spun, mă mir cum poţi tu s-o duci aici... Tu nu eşti pentru mojici, frate... zău, nu eşti...

NOTARUL

Patru poşte de la Aiud, ha-ha...

OTILIA

Ba nu, zău...

NOTARUL

Cu tine pot, drăguţă... numai cu tine... hai... mai încoace... aşa... înc-o dată... unu-doi-trei... *(O sărută.)* Unu-doi...

OTILIA

Ce frumos... ce frumos!...

NOTARUL

Frumos.

OTILIA

Uite, vezi, plopu colo, cum bate luna... Titi dragă.

NOTARUL

Puiule...

OTILIA

Plopu acolo-n colţ.

NOTARUL

Peste sură.

OTILIA

Da.

NOTARUL

Văd...

OTILIA

Parol doner... ca la Flora... cum cade umbra, parcă vine încolo boschetu şi p-ormă chioşcurile... Ah... la Flora...

NOTARUL

Unde? unde?

OTILIA

La Flora, pisule... *(Fredonează.)* „Aseară-n grădină, mi-a spus o vecină, că cu altu..."

NOTARUL

Cine-i aia?

OTILIA

La Bucureşti, bibilicule...

NOTARUL

Parcă eu am fost la Bucureşti?

OTILIA

Stai să vezi, pisule. Aşa *(îl sărută.)* Ştii, seara, pe vremea asta, la şosea... perechi, perechi... cu muscalu... ce de lume... ce de lume!... Şi pălării... şi conchiste... Repede, gaspadin!... Repede... la Flora!...

NOTARUL

Aşa, *varoşlighet* ca la Pesta, o grădină...

OTILIA

Ce grădină, dragă, grădină? Separeuri, puiule, lăutari, glume, şi Costică nebunu, cu crizantema-n piept... Aşa făcea... *(Cîntă. Ton de romanţa sentimental-gutural.)*

„în ora nunţii tale,
Va fi-ngroparea mea,
Ah, m-ai trădat, Didino,
Dar nu mă vei uita..."

Aici o aducea sus... sus... stringea din buze şi chiorea niţel, numai o idee, da' nu-i şedea rău, parol...

NOTARUL

Cine?

OTILIA

Costică.

NOTARUL

Cine-i ăla Costică?

OTILIA

Cine-i ăla Costică?... *teremtete...* Lăutaru, pisule... Costică de la Flora... Eşti gelos, ai? E gelos Titicuţă? Pusi, pusi... aşa... *(îl sărută.)*

NOTARUL

Hm... credeam că.

OTILIA
(surprinsă)

Stai, nu te mişca... un moment... nu te mişca..

NOTARUL

Ce-i?

OTILIA

Extraordinar.

NOTARUL

Ce-i, Tili?

OTILIA

Da' ştii, leit...

NOTARUL

Ce s-a întîmplat?

OTILIA

Să moară cine minte... Uite, uite, cum stai aşa, erai, zău, gol Bijucă Constantinescu, cum stai aşa...

NOTARUL

Cine?

OTILIA

Bijucă de la roşiori, locotenentu, dragă... aşa cum bătea lumina şi tu cu fruntea niţel adusă, cînd ţi-am dat pusi-pusi... leit Bijucă... atît că el avea ochii *bleomaren...* Da' ce-i? De ce întorci capu? S-a *tupălat* băîatu?

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Titi...

NOTARUL

Lasă.

OTILIA

Titi, ce-i?

NOTARUL

Lasă, să nu mai vorbim... Spune... Poftim.

OTILIA

Ce-i, pentru Dumnezeu? Ce va să zică asta? Aşa deodată... Ce-i?

NOTARUL

De, mă gîndesc şi eu... acolo la Bucureşti... singură... atîta vreme...

OTILIA

Ei si?

NOTARUL

Cine ştie?...

OTILIA

Cum?

NOTARUL

Aşa...

OTILIA

Ce?

NOTARUL

Cîţi... aşa...

OTILIA

Pardon, puiule, nu mă ofensa...

NOTARUL

Nu, da', ştii, mă gîndesc...

OTILIA

Nu mă ofensa, te rog...

NOTARUL

Nu, dragă, placă şi nu te supăra... da' vezi, omu... bănuiala... de cîţi spui tu... cîţi ai cunoscut acolo în familie, la domnu Popescu... ă-ă... Constantinescu... Bijucă... Bijucă... Costică... Eu foarte sunt gelos... Ştii... drept... păcatul meu... n-am ce face...

OTILIA

Titi...

NOTARUL

Să mă pardonezi...

OTILIA

Ţi-am spus, Titi, de-atîtea ori, să mă tratezi cu mănuşi... te rog... da'... să nu mă ofensezi... Nu! Lasă... eu sunt femeie onestă... da... eu nu sunt de alea...

NOTARUL

Dragă.

OTILIA

De alea ca la Pesta.

NOTARUL

Nu te supăra; ei, vezi, na, n-am vrut...

OTILIA

Ba mă supăr. *(O apucă plînsul.)* Mă supăr. Ți-am spus şi ți-o repet... Cînd a venit văru lui madam Popescu, şefu din minister, şi m-a întrebat: „Domnişoară, de ce eşti tristă?" — „E fasonul meu, domnule..." aşa i-am răspuns... Şi cînd s-a apropiat şi mi-a strîns mîna, aşa ca' vas'zică să mă ciupească, am făcut scandal... „Fii la distanță, musiu, şi la locul dumitale..." Şi mi-am făcut bagaju... Ți-am spus că numai o dată Ionel, mizerabilu, atunci cînd mi-a cerut mîna după baiu funcționarilor... *(Plînge.)*

NOTARUL

Ei vezi, te-am supărat... Să mă pardonezi... zău...

OTILIA

Şi cum mă ruga madam Popescu: „Iartă-1, Tilicuțo... Aşa e Mache, mucalit"... — „Scuzați, madam, zic, sunt femeie onestă..." Şi-am plecat. Gîndeam, stau două zile în Transilvania, la tata... Ş-aşa e singur... Il vizitez şi p-ormă plec... Ce mă mai potrivesc eu cu ei? Sunt mojici, da, mojici... opt ani tot în case bune...

NOTARUL

Vezi, mai bine tăceam... Tili...

OTILIA

Şi cum îmi scria madam Popescu: „Tilicuțo, sufletu meu, întoarce-te, mergem la Slănic..." Aşa-i dacă sunt proastă...

NOTARUL

Iartă — uite, acum odată...

OTILIA

Dacă sunt proastă, să te iubesc pe tine, familist. Desigur, tu crezi... tu crezi...

NOTARUL

Da' nu cred nimic... Tili... uite, nu zău... las' acum.

OTILIA

Iacă a trecut anu... Tot aşa o seară ca asta, cînd te-am întîlnit atunci, în căruța poştei, la Aiud... Nici nu mai ştiu... Era lună şi pe drum aşa... cu tine... singură... Şi tu te jurai... te jurai... mai ştiu eu? Am cedat... am cedat atunci în căruța poştei... dacă am fost proastă...

NOTARUL

Noa, vezi, dă mîna... Mă iubeşti... aşa-i?

OTILIA

Da' asta nu merge, aşa... toată viața. Nevasta ta...

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Da, are să-nțeleagă.

NOTARUL

Eh...

OTILIA

Şi-o să facă scandal... Sunt sigură...

NOTARUL

Ei, fii pe pace, fii pe pace... unu-doi-trei. pusi... *(O sărută.)* Unu-doi...

OTILIA

Răule..

NOTARUL

Unu-doi...

OTILIA

Ce crezi tu... *(Se aude portița. Vine Mitruț grăbit. Cum trece in pripă se împedică de scară. Otilia şi notarul tresar.)* Vai de mine... ce-i? Ai auzit?

NOTARUL

Vine cineva.

SCENA III

OTILIA, NOTARUL, MITRUȚ

MITRUȚ
(împiedicîndu-se)

Crişu lor... Mult mă poartă...

NOTARUL

Ăsta-i Mitruț... Tu eşti, mă?

MITRUȚ

Eu, domnule...

NOTARUL

Al dracului... înjuri, ha?

MITRUȚ

Bună sara, domnule, m-am împiedicat... Nu ştiu ce-i pe aici... scara... astăzi toate-s cu făcătură.

OTILIA

Aoleo... Nu eşti vrednic, mă Mitruț, parol... cum ne-ai speriat... zic: te pomeneşti...

MITRUT

Păi, să iertați...

NOTARUL

Ce-i? S-a întîmplat ceva? Ce-i asta? Raport lamiezu nopții?

MITRUȚ

Nu bun lucru, domnule, nu bun.

OTILIA

Auzi...

NOTARUL

Ei, repede!

MITRUT

Viu de la crîşma lui Caiafa. M-am băgat în furnicar, domnule, acolo între ei. După ce-ați plecat cu măria-sa, de la Hopîrtean am luat-o noi laolaltă. Acum — zic — colindăm ca la Bobotează, pe la toți... Zice Stan: „Hai în Ştează la Oancea, are el patru jogăreni, să vorbim — zice — că-i rupem de la Florian..." Zic: „Hai..." Şi ne-am dus.

NOTARUL

Ei.

MITRUȚ

...Să vedeți... am rupt doi... Cîrnu şi cu Făgețel... s-au dat la vorba lui Oancea, au luat arvuna... Na tu cinci, na tu cinci... Al Fetoaii nu vrea... aşa, dincolea... are în parte două delnițe în cînepişte, de la popa... hîr, mîr... se codea... l-am lăsat... Mai rămăsese Stan Guran... Hai la Stan...

NOTARUL

Bine, bine... da' ce-i? Ce cauți aici?

OTILIA

Spune, spune.

MITRUȚ

Mă rog... Stan nu era acasă. „Unde-i Stan, tu muiere?" Zice: „La crîşmă cu ăsta... cu Bădițoiu şi ficioru-so"... — „L-o luat", zic... Da' Oancea, zice Oancea: „Duceți-vă acolo la Caiafa, du-te tu, Mitruț, trage-1 la o parte şi spune-i aşa: Oancea zice să te dai cu notaru... Şi dacă teşeşte, spune-i la ureche: Oancea îți trimite vorbă că s-au prăpădit doi cai săseşti în tăietura Dobriții..." Zic: „Ce-i asta?" Da' el: „Las-o-ncurcată..." Şi-am plecat... Hopîrtean, că nu se bagă: „Du-te tu, că eşti mai meşter..." zic...

NOTARUL

Al dracului, o lungeşti... iar spui cazanie... Nu vezi, mă? Repede!

OTILIA

Lasă-1... frate, ee!... Spune Mitruț, spune...

MITRUȚ

Lasă, domnule, că nu-i glumă... Să vezi... Să vedeți cum vine... Zic: ți-1 moi eu pe Guran — şi m-am dus la Caiafa. Acolo adunare mare, şi cîntece,'şi lăutari... băutură, şi, cum să zic?... studenți...

NOTARUL

A... Ce studenți?

OTILIA

Cum?

MITRUT

Erau acum... am văzut, trei erau, unu cu ochelari... Mă vîr eu încet pe poartă, trec frumos pe sub fereastră, mă uit în dreapta, în stînga... Iaca Stan... la masă, către frunte îl pusese... „Miio — zic — păcatele lui, cheamă-1 pînă în curte pe Guran... Da' nu spune, tu, nu spune cine... Auzi?..." Se duce Miia... Aştept, zic: „vine, nu vine? Vine, nu vine?... Ce-a făcut ce n-a făcut... Spusu-le-a slujnica dracului? Văzutu-m-a careva?" Destul că iese Urdea... iese., si cum ma vede... se repede, domnule...

OTILIA

Ei comedie!...

MITRUT

Huzdup, la mine... mă ia în cîrcă, aşa într-una...şi oblu-n crîşmă... Al dracului urs, tare, tare... mă purie pe masă: „Iacă cățelu pămîntului..."

OTILIA

Săracu Mitruț... Vezi mojicii, domnule...

NOTARUL

Te-au bătut, mă?

MITRUȚ

Nu, domnule, nu. Da' aşa ca dracii: cu batjocura. Nu mă lăsa de pe masă. Mă ținea smirna că să beau, aşa se cade dac-am venit lăturean... da' să nu mă dau jos, să fac cuvîntare de sus, că m-aleg pe mine... Prostii...

OTILIA

Auzi, mizerabilii!...

NOTARUL

Canalii.

MITRUT

Şi cum mă posodeau ei, mă ciufuleau, iacă se deschide uşa şi nimeresc... pac în casă, patru inşi, jandari cu sulițele...

NOTARUL

Foarte bine.

OTILIA

Zi, că-mi place... Zi, că-mi place.

MITRUȚ

Lăsați, mă rog, că de-aci s-a tras...

NOTARUL

Ce?

OTILIA

Cum? S-a întîmplat ceva?

MITRUȚ

Intii aşa cioro-boro ungureşte între ei... Urdea, Urdea... n-am priceput... arăta la Urdea... că pentru

că face scandal... Ce-o fi zis Urdea... ştii că vorbea şi el... n-am luat seama... Bem din pungă de la noi, nu de la altu... Atîta să fi zis, că n-a apucat să isprăvească, domnu Gal, mă rog, i-a ars două palme... şi gata...

NOTARUL

Ce?

MITRUȚ

L-au dus cu ei...

OTILIA

Lasă că era prea mojic Urdea, prea era mojic, frate...

NOTARUL

Foarte bine... Bine i-a făcut...

MITRUȚ

Nu-i bine, domnule, că-i rău...

NOTARUL

Ce, mă?

OTILIA

Cum?

MITRUȚ

Că vezi aşa s-au tulburat ei... într-un minut... cît sufli... Cum au plecat jandarii, toți în picioare... Trebuie scăpat Urdea... îl dăşală hoții [...]. Şi aşa s-a hotarît ei să vie la dumneata...

NOTARUL

La mine?

OTILIA

La Titi?

MITRUȚ

La dumneata. Ştii, au trimis după popa... dascălu. fierbeau aşa...

NOTARUL

Şi, şi?

MITRUȚ

Zic: să văz ce fac... Acum eu ştiam că dumneata esti aici...

NOTARUL

Bine... bine...

MITRUȚ

Şi cînd clocoteau aşa... iacă pică Toderaş... cam beat... făcut bine... dă un chiot... să ierți: „I-am făcut-o papistaşului!... Haideți după mine, că-i la Oprea din Spini..."

OTILIA

Vai de mine!

MITRUȚ

Atîta a trebuit. Haideți pînă-s jandarii la cazarmă... Să-i luăm cu satu... Să ne scape pe Urdea...

OTILIA

Vai de mine!

NOTARUL

De unde ştii că-s aici?

MITRUT

Toderaş..

OTILIA

Cum Toderaş, tontule?

MITRUȚ

Te-a văzut el... cu badea Niculaie...

NOTARUL

Cum?

OTILIA

Cine?

MITRUȚ

Badea Niculaie Borza... socru dumneavoastră...

OTILIA

Auzi, Titi...

N©TARUL

Cum, e la crîşmă? Ce vorbeşti?

MITRUȚ

Da, domnule, spuneau toți că fusese pe acolo... Azi mai întîi. Nu ştiu ce s-a întîmplat... S-a dat cu oamenii de tot, da' ştii în lege... Băutură... Caiafa... zece părechi...

NOTARUL

El la crîşmă?

OTILIA

Ce-i asta, Titi?

OTILIA

Chiar azi...

MITRUȚ

Dacă ți-a plăcut băutura dulce...

OTILIA

Taci, mă, nebunule!

MITRUȚ

Ba nu, zău.

OTILIA

Taci!

MITRUȚ

Ei, lasă, le știu eu astea...

OTILIA

Ce știi tu?

MITRUȚ

Ehe, sufletu badei, pe vremea mea...

OTILIA

Pe vremea ta...

MITRUȚ

Nu mă seca, Oprenuțo... Cum adică? Cum adică? Stai... Opt, nouă... nu... zece... Ba nu... așa... doisprezece ani... Ce-i asta, o viață, ha? Bine, da' cine poate ținea cu voi? Tot ca spuma laptelui, vere, tot ca spuma laptelui...

SCENA V

NOTARUL, MITRUȚ, OTILIA

NOTARUL

Așa, na. Acuma să poftească. *(Lui Mitruț.)* Vezi scrisoarea asta? Pleci cu ea la cazarmă, la domnul Gal. îl cauți, i-o dai, înțelegi? Cum o primește, într-un minut să deie porunca și să vie aici cu doisprezece jandarmi... înțelegi? Iaca! *(îi dă scrisoarea.)*

MITRUT

Să vie.

OTILIA

Titi, ce faci, pentru Dumnezeu?... Să nu cumva...

NOTARUL

Lasă, dragă, mă rog frumos, ți-am spus, știi, vorba noastră, la politică să mă pardonezi...

OTILIA

Bine... bine..

NOTARUL

Asta-i treaba mea.

OTILIA

Bine, cum crezi tu...

NOTARUL

Așa cum am scris acolo... Pleac-acum... Aici nu-i de stat. Repede! înțelegi! O iei prin grădina lui Isaia, sai gardul. Dacă te prinde pe tine, nu-i nimic. Ii dai scrisoarea... Și-apoi să poftească cu satu...

MITRUȚ

Bine, domnule, numa...

NOTARUL

Nici o vorbă, pleacă!

MITRUȚ

Numa să nu fie rău...

NOTARUL

Haide!

OTILIA

Titi, un moment... Iaca Mitruț.

MITRUȚ

Mă rog, eu slujba mea...

NOTARUL

Am isprăvit...

MITRUȚ

Sara bună! *(Pleacă murmurind.)* Crișu lor!

OTILIA

Noroc, Mitruț... *(Notarului.)* Bine că s-a aranjat și asta... *(Clteva clipe de tăcere.)*

SCENA VI

NOTARUL, OTILIA

NOTARUL

Așa... *(Pe gînduri.)* Ha... ha... pravoslavnici...

OTILIA

(distrată)

Ha...

NOTARUL

Ce-i?

OTILIA

O prostie...

NOTARUL

Ce?

OTILIA

Mi-a trecut mie, așa, prin cap.

NOTARUL

Ce? Spune!

OTILIA

O prostie, frate... Așa-ți vine, cînd nici nu gîn~dești... Uite, mă gîndeam eu așa, cum aș putea să te dezvăț pe tine de *teremtete* ăsta... [...].

NOTARUL

Ei, vezi, iară, iară... Te rog... Ți-am spus de atîtea ori... N-ai altă grije acum?

OTILIA

Bine, pisule... bine... Nu te supăra... Da' știi, cînd îi văd așa, cum zici tu, *teremtete,* cu mustața unsă... Parol, ți-e frică... Stai să vezi, așa ceva mai rar... Era unu în vamă la pașapoarte, acum cînd am venit... Zice Fometeasca — țigancă, da' a ajuns bine, se ducea cu grecu la Nisa — zice: „Mai acanâ, soro, că împunge..."

NOTARUL

Pardon, vezi, asta-i politică... De ce? Ți-am spus...

OTILIA

Politică, nepolitică... Dracu-i pune să le crească mustăți așa, ca loboda... Și p-ormă, vezi...

NOTARUL

Ce?

OTILIA

Te strici cu toată lumea... Cu satu... pentru ei.. iaca...

NOTARUL

Eh.

OTILIA

Iaca, ce păţeşti... Aoleo... Titi... Să nu dea Dumnezeu să vie mojicii... Zău, Titi, mie-mi vine rău... Mie din asta mi se trage, eu ameţesc... Cînd s-o repezi, nebunii... Eu, eu mă stric...

NOTARUL

Nu-i nimic, vine Şandor... Ştie el rînduiala...

OTILIA

Ce rînduiala?

NOTARUL

Mă rog, cum zicea Matrai de la comitat: „Vorba-i bucătură domnească, nu-i pe seama proştilor..." Unu-doi... *baionet auf...* gata... Nu vorbă trebuie aici... Bătaie, înţelegi, bătaie!... Tăiaţi, felii, sare şi piper... Şi storsi să le iese sîmburii, ca la castraveţi. *Te...*

OTILIA

remtete... Titi, ce vorbeşti!

NOTARUL

La Mărgineni cum a fost? Tot aşa frunză verde-n pălărie. A tras în ei... în grămadă... Cît baţi în palme

a curăţit locu... *(De departe se aude zgomot.)* Stai ce-i... auzi...

OTILIA

Vai de mine!.

NOTARUL

Cum dracu? *(Se uită la ceas.)* Aşa repede...

OTILIA

Vin, auzi...

NOTARUL

Taci.

OTILIA

Vin, da... vin...

NOTARUL

Mitruţ a plecat.

(De departe zgomotul creşte. Se deslușesc accente dl cintecul electoral.)

OTILIA

Titi, ce-i de făcut?

NOTARUL

Un moment... Să vedem...

OTILIA

Auzi, cum ţipă...

NOTARUL

Beţi.

OTILIA

Vine tot satu... auzi...

(Zgomotul se întețește, se aleg strigăte: ***„Să trăiască*** *Florian".)*

NOTARUL

Nu ştiu... nu ştiu...

OTILIA

Cu sutele... bibicule... săraca de mine, mor, mor, nu mă lăsa!...

NOTARUL

Te rog.

OTILIA

Hai în casă, pentru Dumnezeu!

NOTARUL

Stai, stai; ce-i de făcut? Stai...

OTILIA

Hai în casă. Ne încuiem, facem întuneric. *(Strigătele mai aproape.)* Stai... Tu mă iei în brațe, Titi.., Titi dragă... mă iubeşti?

NOTARUL

Ei, las' acum, te rog, o, *Iştenem...*

OTILIA

Şi să murim aşa... Dacă n-am avut parte de noroc pe lumea asta... *(Pllnge.)* N-am avut noroc.

NOTARUL

Taci! Ce vrei? Taci!

OTILIA

Să ne găsească îmbrăţişaţi... Cum spune la *Universu*... Titi dragă, puiule... Opt ani tot în case bune...

NOTARUL

Ei, hai în casă odată... *(O trage după dlnsul şi încuie uşa, se stinge luminarea din casă.)*

SCENA VII

(Scena se întunecă un moment. Se luminează apoi deodată brusc, fiind inundată de mulţime de ţărani cari vin rcpjde, vociferînd şi umplu ograda lui Oprea. Ţăranii vin cu felinare aprinse. Toţi au frunză verde la pălărie. Unii aduc afişe mari pe cari e tipărit apelul către alegători al lui Florian. Afişele sînt unele roşii, altele galbene şi albastre. In mulţime se văd şi femei şi copii. Se alege popa şi dascălul, în mînă cu un beţigaş de trestie. I i popor e şi Caiafa, circiumarul. Cuvintele ce urmează se rostesc repede şi se aleg din fierberea generală.)

ŢÂRYNI, POPA NICOARĂ, DASCĂLUL ILtUŢ, CAIAFA, TODERAŞ, LĂUTARI.

DIN MULŢIME

(cind intră în scenă. Glasuri răzleţe)

Pe-aici, copii! Sus, Opreo! Unde eşti, jupîneasă? — Ieşi la fereastră, domnule! -—Vrem votul universal... — Aşa-i... Aşa-i... Vivat!

(Mulţimea in vremea asta strigă, ciulă, se mişcă.)

UN COPIL

(itşind in faţa, scenei)

Trăiască domnu deputat Ioniţă Florian!

O FEMEIE

Taie popa limba... Diavole, taci!

POPA NICOARĂ

Pe pace, oameni buni! Fiţi pe pace!

DIN MULŢIME

(glasuri răzleţe)

Să ne dea pe Urdea! Aşa-i... Urdea... — Dorm. — Asta-i nuntă, mă!

(Din mulţime se alege unul care-l trage pe Caiafa şi-l prinde in joc. îl invirteşle şi-i cinlă: „Ţop in sus şi ţop in jos, joc de frică bucuros".)

UNUL DIN MULŢIME

Noroc, Barbă-putredă! Cui dai votu?

CAIAFA

Aşa să trăiesc *iu...* tomna Ioniţă Florian...

ALTUL

Să nu mai calce nime pragul Venţăloaii, mă... De-aci înainte, numai la crîşmă lui Caiafa; să cîştige el săracu, că-i de-al nostru...

CAIAFA

Aşa... aşa... ha... tomna Ioniţă Florian, la mulţi ani!...

(în vremea asta, /oţa line sfat într-un colţ cu ci.ţiva fruntaşi. Mai mulţi se trag sub fereastră. Se vede că. plănuiesc ceva. Din mişcări a lor se altg cuvintele: .,Aşa... aşa vezi... Să doarmă uţor... Ca la nuntă... ha... Chemaţi pe învăţătorul... Poftim domnule învăţător". Învăţătorul vine intre ci. Seoate un diapazon şi-l cearcă.)

CEI DE SI B FEREASTRĂ

Tăceţi... Aşa... Bine...

ÎNVĂŢĂTORUL

(face semn eu beţigaşul că se poate începe cintecul)

Acum!

(Se cintă, pe aria cunoscută Hora Unirii -• *cintecul electoral. Toţi ascultă cu plăcere un moment, apoi continuă, cu femei, cu copii.)*

CORUL DE SUB FEREASTRA

„Foaie verde leuştean,
Ioniţă Florian,
Neam de viţă de roman,
Neam de *viţă* de roman,
Să-1 alegem deputat,
Că-i rumân adevărat,
Nu ca Blezu-huhurezu,
Nu ca Blezu-huhurezu..."

(De departe se aude glas de vioară şi clarinet. Corul o parte se opreşte, alţii mai cîntă încă: „Cine nu ţine cu noi, crească-i coarne ca la boi,,... Un moment se face tăcere, apoi iar strigăte răzleţe.)

DIN MULŢIME

Toderaş... Vine Toderaş... *(De departe se aud chiote: „Vivat! Vivat!", se alege glasul lui Toderaş, care cîntă acompaniat de lăutari: „Doi mă leagă, trei mă-ntreabă, de doi cai şi-o iapă neagră.")*

DIN MULŢIME

Ai noştri! Sus ! — Vivat!

UN BĂTRÎN

Brava!

(Intră Toderaş cu şapte tovarăşi, patru lăutari.)

TODERAŞ

Sus, papistaşule! Nu dormi! *(Smulge o sticlă de rachiu din mina unui lăutar şi-o aruncă în fereastră. Geamul se sparge.)*

OTILIA

(ţipînd din casă)

Săriţi! Săriţi! Hoţii! *(Popa iese repede în fală.)*

POPA NTCOARĂ

Băieţi! Asta nu. Asta nu merge...

DIN MULȚIME

Bine! — Aşa, vezi... — Sus, papistaşule...

DASCĂLUL

Cu socoteală, mă rog, cu socoteală.

TODERAŞ

Să iese!

CAIAFA

Pi pace, pi pace...

NOTARUL
(din casă)

Ce vreți cu mine? Ce căutați aici?

OTILIA
(tinguindu-se)

Vai de mine!... Vai de...

DIN MULȚIME
(unul cintind, alții după cl)

„Taci, mireasă, nu mai plînge, că la maică-tate-om duce..."

TODERAŞ

Ieşi afară, papistaşule!

DIN MULȚIME

Aşa! — Aşa! — Sus, vere!

POPA NICOARĂ

Tăcere, oameni buni! *(Arătînd spre Toderaş.)* Trageți-1 la o parte. *(Mai mulți îl iau pe Toderaş şi-l împing spre fund.)* La o parte! Mai în fund... Aşa...

(Către fereastră.) Domnule notar! Avem o vorbă cu dumneata, domnule notar!

TODERAŞ

Eu-s cătană împărătească.

MAI MULȚI

Lasă, mă, lasă...

NOTARUL

Vreți să mă omorîți? Ha?...

TODERAŞ

Auzi şoacîțu, vere!

POPA NICOARĂ

Nici o teamă să n-ai!

DIN MULȚIME

Nimic! — La vedere! — Să iese!...

POPA NICOARĂ

Răspund eu cu cinstea mea! Nici un fir de păr, domnule notar! Ieşi un minut să te vadă oamenii... *(Se face lumină în casă.)*

NOTARUL

Pe vorba dumitale?

DIN MULȚIME

La vedere! Să-1 vedem!

POPA NICOARĂ

Pe vorba mea! *(Tăcere un moment, murmur apoi. Notarul iese în pridvor.)*

SCENA VIII

CEI FOŞTI, NOTARUL, OTILIA

NOTARUL
(înfricoşat)

Aice sunt. Ce vreţi de la mine? *(O secundă tăcere generală.)*

COPILUL DE MAI ÎNAINTE
(iese repede în faţă azvîrlindu-şi pălăria în aer)

Trăiască domnu Ioniţă Florian, deputatul nostru, deputatul nostru!...

MULŢIMEA
(izbucnind)

Să trăiască domnu] Ioniţă Florian! Vivat!... *(Lăutarii dau semnalul obişnuit. Notarul stă obidii.)*

POPA NICOARĂ

Fiţi pe pace, oameni buni!... Stimate domnule notar!

DIN MULŢIME

Jupîneasa, domnule!... Unde-i jupîneasa?

MAI MULŢI

Taci, Praleo! Taci, mă!

DIN MULŢIME

S-auzim! S-auzim! *(Se potolesc şi se face tăcere.)*

POPA NICOARĂ

Stimate domnule notar, cînd am plecat cu toţii la dumneata... durere, aici... aici... în capul satului...

DIN MULŢIME

Aşa-i! — La Oprea din Spini! — Tăceţi!...

POPA NICOARĂ

...mi-au venit în minte cuvintele strămoşilor noştri: *„Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur..."*

DIN MULŢIME

Asa-i!

MAI MULŢI

Taci, mă!

POPA NICOARĂ

...că datorinţa dumitale, domnule notar, domnule notar... de fruntaş al satului, ales de votul nostru...

DIN MULŢIME

Noi te-am ales! Noi!

POPA NICOARĂ

...de votul nostru al tuturora... esă nu semeni vrajbă şi să împărţeşti în două poporenii necăjiţi, ci dimpotrivă, cum spune poetul... *(Otilia crapă un moment uşa şi scoate capul. Mulţimea murmură. Unul strigă: „Iaca mireasa, mă"... Alţii: „Nea... hoo..." Otilia repede închide uşa.)*

POPA NICOARĂ

„...Unde-i unul nu-i putere, la nevoi şi la durere..." *(De departe se aude un chiot. Popa îşi curmă cuvintarea.)*

SCENA IX

CEI FOŞTI, BORZA, ANA

BORZA

(Intră repede tlrindu-şi fata după sine. Netărcşita se vede că a fost ridicată repede din pat. E cu capul gol, părul despletit puţin.)

Ha... Spurcăciunea... Spurcăciunea... Să-1 vezi... aici...

DIN MULŢIME

Niculaie Borza... Iacă Borza!

TODERAŞ

(din fund,)

Aici, bade Niculaie!

O FEMEIE

Vai de mine...

ANA

Tată! Tată!

BORZA

(intrînd în ogradă se repede spre pridvor şi-o împinge pe Ana in dreptul notarului.)

Aici... Aici... acuma-1 vezi...

ANA

(plingînd)

Ruşine! Ruşine! Să-ţi fie ruşine! *(Tăcere.)*

NOTARUL

Ce vrei? Ce vrei acum?

MULŢIMEA

Ho... *(Toţi se mişcă.)*

POPA NICOARĂ

Oameni buni!

TODERAŞ

(vrea să se smulgă din mîna mai multora care îl ţin.)

Lăsaţi-mă! Şi eu-s aici...

MULŢIMEA

Huideo! Pe el! Să-1 rupem!...

BORZA

Ce vreau? Vreau să-ţi spun... să te întreb, domnule... unde ţi-s cărţile alea cu table verzi şi cu table roşii... paragrafii... cinstea ta domnească? *(Din fund se aude un glas de comandă: „înainte /" Intră Gal, revede urmat de 15 jandarmi.)*

SCENA X

CEI FOŞTI, GAL, JANDARMII

GAL ŞANDOR

La o parte! La o parte! Înainte marş! *Kutia teremtete !*

JANDARMII

(urlînd împing mulţimea)

La o parte! La o parte!

MULŢIMEA

(îngrozită)

Vin jandarii!...

MAI MULTE FEMEI

Jandarii... vai de noi!... Fugiți!...

NOTARUL

(răcnind)

Gal Sandor!

GAL

(salută)

Cu supunere, domnu notar...

BORZ/V

(continuind)

Cinstea ta domnească... La Oprea din Spini.. Cine...

ANA

(plînge înfundat)

Ruşine!...

NOTARUL

(arătînd spre Borza)

Luați-1! Luați-1! Repede! Canalia! Repede!

BORZA

(buimac)

Pe mine? Pe mine? A... voi sunteți prietenii lui..

ANA

Tată! Tată!

NOTARUL

Umflați-1! *(Jandarmii, după un moment de ezitare, îl prind pe Borza.)*

POPA NICOARĂ

Domnule notar! Bagă de seamă, domnule notari *(Mulțimea murmură.)*

NOTARUL

Taci, popo! Ia-1! înainte! Ia-1! Du-1!

TODERAŞ

Tot atîta! *(Vrea să se smulgă. Nu-l lasă.)*

BORZA

Haideți, mă! Haideți! I-arăt eu cînelui... Spurcăciunea... i-arăt...

JANDARMII

înainte! Marş! *(îl smulg.)*

ANA

(tipînd se leagă de Borza. Poporul fierbe.)

Tată! Tată! Duce pe tata...

NOTARUL

Canalia... afară!... aşa...

BORZA

(întoarce capul dintre jandarmi)

Ne vedem, domnule...

Cortina

ACTUL III

Se petrece a treia zi după actul II. Scena reprezintă cancelaria notarului ca în actul I, lipsesc însă mobilele de) rovenien ă ţărănească. Din ele a rămas numai lada de zestre a Anei, încuiată, gata să fie mutată. Pe părete în colţ icoana Sf. Niculaie cu candela aprinsă. Mobilele de la oraş toate la locul lor neatinse: biroul notarului, două fotolii, portretul lui Franz losef, puşca, pistoalele etc. Interiorul prezintă aspectul unei case din care se mută; pe jos lurtii, jurnale etc. Cînd se ridică cortina, în colţ stau de vorbă Mitruţ, Caiafa şi Hopîrtean.
Ziua înainte de masă.

SCENA I

CAIAFA, MITRUŢ, HOPÎRTEAN

CAIAFA

Pentru că dacă n-am licenţă de crîşmă, iu ce ma fac? Că iu am spus: „Tomna notar... tomna notar, iu cu popor, lasa-ma cu popor... da' tomna notar a zis: „Rad barba, jidove, şi iau crîşmă..." şi dac-a vrut să-mi ia crîşmă, am dat votu lui tomna Bleză... iu... acum... ce mă fac?

MITRUŢ

Du-te acasă, jupîne... auzi... du-te acum... că n-are vreme de dumneata... alte griji mai mari... du-te acasă.

lit

CAIAFA

Bini, da'...

HOPÎRTEAN

Lasă că vorbim noi cu domnu notar să-ţi grijască cojocu... îi spunem noi... da' nu-ţi face nime nimic, Caiafo... Iac-aşa vorbe...

CAIAFA

Ba mi prăpădeşte.

MITRUŢ

N-avea nici o teamă.

CAIAFA

Mi prăpădeşte satu.

MITRUŢ

Nu... nu... du-te acasă.

HOPÎRTEAN

Pleac-acum să nu te găsească aici... repede... auzi.., ieşi, jupîne.

CAIAFA
(dcpăi tindu-s,)

Bini... iu... ma duc... da'... dacă satu... iu... ce ma fac... mi prăpădeşte... vei... tomna Bleză. *(Iese.)*

SCENA II

MITRUŢ, HOPÎRTEAN

MITRUŢ

Vezi şi ăsta, vai de capu lui... ce stare să mai aibă el aici? Nu, Hopîrtene, aşa nu merge... frate... degeaba...

HOPÎRTEAN

De ce adică?

MITRUȚ

De ce? Iaca de ce... Scoli lumea, mă... ridici satu... se face răzmiriță... moarte de om... şi te bate D-zeu de nu-ți mai putrezesc oasele... înțelegi?

HOPÎRTEAN

Eh, Dumnezeu, D-zeu, de ce o încurci? Vorba: ajungi deputat? Ajungi la lingura a mare? Ajungi la domnie? Ha? Ajungi...

MITRUȚ

Aşa deputăție... las-o.

HOPIRTEAN

Ce aşa deputăție? Păi aşa... Ce crezi tu, că acolo în Pesta... ori în altă parte... la boieri, mă, acolo în țară, unde vrei să pleci tu, crezi că are cineva grije că l-a împuşcat pe Urdea, ori pe Corcea din deal, ori pe ăla, pe cum îi zice, pe Toderaş, ha? Crezi tu? ha?...

MITRUȚ

Da' sufletu tău... mă... sufletu?... nimic?...

HOPÎRTEAN

Olio, vere... sufletu.. lasă-mă... Dacă-ar fi cum zici tu — după suflet... ehei — multe s-ar schimba pe lumea asta...

MITRUT

Cum?

HOPÎRTEAN

Apăi, aşa — lumea — da', vezi, aici nu-i vorba de suflet, aici care-i mai tare, mă... care are putere mai

multă. Cine se uită: vine pe drept, vine pe strîmb? Ăl mare pe ăl mic, aşa-i legea, cala companie. Ştii, obîşteru îl ia pe maior, maioru strigă la căpitanu... căpitanu înjură pe strajameşter... şi strajameşteru Hopîrtean... rade-o palmă lui Ion Baciu din Călvasăr: „Legea ta, cîne... capu sus!" Acuma, cine ştie de unde vine greşeala, cine s-o caute? Ha? vine pe dreptate? Ha? Vorba... ai putere? Bine. N-ai? Du-te şi te culcă.

MITRUȚ

Vezi eu... nu pot aşa... înțelegi... altă socoteală... nu pot.

HOPÎRTEAN

Păi, dacă nu poți, ia lumea-n cap.

MITRUȚ

O şi iau...

HOPÎRTEAN

S-ajungi la bătrînețe pe drumuri... Traistă-n băț...

MITRUȚ

S-ajung...

HOPÎRTEAN

Vezi, mă Mitruț, nu ne potrivim noi...

MITRUȚ

Nu.

HOPÎRTEAN

Nu... nu... eu am altă minte... altă curaje.

MITRUȚ

îi fi avînd de-acolo, de la honvezi... da', vezi, eu patrusprezece ani de cînd port eîrja pristăvească, înțelegi, vorbă legănată n-am avut... cu nime... Auzi? De slujbă am fost? Am făcut slujba. Mi-au dat poruncă? Am făcut porunca... Da' mi-am tras seama, mă... zece ani sub notarul Busuioc, am dus pecețile la oameni, şi-n toată bună vremea nimic...

HOPIRTEAN

Sub Busuioc...

MITRUT

Sub Busuioc...

HOPÎRTEAN

Altă socoteală.. eh... altu... d-ăi de legea veche.

MITRUT

Om curat, mă, înțelegi... Spunea *Credeu* dumineca-n strană... Om curat. Şi eu nimic... pîn-a venit ăsta... De-atunci făcătură... Cine-s eu azi în Lunca? Ha? „Cățelu' pămîntului!..."

HOPIRTEAN

Ee...

MITRUT

Prostu s-asculte, unu-doi-trei, rictai... Bine, bine... s-asculte.

HOPIRTEAN

Ca la companie...

MITRUT

Nu merge aşa... iacă~ce-ai pățit... nu-i nime cîne, mă... Ăştia... poporu... omenia lor. I-am spus şi

alaltăieri, atunci, sîmbătă sara, acolo la Oprea din Spini... zic...

HOPÎRTEAN

H el Drept, de-acolo s-a-nceput. Săracu Oprea, ce-i cu

MITRUT

Ce să fie? Cînd a venit azi de la moară, casa dărîmată, urla cinele.

HOPÎRTEAN

Da' jupîneasa?

MITRUT

Madama a fugit azi noapte Ia Aiud. Eu i-am spus: „Bagă bine de seamă, d-le notar, că jandarmii, ştii, c ini nu oameni... abia apucă să tragă cocoşu".

HOPÎRTEAN

Da' el de colo?

MITRUT

Păi nu l-ai văzut? Parcă-nebunise... „Ia-1! Du-1!" Şi l-a umflat pe Borza. Era trăsnit în lege... smintit... Aşa l-a ținut si noaptea şi ieri, duminecă, toată ziua Ia alegere... apucat, ştii... ai văzut. Cînd veneau după masă ăi diu Zimbru şi mai rămăsese satu... o sută cinci voturi a lui Florian, din Lunca, parcă turbase... „încoace, Gal... încoace... Bagă de seamă, Gal... Bate... bate... bate, Şandor! Să nu cază domnu Blezu !..."' Ai văzut... aşa din senin... că n-a apucat Urdea să zică nimic...

HOPÎRTEAN

De zis, n-a zis...

MITRUȚ

Nici Toderaş... cioro-boro... că bătaie n-a fost cind a dat cu puşca... în două rînduri... Acum du-te la ei, că-s morți cîteştrei... Şi atîția schilavi... Şi Clopoțel, săracu... Urlă tot satu... Muierea lui Corcea se cîntă de-ți ia auzu — m-a blestemat şi pe mine: „Să n-ai parte..." Bine, ce-am greşit eu? înțelegi, slujba mea... Şi Borza bătut, socru-so... ce ruşine... ce... Vezi ce-i pe-aici prin casă...

HOPIRTEAN

Dacă te-ncurci cu domnii...

MITRUȚ

A, da-i spun... Gata... eu am isprăvit.

HOPÎRTEAN

Acu trebuie să pice de la Winkler.

SCENA III

MITRUȚ, HOPÎRTEAN, ANA, LINA, DOI ȚĂRANI

(Intră Ana cu Lina şi doi țărani cu mînecilesuflecate. Ana îmbrăcată țărăneşte, gata de drum.)

ANA

(privind împrejur. Către oameni-)

Iacă lada asta... da' băgați de seamă, să n-o indumol...

LINA

Ştii că sunt de spart.

MITRUȚ

(lui Hopîrtean)

Se mută. *(Către Ana.)* Bună ziua, doamnă nolăiăsită.

M

ANA

Nu mai sunt doamnă, Mitruț. *(Către oameni.)* Poate s-o întoarceți la stînga, dacă iese mai bine.

UN ȚĂRAN

S-o petrecem peste mijloc... bagă bine de seamă... Aşa de la spate, de la spate...

CELĂLALT

Grea ladă.

LINA

Dacă-i de zestre, Simioane...

ANA

S-o aşezați în car la mijloc... trageți la o parte lavițele... s-o puneți între perini...

UNUL DIN OAMENI

Altceva nu mai este?

ANA

Nu. Aşa. *(Oamenii ridică lada, Mitruț sare să le ajute.)*

OAMENII

Aa... da-i grea... ține, Simioane. Bine... aşa... acum... ho-o-rup!

MITRUT

Stai c-aiut si eu !

SCENA IV

(In momentul cînd ies cu lada, intră notarul. în uşe se întîlneşte cu Ana şi rămîne o clipă mirat, cînd o vede în haine ţărăneşti. Mitruţ şi Hopîrtean se trag în colţ. Cei cu lada ies.)

MITRUT, HOPÎRTEAN, ANA, LINA, NOTARII,, OAMENII

NOTARUL

(către oamenii cu lada)

în lături, prostule, că te plesnesc... Ce te bagi in mine?

OMUL

Domnule...

NOTARUL

Repede, afară. *(Oamenii ies cu lada. Călre Lina.)* Şi tu, sărăcie?

LINA

Ne mutăm, domnule... *(Iese.)*

NOTARUL

(vede pe Ana)

A, iacă şi d-ta... cu şorţ... şi cu năframă... ai? Şl ii că-mi place? Acum la şezătoare, la Vilenţu în Gruiu...

ANA

(potrivind nişte lucruri într-o legătură)

Mai bine nu le lăpădam niciodată.

NOTARUL

Vezi, aici ai dreptate.

ANA

Celelalte le-am lăsat... poate aveţi lipsă.

NOTARUL

Cumpărăm noi ce ne trebuie, puiule... nu te supăra. Ridici capu şi tu?... Ei, ţi-ai luat tot? Lăzile, laviţele... ţoalele, procoviţele... zestrea... ai?

ANA

Tot ce s-a cuvenit.

NOTARUL

Ni s-a isprăvit socoteala...

ANA

Isprăvit, eu nu mai am nici o treabă... vine tata, dumnealui are ce are...

NOTARUL

Tilharul să nu-mi vie, să nu-mi calce aici, înţelegiI Să nu-1 întîlnesc... Ieşi... afară... ieşil

ANA

Sănătate bună, Mitruţ!

MITRUŢ

Doamne ajută! *(Ana iese.)*

SCENA V

NOTARUL, MITRUŢ, HOPÎRTEAN, UN OM

NOTARUL

*(abia acum observă pe **Mitruţ** şi **Hopîrtean)***

Voi aici? Ce-i? Ce vreţi?

MITRUȚ

O vorbă, domnule notar.

NOTARUL

Ce vorbă? N-am vreme...

HOPIRTEAN

Mitruț ar avea o vorbă...

NOTARUL

Ce vrei? *(în momentul ăsta intră unul din oajncnir cari au dus lada.)* Ce cauţi aici?

OMUL

Mă rog, icoana cu Sf. Niculaie... am uitat-o colo, în colț...

NOTARUL

Ieşi afară... blegule! *(Omul iese.)* Ce vrei?

MITRUȚ
(înduioşai)

Domnule notar... d-le notar...

NOTARUL

Ce-i, mă? Ce bîlbîi? Spune-odată.

MITRUȚ

Domnule notar... să ierți... am venit să spui)... că eu... eu plec... şi-am adus-o... aici... poftim.

NOTARUL

Cum? Ce?

MITRUȚ
(îi întinde cîrja)

Asta... cirja... patrusprezece ani şi două luni.

NOTARUL

Ce?

MITRUȚ

Atîta am purtat-o... acum o las.

NOTARUL

Cum laşi cîrja, tontule? Spune ce vrei? Esti beat... ha?

MITRUT

Plec...

HOPÎRTEAN

Se duce!

NOTARUL

Unde?

MITRUT

Plec în țară, domnule notar... las slujba... nu mal pot... nu mai pot rămînea... mă duc din Lunca...

NOTARUL

Ha... ha... pricep... adică te duci... mă lasi... slabule... ha... slabule.

MITRUT

Nu... domnule... nu sînt slab, da' dacă satu nu mă mai vrea?... Eu ce să fac?

NOTARUL

Ce-ți pasă ție de sat... ha?... Ce-ți pasă?

HOPÎRTEAN

Aşa zic, şi eu, ce-i pasă lui? Leafa-i umblă...

MITRUȚ

Mie-mi pasă, domnule.

NOTARUL

De ce, ha?

MITRUȚ

Că eu cu satu am trăit... neam de neam... şi dacă satu nu mă mai vrea... nu mai am nici o putere... nu mă încrează nime... mă blastămă muierile... Ce-s eu azi? „Cățelu' pămîntului"... Şi copiii pe uliță: „Ăsta-i Mitruț!" Eu nu mai am rădăcini aici... mă duc, domnule... să nu mă ştie nime de unde sînt... Mă duc in țară... mă bag slugă... s-a isprăvit... şi de aceea am adus cîrja, să i-o dai lui Hopîrtean... ne-am învoit... el poate... ştie... altă socoteală...

NOTARUL

Am înțeles... pleacă...

MITRUȚ

Domnule notar.

NOTARUL

Du-te.

MITRUT

Acuma, cînd îmi iau rămas bun... aş mai avea o vorbă...

NOTARUL

Eu am isprăvit.

MITRUT

Domnule notar...

NOTARUL

Ce vrei?

MITRUȚ

Nu-i bine aşa... ştii... numai cu puterea...

NOTARUL

Curăță locu, înțelegi?... Cum adică? Tu să mă-nveți pe mine?

MITRUȚ

Domnule... trebuie ş-o leacă... de, cum să zic... ăştia... poporu... trebuie... să iertați... eu nu vreau nici un rău... sănătate bună... şi dac-am greşit...

NOTARUL

Bine, bine.

MITRUȚ

Să iertați. *(Pleacă spre nşe.)*

NOTARUL

Am isprăvit. Noroc bun! Du-te-n țară... Du-te-n țară... la Bucureşti... auzi, mă... la Bucureşti...

MITRUȚ

(din uşe)

Şi tu, Hopirtene... cu socoteală, mă... cu buna... Doamne ajută!... *(Iese.)*

HOPÎRTEAN

Lasă pe mine.

SCENA VI

NOTARUL, HOPÎRTEAN

NOTARUL

(plinibindu-se prin rasă)

Al dracului omul slab... mă lasă... se duce... cind bate vintul... toți la fel. Cind veneam de la Winkler, stau cvi pălăria-n cap, canaliile. Nu-i nimic... Bine... bine... Hopîrtean! *(Ridică cîrja.)*

HOPÎRTEAN

Porunca, domnu notar.

NOTARUL

Hai încoace.

HOPÎRTEAN

Poftim.

NOTARUL

Ți-o dau ție... Am vorbit cu măria-sa domnu deputat Blezu...

IIOPÎRTEAN

Să trăiți...

NOTARUL

Ieri sara cînd a plecat, am vorbit... te bagă la comitat...

HOPÎRTEAN

Sărut mîna.

NOTARUL

Cînd s-a face loc, te bagă, pîn-atunci te pun pristav aici... da', știi, la mine, după regulament... înțelegi... vorbă scurtă... porunca. Prostu n-are cuvînt în canțelaria notarului Traian Vălean... auzi?... Eu-s popa aici... aici eu...

HOPÎRTEAN

Ca la companie, mă rog.

NOTARUL

Așa.

HOPÎRTEAN

Am înțeles.

NOTARUL

Să știi că trăsnește... înțelegi, să știi că...

SCENA VII

NOTARUL, HOPÎRTEAN, CANTORUL

(Se deschide ușa, și intră cantorul Tioplea, pe nebăgate-n seamă.)

NOTARUL

Iaca... Aici? Ce cauți?... Ce?

CANTORUL

Domnule notar...

NOTARUL

Dă-l afară.

CANTORUL

Părintele Nicoară m-a trimis să spun...

NOTARUL

Dă-1 afară, înțelegi!...

HOPIRTEAN

Afară!... Repede!... Porunca... *(îi împinge de spate.)*

CANTORUL

Ho, mă... Ce te repezi? Eşti nebun, Hopîrtene? Stai... Părintele...

NOTARUL

Afară...

HOPIRTEAN

Porunca... Ieşi! *(îl împinge cu putere spre use.)*

CANTORUL

Păi... lasă că vedem noi. Cum adică? Bine, am să spui, bine... *(Iese.)*

HOPÎRTEAN

Afară... Afară... *(îl scoate afară.)*

SCENA VIII

HOPÎRTEAN, NOTARUL

NOTARUL

Aşa... Canaliile... Aşa... ha... vin asupra mea?... Nu le-a fost destul... iar ridică capu, cum au plecat jandarmii. Ce cred?... Peste-o săptămînă-i gata alegerea de la Vinț... iar se-ntorc. Am să-1 cer pe Gal aici... înțelegi, pe Gal... Cum adică?...

HOPIRTEAN

Cît mai degrabă ar fi mai bine, domnule notar, cît mai degrabă... aici vedeți...

SCENA IX

CEI DINAINTE, MITRUȚ

(Intră Mitruț repede cu fața speriată.)

MITRUȚ

Iar mă întorc, domnule notar, cu veste...

NOTARUL

Păi nu eşti Ia Bucureşti, mă? Ce vrei?

MITRUȚ

Vin cu veste... nu bună, domnule... fierb oamenii... S-a ridicat satu, d-le notar. Cînd am ieşit din curte de-aici... să dau la Mărgineanu-n colț, toți adunați... Şi bătrîni... şi copii... toți. S-a nimerit muierea Iui Pavel Corcea, răposatu, şi se cînta şi țipa... şi nu mai este nici o rînduiala.

NOTARUL

Să i se uşureze sufletu... Să se cinte... Bine face....

HOPIRTEAN

Spune, mă..

MITRUT

Şi-am fugit să spui că vine... vine părintele Nicoară, 1-a trimis lumea. Ce chiote, ce văicăreală, că ți se rupe inima... Să băgați de seamă, că nu-i a bună,, domnule...

NOTARUL

Taci... auzi... să poftească... Pleacă şi tu... ce cauți la mine? Am isprăvit-o laolaltă.

HOPÎRTEAN

(lui Mitruț)

Ce-i, mă?

MITRUT

Ştii, lume... n-am mai văzut aşa.. *(Intrăpopa Nicoară îmbrăcat în haine de sărbătoare.)* Iaca părintele.

SCENA X

CEI DINAINTE, POPA NICOARĂ

POPA

Bună ziua.

NOTARUL

Sănătate.

POPA

A? avea ceva.

NOTARUL

Mă rog.

POPA

Fără martori.

NOTARUL

Ieşiţi!... Tu Hopîrtean... stai Ia uşe. nu te irJsca... înţelegi...

HOPIRTEAN

Am înţeles *(iese cu Mitruţ).*

SCENA XI

NOTARUL, POPA

NOTARUL

Poftim.

POPA

D-le notar, după cele petrecute ieri la alegere, n-aş mai avea de ce să calc în casa d-tale, adică în casa satului pînă stai d-ta în ea.

NOTARUL

Cum pofteşti...

POPA

Dar nu vin atit din voia mea. Ce s-a mtîmplet ieri... ce s-a întîmplat... a mai adăugat o nedreptate...

NOTARUL

Mă rog... lasă cuvîntarea... Ce pofteşti?

POPA

Da, domnule... o nouă nedreptate, care şi în ţara asta trebuie să se răzbune... fiindcă sistemul d-voastră, daţi-mi voie, e păcătos... Să-i fie ruşine d-lui Blezu, mandatul lui e plin de singe... Să-i fie ruşine?

NOTARUL

Ce vrei, părinte, spune, ce vrei?

POPA

De sînge românesc...

NOTARUL

Mă rog, aici nu-i adunare să faci agitaţie... Am să-mi însemn vorbele astea...

FOPA

Da... da... da... de sînge românesc nevinovat!... să-ţi însemni vorbele astea... da... Ar trebui să ţi se mişte ceva şi d-tale sub haina ceea nemţească... Nepotul birăului din Mihalţ... da... da, ai căzut departe... D-tale ce-li pasă? Şi lui Blezu, acolo pe malul Dunărei... D-voastră v-aţi rupt... aţi ieşit din popor, nu vă mai uitaţi înapoi... Da' noi simţim... avem o> inimă, d-le notar... avem suflet...

NOTARUL

Lasă-mă cu sufletu... Lasă-mă că vă ştiu... vă cunosc... Mă rog... ce pofteşti?

POPA

Da... da... suflet... noi n-avem inima-n buzunar. Pe noi ne doare, ne arde... cînd vedem... lumea asta chinuită, care mănîncă pămînt şi plăteşte dare ca să hrănească pe d-alde Blezu.

NOTARUL

Domnule, n-ai dreptul să insulţi pe deputatul cercului. Am să fac arătare... auzi... cum adică?

POPA.

Fă arătare cît pofteşti... N-am dreptul... n-am? Ha?.. Da' el a avut dreptul să cadă aici asupra noasLră... aşa din bun senin... cu husari, cu jandarmi?... El a avut?... Cu bani... da... da... hîrtii de zece şi de-o sută tot din şerparul lor... Pe coroanele astea se razimâ ţara dumneavoastră... Să vie să-1 facă deputat... Ce minciună! Nu-1 cunoaşte nime... nu 1-a văzut nime... Cu puşti... deputat... cu sînge... Ce minciună!... Ce tară!... Ce lege!... Ticăloşie!...

NOTARUL

Domnule părinte! Să părăseşti cancelaria ia moment! Aici în oficiu, în casa legii!... Am să comunic d-lui solgăbirău vorbele dumneatale... Cum adică... crezi ce poţi... Mă rog... mă rog să părăseşti la moment...

POPA

Adevărat, trebuie să fiu eu cel potolit... da... Da' nu-i mirare după cele petrecute... Tot satul e în picioare, domnule... atîţia morţi şi schilavi... ce vrei?... Cum pot să-mi mai păstrez eu linştea?... Da...

NOTARUL

Nu-mi pasă... Dacă s-au răsculat... Treaba lor... Mă rog să părăseşti...

POPA

Ce răscoală? Nu-i adevărat! N-a fost nimic, înţelegi, nimic... Să vă ferească Dumnezeu odată de răscoala lor, că nu s-alege piatră pe piatră, ca la Aiud în patruzeci şi opt...

NOTARUL

Ce-mi pasă mie? Nu-i vina mea... Mă rog...

POPA

Ba-i vina dumitale...

NOTARUL

Mă rog, ce vrei? Spuneai că ai ceva? Mă rog, ce vrei?

POPA

Da, am, tocmai de aceea viu... Da, e vina dumitale, o ştiu toţi... te rog să m-asculţi... apoi treaba dumitale.

NOTARUL

Poftim.

POPA

Domnule notar... ce-ţi spun eu acum, nu-i vorba mea... E vorba satului... După ziua de ieri nu poate fi altă scăpare... Te rog lasă-mă să vorbesc... Nu poate fi alta scăpare... Dumneata trebuie să pleci... Altfel eu nu iau nici o răspundere...

NOTARUL

Cum? Ce?

POPA

Să pleci...

NOTARUL

Unde?... Eu?

POPA

Da... dumneata.

NOTARUL

Să plecî

POPA

Da... trebuie... să-ți dai demisia... azi să pleci... uite acum... altfel... aici se face... se face revoluție... înțelegi... Eu trebuie să duc veste la poporul adunat... Mă rog... mă rog... nu te tulbura... gîndește-te... M-aşteaptă cu răspuns... numai atît aşteaptă. Iaca am făcut aici scrisoarea... Demisia... să iscăleşti... *(Scoate din buzunar o hîrtie şi începe să citească.)* Eu notarul Traian Vălean, din Lunca, declar...

NOTARUL

Ei, acum nici o vorbă mai mult... Să ieşi d-aici...

POPA

Domnule notar...

NOTARUL

Da, repede...

POPA

înțelege, domnule, poporu... întreg...

NOTARUL

Repede... Să ieşi!... Cum adică?... Auzi canaliile!... demisia... ha?... Voi să-mi porunciți, să-mi dați drumul... ca la slugi?...

POPA

Al nostru eşti, domnule, slujbaşul satului...

NOTARUL

Cum? Eu-s cantorii Tioplea... ha? Mitrut... pristavu... ha? Să ieşi!

POPA

Mitruț e om de omenie... el a plecat.

NOTARUL

Ei, eu n-am să plec... auzi... auzi... n-am să plec!... Am isprăvit.

POPA

Domnule notar!

NOTARUL

Am isprăvit... afară!

POPA

Cu mine degeaba strigi... degeaba... Nu... nu... mie nu mi-e frică...

NOTARUL
(ia puşca de pe părete)

Afară, popo! Afară! Ori îți zbor creierii... Afară!...

POPA

A... Aşa... D-ăia-mi eşti... Stai, domnule... stai să vedem...

NOTARUL

Afară!... Afară!... Hopîrtean! *(Intră Hopîrtean.)*

POPA

Mă duc, domnule... da' să ştii că pe urma mea vine potopu... te duce... te mătură... potopu...

NOTARUL

Afară cu cinele!

HOPÎRTEAN

Părinte... domnule părinte... *(Se apropie de popa.)*

POPA

în lături... nu ți-e ruşine obrazului?... Plec... da' vin alții... Nu ți-e ruşine!... *(Iese.)*

SCENA XII

NOTARUL, HOPÎRTEAN

NOTARUL

Cinele... A... aşa... va să zică revoluție. Vin cu satu... demisia... bine... Ieşi afară... *(Hopîrtean pleacă.)* Nu, stai... *(Hopîrtean stă.)* Bine... să vedem. Ieşi acum... la uşe să te opreşti... Ai auzit? Nimeni să nu cuteze să puie picioru aici, înțelegi, nime... altfel... o păţeşti cu mine... Să-l iei de gît pe cinele care vrea să vie... Să te bați cu el, să-i rupi grumazii... înțelegi... Ieşi... Canaliile!

HOPÎRTEAN

Cum porunciți... *(Iese.)*

SCENA XIII

NOTARUL

(Se aruncă Intr-un fotoliu şi-şi razimă capul in palme cîteva momente.)

Uf... canaliile! Bine... vă dau eu demisie. *(Se ridică şi trece grabnic la telefon.)* Hallo... hallo... vă rog, domnişoară... Da, Vălean... notarul... da... mă rog douăzeci şi trei pe cinci... douăzeci şi trei pe cinci... Da... Canaliile! V-arăt eu... Hallo..'. Cine? Domnu Nagy?Aici notarul din Lunca... Bună ziua... Mulțumesc... greu... foarte greu: alegere... rog la telefon să vie domnul solgăbirău... da' imediat... E urgent... foarte urgent... Mă rog... domnu solgăbirău?... Vălean... Vă rog, d-le solgăbirău, în Lunca e revoluție... Poporul răsculat după împuşcăturile de ieri..', da... da... popa... acum a ieşit de aci... agită... Ați făcut foarte rău că ați dus jandarmii... Eu nu sunt în siguranță... Da... vă rog... da... în cîtă vreme?... A, nu, e prea mult... Dați ordin să vie cu automobilul... Intr-un ceas... Foarte bine... Desigur... Se face... se face... Da... cu jandarmii... Sigur... Să-i împuşte... Da... da... Lăsați...

SCENA XIV

(în vreme ce notarul spune ultimele cuvinte la telefon, la uşe se desluşeşte ceartă, care ia proporții tot mai mari. In urmă uşa se deschide cu violență şi intră deodată Borza şi Hopîrtean hărțuindu-se. Borza are capul bandajat pe urma loviturilor de alaltăseară.)

NOTARUL, BORZA, HOPÎRTEAN

BORZA

(de afară)

La o parte... auzi!...

HOPÎRTEAN

Poruncă... am poruncă...

BORZA

Feri la o parte... Cum? Asta-i treaba mea, n-am să mă spovedesc ţie, sărăntocule...

HOPÎRTEAN

Domnu notar..

BORZA

Mie nu-mi porunceşte... *(Intră In casă. Notarul în acest moment a lăsat telefonul.)* Invaţă-ţi slugile la omenie, domnule...

NOTARUL

Cum? Aici? Aici? Ce cauţi aici?... Cum ai intrat... ha?... Cum? *(Către Hopîrtean.)* Ce-am poruncit, bestie, ha?... *(Ilscutură de mînecă.)* Ha? Ce-am poruncit?

HOPÎRTEAN

Domnule... m-a împins...

NOTARUL

(îl împinge afară pe Hopîrtean)

Ieşi afară!... *(Hopîrtean iese. Către Borza.)* Ce vrei... ce vrei cu mine... ce vrei?...

SCENA XV

NOTARUL, BORZA

BORZA

Avem o socoteală...

NOTARUL

Nici o socoteală... Ce socoteală? Nici o socoteală!...

BORZA

Avem o socoteală.

NOTARUL

Alaltăseară Gal ţi-a făcut socoteala. Am isprăvit... ieşi afară... iesi de-aci!...

BORZA

Taci, stîrpitură.

NOTARUL

Da... da... Gal e de voi, să vă moaie oasele... sa va rupă... să vă facă castraveţi... să vă stoarcă... să vă iese sîmburii... Bine ţi-a făcut, cîne bătrîn... Trebuia...

BORZA

Taci... auzi... taci.

NOTARUL

Trebuia să-ţi farme ţeasta capului... căpăţîna aia colţuroasă de cioban... pravoslavnic...

BORZA

Nu mă face... Taci... înţelege... taci!...

NOTARUL

Cum?... Ce... vezi puşca? Te repezi? Da... da... să-ţi umple gura de pămînt... să te saturi... Ce te uiţi la mine înholbat? Cu ochii ceia ca două ascuţişuri de secure... ce vrei?

BORZA

Mi-a trecut prin minte... cîne... că... să mi se tragă din altceva... Fă socoteala repede... să plec...

NOTARUL

Ce socoteală?

BORZA

Scoate cartea...

NOTARUL

Cum, care? Ce carte?... N-am nimic... pleacă.

BORZA

Din lada satului... scoate odată... Repede... auzi... să plec... să-mi... să nu te văd... Repede...

NOTARUL

N-am nici o carte... ieşi!...

BORZA

Dă-mi banii...

NOTARUL

Pleacă... vezi... şi-a dus tot... şi laviţi... şi scaune... şi ţoale... mărit-o... ha... mărit-o după beţivul... a, nu, că l-a mîncat fript...

BORZA

Tu l-ai mîncat... tu, cîne...

NOTARUL

Spune-i să-l bocească... ca pe mă-sa... laprogadie... Să-l bocească ha... ha...

BORZA

Dă-mi banii... banii... Scoate banii... repede... auzi?...

I

NOTARUL

N-am bani...

BORZA

Banii mei.

NOTARUL

Nu-s.

BORZA

Cum? Banii!

NOTARUL

Da... banii... banii tăi... **ai tăi... s-au dus... dacă** vrei să stii...

BORZA

Ce?

NOTARUL

Bani... Atîta ai putut **să** dai... **bani... cu ei ţi-a** răscumpărat prostia, a ta... şi **a fetei...** a **satului...** bani... ciobane... M-aţi **cumpărat** pe mine... Ţ**i-am** mîncat banii... da... banii tăi... **i-am băut la Aiud...** cu domnii... cu ţiganii... banii...

(In acest moment *se* ***aude la biserica din*** *deal clopotul* ***tras intr-o dungă... Pină la sfirşit răsună*** *clopotul cu mici* ***întreruperi.)***

BORZA

Ai mei... Moşia mea...

NOTARUL

Ai... tăi... dă-mă în judecată... **Ieşi afară... afară...**

BORZA

Moşia... cerşitor... m-ai făcut cerşitor... *(Clopotul.)* Auzi... auzi... clopotu... Dumnezeu... te bate D-zeu. Spurcăciune... *(îşi face cruce.)* Moşia... auzi...

NOTARUL

Judecată... hai la judecată... Lasă-l pe D-zeu... Nu-mi pasă de Dumnezeul tău... al vostru de la biserica din deal... nu-mi pasă...

BORZA

Taci... taci..

NOTARUL

De sfinţii voştri... zugrăviţi acolo... de D-zeu... *(Se aud din depărtare murmure cari cresc şi se prefac într-un strigăt general.)* Nu este Dumnezeu... ciobane... vezi... cartea... aici... spune...

BORZA

Carte...

NOTARUL

Da... tu roagă-te... du-te... să-ţi deie el banii. moşia... să ţi-o dea... ha... Dumnezeu.

(Strigătele au ajuns sub fereşti. Se aud chiote: „Nu vrem... Jos... Peel... Înainte... Cu toţii...")

NOTARUL

Canaliile... auzi.. Ori roagă-te lui Sf. Niculaie. uite-l colo în colţ.. să-ţi deie el...

(Afară chiot general: „Să-l rupem... Pe hoţu... Pe hoţu"... Glasul lui Hopîrtean: „Eu nimic"... Strigătul popii: „Oameni buni"... Altglas: „Lăsaţi-l pe Hopîrtean" ...Fierbere.)

NOTARUL

Du-l de-aici... du-l... e-al tău. du-l... Atîta ţi-a mai rămas...

(Se repede şi loveşte cu cravaşa icoana şi candela Sf. Niculaie, cari se rostogolesc la pămînt. In acest moment se sparg dinafară geamurile cu pietre.)

BORZA

(care in toată vremea tiradei notarului s-a zvîrcolit cu. pumnii strînşi. în momentul cînd a căzut icoana se repede urlînd asupra lui, îl ia de gît, îl strînge repede şi cad împreună pe icoană. Urlînd):

Ha... Dumnezeu. ha... cine.

SCENA XVI

CEI DINAINTE, SATUL CU POPA

(în momentul cînd Borza a căzut cu notarul, mulţimea înarmată cu coase, furci, topoare, sape, inundă scena. Strigăte: „Pe el... Să-l rupem... Aici". Glasul popii potolindu-i: „Oameni buni... Pe pace. Fiţi pe pace..." Poporul se opreşte înmărmurit. Muţenie generală.)

BORZA

(prostit se ridică de pe notarul mort)

Oameni buni... am căzut la păcat... *(Braţele cad. Poporul stă mut.)*

POPA

Ziceţi, oameni buni, cu toţii: Dumnezeu să-l ierte.

MULŢIMEA

(descoperindu-şi capetele şi făcindu-şi cruce)

Dumnezeu să-l ierte...

Cortina

MEŞTERUL MANOLE

PIESĂ ÎN 3 ACTE

PERSOANELE:

IANCU BALTEȘ, scriitor	60 ani
VLAD BRÂNEANU, proprietar	45 „
ANA, nevasta lui	25 „
D-NA ELENA CARAMFIL	30 „
ANDREI GALEA, sculptor	35 „
EMIL SCARLAT, arhitect	35 „
COLONEL DABIJA	
PRINȚUL BIBI MUȘAT	
GOLDMAN, bancher	
RAINER, administratorul lui Brăneanu	
ADOLF, chelner la hotel	
ȚAȚA ILINCA	
GHEORGHE	
UN MINISTRU	

ACTUL I

înainte de ridicarea cortinei se aude fraza ultimă din aria ***Moartea Isoldei*** *cîntată cu acompaniament de pian. Holul unui hotel la Sinaia cu terasă în fund. La stînga, scară care conduce la etaj. Pelîngă mobilierul obişnuit un pian. La ridicarea cortinei Ana e la pian, a terminat să cînte. In jurul pianului, d-na Caramfil, Balteş şi Scarlat. în partea dreaptă, la masa de cărţi, Brăneanu, prinţul Bibi Muşat, colonelul Dabija şi Goldman. într-un colţ chelnerul Adolf. Acţiunea se petrece în zilele noastre.*

SCENA I

ANA, D-NA CARAMFIL, BALTEŞ, SCARLAT, BRĂNEANU, COL. DABIJA, MUŞAT, GOLDMAN, ADOLF

BALTEŞ: Clopotul de argint. închid ochii şi parcă-l aud într-o pădure fermecată. Decît... decît...

ANA: Decît nu poţi să-l suferi pe Wagner.

BALTEŞ: Nu, termenul e cam aspru.

D-NA CARAMFIL: Nu-i poţi ierta pe nemţi, nene Iancule.

BALTEŞ: A, nu, coniţă, te înşeli. Numai dragostile mele se aranjează în raport cu eternitatea, urile nu rezistă. Ce zici, Scarlate?

SCARLAT: Are dreptate nenea Iancu. La Iaşi, în refugiu, era furios pe grădinarul lui, pe Iohan. Cînd ne

plimbam seara pe Lăpuşneanu, din spion nu-l scotea şi spunea la toată lumea că are să-l împuşte.

BALTEŞ: Păi da, coniţă, doisprezece ani îl ţinusem la mine la ţară pe escroc şi cînd au trecut nemţii la Tîrgu-Jiu s-a făcut nevăzut, s-a dat cu ei.

ANA: Ei, şi cum te-ai răzbunat, nene Iancule?

SCARLAT: Să vedeţi cum. La vreo cîteva luni după ce am venit acasă, stăteam împreună la ţară, la dînsul. Casa prăpăd, grădina la fel pe urma nemţilor.

BALTEŞ: Ei bine, spune dacă vrei să-mi dezveleşti toate slăbiciunile.

SCARLAT: Da, jucam table în cerdac, nenea Iancu îşi plimba ochii a jale împrejur. Judeca pe pielea proprie invazia ţării. Deodată îl văd îngălbenindu-se. Stai, zice, iaca spionul! Adevărat, era Johan, venea din dreptul porţii cu pălăria în mînă, mofluz... S-a apropiat de noi. începuse o cuvîntare pe limba lui: *gekommen... zu Haus...* Nenea Iancu roşu! îl umflă, zic. Cînd colo, doamnele mele, ştiţi cum s-a terminat revederea? O scurtă înjurătură şi-un surîs resemnat: „Mariţo, fă-i o ciorbă spionului şi dă-i un kilogram de vin că s-a rebegit de tot..." Aşa se răzbună dumnealui. Da, i-a iertat. Fiţi liniştite. Vă asigur că i-a iertat pe nemţi...

ANA: înţeleg, domnule Scarlat, nenea Iancu, fire generoasă de artist, cu Johan s-a împăcat repede, cu Wagner însă, de...

BALTEŞ: Cu Wagner mai greu, aveţi dreptate.

ANA: Suntem într-un conflict de temperament cu concepţia de la Bayreuth, aşa spuneai mi se pare în articolul dumitale. Pasiunile noastre sunt mai puţin elementare, sunt mai perfide, nu strigă totdeauna, lucrează cu dedesubturi. Aşa scriai, nene Iancule. Vezi că mi-am însemnat.

BALTEŞ: Da, extrem de măgulit de memoria dumitale. Colocviul Isoldei cu Tristan... mi-aduc aminte. A, dar e de-o violenţă obositoare, coniţă, o cascadă vijelioasă, o Niagară la contrapunct... Mă doare aici. *(Arată la frunte.)* Patima latină,

scumpe prietene, nu-i aşa? nu se rezumă numai în erupţiuni. E mai variată. Joacă pe o claviatură mai largă...

ANA: Dar de proporţii mai puţin monumentale.

BALTEŞ: Ei vezi, asta nu! Profundă eroare, ar zice amicul meu Blagomir, profesorul de estetică, profundă eroare. Apropo de proporţii. Scarlate, ştii păţania noastră cu baronul prusac acum doi ani.

SCARLAT: Da, la Roma în San-Pietro în Vincoli. A fost delicios neamţul.

BALTEŞ: Da. Eram, Scarlat, cu mine şi cu Andrei. Sălbatecul ăsta unde-a dispărut?

D-NA CARAMFIL: Domnul Galea e pe terasă.

ANA: Domnul Andrei nu apreciază exhibiţiile mele muzicale.

SCARLAT: Nu, nu, vă înşelaţi. Ascultă de pe terasă, ascultă cu smerenie. Omagiile mari se exprimă de la distanţă...

BALTEŞ: Ei bine, eram tustrei în biserică. Galea ca totdeauna în faţa unei marmori clipea din ochi, îşi muşca buzele şi mă strîngea de braţ ca un nebun. Stăteam învinşi, copleşiţi ca de o primejdie mare. Moise al lui Michel-Angelo apăsa asupra noastră, coniţele mele, cu toată maiestatea tragică în care-l îmbrăcase geniul vijelios al florentinului. Era tăcere împrejur, Andrei se oprise la cinci paşi de soclu şi noi în urma lui, ca într-o prosternare. Trei beduini din deşert în închinare la Mecca, la sicriul profetului. Atunci ne-am pomenit cu neamţul. O namilă de om mare, arămiu, cu tăieturi pe obraz, cu ochelari, cu Baedecker-ul în mînă, m-a tras de mînecă: *Mein Herr, das ist Mikel-Angelo original.* Am tresărit: — *Ja, Mikel-Angelo... original...* Aşa ni s-a pornit vorba susţinută, fireşte, fără multă prestanţă de nemţeasca mea. Fiindcă o copie, explica el', din cele mai reuşite, se găseşte în Vatican, a treia cameră de lîngă stanzele lui Raffael pe mîna stingă. Neamţul era un enîdit, baron delaKonigsberg: Herr von Gmundeneck, stia istoricul fie-

cărui tablou în parte, cîți proprietari schimbase în cinci sute de ani: Casa de Ferara, Casa de Urbino, Ludovico il Moro, îi ştia pe toţi... Decît ce să vă spun? Era neamţ... Vedea cu ochelarii lui minunile Mediteranei. Plasa şi în arhitectură şi în sculptură teoria proporţiilor de la el de acasă.

D-NA CARAMFIL: Atunci Isolda de dăunăzi i-ar fi plăcuSt, fiindcă era enormă.

BALTEŞ: L-ar fi cucerit, desigur, din primul moment. Iaca cespuneavon Gmundeneck: e frumoasă negreşit statuia lui Moise, dar prea minusculă, domnilor! O idee monumentală nu se poate exprima într-o marmdră de trei metri înălţime. Cînd i-am răspuns că dimensiunile mari nu sunt tocmai condiţiile cele mai esenţiale ca să fie *mdnumendal,* cum zicea el, a avut o grimasă: Aţi fost dumneavoastră la Hamburg? Nu, zic, n-am fost. El: — Acolo să mergeţi să vedeţi statuia lui Bismarck în port ăpre Marea Nordului. Treizeci de metri, meine Herren, şi se umfla baronul de parcă crescuse şi el... E colosal... sprinceana de un metru: ăsta, Moise, o jucărie...

ANA: Sprinceana de un metru, ce zici, Eleno? Straşnică încurcătură... Nene Iancule, de unde l-ai scos pe baron?

SCARLAT: E exact, doamnă Brăneanu, nu-i o invenţie. Pare că-l văd. Andrei s-a uitat aşa de cumplit la el. Avea aerul că atunci ieşise din tranşee la Mărăşeşti şi m-a întrebat cum se zice pe nemţeşte tîmpit?

BALTEŞ: Da, doamnă, sprinceana de un metru. Asta e reţeta lor. Ce vreţi, eu o văd în toate alcătuirile nemţeşti. O văd şi dau doi paşi înapoi, că de, mă doare aici... *(Arată la frunte.)* în sculptură sprinceana lui Bismarck, în Zepelinuri sprinceana lui Bismarck, în tun sprinceana lui Bismarck, în ariile lui Wagner sprinceana lui Bismarck. Mă oboseşte, coniţă, iartă-mă! Sunt un om sensibil, un om slab, un om cu tabieturi şi cu mare slăbiciune pentru vocea dumitale...

ANA: Va să zică sprinceana lui Bismarck... Nene Iancule, eşti extraordinar. *(Rlset general.)*

D-NA CARAMFIL: Bravo, nene Iancule! Era să mă duc peste o săptămînă la Bucureşti să văd *Lohengrin...* S-a isprăvit. Trimit biletele înapoi. Nu vreau să văd sprinceana lui Bismarck!

BRĂNEANU: Ce-i, Iancule? Iar bagi în frică cucoanele ca azi-dimineaţă la urlătoare? Ce ai cu Bismarck?

BALTEŞ: Am trecut la politică, dragă Vlade! Ne-a antrenat discuţia de la masă. Nevastă-ta nu mai vrea să ştie de partid. Zice că s-a plictisit de democraţie şi vrea un Bismarck să facă rînduiala în ţară.

ANA: Nu-i adevărat, dumnealui e reacţionar.

D-NA CARAMFIL: Dumnealui e cu sprinceana lui Bismarck.

SCARLAT: Nenea Iancu s-a dat cu nemţii.

BRĂNEANU: Păi dacă vrea un Bismarck, atunci e cu colonelul. El ţinea una la masă că vrea să puie regulă în Dealul Mitropoliei.

COL. DABIJA: Eu, nene Vlade, ce să zic? Dacă m-ar trimite pe mine cu ordine de la divizie, s-ar isprăvi repede... I-aş evacua pe toţi la urma lor şi şi-ar vedea lumea de treabă. Ce zici, prinţule?

PRINŢUL MUŞAT: Eu, monşer, eu mai întîi zic pas. Şi al doilea, eu ţin cu domnul Goldman care mă împrumută de la bancă. Domnul Goldman e...

GOLDMAN: Omul poporului, prinţule, omul poporului. De trei ori potul. Bancherul, popa şi doctorul sunt oamenii poporului...

BIBI MUŞAT: Vedeţi, eu sunt omul poporului, *par exemple...*

BRĂNEANU: Deschid, domnule Goldman.

COL. DABIJA: De şase ori... Acum să te vedem, cucoane.

BALTEŞ: Bine, Goldman, dar dacă vine Bismarck?

GOLDMAN: E, domnule Iancule, dacă vine Bismarck? Atunci stînga-mprejur cu colonelul. Ne dăm cu Bismarck.

BALTEŞ: Aşa, da! Să trăieşti Goldman!

SCARLAT: Aferim democraţie...

D-NA CARAMFIL: Omul poporului...

COL. DABIJA: Iar ne-a ars, domnule... Ce dracu! Mi-a mîncat chinta, cacialma a patra oară!

BALTEŞ: Ei, vedeţi, coniţele mele, tot Goldman mai deştept ca noi... El primeşte toate sprîncenile. Azi cu sprinceana democraţiei, mîine cu sprinceana lui Bismarck... Are el intuiţia lui, simte care se-ncruntă mai tare şi-i face cu ochiul, domnul Goldman.

SCARLAT: Şi-i trage cacialmaua, domnul Goldman.

ANA: Foarte bine, nene Iancule, să trăieşti. îţi dau o bomboană şi-ţi spun că te iubesc. Dumneata lămureşti situaţiile oricît de încurcate! Vezi, cum ne-ai lămurit preferinţele la toţi! Fiecare ştim de cine ţine. Eu sunt cu Wagner, colonelul e cu Bismarck, prinţul Muşat e cu Goldman, domnul Goldman e omul poporului... Toţi s-au lămurit! O întrebare însă: de ce împingi discreţia prea departe, de ce acest exces de eleganţă, de ce te dai în lături? Cu cine ţii dumneata, nene Iancule? Dumneata, care eşti mai interesant ca noi toţi, dumneata scriitorul, dumneata...

BALTEŞ: Vai de mine, coniţă, opreşte-te, pentru Dumnezeu ! Să nu mă faci filozof, că ameţesc! Imediat mă declar pentru Bismarck!...

ANA: Ei bine, nu filozof, dar omul problemelor intelectualei

SCARLAT: Al problemelor sufleteşti.

D-NA CARAMFIL: Omul complicaţiilor sentimentale, ziceai odată, nene Iancule...

BALTEŞ: Aşa da, doamnă Caramfil, primesc. Din nenorocire însă toate s-au conjurat împotriva mea să mă simplifice: părul alb, profesorul Blagomir, guta, editorii, Goldman. A, vă rog să-mi descifraţi un rebus pe care îl descifram destul de des, Goldman şi cu mine: Ce creşte scăzînd şi ce scade crescînd?

SCARLAT: Ei bine, asta o ştiu. Tot domnul Goldman m-a învăţat.

ANA: Ce?

D-NA CARAMFIL: Vîrsta?

SCARLAT: Nu, doamnă, poliţa! Scade crescînd, dacă nu plăteşti dobînzile.

BALTEŞ: Bravo ţie, Scar]ate! Te ştiam liber şi independent. Cu cine ţin eu, mă întreabă doamna Brăneanu? Dar ce importanţă are votul meu? Eu sunt cel mai insignifiant între dumneavoastră. Iaca Scarlat îşi are rezonul lui de existenţă. El e arhitect, face case... în casele construite de el se instalează menajuri, se petrec îmbrăţişări, se nasc copii. Şi ceilalţi la fel, oameni cu rosturi. Vlad e stîlp al partidului, are electori, are o formidabilă recoltă de rapiţă anul ăsta! Ei! şi te are pe dumneata... Colonelul are cel puţin cinci nemţi pe sufletul lui în lupta de la Neajlov, prinţul are strămoşi, Goldman? Ei bine, Goldman ne are pe toţi. Dar eu cu cărţile mele pe care se va aşeza praful anticarilor? Ce sunt eu? Un biet călător care trece, un accident ciudat de naştere prematură în munţii Gorjului, o unealtă de lux într-o societate mînată de o sănătoasă sevă primitivă, un Robinson minus instinctele coloniale anglo-saxone, un nenorocit fost mare proprietar de talent prost exploatat... Ce vreţi, opinia mea?

ANA: A, nene Iancule! Verva strălucitoare, ca totdeauna. Vorbeşti şi cuvintele dumitale ţîşnesc ca vîrfuri de florete. Te înţeleg aşa de bine cînd văd că fugi de graţiile greoaie ale nordului. Vreau însă să ştiu cu cine ţii dumneata, sub ce umbrar te adăposteşti? în ce culcuş te retragi seara? Vezi, nene Iancule, dumneata mă cunoşti de mult. Ştii că după o faţadă de seninătate se pot frămînta întrebări şi ascunzişuri. E şcoala dumitale. Am învăţat-o şi o practic cu oarecare îndemânare. De aceea te chestionez acum. Dumneata spuneai că sinteza unei conştiinţe se poate prinde mai uşor dintr-o glumă aruncată la desert unei femei, decît dintr-o spovedanie în două volume... Iaca te-am prins acum şi-ţi reclam patronul...

BALTEŞ: Ei bine, dacă vreţi, eu mă execut, vi-l spun. Să ştiţi dinainte, nu vă fac o descoperire veselă. Este un meşter crud patronul meu, un arhitect,

Scarlate, care n-a cruțat materialul, o fire ciudată şi grozav de exigentă. De la el am învățat eu meseria şi lui mă închin, coniță, seara cînd mă trag în bîrlogul meu de holtei bătrîn cu o coală de hîrtie albă. A, nu, nu-i un wiking scandinav care cîntă din trombon în operele lui Wagner, nu-i nici din imperiul celest al lui Budha, un fakir cu ochii de migdală înfipţi în neant... Nu! E indigen, doamnele mele, a purtat căciulă de oaie pe tîmplele sub care s-au chinuit cele mai cumplite friguri româneşti din cîte au ars vreodată. E get-beget al nostru, o flacără răzleaţă din văgăunele munților, la Argeş, îmbinată cu străluciri fugare din cupolele Bizanțului... îl ghiciți acum... l-ați ghicit, nu-i aşa? E Meşterul Manole...

ANA: Meşterul Manole!

D-NA CARAMFIL: Curioasă poveste!

ANA: Vedeţi, n-am înţeles niciodată balada mînăstirii de la Argeş. Ce zici, domnule Scarlat, dumneata arhitectul, eşti tot în tradiţia predecesorului dumitale?

SCARLAT: Nu, doamnă Brăneanu, profesorii mei de la Berlin nu mi-au explicat formula Meşterului Manole. Arhitectul modern se menţine la pură geometrie şi nu-i cere nevestii decît o colaborare mai puţin primejdioasă.

ANA: Dumneata, pozitivul, fugi de mister, crezi numai în var şi cărămidă. Ce nu înţeleg eu în povestea Meşterului Manole e ideea sacrificiului dusă la absurd, nene Iancule. De ce duhurile rele i-au cerut tocmai dragostea în schimb, de ce a primit Manole acest tîrg ingrat, de ce n-a coborît de pe schelă cu tovarăşii lui nouă, să lase zidurile în ruine şi să-şi mîngîie nevasta? De ce opera de artă să sugrume o viaţă şi să se ridice pe o îngropăciune?

BALTEŞ: De ce? Fiindcă artistul, coniţă, ţine minte vorba mea, înainte de a fi creator, e întotdeauna un călău. A, dacă Manole ar fi fost burghez ca noi, lucrurile s-ar fi aranjat... da... da... N-ar fi fost nici o complicaţie... Ar fi trimis la plimbare pe Necuratul, desigur, din primul moment. L-ar fi luat de sus: „Domnule diavol, eşti un obraznic cînd vii cu astfel de propuneri nesăbuite. Eu vreau să-mi ţin diseară consoarta pe genunchi, vreau să-mi iau halatul şi papucii, s-o prind frumuşel de bărbie şi s-o rog să-mi cînte o romanţă". Dar Manole, coniţă, a fost unnebun, un zănatec, scumpe prietene. El vrea ziduri boltite de mînăstire, visa linii şi arabescuri care îi zvîcneau în ochi şi în sînge. Manole era otrăvit... Manole era artist, coniţă... şi arta e totdeauna o înviere după îngropăciune. De cîte ori văd un tablou ori un bronz, de cîte ori citesc o carte, am o senzaţie bizară, îmi miroase a mort... Pe cine o fi îngropat nenorocitul? mă gîndesc... Fiindcă, vedeţi dumneavoastră, în secta asta de besmetici legămîntulcu dracul ţine de tagmă, e o condiţie indispensabilă. Dracul areregistru, poartăcontabilitate, coniţelemele, înseamnă tot. Trebuiesă plăteşti pe măsură ce cioplești în piatră sau scrii pe hîrtie şi fireşte opera cea mai mare se plăteşte mai scump. *(Intră de pe terasă Andrei Galea.)* A, uite unul din familia lui Manole. E tînăr încă, poate nici nu ştie secretul de atelier... Eu sunt scorbură veche în care au bătut toate vînturile. Eu am plătit, coniţele mele. Cu diavolul suntem chit, a mai rămas Goldman.

SCENA II

ACEIAŞI, GALEA

GALEA: Iar ţii conferinţă, nene Iancule?

BALTEŞ: Pe pielea ta, nenorocitule. Ia vino încoace! Ce-ai în mînă?

GALEA: Plastilină. O silabă din gîndurile mele, cum ai zice dumneata.

ANA: Nenea Iancu a fost macabru, nu te-a cruţat de loc, domnule Galea.

BALTEŞ: Vedeţi, doamnele mele, vedeţi-l cît e de primejdios. Plastilină. Cine ştie, dacă nu avansează o fărămitură din marmura în care va face el îngropăciunea cea mare? In muzeul din Vatican cînd ne plimbam amîndoi acum doi ani, se proptea de cîte un sarcofag roman, ori atingea o pulpă de granit şi-i străluceau ochii. Am înţeles atunci. I-am vizitat de atîtea ori atelierul. I-aţi văzut expoziţia din urmă?

D-NA CARAMFIL: Admirabilă...

GALEA: De ce mă persecuţi, nene Iancule?

BALTEŞ: Lasă-mă să te spui, babacule... Aşa sunt eu indiscret şi flecar... Mi-a vorbit, coniţă, într-o noapte la Herăstrău de ideea lui, de Atlantida...

GALEA: Ei asta...

BALTEŞ: Da, Atlantida, cum o vede răsărind albă cu braţele ridicate spre cer... Da, da, e de-ai lui Manole, feriţi-vă de el, coniţele mele, ăsta face tîrg cu dracu, ăsta îngroapă... Hai încoace să te pup, sălbatecule!

SCARLAT: Te-a pus la catastif nenea Iancu.

D-NA CARAMFIL: Te-a afiliat Meşterului Manole, domnule Galea!

GALEA: De ce? Eu nu fac mînăstiri, eu fac bustul doamnei Brăneanu şi sunt pe isprăvite. Mai avem două şedinţe, soclul nu s-a surpat, modelul e mai vesel ca oricînd. Nu-i aşa, doamnă?

ANA: Da, dar nenea Iancu ne-a explicat pe Manole cu o ciudată teorie a compensaţiei.

GALEA: Eu nu fac literatură.

D-NA CARAMFIL: Cum se plăteşte tot...

GALEA: Eu gîndesc în piatră, doamnă, sunt un manual nu un cerebral, eu nu înţeleg teoriile lui nenea Iancu.

BALTEŞ: Nu e nevoie să le înţelegi, ca să le verifici, dragul meu... Odată, cîndva, cine ştie, poate-1 vei pricepe şi tu pe Meşterul Manole... In orice caz să aşteptăm, s-o aşteptăm pe Atlantida...

ANA: Uite, ce e, domnule Andrei, să ne înţelegem! Cît ne-ai părăsit dumneata şi-ai stat pe terasă ca un ursuz ce eşti...

GALEA: Mă durea capul, doamnă.

SCARLAT: îl durea capul. Vedeţi-1, ce plăpînd e bietul băiat.

GALEA: Da, mă durea capul. Numai cînd mă doare îl simt, altfel nu, că n-am nevoie de el.

D-NA CARAMFIL: Vrei un piramidon?

BALTEŞ: Nu, un coniac, Adolf. Un *fine champagne,* să alungăm tenebrele lui Manole. *(Chelnerul Adolf vine cu buteliile şi toarnă.)* Aşa. Să nu fie Ersatz nemţesc c-o păţeşti...

ADOLF: Se poate, coane Iancule?

ANA: Mie o chartreuză. *(Gustă din lichior.)* Da, cît ai stat pe terasă, nenea Iancu ne-a lămurit patronul la toţi. Fiecare cu cine ţine, cine 1-a impresionat mai mult, cine 1-a zguduit mai tare. Iacă eu, de pildă, am fost categorisită pentru Wagner, colonelul s-a declarat alături de Bismarck fiindcă ţine la maniera forte, nenea Iancu e cu Meşterul Manole... Aici te-a pus şi pe dumneata,]a Meşterul Manole.

GALEA: De ce la Meşterul Manole?

ANA: Fiindcă Meşterul Manole e simbolul artei creatoare, al artei care devorează şi învie.

GALEA: A, arta şi iar arta... Cunosc discuţiile astea, doamnă Brăneanu. încep totdeauna la orice masă copioasă, de obicei la şampanie cînd sunt două cucoane nostime... Arta... Nenea Iancu îşi bate joc de noi.

BALTEŞ: Ba de loc. Habar n-ai. Am fost foarte serios, aproape funerar.

ANA: A fost foarte serios. Ne-a făcut să înţelegem ce egoism feroce e într-un laborator de artist, cum creaţiunea e o patimă fără frîu.

GALEA: Patimă fără frîu?... Literatură...

ANA: De ce?

GALEA: Sunt patimi mai mari, doamnă.

BALTEŞ: Ce patimi mai mari cunoşti dumneata, domnule?

GALEA: Bine, ştiu eu? Foamea, ar zice un cerşetor, ura, ar răspunde un proletar... Eu, doamnă, nu-1 accept pe Manole, nu-1 accept fiindcă nu-1 pri-

cep... L-aş fi priceput atunci cînd ar fi îngropat între zidurile lui o ființă fără devotament... O răzbunare, aşa da... dar încă o dată sunt pasiuni mai mari. Mai bem un coniac, nene Iancule? Afară e un concert de broaşte omeric.

BALTEŞ: Mai bem, puiule! Da' de ce fugi tu, mă băiete, de Manole? Atlantida, babacule...

GALEA: Iar?

ANA: Un subiect de demult...

BALTEŞ: Da, Atlantida, de trei ani o plimbă şi nu se mai isprăveşte... Nu ți se pare că semeni cu Manole?

GALEA: Atlantida... Am s-o sfarm cu ciocanul într-o seară. Nu fug de Manole, cum zici dumneata, dar spun că altul m-a impresionat mai mult.

ANA: Cine?

GALEA: E o poveste simplă si brutală.

ANA: Cine?

GALEA: Dacă dumneata mi-o ceri, eu v-o spun...

BALTEŞ: Cine? Să-1 vedem.

SCARLAT: Praxitel?

D-NA CARAMFIL: Canova?

GALEA: Nu, doamnă, popa din Mestecăniş...

BALTEŞ: Bravo, neică! *(Rid toți.)*

SCARLAT: Ce-O mai fi şi asta...

BALTEŞ: E formidabil... Nu vă spuneam eu că-i sălbatec. Ei bine, ce-i cu popa din Mestecăniş?

GALEA: Nu m-a întrebat doamna Brăneanu cine m-a impresionat mai mult?

ANA: Desigur că da...

GALEA: Cine m-a zguduit mai tare în viață? Imediat n-o să mai rîdeți... Nu cumva credeți dumneavoastră că pasiunile mari au nevoie de-un plastron şi de un smoking ca să poată fi invitate la masă? Eu, doamnă, le-am urmărit des în plin aer, mi s-au părut mai vii şi mai plastice... într-un sat de țărani uscățivi şi ațoşi găsiți toată galeria marilor chinuiți... şi pe Hamlet, şi pe Polonius, şi pe Ofelia, pe toți... Sunt îmbrăcați în ițari, sau in cămaşe cu altiță, mai barbari poate, dar sunt ei, aşa cum trăiesc în toate mințile... Eu nu pot potrivi vorbele, dar sunt totdeauna gata să-i apăr... Mîine nenea Iancu va spune frumos povestea mea... Ei bine, Mestecăniş e un sat în Vrancea, sub o muche de deal, cu o biserică veche, zidita de Vasile Lupu. Acolo trăia, acum douăzeci de ani, un haiduc de popă văduv pe care-1 vedeam des în copilăria mea. Trăgeam la el cu tata de cîte ori treceam cu trăsura de la Focşani spre Soveja. Era înalt şi spătos ca un Ercule din Vatican, doamnă. Avea vin bun şi cîntece lumeşti de la munte. într-o vară făceam iar drumul obişnuit, ne oprisem în capul satului să potrivească vizitiul o curea la hamuri. Trei țărani au sărit să ne dea ajutor: — Să trăiți, coane Costică. — Ce mai e pe la voi? a întrebat tata. Oamenii au pus capul în pămînt: — Rău, boierule, am ajuns de rîsul lumii cu părintele. Tata cu mirare: — Ce s-a întîmplat? Un moşneag cuvios ne-a spus pacostea lor... S-o vedeți... Eu îl ascultam din fundul trăsurii unde mă zgulisem de bătaia vîntului... Ne-a făcut de rîs, zice. S-a încurcat cu Rafira, cîrciumăreasa de la Moineşti. Şi-a adus-o în casă, o muiere cu ochi ca jarul şi cu farmece, boierule... Tata zîmbea: — Şi nu-i dă drumul? Țăranul şi-a făcut cruce: — De-un an fierbe satul, coane Costică, de-un an ne spurcă grijania... Le-am făcut pe toate, ca să-1 scăpăm... Degeaba... Ne-am dus bătrînii la el şi l-am rugat s-o lase... Ce credeți? A ieşit cu puşca în ceardac şi ne-a alungat... S-a răscolit toată lumea... Nimic... într-o zi, cînd a plecat la iarmaroc la Panciu cu ibovnica, i-am pus gînd rău... Ne-am luat cu mic cu mare şi i-am dărîmat casa... Ziceam, acum s-a isprăvit: unde se aciuieşte popa? L-am aşteptat la întoarcere: — Nimeni nu te primeşte în curte, părinte, dă-i drumul strigoaicei şi-ți zidim casă nouă... Tata i-a tăiat vorba: — A lăsat-o? — Aş! s-a mutat în pivniță, boierule, sub pămînt... — Cu ea? — Cu Rafira l Vizitiul potrivise hamurile şi-am pornit... Am ajuns la casa popii, nene Iancule...

Era o jale, zidurile sparte, grinzile căzute, coperişul de şindrilă în mijlocul curţii... Tata a oprit, pâre-că-l văd cum se încruntase: — Părinte Onufrei! A ieşit din gîrliciul pivniţei încadrat în muşchi şi buruiene ca un triton. — Rău ai ajuns, părinte l' i-a aruncat vorba tata. Popa s-a uitat o clipă întunecat la noi şi-a întors capul spre pivniţă: — Rafiro! Ce să vă spun? Doi ochi negri s-au ivit peste umerii haiducului care a ridicat fruntea şi ne-a sfidat: — Bine-am ajuns, domnule Costică,'bine-am ajuns! Tata n-a răspuns nimic şi a dat bici cailor... Eu din coşul trăsurii m-am uitat pe furiş înapoi. Doamnă, apunea soarele pe ruine, pe barba albă şi pe basmaua roşie... N-am văzut de atunci tablou mai impresionant... Ei, vedeţi că nu mai rîdeţi... Pe mine m-a mişcat, doamnă Brăneanu, eu sunt cu popa din Mestecăniş...

BALTEŞ: Ştii că-i straşnică povestea ta, Andrei!

ANA: E pitoresc.

D-NA CARAMFIL: Impresionant...

SCARLAT: Adevărat haiduc...

GALEA: Nu era vorba cine m-a impresionat mai mult? Pitoresc ziceţi dumneavoastră, omenesc zic eu, o pasiune barbară, îndărătnică şi sănătoasă, ca un legionar roman.

BALTEŞ: Cum ziceai? Apunea soarele pe ruine, pe barba albă şi pe basmaua roşie... Să-l iertăm, coniţă, a vorbit frumos. Decît un lucru, măi Andrei, stau şi mă gîndesc eu acum: Iacă Manole şi popa din Mestecăniş, doi rumâni ca noi. Fiecare din doi iubea o femeie, şi unuia şi altuia i s-a cerut s-o sacrifice... Care din doi o iubea mai mult?

ANDREI: Desigur că popa.

SCARLAT: Evident că popa.

D-NA CARAMFIL: Da, părintele...

BALTEŞ: Nu pricepeţi nimic... Nu pricepeţi mînăstirea de la Argeş... Nu-l pricepeţi pe Manole...

SCENA III

BRĂNEANU *(se ridică de la masă. Ceilalţi il urmează.)*: Ştiţi că e ora 12, domnilor. Exact miezul nopţii. O jumătate de ceas şi-mi intră trenul în gară'.

ANA: Adevărat, cum a trecut vremea. Nenea Iancu, Vlade, a fost admirabil ca întotdeauna.

BALTEŞ: Eu sunt un fel de lăutar, coniţă, să nu mă luaţi în serios pentru Dumnezeu. Aştept să mai îmbătrînesc puţin şi-mi schimb numele. Iancu lăutaru, cînt pe la ospeţe...

BRĂNEANU: îţi mulţumesc, Iancule. Toată vara la Sinaia, dacă nu erai tu, cu ploile astea, mureau cucoanele de plictiseală.

BALTEŞ: Sunt extraordinari proprietarii, domnule. Cînd plouă se plîng de plictiseală, cînd e secetă se plîng de rapiţă. Numai Goldman nu se plînge. Ce zici, Goldman? Dacă nu curge, pică.

COL. DABIJA: Cinci cacialmale dumnealui, omul poporului. Dacă n-am ordin de la divizie, *mon cher*...

PRINŢUL MUŞAT: Colonel Dabija, monsieur Goldman e sub protecţia mea...

GOLDMAN: Reciproc prinţule, reciproc!

BRĂNEANU: Domnilor, vă mulţumesc la toţi. La masa mea de bun rămas aţi fost la înălţime. Regret că trebuie să vă las, dar plec la datorie. Vă las pe nevastă-mea încă o săptămînă, două. Eu, Iancule, am devenit din nou agricultor. Ştii că am întîrziat cu treieratul. Un lucru însă, domnii mei. Angajamentul de la masă nu se uită. A, nu! Suntem parolişti. Peste o lună exact, la 3 octombrie, seara, ne revedem cu toţii la mine la ţară, la vînătoare de mistreţi. Nu-i aşa? Cu toţii. Ne-am înţeles.

BALTEŞ: La ordin! La Brăneşti cu toţii la 3 octombrie! Nu-i vorbă, eu mare pagubă în mistreţi n-am să fac. Poate Goldman...

GOLDMAN: Nu mă ierţi, domnule Balteş...

BALTEŞ: Vedeţi asta e ticul lui... De cîte ori se supără îmi zice domnule Balteş. Asta înseamnă că şi-a pus redingota.

GOLDMAN: Nu, coane Iancule, Doamne fereşte, zic aşa, eşti mata crud cîteodată. Nu vrei să mă ierţi...

BALTEŞ: Da' dumneata mă ierţi, Bibicule, cînd vine termenul la bancă?

BRĂNEANU: Ei, la revedere, dragii mei! Exact peste o jumătate de ceas îmi pleacă trenul. Ano, să ne grăbim. La revedere la Bucureşti.

ANA: Da, să urcăm.

PRINŢUL MUŞAT: Venim şi noi. E tîrziu. Noapte bună, doamnă Caramfil.

D-NA CARAMFIL: La revedere, prinţule.

ANA: Pe mîine, nene Iancule. ***(Colonelul şi Goldman salută.)***

BRĂNEANU: La revedere domnule sculptor. S-a făcut, s-a făcut?

GALEA: încă două şedinţe şi am terminat. Bună seara, domnule Brăneanu! ***(Toţi urcă scara hotelului, afară de Balteş, Galea, Scarlatşi doamna Caramfil.)***

SCENA IV

BALTEŞ, GALEA, SCARLAT şi D-NA CARAMFIL

SCARLAT: Nu l-ai iertat pe Goldman nici azi, nene Iancule!

D-NA CARAMFIL: Credeţi că s-a supărat? Mi se parc foarte puţin supărăcios.

BALTEŞ: Supărat Goldman? mofturi! Ăsta înghite mult, coniţă. ***Hippotamus felix,*** stomac de bronz, măruntaie de oţel... şi la urma urmei de ce să so supere? Micile răutăţi, înţepături de ţînţari istoviţi, atîta ne-a mai rămas, Scarlate! Plătim poliţele şi ne răzbunăm cu un calambur, proastă afacere... In lumea noastră dragii mei, se intră uşor... Pe fereastră, da, mai ales pe fereastră... Nu suntem o cetate închisă în care pătrunde numai alesul care ştie parola... Un tramvai, băieţi, ai cinci lei, plăteşti biletul, te urci... Aşa şi Goldman, înainte vreme îi ardea lui de vînătoare? Azi e om subţire, trage cu puşca. Sunt sigur că trage bine. L-a învăţat Muşat... Ce m-a exasperat însă a fost dăunăzi cînd a venit la Sinaia. Ei, atunci l-am înjurat... L-am întîlnit aci în hol, la hotel... Costum de sportsman de la Birmingham... zic: — De unde vii, Goldman? — Din Ardeal, zice. Eu glumesc: — Ce, iar cherestea, zahăr, hîrtie, ţîţîna uşii? Da' el de colo: — Nu, domnule Iancule, n-am fost pentru afaceri... Caut o ruină... — Ce, întreb eu speriat... — O ruină, face Goldman... M-a trăsnit. Mă gîndeam... n-o fi nebunit ovreiul? O ruină, răspunde el tacticos, un castel vechi. Ştii, nevastă-mea romanţioasă, îi plac grozav ruinele... A văzut la o gară la fraţii de dincolo şi ţine că vine frumos cum cad umbrele seara pe ziduri... Ţine la poezie, domnule Iancule. Ţine la poezie... De ce să nu-i fac plăcerea? M-am uitat în obrazul lui, vorbea cu candoare... Auzi dumneata, căuta o ruină... Să nu-l înjuri? Ce zici, Andrei? Tare povestea ta cu popa din Mestecăniş, o baladă barbară care se cere pe hîrtie... Ce e? pari cam dus de acasă.

GALEA: Am o migrenă idioată. Mă mai plimb pe terasă. Noapte bună, doamnă Caramfil! la revedere, Scarlate! Noapte bună, nene Iancule, şi mîine cu bine, fără Manole... *(Iese pe terasă.)*

BALTEŞ: Fii pe pace. Meşterul ăsta se ţine de noi, ori vrem ori ba. Noapte bună! La vîrsta ta şi eu ascultam broaştele. Bun băiat, apă mare, tulbure, mînă bolovani grei... Mă duc şi eu coniţă, mă trag labîrlog... Noapte bună! Noroc, Scarlate. *(Urcind pe scară.)* Ştiţi cum e camera de holtei bătrîn? Ca o mînăstire fără clopot, nu se mai ţine nici o liturghie... bolborosesc sfinţii între ei şi duc dorul de tămîie... Noapte bună! Să trăieşti, Scarlate!

D-NA CARAMFIL: Mîine, nene Iancule!

SCENA V

D-NA CARAMFIL, SCARLAT

D-NA CARAMFIL: încă două clipe, domnule Scarlat. Aştept pe Ana, vreau să-i spun ceva pentru mîine. Prepar o surpriză lui nenea Iancu. Am o idee. Nu-i aşa, că e extraordinar? Un amestec ciudat de glumă şi de melancolie. N-ai văzut? Cu un ochi rîde, cu celălalt plînge... Ana îl iubeşte cu un ataşament absolut. E cel mai bun prieten al ei. O cunoaşte de pe cînd îi trăiau părinţii.

SCARLAT: Doamna Brăneanu e o fire sensibilă.

D-NA CARAMFIL: E o artistă. Şi prin temperament şi prin talent. Ne cunoaştem, aş putea zice, din copilărie... E mult mai mică decît mine, are 25 de ani. S-a măritat cînd a murit Nicu. Eram în doliu, mi-aduc aminte. Da, e o fiinţă adevărat excepţională. N-o vezi agitată de întrebări şi de vîrtejuri. Ca un arc întins, de cîte ori nenea Iancu aruncă vreo săgeată! La conservator, la Paris, a luat premiul de canto. Are o voce fenomenală. Mama ei, separe a fost o femeie superioară, din neamul Sorocenilor. A murit din naştere. Tată-său, profesorul Ranta, a crescut-o el, cu cărţi, cu flori şi cu muzică italiană, pasiunile lui. Sunt convinsă că dacă trăia, Ana nu s-ar fi măritat, îl iubea aşa de mult. Ar cînta poate undeva la operă în străinătate şi bătrînul Ranta i-ar potrivi şalul pe umeri, să nu răcească... Ce vrei însă, singură, orfană, săracă. Viaţa unei femei, domnule Scarlat, e de obicei o poveste banală, nu ca ale lui nenea Iancu... începe cu fantezii de pension, continuă cu un măritiş pripit...

SCARLAT: Şi isprăveşte cu un divorţ.

D-NA CARAMFIL: A, nu, domnule Scarlat. Ana nu e uşuratecă. Dumneavoastră bărbaţii sunteţi totdeauna simplişti cînd ne judecaţi pe noi. Crezi că sufletul unei femei nu e mai complicat ca un proiect de arhitectură?

SCARLAT: Comparaţia e bună, fiind vorba de compartimente secrete şi cîteodată de mai multe etaje. Nu,glumesc. Amtoatăconsideraţia pentru doamna Brăneanu. E inteligentă, frumoasă, plină de talent, deşi talentul, la drept vorbind, mi se pare un sfetnic inoportun într-o căsnicie.

D-NA CARAMFIL: De ce? Ce ciudat vorbeşti.

SCARLAT: Vorbesc ca un burghez fără probleme. Zic un sfetnic inoportun, fiindcă se interpune, totdeauna prezent, ca un al treilea între bărbat şi nevastă. E, cum să zic, un factor extraconjugal talentul... Iaca Brăneanu, ce crezi?

D-NA CARAMFIL: E un om foarte cumsecade. Fireşte, el cu politica lui, cu moşia, cu consiliile de administraţie; nu se cheltuieşte în emoţii de interior. Cît despre probleme, cum le-ai zis dumneata complicaţiilor sufleteşti, el nu le cunoaşte. îţi dau un exemplu, mi l-a spus dăunăzi Ana. Foarte curios. Ştii că pînă azi nu i-a văzut bustul la care lucrează Galea de două luni în camera de alături. Cînd l-a chemat să i-l arate, a mîngîiat-o părinteşte pe frunte. — Ştii că mie nu-mi placi de bronz... Ciudat, nu-i aşa? Dar e bun, are o bunătate paternă, un devotament onest şi definitiv. De aceea Ana ţine la el, cu toată deosebirea profundă de caracter şi de vîrstă. I s-a ataşat printr-un sentiment de cuviinţă, de respect... ştiu eu? Ce păcat că n-au copii, copiii simplifică...

SCARLAT: Andrei, ce zice în faţa unei astfel de atitudini puţin complicate a omului politic în materie de artă plastjcă?

D-NA CARAMFIL: îmi închipui că nu ştie. N-ar fi fost delicat să-i spuie. Te joci cu amorul propriu al artistului? Te pomeneşti că-şi ia plastilina şi pleacă.

SCARLAT: Dar, doamnă Caramfil, te înşeli. Andrei înregistrează cu o seninătate exasperantă opiniile bune şi rele ale de-aproapelui în meseria lui. Te întrebam adineauri numai fiindcă m-ar fi interesat răspunsul lui. Are cîteodată o ripostă care loveşte la mir. Ştii ce i-a spus nu demult unui

ministru care i-a vizitat expoziția şi, fireşte, habar n-avea de Praxitel, vorbea platitudini. I-a spus: — Domnule ministru, oamenii politici nu apreciază sculptura, decît cind sunt în rai. — De ce? l-a întrebat ministrul jenat. — Fiindcă atunci partidul vine la noi cu o fotografie proastă să le facem bustul. A, e un tip Andrei, un fanatic in artă, un nepăsător în viață... Doisprezece ani a rătăcit în străinătate prin muzee. A cheltuit o avere bunicică rămasă de la părinți. De obicei e tăcut, cum zicea el, gîndeşte în piatră. Nu se spovedeşte decît lui nenea Iancu, noaptea la Herăstrău, la ore mici, între trei şi cinci...M-am mirat azi, cînd l-am auzit cu povestea din Mestecăniş. Curios, foarte curios. De felul lui e scurt la vorbă. Azi părea contrariat, aproape agresiv, în timpul din urmă îl văd pe gînduri... Are ceva! Migrena e un pretext caraghios! Cînd îl aud îmi vine să rîd. Nu vezi ce spete de uriaş...

SCENA V

D-NA CARAMFIL, SCARLAT, BRĂNEANU, ANA, ADOLF

BRĂNEANU *(coboară scările în costum de voiaj. Valetul îi aduce geanta. Ana îl însoțeşte pînă în hol.)*: A, o conspirație, ori un tete-â-tete, scumpa mea văduvioară?

D-NA CARAMFIL: O conspirație, domnule Brăneanu, împotriva lui nenea Iancu. O aşteptam pe Ana.

SCARLAT: Ştiți că eu sunt numai planton, nu m-a introdus în secret.

BRĂNEANU: Ei bine, să vă văd, să-mi scrieți. Nu-l păcăliți prea tare că se răzbună pe Goldman. Da' ştii că trebuie s-o şterg repede. Adolf, maşina!

ADOLF: Gata, conaşule.

ANA: Hîrtiile cu devizul sunt în geantă. La revedere, Vlade.

BRĂNEANU: La revedere. Sărut mîinile, doamnă Caramfil. Cu bine, domnule Scarlat. La Brăneşti la vînătoare. *(Anei.)* îți scriu de la Brăneşti cînd termin cu lucrătorii. La revedere!

ANA: Noapte bună, Vlade.

D-NA CARAMFIL: Bun voiaj, domnule Brăneanu.

SCARLAT: La mistreți, da, la revedere, domnule Brăneanu! *(Brăneanu pleacă.)*

SCENA VII

SCARLAT, D-NA CARAMFIL, ANA

SCARLAT: Acum s-a terminat rolul meu de asistent la o conspirație în care n-am fost inițiat. L-am îndeplinit cu discreție. De la nenea Iancu, meşterul nostru al tuturor, eu am învățat codul bunelor maniere pentru candidații de holtei bătrîni.

D-NA CARAMFIL: Oameni fără probleme, domnule Scarlat. *(Anei.)* Ştii că dumnealui pozează în burghez fără probleme.

ANA: Atunci, Eleno, ia seama. Domnul arhitect e un candidat de însurătoare.

SCARLAT: Care riscă uneori să intre el în rolul nevestii lui Manole... Mă retrag acum. Mi se pare că pentru prima dată astăzi am încercat să fac un spirit. Contagiune. Şi fireşte n-am reuşit. Vă rog să mă iertați. Sărut mîna, doamnă Caramfil. Noapte bună, doamnă Brăneanu. Sărut mîinile...

D-NA CARAMFIL: Vezi că eşti răutăcios.

ANA: E prevăzător.

SCARLAT: Nu, doamnă, cel mai inocent locatar al hotelului... Mă rezum la pură geometrie.

ANA:
D-NA CARAMFIL | Noapte bună, domnule Scarlat!

SCENA VIII

D-NA CARAMFIL, ANA

D-NA CARAMFIL: Te-am aşteptat, Ano. Bine eă s-a isprăvit. Te-am aşteptat. Am inventat ideeaunui complot împotriva lui Balteş, ca să-ţi vorbesc. Vreau să-ţi vorbesc. Ştii, eu seara îmi fac bilanţul, un obicei de veche gospodină. Ei bine, l-am făcut şi astă-seară.

ANA: La care rubrică m-ai pus: profit sau pierderi?

D-NA CARAMFIL: Ei nu, crede-mă, cinismul nu e reţeta cea mai indicată.

ANA: Iartă-mă.

D-NA CARAMFIL: Nu, dar cîteodată ai vorbe stranii.

ANA: Iartă-mă sunt enervată, iartă-mă...

D-NA CARAMFIL: Eşti zbuciumată, da...

ANA: Sunt caraghioasă, sunt enervată... Ai dreptate... înţeleg...

D-NA CARAMFIL: Enervată, da! Şi ce e mai rău e că începe să se vadă. Crede-mă, sunt bucuroasă că Vlad a plecat, ar fi putut să observe. Toată vivacitatea asta intempestivă, alternările repezi de umoare, trei păhărele de chartreusă după masă, tu care nu guşti o picătură de lichior...

ANA: Aş vrea să-mi stăpînesc nervii, Eleno, e greu.

D-NA CARAMFIL: Azi-dimineaţă ai fost dezagreabilă, pur şi simplu dezagreabilă cu Vlad. In definitiv poate să fie cineva om de seamă, fără să cunoască pînzele Renaşterii. Cînd i-ai spus cu răutate şi-ai repetat în faţa tuturor: Sandro Boticelli a fost un mare agricultor în cîmpiile toscane, omul a plecat capul, n-a zis nimic, a luat pe colonelul de braţ şi a pornit-o înainte... L-ai blesat, ai fost crudă, aproape rău crescută...

ANA: Dacă nu înţelege nimic acest om liniştit... serviabil... Dacă nu înţelege nimic... Eleno, sunt obosită... Viaţa nu e numai club şi rapiţă, politică şi vînătoare de mistreţi.

D-NA CARAMFIL: Ei da, dar astea sunt descoperiri tardive, nu pot duce la nimic bun...

ANA: Desigur că da... decît sufletul e o coardă, Eleno, care se întinde şi plesneşte odată... Nu ştii cînd, nu-ţi dai socoteala... Te plimbi în întuneric şi te lămureşti deodată, ca la lumina unui fulger... Da, sunt străfulgerări de-o clipă care limpezesc adevăruri crude... Ştiu eu? Ani de-a rîndul mergi alături de cineva fără să înregistrezi că are urechile mari şi-un punct de albeaţă la ochiul stîng... Le-ai înregistrat? Din ziua aceea nu-i mai vezi decît urechile... Nu te mira de vorba mea, aşa e... Să nu crezi că sunt o apucată, că nu mă analizez... Eu îmi dau seama, eu mă chinuiesc, mă zbat...

D-NA CARAMFIL: Ştiu, Ano; tocmai de aceea-ţi vorbesc. Acum că ai rămas singură, am impresia că trebuie să-ţi fiu o protectoare...

ANA: Da. îţi mulţumesc, Eleno. îţi mulţumesc. Tu eşti bună, eşti echilibrată, eşti înţeleaptă... eşti prietena mea, Eleno... Explică-mi tu, cum se poate descifra o pervertire de temperament? Ai avut vreodată senzaţia asta penibilă că nu mai eşti tu, că eşti altă fiinţă, alţi nervi, altă carne? Şi toată transformarea bruscă peste noapte, ca de-o otravă... ca şi cînd ai fi mîncat bureţi nebuni culeşi pe Caraiman?... In definitiv, Eleno, eu am trăit şapte ani cu Vlad, mi-am făcut o concepţie de viaţă din căsnicia mea, am trăit împăcată, fără zguduiri mari, adevărat, dar mulţumită... normală... Şi-acum dintr-o dată, un fulger... o destrămare... Şi eu ţin la el şi azi, pricepi, ţin... îl respect... da... Ce dedublare stupidă... Nu-mi dau seama... Aş vrea să-l întreb pe bătrînul Balteş, să-mi explice el, nenea Iancu, boala asta grozavă dintr-un tratat de patologie...

D-NA CARAMFIL: Draga mea, nu-i nevoie de Balteş... Are un nume simplu. E bine să nu-l rostim acum. Ar putea să ne-audă de pe terasă.

ANA: Cine?

D-NA CARAMFIL: E pe terasă...

ANA: Andrei e pe terasă?

D-NA CARAMFIL: Toată seara s-a plimbat ca un lunatic. Ei bine, omul ăsta este fără cumpăt; un mare artist, desigur, dar un mare copil... De vreo două săptămîni s-a întunecat de tot... Crezi că lumea n-a remarcat? Cînd ai cîntat astă-seară aria Isoldei, s-a ridicat de pe scaun şi a ieşit repede din hol ca un somnambul... Crezi că Balteş cu agerimea lui de fin observator nu 1-a înţeles? Povestea lui Manole, nu-ţi dai seama c-a fost cu tîlc, o subtilă şarjă de circumstanţă? Şi el, neîndemînatec, n-ai văzut cum s-a prins cînd a ripostat cu tabloul lui de la ţară, o apoteoză barbară a dragostei, o ripostă stîngace, provocatoare.

ANA: Da, e tulbure...

D-NA CARAMFIL: E elementar...

ANA: Eleno!

D-NA CARAMFIL: Ce este?

ANA: Eleno, am o idee...

D-NA CARAMFIL: Ce vrei?

ANA: Cheamă-1 te rog de pe terasă, cheamă-1 aici.

D-NA CARAMFIL: De ce asta?

ANA: Cheamă-1, vreau să am o explicaţie cu Andrei.

D-NA CARAMFIL: Nu e riscant aici, la ora asta?

ANA: Nu, vreau să-i pun capăt... Ai dreptate, e o stare imposibilă. Voi fi scurtă, tranşantă...

D-NA CARAMFIL: Ai să fii rezonabilă?

ANA: Da, îmi dau toate silinţele. Iţi făgăduiesc. Cheamă-1, te rog, şi lasă-ne singuri! Am să-ţi spun mîine... Iţi mulţumesc, Eleno... *(D-na Caramfil iese pe terasă. Se aude: D-le Galea! Răspunde Galea: Doamnă Caramfil. Reintră împreună.)*

SCENA IX

ANA, D-NA CARAMFIL, GALEA

D-NA CARAMFIL: Un moment, te rog... Sper că s-au culcat şi broaştele. Am rămas noi... vino! Ana vrea să-ţi spuie un cuvînt pentru şedinţa de mîine.

Da', ştii, pe mine, să mă iertaţi. Excursia de azi, masa de astă-seară, discuţiile m-au dat gata. Să mă iertaţi.

GALEA: Da, doamnă.

ANA: Un cuvînt numai, aşează-te, te rog... Mîine nu cred să pot poza. *(D-na Caramfil pleacă.)* Mă urc şi eu imediat, e aşa de tîrziu ! La revedere, Eleno!

D-NA CARAMFIL: La revedere, domnule Galea!

GALEA: Noapte bună, doamnă. *(Urcă scara.)*

ANA: Nu e vorba de bust. Vreau să-ţi vorbesc. Nu de şedinţa de mîine... Stai, te rog...

GALEA: Nu e nevoie.

ANA: Totuşi.

GALEA: Orice explicaţie e deplasată.

ANA: De ce eşti tulburat?

GALEA: Nu. Orice cuvînt e o notă falsă... O tulburare mai mult... Cît despre ghemul de lut din camera 37, te rog să-i spui feciorului că nu. mai trebuie să-1 ude dimineaţa. Nu mai lucrez. Sunt două luni de cînd faimoasa operă o simt sluţindu-se sub mîinile mele. Te rog să-1 arunci în Prahova. Da, da, e cel mai potrivit omagiu ce-1 putem aduce acestei vilegiaturi de la Sinaia, cu preocupări de artă, cu pocker, cu politică economică, cu toată ilustra pletoră a acestui hotel... A, cîtă banalitate, cîtă banalitate...

ANA: Eşti prea agitat.

GALEA:'Nu, sunt ridicol.

ANA: Eşti dezlănţuit.

GALEA: Sunt ridicol.

ANA: De cc-ai plecat pe terasă, cînd am început să cînt astă-seară? A fost un gest rău plasat, 1-au simţit toţi, a fost o imprudenţă...

GALEA: Te-asigur că ultima.

ANA: De ce spui aşa?

GALEA: Da, ultima. Crezi că nu mi-am dat seama? Dar mă strîngea de gît... Aveam în minte scena de azi-dimineaţă... în creier, în mîini, în degete; înţelegi, în degetele astea, care n-au mîngîiat decît piatra, e un cutremur, e o revoltă. Plătesc scump dezertarea de la muzee... Da, sunt un

exilat, un dezertor... Şi cînd fiecare atom din mine se risipea ca de-o prăvălire surdă, dumneata atingeai clapele pianului, cu o impecabilă linişte mondenă. Cîntai cu măiestrie, cu stăpînire, cu prestanţă...

ANA: Ce copilărie... Dar n-ai priceput...

GALEA: Erai a tuturor...

ANA: Dar n-ai înţeles... Alesesem aria Isoldei... Era un gînd ascuns, era un val — ştiu eu? — era o mărturisire.

GALEA: Da, aria Isoldei. Să nu crezi că în sufletul meu n-au răsunat acordurile ca într-o biserică părăsită, că nu mă flagelează, că nu mă răscolesc. Să nu crezi că din prima zi cînd te-am auzit, vocea dumitale nu mi-a dat acea senzaţie cotropitoare pe care trebuie s-o fi resimţit bestiile lui Orfeu. Din clipa însă cînd aici s-a deschis o rană, fiecare accent e un pumnal care se înfige şi doare... Eu nu mai sunt auditoriu, înţelege-mă, eu vreau să fiu stăpîn... Nu pot? Plec! Toţi aceşti indivizi, care stau cu braţele încrucişate în fotoliul lor şi sorb revărsarea melodiei, mi se par nişte intruşi odioşi... Cintecul se risipeşte tuturor, ca o voluptate a simţurilor cu ferestrele deschise... Fiecare îşi smulge partea lui, o gamă, o înfloritură, un tril... Unul zîmbeşte, altul plescîie din buze, altuia i se umflă vinele Ja frunte... Se împart asupra lui, asupra d-tale... E o impietate, e o orgie, e obscen...

ANA: Andrei!

GALEA: De-aceea spectacolul este peste puterile mele. De aceea am plecat!

ANA: Andrei, ar fi mai bine...

GALEA: De aceea am să plec definitiv...

ANA: Să pleci definitiv...

GALEA: Da, să plec... Să mă înfund din nou între ciopliturile mele de piatră, undeva departe, lîngă un amfiteatru la Taormina, la Amalfi, într-un sat în Sicilia. Singur şi pribeag, fără nume, fără ţară... Tortura asta continuă m-a desconcentrat...

E pentru întîia oară în viaţă cînd nu mă mai ascultă creierul, nici mîna... Iartă-mă.

ANA: Andrei, sunt sfîrşită, Andrei!

GALEA: Iartă-mă... nu eşti vinovată cu nimic... Sunt brutal, ai dreptate... Sunt eu, iartă-mă, n-am înţeles jocul realităţilor... Sunt un nebun... Brazii... Prahova... *(îi ia mina.)*

ANA: Da, brazii... Prahova... Andrei sunt slabă...

GALEA-. Ano... e o prăpastie...

ANA: Vroiam să-ţi spun... să mă smulg... dar simt şi eu prăpastia... e un vîrtej... E o goană... e un vîrtej, Andrei... *(Izbucneşte în plîns.)* Brazii...

GALEA: Vino să-i ascultăm... Cîntă simfonia cea mare... Nu! Cîntă aria Isoldei... acolo... afară, în noapte... Vino... *(O Urăşte aproape spre terasă. Scena rărnîne cîteva momente goală. Apare Adolf somnoros şi nevăzînd pe nimeni, ia sticlele, închide pianul, stinge electrica şi pleacă. Pe scenă pătrunde numai lumina temperată a lunei care luminează terasa. Se desluşesc umbrele lui Galea şi Ana îmbrăţişaţi. Ease desface, revine pe scenă. Galea o urmează.)*

ANA *(şoptind):* Te aştept... *(Dispare repede pe scară. Galea rărnîne pierdut, răzimat de uşa terasei.)*

ACTUL II

La conacul moşiei Brăneşti. Salon mobilat cu gust. Covoare, tablouri, o marmoră, pian. Cînd se ridică cortina d-na Caramfil e la telefon.

SCENA I

D-NA CARAMFIL, ŢAŢA ILINCA

D-NA CARAMFIL *(la telefon):* Alo, da... înţeleg... A plecat cu maşina azi-dimineaţă de la Bucureşti şi-a avut o pană. Cum? Nimic? Nici un accident? Nimic. Ei, atunci suntem liniştiţi. Mersi. Da. De cîtă vreme? Atunci trebuie să sosească imediat. Mulţumesc. *(Depune receptorul, intră ţaţa llinca.)*

ŢAŢA ILINCA: închipuieşte-ţi, coniţă, nu se găseşte» Nici şampania, nici şvaiţerul, nici sardelele. Tot pachetul de la Ciobanu a intrat în pămînt. L-am pus în pivniţă eu cu mîna mea.

D-NA CARAMFIL: Unde crezi că s-a ascuns?

ŢAŢA ILINCA: Unde, unde? Lică, cine altul? El le-a sfeteresit şi pe astea. Al dracului ţigan, minte de îngheaţă apele: — De unde să-1 văd eu, ţaţă Ilinco, poate a rămas la maşină, poate l-au dus boierii azi-dimineaţă cînd au plecat la vînătoare... Şi se jură ţigăneşte... Aşa bucătar, halal...

D-NA CARAMFIL: Ana nu l-a întrebat?

ILINCA: Dumneaei ca şi dumneata. Ce vă pasă? Citeşte o carte de i-a dat domnul Balteş; că şi dumnealui, om bătrîn, tot de cărţi se ţine.

D-NA CARAMFIL: Lasă, ţaţo Ilinco, să mai bea boierii şi vin, nu-i nimic, lasă.

ILINCA: Cum nu-i nimic? La urmă tot eu trag ponosul... al dracului ţigan...

D-NA CARAMFIL:'Unde-i coniţa?

ILINCA: în ceardac.

D-NA CARAMFIL: Cheam-o încoace. Spune-i c-o rog să vie în salon. Am să-i spun ceva.

ILINCA: O chem, dar pe Lică tot îl prind, să nu credeţi că scapă. Al dracului ţigan... *(Iese.)*

SCENA II

D-NA CARAMFIL, ANA

ANA: Ce-i, Eleno? S-a întimplat ceva? M-ai chemat.

D-NA CARAMFIL: O veste bună. Vine Scarlat. Acuma am vorbit la Bucureşti cu biroul lui. Cum mă gîndeam eu, aşa a fost. A plecat azi-dimineaţă din Bucureşti cu maşina. A avut o pană la carburator în drum spre Piteşti. Nici un accident. I-au trimis alt automobil. Trebuie să pice dintr-un moment într-altul.

ANA: Ei, vezi, că nu-i nimic... Mă bucur de bucuria ta. Ce om cumsecade!

D-NA CARAMFIL: Da, echilibrat, corect...

ANA: Mi-e tot mai simpatic.

D-NA CARAMFIL: E simplu. Cum repetă el totdeauna' om fără probleme. îşi vede de treabă. Ştii c-a terminat casa Irimeştilor? A avut puţin bucluc cu antreprenorul, dar e pe sfîrşite. Ce bine-mi pare că n-a păţit ceva. Aveam palpitaţii. Vedeam că s-a făcut 11 şi nu mai vine... Mă gîndeam: un

accident. Ar fi fost aşa de stupid. De la moartea lui Nicu am rămas cu o groază în nervi. Lucrurile cele mai neînsemnate iau proporţii şi-mi dau emoţii.

ANA: Cînd vă cununaţi?

D-NA CARAMFIL: Ce copilă eşti... Dar nici nu ne-am logodit încă... La iarnă, tîrziu... Scarlat trebuie să isprăvească întîi planurile pentru construcţiile de la anul, ca să putem pleca în străinătate. Ce vrei, dragă Ano... viaţa... Crezi că ţi-ai făcut un drum de la care nu te mai abaţi, şi deodată o surpriză, o excursiune în munţi, un om... Ce ciudat...

ANA: Da, da, totul e întîmplare, Eleno...

D-NA CARAMFIL: întîmplare, adevărat... Să-mi fi spus cineva astă-vară, cînd am plecat la Sinaia, că peste trei luni voi avea gîndurile de azi, i-aş fi rîs în obraz... Aşa era de departe mintea mea de orice complicaţii. Mă resemnasem în singurătate. Şapte ani de văduvie. îţi poţi da seamă, făcusem o şcoală... Şi la Sinaia, îţi aduci aminte, nici un moment, dar nici un moment nu mi-aş fi închipuit: arhitectul ăsta care mi se părea rece şi îngrădit într-o corectitudine de cifre... îmi făcea societate, îmi vorbea desigur ca tuturor... Mă întreba liniştit de trecut, de moartea lui bietul Nicu. I-am spus tot, fireşte... Era gentil, măsurat, nici cele mai inocente aparenţe de flirt... Un bucheţel de violete, da, mi-a dat o dată, aşa în treacăt, fără nici o semnificaţie... Nici nu m-a mirat... Şi-n ziua din urmă, exact, în ziua din urmă, către seară, veneam din parc spre hotel. Ne-am oprit la un chioşc, şi-a luat jurnalul. Avea o ezitare în vorbă, părea îngîndurat, era palid... Atunci mi-a spus simplu, cuviincios, limpede, parc-ar fi fost vorba de-o afacere... *(Intră ţaţa Ilinca.)*

SCENA III

ANA, D-NA CARAMFIL, ŢAŢA ILINCA, RAINER

ŢAŢA ILINCA: Coniţă, vai de mine, coniţă, să-i vedeţi...

ANA: Ce-i, ţaţă Ilinco, ce va să zică văicăreala asta?

ILINCA: Sunt trei, mari ca urşii, nişte matahale să-ţi faci cruce...

ANA: Ce?

D-NA CARAMFIL: Hoţii cu pachetul de la Ciobanu?

ILINCA: Nu, coniţă. Vai de mine, trei mistreţi, i-a adus domnul Lorenţ cu caru... şi vulpi... şi iepuri... da, mistreţii... Sunt de pomină... Pachetul nu s-a găsit. Te pui cu ţiganul?

ANA: Cum, a venit administratorul? Trimete-l imediat încoace... Poate are vreun cuvînt de la Vlad...

ILINCA: Aşa dihănii n-am mai văzut. îi spui lui domnul Lorenţ... *(Iese.)*

ANA: De ce-o fi venit aşa de repede? De obicei îşi aduceau seara vînatul...

D-NA CARAMFIL: Acum tu eşti neliniştită. Ce să fie? Nimic.

ANA: Nu, dar mă întreb.

D-NA CARAMFIL: Desigur, ne spune ceva. *(Intră administratorul.)*

RAINER: Sărut mîna, doamnă!

ANA: Bună ziua, domnule Rainer. E ceva?

RAINER: Nimic deosebit, doamnă. Domnul Brăneanu m-a trimis să vă spun că nu sosesc decît seara tîrziu. Am vînat pînă la 10 în Muncelul şi după-amiazi trecem spre Vlădeasa, la cerbi. De aceea ne vom întoarce probabil numai noaptea.

ANA: Foarte bine. A fost cu noroc?

RAINER: Da, a ieşit bine. Domnul Brăneanu în frunte ca totdeauna.

D-NA CARAMFIL: Ce-a împuşcat domnul Brăneanu?

RAINER: Doi mistreţi, doamnă, două vulpi şi un ţap.

D-NA CARAMFIL: Colonelul?

RAINER: Domnul colonel Dabijaa împuşcat un mistreţ, un exemplar foarte frumos. Il veţi admira. Surit toţi jos în faţa ceardacului.

D-NA CARAMFIL: Unde-i nenea Iancu, să întrebe de domnul Goldman... Domnul Goldman a împuşcat ceva?

RAINER: Da, un iepure, doamnă. Stătea la pîndă cu prinţul Muşat.

D-NA CARAMFIL: Ei, bravo!

ANA: Nenea Iancu e în grădină, a ieşit de azi-dimineaţă. Bine, domnule Rainer. Apropo, domnul Galea a avut şansă?

RAINER: Nu, doamnă. Domnul Galea n-a împuşcat nimic. Adică nici n-a tras. Am fost alături multă vreme. Aşa ne-a împărţit de dimineaţă domnul Brăneanu. A trecut mult vînat pe dinaintea noastră, mistreţi, capre... N-a vrut să tragă. Eu am plecat cu gonacii înainte, pe urmă l-am pierdut din vedere. Domnul Brăneanu ne-a întrebat unde e. I-am spus că a rămas înapoi.

ANA: Bine, domnule Rainer. Spune-i bărbatului meu că-l aşteptăm cu masa. Dumneata te întorci curînd?

RAINER: Plec imediat. Un moment să odihnim caii.

D-NA CARAMFIL: Uite ce e, domnule Rainer. Te rog să mai stai un sfert de ceas. Vine domnul Scarlat. Să-l conduci. Plecaţi împreună.

RAINER: Da, doamnă, aştept. *(Iese.)*

SCENA IV

ANA, D-NA CARAMFIL

ANA: Ai auzit?

D-NA CARAMFIL: Ce?

ANA: Andrei.

D-NA CARAMFIL: Iar tulbure, ca de obicei.

ANA: Da, dezlănţuit, fără control, afişîndu-şi dispreţul.

D-NA CARAMFIL: Nu exagera. Poate nu e vînător.

ANA: Cum nu? Pasionat. Dar e întunecat, e într-o tensiune continuă... Eleno, starea asta e insuportabilă, e peste puterile mele. Simt, uite am o presimţire sinistră... Simt furtuna aproape, tot mai aproape... Pare-că văd valurile cum mă ridică. Pare-că e un vifor pe mare, la farul de la Tuzla, şi-o luntre care joacă azvîrlită în nebunie. O luntre care se cufundă. Luntrea mea, Eleno...

D-NA CARAMFIL: Eşti agitată, calmcază-te. Nori care trec...

ANA: Nu, situaţia asta mă exasperează. Jocul ăsta frivol nu-l mai pot duce înainte... Sunt o vinovată, desigur...

D-NA CARAMFIL: Ano?

ANA: Sunt o cinică. Crezi că nu văd? O femeie căzută...

D-NA CARAMFIL: De ce te chinuieşti?

ANA: Sunt o fiinţă rea, ieşită din calea normală... Şi-ţi jur că am luptat, că am vrut să scap din vîrtej. Acolo la Sinaia, în noaptea aceea, cînd ţi-am dat cuvintul meu, eram hotarîtă. Vedeam clar primejdia, înţelegeam consecinţele... Ştiam, ştiam, că un pas încă şi cad în abis. Ei bine, nu m-am putut smulge. O forţă necunoscută mă împingea de la spate, o gheară de fier mă strîngea de şira spinării, de păr, de braţe... Am fost laşă, Eleno. Am căzut înfrîntă ca o cîrpă, ca o femeie de stradă...

D-NA CARAMFIL: Ano, pentru Dumnezeu, linişteşte-te!...

ANA: Şi de atunci e un chin, o dualitate dezonorantă. Am senzaţia că joc pe-o coardă întinsă la circ, că sunt pe muchea cuţitului. Omul acesta plin de pachete de nervi, încins în negură, ca fruntea unui vulcan, înfrigurat ca un rîu de lavă, mă domină... In mîinile lui mă pierd... Voinţa mea se frînge... Mă stăpîneşte, da, mă stăpîneşte cu conştiinţa omului superior. Ochii lui se aţintesc ca două suliţi asupra mea, mă ard...

D-NA CARAMFIL: Biata fetiţă... Ce friguri grozave au dat peste tine...

ANA: Şi cînd îl văd pe Vlad privindu-mă întrebător,, cu o căutătură necunoscută sub gene, atunci înțeleg mai bine realitatea şi mă cutremur. El nu zice nimic, nu mi-a spus un cuvînt, dar atitudinea lui nouă, o cută parcă ivită în colțul buzelor, toate îmi dau impresia chinuitului care scrutează. Şi eu mă simt aşa de slabă, aşa de neputincioasă... Înțelegi, într-o zi o lacrimă neştearsă, o silabă care-mi scapă şi va desluşi tot... Are să fie o nenorocire...

D-NA CARAMFIL: Bine, Ano, nu poți pune capăt acestei torturi?

ANA: Ştiu eu, e prea greu, e prea tîrziu. Ştiu eu... Valul m-aruncă între două stînci, mă balansează încă şi-o să mă sfarme, Eleno... *(Se aude sirena unui automobil.)* Ascultă... da... vine Scarlat...

D-NA CARAMFIL: El trebuie să fie.

ANA: Trec dincolo, Eleno. Nu-l pot primi în halul ăsta. Inventează un pretext, o durere de cap. Primeşte-l tu... te rog...

D-NA CARAMFIL: Desigur că da, dar calmează-te, Ano, potoleşte-te... Surescitarea asta trebuie să înceteze...

ANA: Da, da... îmi dau silința... la revedere...

D-NA CARAMFIL: Vom vorbi de altfel după plecarea lui Scarlat. *(Ana iese.)*

SCENA V

D-NA CARAMFIL, ȚAȚA ILINCA, SCARLAT

ILINCA: Aici, conaşule. Poftiți. Ne-ați băgat la griji. Conița Elena a bătut telegraful... poftiți...

SCARLAT: Ei, nu-mi dau eu ortul popii cu una, cu două... A, bună ziua, Eleno. Adevărat, te-ai speriat?

D-NA CARAMFIL: Bună ziua, Emil. Bine-ai venit. Fireşte că da. Era vorba mai întîi că soseşti aseară. Ne-ai vestit apoi că numai dimineață... Trecea vremea... Credeam, Doamne fereşte, un accident... Am telefonat la biroul tău...

SCARLAT: Ei, atunci ştii, nimica toată... Atîta c-a fost plicticos şi-am întîrziat.

D-NA CARAMFIL: Stai, te rog. Nu-i nimic, pleci cu administratorul. Nu iei ceva?

SCARLAT: Poate un ceai. M-aş grăbi.

D-NA CARAMFIL: Un ceai, țață Ilinco, pentru conaşul. Tosturi, marmeladă, unt proaspăt...

ILINCA: Toate bunătățile, coniță, toate bunătățile...

D-NA CARAMFIL: E nostimă baba. Doica Anii. Stăpîneşte aici la Brăneşti. Se ceartă cu bucătarul, cu slugile...

SCARLAT: Doamna Brăneanu?

D-NA CARAMFIL: Ai s-o vezi diseară cînd veniți de la vînătoare. E în camera ei, indispusă pentru moment. Nimic grav. Da', ştii, cum mă bucur că ai venit Emil... Aseară cînd au sosit toți fără tine, m-am bosumflat... La masă eram distrată, începuse glumele pe socoteala mea, îi ştii prietenii tăi... Colonelul nesuferit: — Crede-mă, doamnă, face chef la Flora cu meşterii... Nenea Iancu mai galant, mă consola în genul lui: — Nu fi supărată, coniță, a întîrziat pentru cadou... în sfîrşit, telegrama ne-a liniştit...

SCARLAT: Da, trebuia să lichidez cu antreprenorul. Bine c-am scăpat. M-am convins, era escroc. *(Țața Ilinca intră cu ceaiul.)*

ILINCA: Poftiți, conaşule. Am adus de toate... poftiți... Iaca şi urdă dulce de azi-dimineață... poftiți...

D-NA CARAMFIL: Mersi, vezi ce gentilă e țața Ilinca, Emil? Lasă să prepar eu ceaiul... lasă, țață Ilinco...

ILINCA: Dumnezeu să vă dea noroc! *(Iese.)*

SCARLAT: Să trăieşti, băbătie! Ştii că e admirabilă urda asta de la oile lui Brăneanu. Cît facem de aici pînă la munte?

D-NA CARAMFIL: Vreo două ceasuri... Apropo, Emil după ce-ajungi acolo, vezi nițel de Galea, antrenează-l, vorbeşte-i. E într-o stare de nervi curioasă.

SCARLAT: Ce face?

D-NA CARAMFIL: Nu face nimic... dar e continuu sub presiune. Mi se pare schimbat de tot. Curios om. Cîteodată morocănos din cale-afară, retras în colț şi răsfoind o carte, cînd toată lumea vorbeşte'. Alteori, cuprins de-o veselie subită, golind trei pahare unul după altul şi trecînd la o volubilitate fără rost. Lumea se întreabă: — ce e cu omul ăsta? Se pun, desigur, multe în contul temperameritului de artist, dar explicația asta nu mai e suficientă. Şi aseară la masă a avut două faze. Mai întîi tăcut, monosilabic, cu ochii în farfurie şi pe la sfîrşit exuberant, angajînd cu prințul o conversație în doi peri despre grațiile negreselor din Algeria. A început să deteste artele ca nişte îndeletniciri de degenerați şi-a isprăvit printr-im fel de exaltare şarjată a virtuților cîmpeneşti: Trăiască agricultura!

SCARLAT: Desigur e o aluzie la Brăneanu.

D-NA CARAMFIL: Da, dar stângace, plasată cu o răutate sumbră, nelalocul ei. Biata Ana, s-o fi văzut, schimba fețe, îi ardeau obrajii. Noroc cu nenea Iancu. Bătrînul e foarte şiret, prinde tot, nu scapă nimic şi e totdeauna gata cu o glumă, c-un paradox, c-un spirit să salveze conversația. Ana însă e zbuciumată. Mi-a vorbit adineauri, plină de presimțiri negre. Inchipuieşte-ți, a venit administratorul de la vînătoare. Spune că Galea stă singur, nu participă la nimic, n-a tras nici un glonț... Va să zică şi-acolo îşi plimbă negura.... De aceea îți ziceam, dragă Emil, ocupă-te puțin de omul ăsta, ia-l cu tine, spune-i două vorbe, atrage-i atenția. în sfîrşit, voi sunteți prieteni, agitația asta pe care o răspîndeşte în jurul lui nu merge. La un moment Brăneanu are să reacționeze. Ce te faci atunci?

SCARLAT: înțeleg, înțeleg. Dar ce pot eu? E o încurcătură din care se iese greu...

D-NA CARAMFIL: Desigur că da... Ana îşi dă seama, îşi face reproşuri, se învinovăţeşte singură...

SCARLAT: Are dreptate. E vinovată de la început. Viața, dragă Eleno... Cunoşti ideile mele. Viața e serioasă. Aparențele, spuma de deasupra îți dau impresia că se poate pluti la suprafață. In fond totul se plăteşte, cum spunea odinioară bătrînul Balteş într-un'a din butadele lui. Prietena dumitale n-a înțeles acest adevăr, şi plăteşte acum. Şi n-a mai înțeles încă ceva: pe Andrei. Ei bine, eu îl cunosc, îl ştiu de douăzeci de ani. Un fanatic al artei lui, un solitar, un suflet pur, incapabil de tranzacții, un leu din Sahara visînd infinitul... Ei bine! Doamna Brăneanu nu l-a priceput. Micile cochetării, jocul obişnuit din lumea noastră care frizează păcatul fără mari scrupuluri de conştiință, cum aş zice, gimnastica adulterului, nu e lumea lui Andrei. Foarte puțină îndemînare îi trebuia doamnei Brăneanu ca s-o puie în gardă, să nu intre în cuşca leului. Ei bine, acum?

D-NA CARAMFIL: Acum?

SCARLAT: Acum nu prea văd soluția. Lucrurile s-au încurcat. în Andrei s-au răscolit instinctele de stăpîn, care în raporturile noastre cu femeile îndrumă orice logică de bărbat şi cer cuvînt la un moment dat. Nu văd decît o singură ieşire: ori-ori... dar repede, fără ezitare, dacă vrea să înlăture catastrofa. Să-i vorbesc eu lui Andrei? Dar amestecul meu ar fi refuzat de la început ca o indelicateță. Dînsa are inițiativa. Spune-i, vorbeşte-i, convinge-o. Intru cît mă priveşte, nu pot avea altă părere decît o ruptură bruscă care salvează trei oameni: Brăneanu revine din nedumerirea lui, prietena d-tale se retrage in căsnicie cu o rană care se vindecă şi Andrei... Ei bine, Andrei se îngroapă în arta lui şi-şi urlă durerea în marmură. Crede-mă, Eleno, e cea mai bună soluție şi cea mai onestă. Peste tot atmosfera asta e penibilă, tocmai acum în pragul fericirei noastre... Ştiu, o clipă nu-ți bănuiesc castitatea... Cum te ridici deasupra... eşti intangibilă... eşti o sfîntă. *(îi sărută mîna. Intră țața Ilinca.)*

ILINCA: Iertați-mă, coniță, domnul Lorenț e gata- Dacă vrea conașul ca să nu întîrzie, spune domnul Lorenț...

D-NA CARAMFIL: A, da, administratorul.

SCARLAT: Adevărat, uite că viu. Plecăm imediat. *(Iese Ilinca.)* Are dreptate, dacă nu întîrziem. Te las, dragă Eleno. Fii liniștită, văd eu de Andrei. N-are să fie nimic acum. De altfel femeile, sunteți totdeauna prăpăstioase. Dacă vorbești, desigur cu tact...

D-NA CARAMFIL: Firește, firește... îți urez noroc la vînătoare, Emil.

SCARLAT: Mersi. Nu cred să am noroc.

D-NA CARAMFIL: De ce?

SCARLAT: Eu mi-am luat prada și nu mai scapă din ghearele mele...

D-NA CARAMFIL: Da, sunt în cușcă Emil...

SCARLAT: Și te-am închis cu zece zăvoare...

D-NA CARAMFIL: Și nu mai vreau să ies... La revedere, Emil, la revedere...

SCARLAT: La revedere diseară. *(Iese.)*

SCENA VI

D-NA CARAMFIL, ANA

ANA: A plecat, l-am văzut pe fereastră.

D-NA CARAMFIL: Da, s-a dus.

ANA: Ești fericită, Eleno?

D-NA CARAMFIL: Da, sunt mulțumită. Curios însă. Mă întrebi așa de bătrînește parc-ai fi o mătușă a mea. Tante Frossa, bunăoară. Am fost alaltăieri la ea s-o văz. S-a oprit la gherghef, mi-a luat amîndouă mîinile și vorba cea dintîi, exact ca tino: Ești fericită, Eleno? Cînd colo tu, o fetișcană abia ieșită din pension...

ANA: A, nu, Eleno. Ai sesizat bine că te-am întrebat bătrînește, fiindcă sunt bătrînă, foarte bătrînă. Că am mai puțini ani decît tine? Dar vîrsta, ce-are a face vîrsta? într-o lună de zile ți se pot grămădi în suflet senzații, întrebări și experiențe cîte nu acumulezi o viață întreagă. O furtună, un incendiu, nu pustiesc mai mult într-un sfert de ceas decît o risipire înceată de decenii? De-aceea ai sesizat bine. Mă simt mult mai bătrînă și ni s-au intervertit rolurile. La Sinaia, eram, cum spui, un copil, tu o femeie matură, care-mi dai sfaturi și-mi arătai drumul. Aici, la Brănești, tu ești ființa senină, prinsă în farmecele tinereții, și eu, tante Frossa, vorbindu-ți de la poalele unei grămezi de cenușe... Să nu crezi că în tot zbuciumul meu n-am urmărit pas cu pas învierea ta. Dimpotrivă, m-am angajat mult mai mult decît dacă aș fi fost dezlegată de-o povară proprie. Mi s-a pus ca o problemă paralelă legătura ta, am înregistrat-o în toate amănuntele ei, pe furiș, am descifrat-o alături de povestea mea cu cruzime, cu migăleală, cum pui față în față două compoziții muzicale pe același subiect... Cîtă deosebire, Doamne, cîtă deosebire! De-aceea cind te văd, cînd vă văd, fericirea voastră calmă, justă, legitimă, fericirea asta consacrată de legi și de canoane, îmi dă impresia că tu ești fetița de pension...

D-NA CARAMFIL: Ce frumos vorbești tu, dragă Ano... îți mulțumesc... Știu că nu este în tino nici un grăunte de meschinărie... Mulțumirea mea nu-ți trezește nici o protestare... Știu... E o mulțumire, Ano,'cum spui tu, calmă, adîncă, un lac fără valuri... O vei cunoaște și tu, mai tîrziu, cînd va fi trecut viforul...

ANA: Eu?

D-NA CARAMFIL: Da, tu.

ANA: Crezi?

D-NA CARAMFIL: Scarlat, Ano, e un om chibzuit...

ANA: Scarlat?

D-NA CARAMFIL: Da, Emil...

ANA: Cum, i-ai spus?

D-NA CARAMFIL: Vezi că ești copilă iar, cu toate teoriile tale... Dar crezi că nu simțise omul? Că două clipe petrecute în societatea voastră nu lămuresc totul? Crezi că un sentiment se poate ascunde ca un flacon de parfum într-o poșetă? Firește că știa.

în sfîrşit, simţise atmosfera, fără detalii, fără indiscreţii... Decît, el e atît de corect... Fii pe pace. Legătura noastră, îţi dai seama, e suprema garanţie. I-am atras atenţia asupra lui Andrei, să-l urmărească niţel la vînătoare, să fie în jurul lui, să-l scutească de imprudenţe...

ANA: Poate ai făcut bine... Tu pol i judeca mai potrivit.

D-NA CARAMFIL: Da, trebuia să înlăturăm o surpriză.

ANA: Şi ce-a zis Scarlat?

D-NA CARAMFIL: M-a liniştit, mi-a spus să nu fim prăpăstioase <ă nu sc întîmplă nimic. De altfel el e prietenul lui Andrei, va fi tot în călcîiele lui.

ANA: Foarte bine. Dar ce zice el, cum vede? Ce zice? în definitiv în asemenea cazuri se pronunţă totdeauna o sentinţă...

D-NA CARAMFIL: Dragă Ano, Emil, îl ştii, e sclavul concepţiei lui de viaţă... Temperament egal, echilibrat şi prin dispoziţii şi prin meserie, el detestă complicaţiile ca şi mine, ca şi tine de altădată...

ANA: El e...

D-NA CARAMFIL: E pentru o situaţie clară.

ANA: O situaţie clară...

D-NA CARAMFIL: Da, o limpezire, o hotarîre eroică, o soluţie.

ANA: Evident...

D-NA CARAMFIL: Da, Ano, altfel nenorocirea e inevitabilă... O ruptură bruscă, un efort ca şi cînd prinsă de vîrtej la înot, faci o supremă sforţare şi ajungi la mal.

ANA: O ruptură bruscă...

D-NA CARAMFIL: înţeleg, da, va fi foarte greu... Mrejile sunt atît de puternice, otrava e aproape suverană, înţeleg... Decît gîndeşte-te: incertitudinea, ziua de mîine, deşteptarea, da, dimineaţa grozavă a deşteptării...

ANA: Andrei mă iubeşte, Eleno...

D-NA CARAMFIL: Nu mă îndoiesc, deşi viaţa sufletească a artistului nu e un model de stabilitate, dar întreg felul lui de a fi dominator, împins de o personalitate care distruge tot în jurul lui, supus impresiilor capricioase, ca orice fire de creator, Andrei e sculptorul pentru care suprema patimă se refugiază în atelier. Ano, Andrei e Meşterul Manole de care vorbea nenea Iancu într-o seară la Sinaia... A, cum l-am urmărit eu atunci pe bătrînul filozof. Ce înţelepciune perfidă era după cuvintele lui şi cum le ascultam ca o lecţie, ca o problemă nemiloasă de ecuaţie sentimentală...

ANA: Crezi, Eleno, crezi?

D-NA CARAMFIL: Şi mai e încă ceva. Gîndeşte-te, Vlad. Ce s-ar alege de Vlad, de acest om normal şi onest, care ţi-a dat tot devotamentul dragostei lui tîrzii, care tc-a ferit de orice atingere a vieţii şi-a pus tot la picioarele tale? La vîrsta lui, la patruzeci şi cinci de ani, ar fi o prăbuşire... Batjocorit, învins, să-şi descarce în creier o puşcă de vînătoare, ori să se arunce în braţele celei dintîi fiinţe interesate, care să-l dezonoreze? Nu înţelegi, e o dramă aici, o tragedie ale cărei fire sunt în mîna ta... Iartă-mă...

ANA: Ai dreptate, Eleno, ai dreptate...

D-NA CARAMFIL: Iartă-mă... Eu ţi-am vorbit din suflet, mai sincer ca oricînd, brutal chiar, împotriva obiceiului meu care mi-a impus, ştii, o discreţie exagerată totdeauna. Dar ţiu aşa de mult la tine şi mi se pare că propria mea fericire nu-mi dă dreptul să stau cu braţele încrucişate. Şi mai e încă ceva: sunt aproape singură între aceşti oameni, singura care te ştie din copilărie, care aud parcă cuvintele blajine ale profesorului Ranta. Ano, iartă-mă.

ANA: Nu. îţi mulţumesc, Eleno. Linişteşte-te, uită-te în ochii mei. Nu-i aşa că sunt mai senini? Răscolirea asta a vieţii, toate întrebările de pe pămînt şi de sub pămînt, firele tragediei de care vorbeai, mi-au înfrînat egoismul. Mă simt mai uşoară. E poate prima clipă după Sinaia, că sunt mai liniştită, că m-am coborît mai adine... *(Intră Balteş cu un braţ de crizanteme.)*

SCENA VII

ANA, D-NA CARAMFIL, BALTEŞ

BALTEŞ: A, uitaţi-vă la ele...

ANA: Bine că te vedem, nene Iancule, dispăruseşi de tot...

BALTEŞ: Uitaţi-vă, vă rog, nu sunt extraordinare? învoalte şi totuşi delicate, prodigioase şi pline de gingăşie, au o frumuseţe ireproşabilă. Ce-are a face daliile, coniţă. Sunt greoaie daliile, suni bucătărese între flori, violetele fete de pension, orchideele, ducese morfinomane... cîtă vreme crizantemele, da, crizantemele sunt farmecul împlinit... Ştiţi, m-am gîndit că ar trebui făcută o ierarhie grădinărească, un fel de protocol în botanică. Fiecare floare cu rangul ei, cu locul care i se cuvine. Un almanah de Gotha al florilor...

D-NA CARAMFIL: De azi-dimineaţă tot în grădină, nene Iancule?

BALTEŞ: Tot în grădină, coniţă. Am trecut şi pe la albine dar albinele, vă spun drept, mă plictisesc. Toată alergătura asta fără răgaz, pe principiul muncii care nu iartă. O societate mediocră, fără fantezie. Afară, dacă nu cumva trîntorii, ei să mai învîrtească ceva în capul lor, da-i omoară... A, la albine, o constituţie burgheză implacabilă... De cîte ori intru la o prisacă, am impresia că am rătăcit într-un cartier de muncitori la Mannheim. De vreme ce florile.... Ştiţi că am rezolvit problema bătrineţii? O viaţă, coniţă, înainte să isprăvească, are nevoie de un popas, de un *relâchc* al meseriei, de-o preocupare nouă, de-o Isola-Bella pe care stai singur şi bei tutun... Un fel do anticameră a veşniciei în care aştepţi termenul do plecare, cu hîrtiile în regulă. De aceea eu îl înţcleg şi pe Cincinat la coarnele plugului şi pe Carol Cvintul la Estremadura... decît...

ANA: Dumneata te-ai face grădinar...

BALTEŞ: Grădinar, coniţă. Vreau să intru în eternitate nu pe un afet de tun, nu pe-o poartă de mînăstire, pe-o cărare stropită cu flori. Dar dumneavoastră, ce-aţi făcut toată ziua? Ce pot face într-un conac de al nostru la ţară două femei frumoase şi deştepte? Dulceaţă de gutui, ori muzică de Debussy?

D-NA CARAMFIL: De ce ori una, ori alta?

BALTEŞ: De ce? Fiindcă borcanul cu dulceaţă e un omagiu adus gospodăriei, şi pianul un mare logofăt al trebilor dinlăuntru... N-aş putea zice că sunt un specialist, m-ar dezminţi ofiţerul stării civile din culoarea de albastru. Dar, aşa cum văd eu de la distanţă chestia, mi se pare că am dreptate. Viaţa unei femei e o balansare continuă, o luptă permanentă, omerică, tragică, coniţă, da, da, recunosc, tragică, între două antiteze.

ANA: Să vedem cele două antiteze.

BALTEŞ: Păi, nu vi le-am spus? Borcanul cu dulceaţă şi dumnealui... *(Arată pianul.)* Da, da, între astea două văd eu că se dă bătălia la dumneavoastră. Bărbaţii? Noi suntem, de obicei, o psihologie puţin complicată, prizonieri ai meseriei care ne fasonează şi ne clasează după rubrici. Noi, mergem fiecare pe drum bătut. N-avem nici cotituri, nici surprize. Un zumzet ordonat şi monoton ca albinele de la prisacă. Excepţie, bineînţeles trîntorii, pentru care eu am toată consideraţia, fiindcă ei sunt creatorii. De aceea-i exploatează şi-i omoară... Dar peste tot, psihologie de coşniţă. La dumneavoastră? A, aici se schimbă, se încurcă, aici e lupta între cei doi poli, atroce, cu cîştig de cauză, o zi de-o parte, o zi de alta...

ANA: Şi cînd se isprăveşte bătălia asta, nene Iancule?

BALTEŞ: Niciodată, coniţă, niciodată. Seara se îngroapă morţii şi dimineaţa începe din nou. Ai crede uneori că învinge borcanul cu dulceaţă. Pînă la ora 5, bunăoară, e gospodina deasupra... A făcut ordine în casă, a aranjat lenjeria, planuri gospodăreşti, sticle cu compot, înţelegere perfectă cu Costică la masă... E o plăcere... Aş! la ora cinci situaţia radical schimbată... O carte, un anunţ la gazetă, vizita unei prietene — ştiu eu — dumnealui intră

în acţiune. Iaca m-am gîndit de mulle ori la bifureaţia asta de suflet care mi se pare tot mai frecventă: jumătate gospodărie, jumătate, cum să zic, frigurile artei; jumătate devotament casnic, jumătate visuri de libertate; jumătate castitate, jumătate păcat... N-am izbutit încă să le concentrez într-o definiţie. Franţuzul cînd a spus: *demi-vierge* — cum mă bucur că limba mea nu poate traduce termenul lui inelegant — franţuzul s-a plasat pe un tărîm particular şi meschin... Eu aş zice demi-artiste, jumătate artistă...

ANA: Jumătate artistă. Da, e o definiţie interesantă. Decît într-un lucru te înşeli...

BALTEŞ: Mă înşel?...

ANA: Da, nene Iancule, cînd spui că lupta asta e fără sfîrşit.

D-NA CARAMFIL: Aici se înşeală...

BALTEŞ: De ce?

ANA: Fiindcă într-o zi, un efort, o hotărîre eroică şi cade balanţa într-o parte...

BALTEŞ: Iluzii, coniţă. Iluzia clipei, cînd unul din cei doi adversari ireductibili e mai tare şi şopteşte la ureche povaţa lui. Iluzii. Eu am fost de atîtea ori pe acest cîmp de bătaie şi dacă n-aş avea chirasa asta a părului alb, vă mărturisesc mi-ar fi teamă să nu fiu rănit din nou... In orice caz, la ora asta, la douăsprezece fără un sfert, dumneavoastră, coniţele mele, în ce zodie vă găsiţi?

D-NA CARAMFIL: în zodia borcanului cu dulceaţă, nene Iancule... Am fost gospodine toată ziua, am preparat masa de diseară cu ţaţa Ilinca. Ana a dat reţeta pentru prăjituri, eu m-am devotat mezelurilor...

ANA: Da, gospodăria, nene Iancule, e poate singura noastră justificare.

BALTEŞ: Ei bine, atunci sunteţi în ordine, atunci putem trece la marele logofăt. Trebuie să vă spun, că mai am ceva de adăugat la reţeta mea de bătrîneţe, pe lingă grădinărie. îmi trebuie, da, da, vreau negreşit şi un pian acolo în anticamera

morţii. Toate inutilităţile pe care mi le-a dat civilizaţia, de la cravată pînă la cărţile criticului Blagomir, le las la Bucureşti... Numai pianul într-o casă cu tavan de grinzi, coniţă, cu mobila de brad, cu ferestrele cît pumnul... Mi-aduc aminte acum... Lăsaţi-mă să vă spun o poveste,, o întîmplare de a mea... Odată într-o noapte, acum treizeci şi cinci de ani, la Paris... E o viaţă de atunci. Eram băieţandru... Petrecusem înfundaţi într-o pivniţă. Discuţii literare, vin de Bourgogne, versurile lui Verlaine, ca o băutură de haşiş... Mă întorceam singur în Montmartre... Era tîrziu. de tot... Parisul se întindea la picioarele mele, coniţă, ca un uriaş prăvălit în adormire-după o beţie monstră. Trecem înainte pe caldarîm,. pac-pac, răsuna în noapte. Luminau felinarele-gălbui... Peste Sacre-Coeur se ivise o jumătate de lună bolnavă... Tăcere şi gol împrejur. Mi-auzeam paşii cum răsunau sub arcadele de piatră... Atunci mi s-a desluşit, moale, catifelat Ia început,, crescînd întîi ca o undă... Ce se vă spun? ridicîndu-se ca un val, repezindu-se într-un muget apoi, o răscoală înfricoşată de patimi. M-am oprit locului, m-am uitat speriat în toate părţile... Dintr-o mansardă, coniţă, de Ia catul al' patrulea se revărsa sonata... cu geamul deschis.. Cînta cineva la pian... Beethoven... Ce credeţi că am făcut, scumpele mele prietene? Ca un somnambul am urcat scară după scară... Am pătruns în mansardă, am crăpat uşa hoţeşte... îl văd ca acum. Un băiat cu obrajii de var, cu plete negre-căzute pe gîtul gol, atingea clapele în lumina lunei... Ochii închişi, pierdut, lunatic... Am stat. pînă la sfîrşit la uşa întredeschisă şi-am plecat, la acordurile din urmă... tiptil-tiptil... ca un hoţ. Nu-i aşa? un bandit, coniţă, un haiduc din munţii Gorjului...

ANA: Ce om admirabil eşti, nene Iancule, ce om admirabil...

BALTEŞ: Coniţă, lasă eufemismele... Scorbură veche, prin care-au bătut toate vînturile... Dacă vrei însă... Vrei să-mi faci o plăcere?

ANA: Din toată inima.

BALTEŞ: Ei bine, cîntă atunci *Sonata Lunii.*

D-NA CARAMFIL: Cîntă, Ano. Un omagiu lui nenea Iancu.

ANA: Din tot sufletul. *(Seaşazâ la pian. Se aud primele acorduri din* Sonata Lunii. *Balteş se aşază obidit în fotoliu. D-na Caramfil pe canapeaua din faţă. Intră ţaţa Ilinca, avansează nedumerită spre pian. Atitudinea ei exprimă un amestec de şiretlic şi nelinişte.)*

SCENA VIII

ANA, D-NA CARAMFIL, BALTEŞ, ŢAŢA ILINCA

ILINCA: Coniţă!

ANA: Ce vrei? Cum dai buzna peste noi, ce vrei?

ILINCA: Domnul prefect, coniţă.

ANA: Cine?

ILINCA: Da, domnu prefect e afară, vrea să vorbească cu dumneavoastră.

ANA: Ce prostii îndrugi? Cînd a venit domnul prefect?

ILINCA: Acum... vrea să vorbească cu dumneavoastră, numai cu dumneavoastră.

ANA: Ei bine, spune-i că-1 primesc... cu plăcere deosebită!

D-NA CARAMFIL: Primeşte-1 aici, Ano. Trecem noi dincolo... E mai cuviincios.

BALTEŞ: Foarte bine! Are dreptate doamna Caramfil. Toată consideraţia administraţiei noastre, cu deosebire cînd vine să-şi prezinte omagiile unui fruntaş din opoziţie. Da, primeşte-1 aici. Noi, coniţă, noi trecem la seră. O clipă, dacă vrei, să-ţi arăt crizantemele, pasiunea mea cea mai recentă, ultima pasiune veritabilă.

D-NA CARAMFIL: Cu plăcere, nene Iancule.

ANA: Bine, spune-i să vie... *(Iese ţaţa Ilinca.)*

BALTEŞ: Iar d-ta ascultă-i cuvîntarea cu blîndeţe şi nu uita graţia de circumstanţă care şade bine unei viitoare ministrese... La revedere, coniţă...

ANA: Imediat, nene Iancule.

D-NA CARAMFIL: La revedere, Ano. Ce vrei, vizitele astea ţin de pacostea celebrităţii. *(Balteş şi d-na Caramfil ies. Un moment Ana rărnîne singură pe scaunul din faţa pianului. Intră Galea.)*

SCENA IX

ANA, GALEA

GALEA: Cer scuze că tulbur o senină audiţie muzicală.

ANA: Andrei, pentru Dumnezeu...

GALEA: Un oaspe neaşteptat, nu-i aşa?

ANA: Andrei, ce va să zică asta?

GALEA: Nimic.

ANA: Ce s-a întîmplat? Vorbeşte! O nenorocire? Andrei spune-mi, nu mă chinui.

GALEA: Fii liniştită... Nu s-a întîmplat nimic. Soţul dumitale e mai întreg ca oricînd. Au trecut la vînătoare de cerbi, spre Vlădeasa.

ANA: Ei, şi tu? Cum se poate? Da' e ridicol, e ignobil... Gluma cu prefectul, la care asociezi pe această babă... Da' mă faci de rîs, Andrei, e nedemn...

GALEA: Demnitatea de mult nu mai intră în obiceiurile mele... Lasă, te rog. Vreau să-ţi vorbesc... Acolo sus în munte m-am lămurit. Azi-noapte eram tulbure, imprecis, haotic... Sus însă m-am dezmeticit. Acum văd limpede. Vreau să-ţi arăt planul meu. Ascultă...

ANA: Dar cum ai venit? Cum te-ai desfăcut de societate? Au să bage de seamă, Andrei, eşti un copil...

GALEA: Mofturi! Nu ştie nimic. Au trecut cu toţii spre Vlădeasa... Le-am spus să plece că vin în urmă... Nu-i nimic extraordinar, nu-i nici o» bănuială. Ascultă, Ano! Vreau să-ţi comunic hotărîrea ce am luat, planul meu...

ANA: Ce plan?

GALEA: Da, planul meu e făcut...

ANA: Ce?

GALEA: Plecăm...

ANA: Cum?

GALEA: Vii cu mine.

ANA: Unde? Unde vin, unde plecăm? Vorbeşti ca un halucinat... Ce sunt vorbele astea?

GALEA: Vorbesc ca un om cinstit, Ano, ca um om holărîl. Lucru e simplu, fără nici o greutali-, absolut simplu. îţi pui pălăria şi vii. Am vorbii. cu unul din şoferi să ne ducă. Aşteaptă în garaj ordinul meu, e gata. După-rnasă suntem la Buni reşti. Pînă diseară avem toată vremea. Cînd so întorc de la vînătoare, atunci desluşesc totul... Dacă vrei, n-am nimic împotrivă, lasă două rin duri... Nu interesează, lasă-i două rînduri...

ANA: Andrei, da' eşti bolnav...

GALEA: De acord...'

ANA: Eşti nebun, Andrei? Cum crezi tu că înlro clipă? Automobilul aşteaptă în garaj ordinul... Ce viziune simplistă, Doamne, ce imaginaţie elementară... Da, e o nebunie...

GALEA: O nebunie, se poate, dar e singurul lucru pe care-1 mai văd limpede, singurul lucru, înţelegi, (ani mă poate smulge dintr-o fierbere pe care n-o unii suport. Luna asta de patimă şi de chinuri a fost un iad, m-a risipit, mi-a muşcat în creier. Viaţa de duplicitate scîrboasă, cu concesii idioate, cu umilinţe degradante, mă strînge de gît... Şi omul ăsta bolovănos care mă priveşte din albul ochilor nemişcat şi dîrz ca un buldog care-şi ţine prada... Nu mai pot, Ano. Te iubesc, Ano, înţelege-ma. Detestă-mă, zi că sunt nebun, dar vino... vino să plecăm... departe... în Sicilia... unde vrei... într-o colibă de munte.

ANA: Bine, Andrei, dar nu-ţi dai seama...

GALEA: Nu văd nimic altceva, nimic...

ANA: Nu-ţi dai seama. Sufletul nu-i o minge pe care o arunci copilăreşte... Sufletul meu se zbate plin de întrebări, Andrei. Eu mă chinuiesc, mă întreb; mă flagelez de o lună necontenit... Tu vii ca un

uragan, ca o apă mare, vrei să sfarmi totul... ca un potop... E poate rostul tău de bărbat, e toată pornirea ta neîndurată de stăpîn... Eu, Andrei, eu sunt femeie, o ramură slabă în bătaia vuitului... Dumnezeu îmi vede zbuciumul, cît mă frămînt de cînd am căzut în brațele tale.

GALEA: Atunci ce-a fost întreg delirul nostru de pînă acum? Ce-a fost săptămîna de la Sinaia? Toate încleştările care mă urmăresc pretutindeni ca un fier ars în inimă? Ce-au fost? 0 aventură de ocazie, o consolație de vilegiatură? Ai mințit?

ANA: Opreşte-te! Eşti profund nedrept... N-am mințit, Andrei, şi nu sînt o ființă uşoară... Ai dreptate însă cînd te întrebi, mă întreb şi eu: — ce-a fost volbura care m-a azvîrlit ca pe o găoace? Din ce abis necunoscut s-a dezlănțuit? De ce fibră misterioasă s-a desfăcut deodată acest îndemn? Unde l-am purtat pînă atunci? De ce nu m-a cercetat niciodată în trecut? Cine l-a chemat din ascunzişul lui: vîntul, crestele brazilor, clocotul Prahovei, tu cu privirile tale, ori carnea asta blestemată? Andrei, n-am mințit, am fost sinceră cum sunt şi azi...

GALEA: Ce te opreşte atunci?

ANA: Deşteptarea, Andrei. Sunt buimăcită încă, sunt ca după o beție... Întoarsă acasă între lucrurile mele, am simțit ceas cu ceas o rețea nouă, care mă împrejmuie... O conspirație parcă a mobilelor, a aerului, a tablourilor de pe pereți... o conspirație împotriva mea... Din fiecare colț se ridică un reproş, pîndeşte o amenințare... Nu-ţi închipui ce putere de persuasiune teribilă e într-un scrin unde şapte ani de-a rîndul ți-ai ținut scrisorile... Cum vorbeşte o perdea, un covor, un gherghef... Toate sunt împrejurul meu acum, toate mă trag de mînecă. Lasă-mă, Andrei; dă-mi răgaz să înving conspirația asta. Voi lupta, Andrei; voi lupta... Tu eşti cel dintîi om care mi-ai dezlegat misterul sfînt al pierzării. Înțelegi, cel dintîi; celalt...

GALEA: Celalt e mai tare ca mine...

ANA: Nu, Andrei, tăria e în mine...

GALEA: Celalt e stăpînul.

ANA: Nu, Andrei, celalt e victima care a căzut în drumul potopului... Eu sunt glasul care l-a împins pe valuri... Lasă-mă să îngrop victima, să arunc un bulgăre de țărînă... Cum crezi tu, cum crezi, Andrei, că nu sunt datoare cu nimic, cu un cuvînt, o explicație onestă acestui om? Cum vrei să fug ca o slujnică netrebnică din casa unde s-a depănat o viață fără adîncimi, dar o viață cu nenumărate tentacule de fiecare clipă... o căsnicie? Andrei, știi tu ce e o căsnicie? Așteaptă, pentru Dumnezeu, o zi, o lună... știu eu? Să mă dezmeticesc din frigurile groaznice care-mi spulberă mintea, să-mi aranjez gîndurile...

GALEA: Ei, nu! Așteptarea de care-mi vorbești e odioasă... e murdară... murdară, da, ca o conștiință de zaraf, ca o plapomă de hotel... Să aștept? Să te știu mai departe aici, sub ochii lui, în mobila lui, în patul lui? Să aștept, să înghit funinginea asta care mă îneacă? Să mă plimb pe sub ferești, să tresar cînd se închide o ușă, să suport glumele slugilor? A, nu, doamnă, te înșeli...

ANA: Andrei!

GALEA: Te înșeli. Eu nu sunt amantul suplu și îndemînatic, junele amorez, suplimentul de căsnicie.

ANA: Andrei, e o infamie!...

GALEA: Da, suplimentul de căsnicie care împlinește triunghiul burghez. Nu sunt gigolo-ul care vine tiptil cînd soțul pleacă de acasă. Nu sunt, înțelegi, nu sunt... *(O ia de brațe și o zguduie. Ușa se deschide brusc și intră Brăneanu în costum de vînătoare cu pușca pe umeri.)*

SCENA X

ANA, GALEA, BRĂNEANU

BRĂNEANU: A, va să zică, am văzut bine. Aici e vînătoarea dumitale, domnule!

ANA: Vlade, Vlade! Domnul Galea...

BRĂNEANU: Cu dumneata voi vorbi mai tîrziu. Treci, te rog, dincolo...

ANA: Vlade, un cuvînt...

BRĂNEANU: Treci! *(Ana iese.)* Cu dumneata voi vorbi altfel mîine, la București...

GALEA: N-am nici o lămurire de dat.

BRĂNEANU: Vreau să fie un pistol în mîna care sapă cu dalta. N-aș vrea să se spuie la club că Vlad Brăneanu, în ziua de 3 octombrie, a împușcat la moșia lui doi mistreți și o canalie.

GALEA: Adresa mea o cunoaște soția dumitale.

BRĂNEANU: Mizerabile!

GALEA: La dispoziția dumitale!... *(O clipă stă în fața lui Brăneanu, îi întoarce spatele și iese.)*

ACTUL III

Atelierul sculptorului Galea. Bronzuri, marmuri, covoare, totul aranjat pentru expoziție. Spre partea dreaptă, în tund, o statuie mai mare acoperită cu pînză. Două intrări, în fund şi spre stînga.

SCENA I

GALEA, GHEORGHE

GALEA *(se uită la ceas):* Ora trei, trecută... Pentru patru sunt trimise invitațiile. Atunci vine lumea. Bagă de seamă, Gheorghe. Împinge mai încolo bustul... mai... aşa, în profil... Bine. Şi florile, cum de n-au venit florile? Ai mai văzut expoziție fără flori?

GHEORGHE: Am fost de ieri, domnule Andrei, colț cu Academiei, la florărie şi le-am comandat. Cum ați spus dumneavoastră crizanteme albe, galbene, ciclamene... Tot ce-ați spus. Am trecut şi azi-dimineață, le aduce negreşit. Nu le-a adus pînă acum, ca să fie proaspete, să nu se ofilească.

GALEA: Bine, numai să nu întîrzie.

GHEORGHE: Se poate? Vin negreşit. Ce să fac cu scara asta, domnule Andrei? Rărnîne aici?

GALEA: Aşeaz-o în colț, în dreptul statuei. Aşa. Cum ți-am spus, cînd îți voi face semn.

GHEORGHE: Am înțeles. *(Se aude soneria.)* Sună.

GALEA: Da, e o doamnă. Vine să-mi vorbească ceva. Întrebi: — Doamna Caramfil?... Şi-o pofteşti aici, în atelier, nu în salon. înțelegi, în atelier.

GHEORGHE: Bine, domnule Andrei, doamna Caramfil. *(Iese şi revine cu doamna Caramfil.)*

SCENA II

GALEA, D-NA CARAMFIL

GHEORGHE: Poftiți, doamnă. *(Se retrage.)*

D-NA CARAMFIL: Bună ziua, domnule Galea, bună ziua. O veşnicie de cînd nu ne-am văzut.

GALEA: Sărut mîna, doamnă Caramfil. Aici, te rog... Iartă-mă că mă găseşti în haina asta, dar sunt ultimele momente în care aranjez expoziția. Am primit scrisoarea dumitale azi-dimineață. Mă bucur că te văd...

D-NA CARAMFIL: Țineam mult să viu înainte de ce dă lumea năvală, să-ți consacreze triumful.

GALEA: Mai întăi, lasă-mă să-ți string eu mîna şi să te felicit pentru triumful dumitale. E mai frumos, e mai cald. A fost Scarlat pe la mine zilele astea. I-am spus cu cîtă simpatie vă urmăresc... Cînd e evenimentul?

D-NA CARAMFIL: Mulțumesc, domnule Galea. Eşti un om de inimă şi un prieten sincer al lui Emil. Ne cununăm peste opt zile, la 21 ianuarie. Da, e admirabilă expoziția, atîtea lucruri... Ce bună idee c-ai aranjat-o în atelierul dumitale, că le-ai lăsat toate în intimitatea care le-a creat... Cîte splendori! Aici la stînga?

GALEA: Un tors de centaur, reminiscențe din drumuri depărtate.

D-NA CARAMFIL: Da... Un cap de domniță.

GALEA: Da.

D-NA CARAMFIL: Foarte delicată. Aici Ercule şi Lika, un faun... Cîtă mişcare, cîtă vigoare... Şi colo în fund, acoperită cu pînză, Atlantida, nu-i aşa?

gloria dumitale, biruinţa cea mare de care vorbeşte toată lumea...

GALEA: Da, Atlantida. 0 inspiraţie de demult. Am terminat-o acum în urmă. Cîţiva prieteni au stăruit s-o acopăr şi s-o dezvelim numai în faţa publicului cînd inaugurez expoziţia... Un capriciu al lor. Cam copilăresc, recunosc, de un efect ieftin, dar, în sfîrşit, am cedat. Era atîta entuziasm curat în invenţia cu care veneau... Vrei s-o vezi? Pot să ridic vălul...

D-NA CARAMFIL: Nu. Nu acum. Vreau s-o văd pe îndelete, cu linişte şi cu pietate. Ştii că de zece zile în toate saloanele din capitală e o adevărată revoluţie. Atlantida e subiectul de conversaţie pretutindeni. Articolele din ziare neobişnuite, conferinţa lui nenea Iancu: *Un Rodin la Dunăre* cu vioiciunea, cu frenezia lui, care trezeşte un delir în auditoriu. E o revelaţie, cum spuneam, o mare biruinţă a dumitale. Are să fie un pelerinaj la expoziţie, vei vedea... Trecem mîine cu Emil. El e aşa de impresionat, cu toată firea lui puţin expansivă. Mi-a vorbit cu pasiune, mi-a făcut o lungă lecţie de mitologie greacă... Venim mîine negreşit. Astăzi am venit eu, nu la sculptor, la prieten, domnule Galea, dacă-mi dai voie să-ţi spun aşa...

GALEA: Sunt fericit, doamnă Caramfil. A trecut atîta vreme... Stai, te rog, îţi mulţumesc...

D-NA CARAMFIL: Da, domnule Galea, trei luni şi mai bine... Şi cîte nu s-au depănat în zilele astea... N-aş dori să le mai dezgropăm, dar, ce vrei, viaţa nu e totdeauna agreabilă... Dar dumneata acum te-ai înălţat atît de sus, eşti aşa de adăpostit la aureola unui triumf, încît poţi primi cu seninătate un cuvînt de obidă...

GALEA; Da, doamnă, sunt liniştit...

D-NA CARAMFIL: Ai şi toată siguranţa că-ţi vorbeşte un suflet care a luat parte cu multă îndurerare la zbuciumul dumitale... Cunoştinţa noastră nu tocmai veche, dar legată în împrejurări excepţionale, prietenia lui Emil şi devotamentul meu pentru

o fiinţă care mi-a fost totdeauna scumpă, toate m-au făcut, domnule Galea, să particip personal la cele ce s-au întîmplat... Nu-ţi poţi închipui cum m-au zguduit şi pe mine... Acum că-mi reamintesc şi simt un fior rece în tot trupul.

GALEA: 6 furtună...

D-NA CARAMFIL: Da, o furtună care ne-a cutremurat pe toţi. Gîndeşte-te ce-a fost în capul nostru... Ce griji, ce viitoare... A doua zi seara la Bucureşti cînd a venit colonelul la mine să ne spuie rezultatul duelului... Eram aşa de emoţionată...

GALEA: Dar n-a fost nimic grav... o rană la umărul sting, s-a închis în trei săptămîni.

D-NA CARAMFIL: Da, dar putea să fie o nenorocire. Primele cinci zile treceam necontenit pe la sanatoriu.

GALEA: Ce gentilă... îţi mulţumesc. Nici n-am ştiut. Exagerările doctorilor... m-au izolat de orice contact cu lumea. Poate c-au avut dreptate. Era şi altă rană, mai jos de umărul stîng... Poate de-aceea...

D-NA CARAMFIL: Ce bine că s-au închis amîndouă, domnule Galea, ce bine...

GALEA: Da, doamnă Caramfil, s-au închis amîndouă. Sufletul e ciudat, ca şi trupul, se vede, luptă cu otrava şi-o infringe.

D-NA CARAMFIL: Unde-ai plecat imediat după ce ai ieşit din sanatoriu? într-o bună zi ţi-ai pierdut urma...

GALEA: La ţară, în căsuţa părintească din Moldova, în părăginirea de acolo am stat pînă acum trei săptămîni, la mama. N-o mai văzusem de mult. Mamele de la o vîrsta încolo nu mai au decît beneficiul nenorocirilor noastre. M-am închis în casa ei, neştiut de nimeni, ca într-un azil... lntr-o zi am început să lucrez. Ştii, arta cîteodată e un azil pentru infirmii vieţii.

D-NA CARAMFIL: Ce fericit eşti, domnule Galea.

GALEA: Crezi?

D-NA CARAMFIL: Da, fiindcă ai două aziluri.

GALEA: Două aziluri?

D-NA CARAMFIL: Da, două... Şi mama şi arta... Una din două e de ajuns să mîngîie căpătîiul unui suferind... Cînd mă gîndesc că sunt fiinţe absolut orfane...

GALEA: Poate n-au răni de vindecat, doamnă. Soarta a fost mai blîndă cu ele.

D-NA CARAMFIL: Nu, n-a fost blîndă deloc. Lasă-mă să-ţi vorbesc sincer. Liniştea dumitale mă încurajează, domnule Galea... Ana...

GALEA: Ar fi mai bine să închidem paranteza, doamnă Caramfil, ar fi mult mai bine.

D-NA CARAMFIL: Nu-i o paranteză, e însuşi scopul venirii mele la dumneata. Am o însărcinare care m-a adus aici.

GALEA: 0 însărcinare?

D-NA CARAMFIL: A, nu te speria, nu-i nimic grav. Slavă Domnului, momentele grele au trecut... Crede-mă, a fost sinistru. Ziua de la Brăneşti, noaptea următoare, ce grozăvie! Primele ceasuri de friguri în delirul Anei... Doctorul vorbea de o comoţie cerebrală. Nici nu vreau să-mi mai aduc aminte!.. La trei zile, din fericire, temperatura a scăzut brusc.

GALEA: Acum?

D-NA CARAMFIL: Acum s-a restabilit. In sfîrşit e sănătoasă, nu mai are nimic. Stă mai mult la ţară. Soţul ei, cu politica la Bucureşti. Reconciliere, resemnare, pace... Ştii, domnule Galea, pacea de după furtună... O pace tristă, o melancolie mută. S-a schimbat, s-a schimbat mult... E mai trasă la faţă... dar nu asta, o schimbare de interior... Ţii minte, vioiciunea veche, exuberanţa, pianul, vocea... vocea ei fenomenală.

GALEA:'Mai cîntă?

D-NA CARAMFIL: N-a mai cîntat niciodată de atunci... Toate insistenţele mele au fost în zadar... Veşnic acelaşi răspuns stereotip: — Lasă, poate mai tîrziu... Dar pe dumneata talentul Anei nu te prea interesează. Nu-ţi aduci aminte, totdeauna plecai cînd începea să cînte.

GALEA: Asa a fost atunci...

D-NA CARAMFIL: Acum?

GALEA: Ştiu eu?...

D-NA CARAMFIL: Mai tîrziu?

GALEA: Mai tîrziu cred că s-o ascult la vreun concert... un loc în stal... hm... Sunt stări, doamnă Caramfil, prin care dacă ai trecut, ori îţi frîngi gîtul ori rămîi imun.

D-NA CARAMFIL: Ei bine, atunci sarcina mea e mult mai uşoară. Domnule Galea, Ana vrea să te vadă.

GALEA: Cum?

D-NA CARAMFIL: Da, vrea să te vadă.

GALEA: Nu înţeleg, doamnă, nu înţeleg. în situaţia noastră, o revedere ar fi... Lasă-mă să-ţi vorbesc sincer şi eu... Cunoşti totul, ai fost martoră, ai fost confidentă, desigur... O revedere ar fi ori o impietate, ori cum să-i zic, o credinţă deşartă, aproape frivolă, că poate învia un mort...' Nu, doamnă Caramfil...

D-NA CARAMFIL: Cred că greşeşti, domnule Andrei. Aşa-mi închipuicelpuţin,fiindcăAna în lunile din urmă e foarte închisă în gîndurile ei. Mi-acerut acest serviciu simplu, fără nici o explicaţie. Nu poate fi însă vorba nici de o impietate, nici de-o iluzie deşartă. Ana e o fire mult mai distinsă. Ce intenţie? Nu ştiu... bănuiesc... La un mormînt se poate aduce o floare, domnule Galea... Din sufletul ei amintirea desprinde poate o floare veştedă şi vrea s-o depuie la poalele altarului... Ultima'floare. Iartă-mă, domnule Galea... E o presupunere... în definitiv, ce alt rost ar putea avea convorbirea dumneavoastră?

GALEA: înţeleg... înţeleg... adică bănuiesc şi eu... Te asigur, nu vreau să fiu indelicat, revederea însă... Cînd să mă vadă? Unde să mă vadă?

D-NA CARAMFIL: Acum. Aici la dumneata. Vine imed iat •

GALEA: Cum?

D-NA CARAMFIL: Da, vine imediat. Trebuie să sosească. Eu am trecut numai să te anunţ...

GALEA: Dar e imposibil, imposibil... tocmai acum... Are să înceapă să vie lumea peste o jumătate de ceas. E peste putinţă...

D-NA CARAMFIL: Mai este pînă la ora patru. Va fi o clipă numai. Gîndeşte-te... Dintre toţi vizitatorii expoziţiei dumitale, Ana are poate mai mult dreptul de intrare în acest templu de marmură... Şi-a răscumpărat scump acest drept.

GALEA: Bine, dar sunt buimăcit... Sunt încurcat... Tocmai acum...

D-NA CARAMFIL: La revedere, domnule Galea, reculege-te... La revedere mîine, venim negreşit cu Emil... La revedere.

GALEA: La revedere. Sărut mîna. Bine, dar... *(D-na Caramfil pleacă. Galea, rămas pe gînduri, aprinde o ţigară. Intră Gheorghe încărcat de flori.)*

SCENA III

GALEA, GHEORGHE

GHEORGHE: Vedeţi că le-a adus. Sunt foarte frumoase. Unde să le aşezăm, domnule Andrei?

GALEA: Unde vrei tu... Da... Pune-le cum vrei...

GHEORGHE: Nu mă prea pricep.

GALEA: Nu trebuie nici o pricepere... Cum crezi tu... -n toate părţile... lasă-mă...

GHEORGHE: Să mai aduc cîteva vase de dincolo?

GALEA: Adu, dacă e nevoie. *(Gheorghe iese şi revine, cu cîteva vase. Aşează flori.)*

GHEORGHE: Crizantemele, nu le-amestec culorile... Le pun fiecare separat. Astea aici pe masă, galbene. Vine frumos. Astea roşii în dreptul boierului... *(Lîngă centaur.)*

GALEA: Ascultă, Gheorghe!

GHEORGHE: Poftim, domnule Andrei.

GALEA: Nu peste mult are să înceapă să vie lumea pentru expoziţie. îi duci pe toţi în salonul din dreapta. Rămîn acolo pînă-ţi spun eu... Expoziţia se deschide numai la ora patru, înţelegi?

GHEORGHE: Da, domnule Andrei. îi duc în salon pe intrarea din dreapta, şi aştept să-mi spuneţi.

GALEA: Se poate însă... *(Se aude soneria.)* Auzi că sună. Dacă e o doamnă şi vrea să-mi vorbească, o conduci aici. *(Gheorghe iese şi revine după un minut.)*

GHEORGHE: Unu cu aparat de fotografie... Unu cu ochelari, cu păru roşcat. Un fel de mînz. îl ştiu eu pe ăsta. Mai demult era la o curelărie în Lipscani. Acum e la jurnal...

GALEA: Nu i-ai spus că la patru?

GHEORGHE: Ba da, dar poţi vorbi cu ăsta? De trei zile ţine morţiş să intre să facă fotografii... Era să dea peste mine.

GALEA: Să aştepte.

GHEORGHE: L-am repezit. *(Sună.)*

GALEA: Ştii, va să zică.

GHEORGHE: Da, dacă e o doamnă, care vrea să vă vorbească... *(Iese şi reintră cu Ana.)*

SCENA IV

GALEA, ANA

GHEORGHE: Poftiţi, doamnă. *(Se retrage.)*

ANA: Bună ziua, Andrei! Cred că ai fost prevenit.

GALEA: Da.

ANA: Nu te-aşteptai, desigur.

GALEA: Nu.

ANA: Eşti mirat?

GALEA: Sunt înmărmurit.

ANA: E o mare surpriză, deci, vizita mea...

GALEA: Doi spectri care ies din groapă şi se întîlnesc la o cruce în ţintirim.

ANA: Poate era mai bine să nu vin.

GALEA: Poate era mai bine...

ANA: întîlnirile din ţintirim sunt totdeauna triste...

GALEA: Răscolesc zadarnic sub cenuşe...

ANA: Să nu crezi că nu m-am gîndit, să nu crezi... Lasă-mă, te rog, să stau pe scaun o clipă. Am umblat pe jos şi sunt aşa de trudită...

GALEA: Aici.

ANA: Da, m-am gîndit. E o frămîntare îndelungă căreia i se pune capăt acum. Am avut vreme, mi-am făcut seama cu mine însămi... Din primele zile cînd am auzit că eşti la Bucureşti doream să viu. Am ezitat... am amînat... am ascultat toate scrupulele de conştiinţă... Ieri, în sfîrşit, citind la ziar că azi se deschide expoziţia ta, mi-am zis: e ultima zi... ultimul moment cînd sufletul tău trăieşte încă sub povaţa singurătăţii... M-am hotărît şi-am trimis pe Elena...

GALEA: A fost doamna Caramfil. Acum a plecat de aici. Iţi spun drept, sunt aşa de buimăcit...

ANA: Da, nu te-ai aşteptat... Cum ziceai adineauri, doi spectri în ţintirim. Nu sunt spectru, Andrei. Nu! Sunt mortul care a înviat!

GALEA: Mortul care a înviat...

ANA: Da, sunt mortul care a înviat. Nu e vremea să-ţi arăt azi cît am stat în groapă. Ce încordare crîncenă şi mută, ce zvîrcolire nevăzută de nimeni mi-a dat puterea să împing la o parte lespedea ce mi se aşezase pe piept.

GALEA: Spunea doamna Caramfil că eşti liniştită...

ANA: Da, sunt liniştită...

GALEA: Împăcată...

ANA: Elena... Dar ce poate şti Elena din lumea în care am fost eu? Fiecare din noi vede pe celălalt prin prisma propriei mulţumiri. Ea e fiinţa cu care viaţa a fost mai milostivă. Ce vede Elena? Nimic nu te leagă mai strîns la ochi, ca un vă! de cununie. Şi-apoi frămîntarea mea s-a dus în tăcere, surdă' fără zgomot şi fără mărturii. Andrei... Sunt aşa de copleşită acum. Cuvinteie mă ascultă greu, de mult n-am mai avut nevoie de ele... Vedeam aşa de limpede ce trebuie să-ţi spun... Mi le-am'orînduit de atîtea ori cao spovedanie... Acum se amestecă... Iartă-mă... Am un sloi de gheaţă sub limbă... Nu-i nimic, m-am dezmeticit... Da, nu m-aşteptai, te-a înmărmurit venirea mea... Ce ciudată presupunere, Andrei, o amuţire pe veci! Cum? Credeai după cele petrecute că totul s-a stins, că sufletul e o curte bine îngrădită, în care nu mai pătrunde nimic după ce ai închis poarta? Că toată povestea noastră s-a evaporat din nervii mei ca paginile unei cărţi citite pe care o pui pe o poliţă şi-o uiţi... Ai crezut în nemişcarea asta, în împietrirea asta, Andrei? M-ai putut judeca aşa de aspru, spune-mi. M-ai osîndit aşa de nedrept?

GALEA: Nici judecată, nici osîndă din partea mea. Viaţa e mai tare ca noi. Aşa mi-am zis: ea şi-a spus sentinţa. Fiecare cu pedeapsa lui.

ANA: Ei bine, pedeapsa mea a trecut. Orice s-ar întîmpla de-aci înainte, orice suferinţe m-ar mai întîmpina în cale, lanţul lor nu mă mai doare. Sînt purificată, Andrei. Am băut cupa de otravă, am sorbit ultima picătură. Nu-ţi dezvelesc acum decît în treacăt calvarul meu. Ştiu, poate am ales rău momentul. Peste un sfert de ceas va veni lumea aici, dar nu mai puteam. Andrei, nu mai putem amîna... Mutismul meu îmi apăsa ca o crimă pe conştiinţă, trebuia să-l întrerup.

GALEA: Vorbeşte-mi, Ano. Te-ascult...

ANA: După grozăvia despărţirei noastre, am rămas ţintită pe loc, ca o scîndură de corabie naufragiată, azvîrlită de furtună la mal... Un cuţit mi s-a înfipt în inimă. Vîrtejul, Andrei, m-a aruncat aşa de adînc... aşa de adînc... Pricepi tu oare prăbuşirea asta? De unde vin eu? Am fost dincolo de moarte, dincolo de infern, dragul meu... Nu ştiu unde-ai fost tu, eu am fost în gol, în ţara nefiinţii... Mă mir ce minune, ce capriciu, mă mir ce fir nepriceput m-a ridicat deasupra. Cînd am deschis ochii şi am privit împrejur, eram alta. O străină, un călător nou venit, pe-o ţarină proaspătă. Am lăsat acolo jos toate poverile unei vieţi, tot balastul unui trecut... pricepi, tot!... gînduri vechi, inconveniente de demult, prejudecăţi, îndatoriri... S-au rupt cătuşele, Andrei. Am înviat,

toate au rămas la fund. Mă uit în ochii tăi ca într-o oglindă, să desluşesc dacă vezi învierea mea... fiindcă am înviat... Nu s-a ridicat cu mine de-acolo din adîncime decît sufletul, lumina albă care se iveşte departe... Lumina asta îmi străluceşte de atunci. O clipă n-a mai adormit, m-a chemat, m-a îmbărbătat. M-a adus aici ca pe o roabă umilă... m-a adus... Acum ştii, Andrei.

GALEA: Acum ştiu... da...

ANA: Trebuia să te văd...

GALEA: Să mă vezi...

ANA: Simt nedumerirea ta... da, să te văd, să-ţi spun... Să te întreb: în ce lume ai fost, Andrei? Din ce lume vii tu cu obrajii ăştia palizi şi cu buzele strînse? Din ce lume vii tu?

GALEA: Să-ţi spun din ce lume viu eu? Ano, am ascultat în linişte mărturisirile tale. Fiecare cuvînt mi-a căzut apăsat în minte, ca un bulgăre pe un sicriu. Crede-mă, nu mă aşteptam la întîlnirea asta. Despărţiţi, era mai bine aşa. Distanţa e un paravan care apără, distanţa e un adăpost. Nu-mi închipuiam că se vor mai încrucişa cărările noastre. Suferinţa e un rău profet, recunosc! De unde să-mi desprind eu acum vorba care să-ţi despice un întuneric? Cine ar fi crezut că azi vom sta din nou unul în faţa altuia cu hîrleţul în mînă, fiecare la groapa lui..'. Din ce lume viu, mă întrebi tu, care mi-ai trecut pragul adineauri, chemată de o lumină albă? Din ce lume? Să-ţi spun, mă întrebi. Să-ţi ridic perdeaua o clipă, ca să-ţi acoperi ochii în faţa ei şi să te înfricoşezi, sărmana mea pribeagă?...

ANA: Spune-mi, Andrei, spune-mi! E dorinţa mea fierbinte, e răspunsul unei tăceri care m-a chinuit.

GALEA: Ei bine, dintr-o lume mai grozavă decît a ta... Mai depărtată, mai adîncă, mai tulbure decît ţara nefiinţei... Neantul, Ano, e gol. Neantul e linişte şi repaus. La mine sunt umbre care joacă, sunt friguri care ard, sunt strigăte şi patimi... Din ce lume? Cine ar putea să ţi-o înfăţişeze lumea asta zbuciumată de chinurile facerii, lumea în

care creierul, mîinile şi fiecare atom din mine se lupta cu piatra şi vrea s-o supuie? De-acolo vin, Ano! E lumea în care cine ştie ce blestem ascuns m-a surghiunit de la început şi din ale cărui gheare nu este scăpare. Cînd am fost cu tine am evadat, dar m-a prins din nou, acolo sub tavanul căsuţei din bătrîni... Mi-a cerut ca un vameş la poartă să arăt rănile pe care le primisem afară. I le-am arătat şi-a zgîrîiat unghiile în carnea mea... înţelegi tu? Am dat bătălia cea mare, cu toată zvîcnirea tîmplelor... Am dat-o împreună... N-am fost singur acolo...

ANA: M-ai dus cu tine, Andrei? Ai dus amintirea noastră, farmecul nopţilor care mă cheamă? Le-ai dus?

GALEA: Da, te-am dus cu mine în călătoria grozavă. A fost o viitoare neagră la început, o uruitură în adîncuri... Pe urmă a început hora... hora păgînă... Ce limbă să-ţi spuie ţie încleştarea fără milă între om şi piatră? Ştii tu ce e această duşmănie sinistră, în care se scurge toată flacăra din'vinele noastre de atîtea mii de ani? Ei bine, te-am dus cu mine. Erai zăvorită în sufletul meu ca o boală cumplită de sînge. Cu fiecare cioplitură de daltă se desfăcea un strop din clocotul meu... In fiecare fibră a materiei cu care luptam, lăsam o silabă din cîntec... Mă împingea ispita înainte, zi şi noapte, fără răgaz. Eram un demon care stoarce viaţă din piatră — ştiu eu? — eram un călău care ucide necontenit... Degetele ca nişte cleşte drăceşti smulgeau ceva din mine, din tine, din dragostea noastră... Da, dragostea noastră... da, dragostea noastră... Acum îţi dai seama de lumea în care am fost?

ANA: Dragostea noastră, Andrei, mă cutremur... Ea e lumina albă care m-a adus... Unde-i? Ce-ai făcut dragostea noastră?

GALEA: Dragostea noastră, Ano? Unde-i dragostea noastră, mă-ntrebi? Acolo, sub perdeaua de stambă închisă în piatră, ferecată cu mii de lacăte.

ANA: Andrei!

GALEA: Am sugrumat-o acolo... Peste-un sfert de ceas vor veni grămadă să-i simtă toţi arterele sub poleiul de marmură... Neştiută de nimeni, le va străluci tuturor... Va fi a lor... Vor pune stăpînire pe ea... De ce-ai vrut să ştii?... Ţi-am spus acum... Mi-e milă de tine, mi-e milă de mine... Sunt zdrobit...

ANA: Andrei, noi ce suntem? Andrei, am rămas orfani...

GALEA: Doi spectri în ţintirim...

ANA: Andrei, eu n-am înviat, Andrei? M-au înşelat toate simţurile mele, toate speranţele revederii m-au înşelat?

GALEA: Nu, nu te-au înşelat... Ai murit aici, ai înviat acolo...

ANA: Atlantida!...

GALEA: Nume de expoziţie, firmă pentru mulţime, etichetă de tîrg, cursă pentru nepricepuţi... Eşti tu, înţelegi... E tot din tine, toată fiinţa ta, tot fluidul de viaţă care se ridică peste vremi... tot ce mai trăieşte... Restul e cărbune stins, zgură de atelier, cenuşă spulberată în vînt...

ANA: I-ai dat tot ei?

GALEA: Tot!

ANA: Ţie, mie! Nu ne-a mai rămas nimic?

GALEA: Nimic.

ANA: Andrei, Atlantida... Te înţeleg, Andrei... Ai dreptate... îmi dau seama acum... E povestea bătrînului Balteş, care m-a urmărit necontenit. Groaznica poveste... Andrei... Povestea lui Manole...

GALEA: Povestea tuturor.

ANA: Rămas bun, Andrei!

GALEA: Rămas bun, Ano!

ANA: Nu ne mai vedem...

GALEA: Plec în străinătate...

ANA: Eu mă întorc în neant... *(Pleacă. Andrei rămîne cu capul Intre palme, uluit. După citeva momente se ridică, apasă butonul la sonerie. Intră Gheorghe.)*

SCENA V

GALEA, GHEORGHE

GHEORGHE: Poftiţi, domnule Andrei.

GALEA: Gheorghe, a venit lumea?

GHEORGHE: Da, e o mulţime şi mai e vreun sfert de ceas. E plin în salon şi în sufragerie. Gazetari, cucoane de la teatru, Pincovici, Goldman, Episcopescu de la Finanţe... E domnul Balteş... A telefonat acum, vine şi un domn ministru.

GALEA: Cum, domnul Balteş e aici?

GHEORGHE: Da, face haz într-un colţ. Nu ştiu ce spunea de ministru, rîdeau toţi...

GALEA: Du-te Gheorghe şi roagă-1 să vie încoace, trimite-1 aici!

GHEORGHE: Da, domnule Andrei! *(Iese.)*

SCENA VI

GALEA, BALTEŞ

BALTEŞ *(intrînd):* Gata, gata? Se deschide prăvălia? Să vezi ce buchet de amatori, ce admirabilă pleiadă de devotaţi ai artelor frumoase. Bună ziua, Andrei.

GALEA: Bună ziua, nene Iancule... Stai, te rog... Am auzit că eşti aici... Sunt agitat... Stai, te rog...

BALTEŞ: Ce e cu tine, ce-ai păţit? Pari speriat, plin de nervi... Ce e? Nu cumva frica în faţa examenului? Haida, de, dragul meu... Suntem sus de tot. Ridică fruntea, vino-ţi în fire. Nu înţelegi că toată forfoteala asta nu face cît copita unui centaur? A, Hercule, omoplatul ăsta de taur... curba violentă într-o tensiune... Da' ce e cu tine? Ce văd, Andrei? Eşti stins, îţi ard mîinile, ce e?...

GALEA: Sunt sfîrşit...

BALTEŞ: S-a întîmplat ceva?

GALEA: Sunt desconcentrat, de aceea te-am chemat...

BALTEŞ: Spune-mi, dragul meu. Iartă-mă, nu pricep nimic.

GALEA: Nene lancule...

BALTEŞ: Vorbeşte-mi cu inima deschisă. Sunt bătrînuî tău prieten, vorbeşte...

GALEA: 0 vizită, nene lancule...

BALTEŞ: 0 vizită?

GALEA: Da, Ana...

BALTEŞ: Cum, doamna Brăneanu?

GALEA: Da, da.

BALTEŞ: A fost aici?

GALEA: Acum a ieşit... în clipa asta.

BALTEŞ: Ciudat...'

GALEA: Da, mi-e sufletul prins ca de-o moarte nouă... Mi-e frig... Sunt ca o holdă bătută de grindină... Şi totul astăzi, tocmai astăzi... Dumneata mă înţelegi... Dumneata... iartă-mă... ştii... ai văzut... Eşti singurul om în ţara românească al cărui creier a pătruns zbuciumul meu... Cum să nu mă zguduie? Trecutul care nu vrea să moară şi cînd l-am îngropat de-a binele... Spectri pe care-i trimite... Sunt zdrobit...

BALTEŞ: Înţeleg, înţeleg... Linişteşte-te puţin, Andrei.

GALEA: Da, da, mă liniştesc, mă voi linişti... Tot tremură în mine încă... Sunt răscolit de întîlnirea neaşteptată. Cînd totul s-a sfîrşit, cînd am gîtuit toată patima asta, de ce mi-a bătut la poartă azi? Eram după îngropăciune... îţi dai seama... O închisesem acolo, o ferecasem în piatră... Totul s-a sfîrşit aici. De ce mai strigă din cavou? De ce apariţia asta nouă, cu ochii halucinaţi, ca o mustrare care se ridică din pămînt? I-am spus... da... am lămurit vîrtejul... S-a isprăvit, s-a isprăvit... Şi-acum după plecare îi aud încă glasul îngheţat de groază. Meşterul Manole, povestea bătrînului Balteş... Şi-a amintit balada de la Argeş — ştiu eu? — unadinparaboleledumitale... A fost tulburător... A fost inoportun... Acum... Acum, în clipele astea... Nu puteam să tac cînd te ştiam dincolo... Trebuia să-ţi spun... Iartă-mă, nene lancule...

BALTEŞ: Pricep emoţia ta...

GALEA: Iartă-mă!

BALTEŞ: îţi mulţumesc. Pricep. Iţi mulţumesc. Trecutul, dragul meu, trimite totdeauna solii neaşteptate. E un oaspe crîncen, un duşman care nu uită... îmi dau seama de tot ce mi-ai spus. O ştiam de mult... Am prins fiecare accent de dramă, am urmărit-o în toate fărămiturile ei... Fii liniştit acum. Ai în mine un prieten, un tovarăş... Îmi eşti un frate, Andrei. Tu tai în marmură visul meu înecat în cerneală... Potoleşte-te! Viaţa noastră are aceeaşi albie, aceeaşi viitoare! Noi plătim scump, plătim pentru toţi, Andrei... Suntem paratonerul în care se descarcă fulgerele. Linişteşte-te! Povestea bătrînului Balteş, aşa spunea?

GALEA: Povestea lui Manole.

BALTEŞ: Povestea lui Manole... Avea dreptate, biata fată... E vechiul cîntec al nostru, al tău şi al meu... şi-al altora care au săpat o piatră, au zămislit un gînd... Avea dreptate... La noi totul se răscumpără... Un legămînt tainic ne-au făcut ursitoarele... Au furişat în vinele noastre un fir din lutul care a rămas în mîinile lui Dumnezeu cînd a zidit lumea... E o zestre grozavă şi trebuie s-o plătim scump cu toţii... Înţelegi, fie că ne cheamă doctorul Faust, Meşterul Manole, Ion Balteş sau sculptorul Galea... Tu, Andrei, eşti tînăr... Eşti la început... Eşti la cea dintîi plată mare...

GALEA: Cea dintîi plată mare...

BALTEŞ: Da, cea dintîi plată mare, cea dintîi îngropăciune pe care o simţi şi te doare... In Atlantida ai zidit pe Ana... Trei ani ai purtat gîndul care s-a izbîndit numai în ziua cînd aveai pe cine să îngropi... Femeia trecută prin sufletul tău ca o grindină de vară... Mîine vei zidi o iluzie, poimîine un copil... Meşterul Manole... Da, vei plăti înainte pînă în ceasul din urmă... Orice dragoste ţi-o va fura dalta, din inimă va trece pe nesimţite în piatră ca să-i sufle viaţă... Se va prelinge prin

degete, te va despuia necontenit... Ascultă-mă, pricepe-mă, pricepe-te pe tine... Ţi-o spune un vechi platnic care a dezlegat secretul tagmei şi se duce acum spre veşnicie cu zîmbet pe buze, ca să-şi ascundă lacrimile...

GALEA: Nene Iancule, îţi mulţumesc. Eram aşa de singur...

BALTEŞ: Singurătatea culmii, Andrei... O vei simţi totdeauna... Şi-acum, dragul meu, să tăcem... Afară aşteaptă cei mulţi, cei norocoşi... Arendaşii lacrimilor noastre... Sunt cei săraci cu duhul, pe care-i fericeşte scriptura cu drept cuvînt... Stomacul lor e plin de cărţi, de pînze, de bronzuri, nemistuite... In aluatul lor n-a rătăcit nici o arsură din frigurile noastre... Peste cîteva clipe vor fi aici grămadă. O turmă de berbeci care paşte iarbă pe ruinele templului lui Dionis: miniştrii zarafi, negustori de aţă şi de vorbe... Ce simt ei din îngropăciunea noastră, din fiorul Atlantidei? Să-i primim, Andrei. Să ne punem masca, să ne aranjăm surîsul, să plasăm etichetele pentru tarabă: — începe reprezentaţia, domnilor! Du-te acum, îmbracă-te de sărbătoare, ia-ţi redingota şi vino între ei! Pîn-atunci eu voi fi amfitrionul politicos şi vesel, saltimbancul de circ, bufonul pentru galerie... Du-te, Andrei, du-te, Meştere Manole...

GALEA: Mă duc! Mă duc... *(Iese precipitat. Balteş, cîteva momente singur. Sună. Intră Gheorghe.)*

SCENA VII

BALTEŞ, GHEORGHE, MULŢIMEA, UN MINISTRU, GALEA, ANA

GHEORGHE: M-aţi sunat, domnule Balteş?

BALTEŞ: Dă-le drumul, Gheorghe!

GHEORGHE: Da, domnule Balteş. *(Gheorghe iese. După cîteva momente se deschid uşile in fund. Mulţimea intră şi umple atelierul. Balteş politicos face reverente în toate părţile: Bună ziua... Bine-ai venit, domnule Pincovici. Bună ziua, domnule Goldman... Bună ziua, domnule Episcopescu... Poftiţi, domnilor! Sculptorul Galea vine imediat... Poftiţi...*

Se aud exclamaţii de admiraţie în public: Ce frumos! E admirabil! Ce mare talent... Cine-o fi urîtul ăsta? Ăl de a avut duelul cu Brăneanu. Ai văzut-o, ma chere, e cu tipul... Atlantida o descoperă acum.

După ce s-a umplut atelierul intră Galea in jachetă. Mai mulţi: Iacă ministrul. Ministrul intră, strînge ceremonios mîna lui Andrei. Se face tăcere. Ministrul tuşeşte. Balteş s-a retras extenuat în partea stingă...)

MINISTRUL: Sunt fericit, domnule Galea, că pot să string mîna unui mare artist care face cinste ţării! Opera dumitale, Atalanta... da, Atlantida... e pe buzele tuturor... Ca o recompensă, mi-am făcut plăcerea să-ţi aduc medalia celor aleşi.

GALEA: Mulţumesc, domnule ministru... *(Gheorghe lasă să cadă vălul de pe Atlantida. Murmur general de admiraţie: Aa...)*

(In vremea asta Ana a venit pe uşa din stînga, Balteş speriat se grăbeşte spre ea, îi ia mîna.)

ANA *(aiurită, proptindu-se de braţul lui Balteş)*: Manole, Manole, zidul rău mă strînge...

Cortina

E M E R I C   M A B Â C H

TRAGEDIA OMULUI

POEM DRAMATIC

Traducere în versuri de

Octavian Goga

PREFAȚĂ

Veacul al nouăsprezecelea e veacul marilor întrebări.

Revoluția franceză, cea mai violentă zguduire seismică a continentului, s-a dezlănțuit ca un adevărat cataclism, primenind pînă în temelii toate rosturile omenirii. Au căzut imperii, s-au prăbuşit concepții de stat, s-au prăvălit de-a valma într-o uruitură surdă: tronuri, teorii filozofice, aşezări sociale, idealuri de artă. O groaznică hecatombă a cerut molohul înnoirii care stăruie în umbra sufletului Omenesc. Pe deasupra ruinelor rămase în urmă au năvălit întrebările «a un taifun fără milă. Omul smuls din pacea formulelor de odinioară **a** căzut pradă acelui vîrtej amețitor. Ca săgeți otrăvite s-au înfipt yn conştiința lui din toate părțile îndoieli fără număr. Literatura, fireşte, s-a resimțit la tot pasul de acest cutremur de atelier. De prin . tre grămezile de altare dărîmate în ea, şi-au găsit ecoul strigătele cari porneau de departe:

— Cine suntem noi? De unde venim? Unde mergem? Ce e viața ți moartea? Ce e bărbatul şi ce e femeia? Ce e dragostea şi ura? Atîtea ți atîtea nedumeriri chinuite băteau la fereastră cu frigurile lor creatoare. Această efervescența n-a fost un fenomen local, ci s-a repercutat pretutindeni, mai curînd sau mai tîrziu, în toate colțurile Europei .

In gîndirea românească creierul careaprimit toate fulgerele acestui vifor e Eminescu, la unguri e Madâch.

*

O viață fără mult zgomot şi fără frămîntare exterioară, în schimb plină de zbucium sufletesc şi de-o adîncime lăuntrică necunoscută în Mialele literare ale poporului maghiar.

Născut la 1823, în satul Also Sztregova, dintr-o familie nobilă, care de sute de ani se ilustra în funcţiunile administrative ale comitatului Nogrâd, Emeric Madâch n-a călcat pe urmele strămoşilor săi. Adolescent plăpînd, crescut cu multă îngrijire de-o mamă intelectuală îmbibată de literatura franceză şi germană a vremii, a trăit mai mult retras subt zidurile boltite ale castelului părintesc. Sfios şi contemplativ, Madâch n-a luat parte decît în treacăt la luptele politice care urmăreau independenţa Ungariei de-atunci faţă de Austria, cu toate aceste însă după înfrîngerea de la 1849 a lui Ludovic Kossuth, în era de represiune a revoluţiei ungureşti a fost încarcerat un an şi jumătate. Sensibilitatea lui maladivă cu înclinări pesimiste a fost susţinută de-o căsnicie nenorocită, care a picurat venin în cupa lui de amărăciune, înfăşurat în singurătate şi revoltă mută, acest spirit înclinat spre abstracţiune, cu orizonturi lărgite de studiu şi cu-o sete de infinit hrănită de propria lui suferinţă, a avut foarte puţine puncte de întîlnire cu viaţa curentă.

O veche boală de inimă care l-a urmărit din tinereţe l-a doborît la 1864.

Tragedia omului e singura operă de înaltă valoare literară a lui Madâch. Tot ce-a scris înainte n-a fost decît o preparaţie pentru marele cîntec ce se urzea în umbră şi nu interesează decît în măsura în care poate contribui la înţelegerea lui.

S-au publicat nenumărate studii asupra acestui poem dramatic şi nu e cîtuşi de puţin rostul acestor rînduri să înmulţească numărul lor. Ce trebuie stabilit însă pe seama cetitorului român care pentru întîia oară se găseşte în faţa chinuitei tragedii, e înalta semnificare filozofică a subiectului şi mijloacele artistice neobişnuit de ingenioase prin cari autorul şi-a realizat intenţiile. Madâch, împrejmuit de atmosfera literară a vremii, influenţat în mod evident de Faust al lui Goethe, de Kain al lui Byron şi pe ici pe colo de Shelley, dar păstrîndu-şi indepedenţa de concepţie nealterată ca şi strălucirea geniului care i-a deschis drumul, şi-a pus ca problemă de dezlegat însăşi soarta omenirii, însuşi rolul existenţei acestei planete în nemărginita armonie cosmică. Ca şi *Faust,* care tinde spre acelaşi mister, drama lui Madâch se clădeşte pe aceeaşi dualitate etică a binelui şi a răului, a credinţei şi-a tăgadei menite să determine lupta fără odihnă a eternului omenesc.

în deosebire însă de alţi autori, Madâch încadrează în cronologia umanităţii principiul acestei războiri şi înşiruind fragmente din paginile cele mai caracteristice ale trecutului ca şi accente profetice pentru viitor, el proiectează ca la lumina unui fulger un curs de istorie universală.

Tragedia omului e una din cărţile mari ale veacului trecut.

Tradusă în peste douăzeci de limbi, ţine şi astăzi afişul pe scenele din străinătate, unde se urmăresc operele de înaltă valoare literară. La Viena s-a dat în serie la Burgtheater anul trecut, cînd a apărut a opta traducere germană.

în româneşte acum se tipăreşte întîia oară, într-o traducere care păstrează forma originalului, tinzînd să reoglindească ideea îmbrăleată în haina limbii noastre.

Cetitorii vor aprecia cu judecata lor năzuinţele traducătorului.

O. G.

TABLOUL I

în cer

(în cer. Dumnezeu împrejmuit de slavă, pe tron. Cetele îngereşti îngenunchind. Cei patru arhangheli la poalele tronului. Lumină.)

CORUL ÎNGERILOR

Pămîntu-ntreg şi cerul fără margini
S-aducă laudă Domnului mărit,
Cel ce cu-o vorbă totul plăsmuit-a
Şi cu-o privire-i poate da sfîrşit.
Puterea-i El, lumina întrupată,
Pe noi, drept umbre, raza-i ne-a născut.
Lui ne-nchinăm, că-n mila fără margini,
Măririi Lui, părtaşi El ne-a făcut.
E închegată vecinica idee,
Şi facerea şi-a plăsmuit hotar,
Azi orice suflet trăitor în Domnul
Prinos să ducă sfîntului altar.

DOMNUL

Da, s-a sfîrşit măreaţa-nfăptuire.
Se mişcă roata, meşterul adastă
Şi mii de ani în osie se-nvîrte
Pîn' înnădesc o spiţă sfărîmată.
Deci, v-arătaţi, a lumii mele duhuri,
Vă-ncepeţi cursul fără de zăbavă.
Vreau să ascult cu inima senină
Cum larma voastră-mi curge la picioare...

(Spiritele protectoare ale stelelor se avîntă pe dinaintea tronului, rostogolind globuri şi comele de diverse mărimi şi culori. Muzica lină a sferelor.)

CORUL ÎNGERILOR

Minunat glob de văpaie
S-a ivit plin de mărire
Şi-ntr-un cerc sfios de stele
El slujeşte fără ştire.
Tremurînd ca un opaiţ
De departe-o stea luceşte,
Pe cînd lumea-i fără margini,
Mii de inimi ocroteşte.
Două globuri pleacă-n luptă,
Răsărind din depărtări,
Goana lor orînduieşte
Ale lumilor cărări.
Iată, urlă unu-n drumu-i,
Tu-l priveşti de groază plin;
El la milioane-mparte
Fericire şi senin.
Cît de blind s-aprinde-acolo
Astrul închinat iubirii,
Mînă bună s-o păzească,
Mîrigîierea omenirii.
Iată lumi ce se vor naşte,
Iat-o altă lume moartă,
Celui îndrăzneţ mustrare,
Scut celui lovit de soartă.
Iată aducînd pierzare
O cometă vine-acum,
Dar c-un semn stăpînul face
Din căderea ei un drum.
Vino, dulce înger tînăr,
Cu-al tău glob în multe feţe;
Din lumină şi-ntunerec
Sunt a hainei tale creţe.
Ocrotit mergi înainte,
De al cerurilor har,
Mari idei dura-vor luptă
Pe îngustul tău hotar.
Zîmbete si lacrimi fi-vor,

Iarnă-vară pe pămînt,
Rază-umbră arăta-vor
Voia Domnului preasfînt.

ARHANGHELUL GAVRIL

Tu, ce-ai pus mărginire-n haos,
Ca să-l închegi în humă vie,
Măsură-n lumi fără repaos,
Din glasul tău măreţ învie,
Te preamărim: *Idee!*
(Se prosterne.)

ARHANGHELUL MIHAIL

Tu, ce de-a pururi schimbătorul
Cu neschimbatul împreuni,
Zidind şi vremi şi infinituri,
Popoare răsădind în lumi,
Noi te slăvim: *Putere!*
(Se prosterne.)

ARHANGHELUL RAFAIL

Tu, care dărui fericirea,
Ştiinţă ferecînd în lut,
Făcînd înţelepciunii Tale
Părtaşă lumea ce-ai născut,
Osana: *Bunătate!*
(Se prosterne.)

DOMNUL

Şi tu zîmbeşti, tăcînd cu îndîrjire,
Ţi-e scumpă lauda şi o păstrezi, Lucifer,
Ori plăsmuirea, munca mea nu-ţi place?

LUCIFER

Să-mi placă mie? Cîteva materii,
Cu alte forme, alte însuşiri,
Cu noima lor de tine nevisată,

Sau dacă da, tu fără de puterea
Schimbării]or, acestea vrei să-mi placă?
Materii seci în globuri plămădite,
Ce-acum s-atrag, s-alungă-n calea lor,
Şi-n cîţiva viermi deşteapt-o conştiinţă,
Pîn'totul plin, răcit, pieri-va iarăşi,
Lăsînd în urmă drojdii fără vlagă?...
Şi omul doar simţindu-ţi şiretlicul
în colţul lui va plămădi la fel.
Tu-n uriaşa ta bucătărie
L-ai pus pe el; nepăsător şi-n tihnă
îl urmăreşti în searbădă lui trudă,
Cum năucit el Dumnezeu se crede.
Ş-apoi cînd el, ce-ai pus la foc tu, strică,
Atunci te-a prins mînia ta tîrzie
Şi-l pedepseşti pe bietul ucenic...
La ce ţi-e doar întreagă plăsmuirea?
Spre slava ta ai scris o poezie,
Ai prins-o-ntr-o maşină hîrbuită
Şi nu ştiu cum, dar nu ţi-e greu s-asculţi
De mii de ani cum scîrţie flaşneta
Acelaşi cîntec fără de-nţeles...
Moşnege! văd că te-a robit un joc
Ce-ar încălzi un creier de copil.
Un joc de rîs: scînteia-năbuşită,
Stinsă-n noroi, văpaie n-o să fie,
Ursită, libertate, s-alung-una pe alta,
Dar nu-i aci ţărmuitoarea minte!

DOMNUL

Nu vreau cuvînt, ci mută închinare!

LUCIFER

Aşa mi-e firea, alta ce să-ţi dau?
(Arătind spre îngeri.)
Te laudă o ceată de neghiobi
Ş-aşa-i cu cale, ei să te slăvească;
Tu i-ai născut ca raza, umbra moartă,
Dar eu trăiesc de vecii-vecilor!

DOMNUL

Nemernice! Materia ţi-e mamă, —
Unde ţi-a fost puterea mai-nainte?

LUCIFER

Şi eu pot doar la fel să te întreb!

DOMNUL

în mintea mea din vremi făr'de-nceput
Trăieşte chipul celor întrupate.

LUCIFER

Si n-ai simţit că făurirea minţii
De-un haos ţi-e puternic priponită,
Ce-i slăvilar oricărei firi pe lume?
Eu, Lucifer, sunt stavila eternă,
Eu întruparea veşnicei tăgade!
Tu m-ai învins, căci soarta mi-e de-aşa,
Ca-n lupta mea să cad întotdeauna,
Dar întărit din nou să mă renasc.
Materia îmi primeneşte forţa,
Cu viaţa ta e moartea mea alături,
Cu fericirea deznădejde-amară!
E umbra mea cu raza ta vecină,
Credinţa ta o sap cu îndoială,
Oriunde eşti, mă vezi, îţi calc în urmă,
Eu, ce te ştiu, eu ţie să mă-nchin?

DOMNUL

Piei, duh potrivnic, du-mi-te din cale!
Nu te zdrobesc, dar dezlegat te las
De înrudirea spiritelor sfinte!
Jos în noroi, pierdut şi huiduit,
Străin să fii ş-amarnic să te zbaţi,
Muncit pe veci de nesfîrşitul gînd
Că în zadar faci lanţul tău să sune,
Ţi-e mică truda: Domnul e puternic!

LUCIFER

A, nu aşa! Vrei să mă-rnpingi în praf?
Acum îţi par netrebnică unealtă.
E în zadar! Legat ne fuse traiul:
Eu parte cer!

DOMNUL

(Ironic.)

Deci, fie voia ta!
Vezi pe pămînt doi pomi cu roadă vie,
Ce-n mijloc chiar îşi mlădie tulpina,
I-am blestemat, ai tăi fie de-acum!

LUCIFER

Zgîrcite-ţi sunt azi mîinile, Stăpîne,
Dar locul tău, ce-ai măsurat cu cotul,
Va fi pe veci lăcaş tăgăduirii,
Ce lumea ta va răsturna odată!

(Pleacă.)

CORUL ÎNGERILOR

Duh blestemat! Te-alungă Cel-de-sus!
Osana! Domnul lege ne-a adus!

TABLOUL II

în paradis

(în paradis. La mijloc pomii cunoaşterii şi nemuririi. Adam şi Eva; dobitoace de tot felul îi înconjoară cu blîndeţe şi încredere. Pe poarta cerului deschisă străbat razele slavei divine şi armonia lină a cetelor îngereşti. Zi cu soare.)

EVA

A, — să trăieşti... Ce dulce-i, ce frumos...

ADAM

Şi să domneşti asupra tuturor.

EVA

Să simţi plutind cu tine ocrotirea
Şi jertfa laudei tu s-aduci răsplată
Aceluia ce harul şi-l revarsă.

ADAM

Simt rostul tău, femeie: — ascultarea.
Mi-e sete, Eva! Roadele din pom
îmbietor privesc asupra noastră.

EVA

Eu rup un măr.

CUVÎNTUL DOMNULUI

Opreşte-te, Adame!
Grădina ta e-ntreg, întreg pămîntu]!
De alte duhuri stau împrejmuiţi
Aceşti doi pomi! Fereşte-te de ei!
De vei gusta, cu moarte vei muri.
Roşite-atîrn' ciorchinele de struguri,
Din umbra lor molatec te îndeamnă,
Cînd raze cad, din ceruri, arzătoare!

ADAM

Mă miră, dar porunca-i de aievea.

EVA

Dar ăşti doi pomi de ce par mai frumoşi,
De ce-s opriţi?

ADAM

De ce-i albastră bolta
Şi lunca verde? Impacă-te cu soarta.
Să ascultăm cuvîntul, vino, Eva!
(Se aşează într-un boschet.)

EVA

Aşează-te la sînul meu, iubite!
(Vlnt puternic, Lucifer apare din frunziş.)

ADAM

Ce glas aud, necunoscut, femeie,
Parc-un duşman a tăbărît...

EVA

Eu tremur,
Duiosul cînt din cer a amuţit.

ADAM

La sînul tău îl mai aud, îmi pare...

EVA

Eu, cînd în cer va fi umbrită slava,
In ochii tăi o regăsesc, Adame.
De ce, dar, s-o mai caut în alt loc?
M-a întrupat dorinţa ta fierbinte,
Ca soarele puzderia de raze...
Vezi, soarele... Nevrînd să fie singur,
In faţa apei chipu-şi împînzeşte,
Sărută dulce-obrazul de tovarăş,
Uitării dînd că vede umbra moartă:
Din focul lui, văpaie pururi vie,
Şi umbra moare cînd apune raza...

ADAM

Te-opreşte, Eva, glasul tău mă mustră,
Cuvîntul ce-i, cînd surdă e urechea?
Şi raza ce-i, cînd undă nu-i s-o prindă,
Şi ce-aş fi eu, de nu m-ar învia
Ca pe-un ecou făptura ta de floare,
Să mă renasc spre-o lume mai curată,
Pe veci în tine eu să mai iubesc?

LUCIFER

De ce ascult dulcegăria asta?
Mă-ntorc, nu voi să pat ruşinea lumii.
Ca mintea rece, netedă, gîndită,
Să pizmuiască-un creier de copil.
(O păsărică începe să ciripească pe-o ramură din apropiere.)

EVA

Ascult-un cîntec... înţelegi, Adame,
Un ciripit de dragoste?

ADAM

Izvorul
îl ascultam cum murmură aproape
Şi şoapta lui avea acelaşi rost...

EVA

Iubitul meu, ce armonie sfîntă —
în mii de vorbe-acelaşi înţeles.

LUCIFER

Ce mai aştept? Doar jurămînt mă leagă
Că am să-i pierd, şi stau la îndoială?
La muncă, deci, căci n-am să lupt zadarnic
Cu armele ştiinţei şi măririi
în contra lor, ce au lăcaş al vieţii,
Apărător al inimii-n obidă
Şi ocrotire numai: simţimîntul.
La luptă, deci, cîştigă îndrăzneala.

(Din nou vtnt puternic. Lucifer apare in faţa perechii îngrozite. Nimbul de slavă se întunecă. Lucifer rîde.)

LUCIFER

Ce vă miraţi?

(Spre Eva, care a luat-o la fugă.)

Opreşte-te, femeie!
0 clipă stai, vreau ţie să mă-nchin!

(Eva se opreşte şi încet prinde curaj.)
Aparte.)

Ăst chip din nou de mii de ori s-o naşte!

(Tare.)

Adam, te temi?

ADAM

De tine, nevoiaşe?

LUCIFER

(Aparte.)

Ce potrivit strămoş al omenirii!

(Tare.)

Fîrtate, bun ajuns!

ADAM

Tu cine eşti?
Cobori de sus, ori vii de jos la noi?

LUCIFER

E tot atît, tu zi precum îţi place.

ADAM

Nici nu ştiam că oameni ar mai fi...

LUCIFER

Ehei, ehei... Tu multe nu ştii încă
Şi nu vei şti. Moşneagul cel cucernic,
De-aceea crezi că trupul din ţărînă
Ţi 1-a dospit, ca lumea să-mpărţiţi?
Tu-1 proslăveşti; el ţie-ţi dă povaţă,
Poruncă-ţi dă: te luptă, ori te teme,
Te-ndrumă el ca păcurarul oaia...
Ca să pricepi tu n-ai nevoie mare!

ADAM

Cum, nu pricep? Nu mintea-mi dă povaţă?
Nu simt eu doar din ceruri raza caldă,
A existenţei bucurie dulce?
Şi mila Domnului din înălţime,
Ce pe pămînt pe mine Domn m-a pus?

LUCIFER

Credinţa ta o poartă şi-acel vierme
Ce-1 vezi rozînd în sîmburii de măr,
Şi vulturul ce-o pasăre sfîşiel

Asupra lor prin ce tu te ridici?
Trăieşte-n voi o palidă scînteie,
Ecoul surd al forţelor vînjoase:
Ce-n unda clară-a rîului de munte,
O clipă doar lucind la faţa apei,
Recade iar în matca mohorîtă...
Da, ochii tăi *gîndirea* i-ar deschide,
Ce-n bietul cap pitită zgribureşte;
Puterii tale razim făurindu-i,
Ţi-ar arăta şi binele şi răul,
Ca singur tu să-ţi fii cîrmaciul sorţii,
Scăpîndu-te de jugul providenţii...
Dar poate-aşa, ca viermele-n gunoi,
Să te tîrăşti în cercul tău neghiob,
Mai bine ţi-e... Uşoară-i împăcarea,
Dar nobilă şi grea e libertatea!

ADAM

Spui lucruri mari, mă prinde ameţeala.

EVA

Eu le admir, sunt nouă şi frumoase.

LUCIFER

Dar ca ideea falnic să se-ntrupe,
Ţi-e fără rost, nu ţi-e de-ajuns ştiinţa,
îţi trebuie şi haina nemuririi —
La ce ţi-e traiul scurt şi măsurat?
Vezi ăşti doi pomi? Ei ţin întreg misterul
Ce vă ascunde meşteru] bătrîn.
De guşti, vei şti ca Dumnezeu, iar celalt
Pe veci te ţine-n vraja tinereţii.

EVA

Vezi, ce tiran ne fu făptuitorul!

ADAM

Dar dacă minţi?

(Zarea se luminează puţin.)

CORUL CERESC

Amar de tine, lume,
Tăgada-ncearcă!

CUVÎNTUL DOMNULUI

Omule, fii treaz!

ADAM

Ce glas aud?

LUCIFER

Prin vreascuri bate vîntul l
Puteri ascunse,
M-ajutaţi!
De vreţi pe om
Să-l cîştigaţi!

(Val de vint, zarea se întunecă.)

Vezi pomii mei?

ADAM

Dar cine eşti? Răspunde!'
Căci firea ta asemuită-i nouă!

LUCIFER

Priveşte-un şoim ce-n nori îşi taie cale,
Ori un sobol cu botul în ţărînă:
Pe amîndoi alt orizont îi leagă!
Deci mintea ta nu poate să cuprindă
Al duhurilor minunat lăcaş,
Căci omul ţi-c cea mai înaltă treaptă.
Si cîinelui, un cîine-i idealul
Şi vede cinste în prietenia lui.
Dar precum tu lui Dumnezeu îi eşti,
Dîndu-i blestem sau binecuvîntare,.
Astfel privim asupra noastră noi,
Ai lumilor de spirite părtaşi.

ADAM

Şi tu, cum zici, de-acolo vii la noi?

LUCIFER

Da, între tari eram cel mai puternic,
Vegheam la tronul Domnului de sus,
Şi parte-aveam din slava lui!

ADAM

Atunci,
De ce n-ai stat în cerul de lumină
Şi-ai coborît în lumea de noroi?

LUCIFER

Mi s-a urît c-un loc de-a doua mînă,
Cu viaţa scrisă-n legile nătîngi,
Şi îngerii cu creier de copii
Ce veşnic numai lauda cunosc.
Vreau fierbere şi vreau desţelenirea
Puterilor ce nasc o lume nouă,
în care-un suflet poate creşte mare!
Mă va urma acela ce cutează!

ADAM

Dar Dumnezeu, eu cred, ne pedepseşte
De nu-i urmăm cărarea rînduită!

EVA

De ce? De ce? Cînd calea ne-a croit-o
Şi ne-a-ndrumat pornirile vieţii,
Pedeapsa lui de ce să ne ajungă?
Doar n-o fi pus în preajma firii noastre
Negru păcat şi-a răului ispită?
Sau dacă da, de ce ne-a aruncat
La marginea prăpastiei eterne
Cu cap năuc, păcătuirii pradă?
Ori dacă-n gînd el a purtat păcatul
Ca viscolul de dup-o zi cu soare, —
De ce-ar greşi acesta, cînd mugeşte,
Mai mult ca ziua care dă căldură?

LUCIFER

Iată,-apăru întîiul filozof!
Un lung şirag va mai veni, surată.
Tot acest gînd gîndind în mii de chipuri,
Mulţi vor pieri în casa de nebuni,
Mulţi s-or sfărma fără s-ajungă-n port...
Lăsaţi-vă de veşnica socoată —
în orice chip apar atîtea feţe,
încît privind tu rostul tuturora
Ştii mai puţin ca-n clipa cea dintîi;
Să hotărăşti doar nici atunci n-ajungi,
E moartea faptei orice chibzuinţă!

EVA

Adam, eu... eu rup un măr... Ce zici?

ADAM

Le-a blestemat!

(Lucifer ride.)

Dar totuşi rupe tu,
Căci vreau ca Dînsul ştiutori să fim.

(Din pomul ştiinţei gustă mai întii Eva, apoi Adam.)

EVA

Şi tineri, tineri mai presus de toate!

LUCIFER

Grăbiţi acum! E pomul nemuririi
Aici, aici...

(li trage spre celalt pom, un cheruvim cu sabie de foc le aţine calea.)

CHERUVIMUL

Mişeilor, în lături!

LiUVINTUL DOMNULUI

Adame! tu credința mi-ai călcat,
Te las şi eu să-ți vezi puterea singur!

EVA

Ne-am prăpădit!

LUCIFER

Ce? Deznădăjduiți?

ADAM

Nu, nicidecum, doar groaza deşteptării
E ce vezi tu! Deci să plecăm, femeie,
Străin, pustiu e locul ăst acum!

CORUL ÎNGERILOR

Muiați-vă de azi în lacrimi cîntul,
A-nvins minciuna, s-a pierdut pămîntu! f

TABLOUL III

Afară din paradis

(Un minunat ținut afară din paradis. O colibă de scîn-duri. Adam împlîntă parii unui gard. Eva sădeşte viță. Lucifer.)

ADAM

E partea mea. In loc de lumea largă,
Mă-ndestulez c-o mică moşioară,
Ce-o apăr eu de fiare stricăcioase;
Să-mi deie roadă tot eu o silesc.

EVA

Eu îngrădesc, Adame, o colibă
Ca cea de-odat'... demult... mai ții tu minte?
Pierdutul rai l-aduc jos pe pămînt.

LUCIFER

Ce vorbă mare ați rostit în treacăt.
Aceste două: casa şi moşia
Vor îndrepta pe veci rotirea lumii,
Născînd şi chin şi blînde reverii.
Vor creşte-apoi pe rînd, ca să se-ntrupe:
In patrie şi-atîtea meserii.
Vor plăsmui tot ce-i frumos şi nobil
Şi-o să-şi înghită propriii copii.

ADAM

Nu te-nţeleg, ţi-e vorba-ntunecată,
Mi-ai prevestit cunoaşterea a toate
Şi-am aruncat seninul neştiinţii.
Ca greu luptînd să mă ridic în slavă,
Răsplata ce-i?

LUCIFER

In tine tu n-o simţi?

ADAM

Eu simt şi văd că de cînd Dumnezeu
M-a părăsit, aşa cu mîna goală,
Nu-1 mai cunosc. Trăiesc de-acum cu mine
Şi singur eu sunt dumnezeul meu.
Iar munca mea o să-mi rodească mie.
Vezi, asta mi-e puterea şi mîndria.

LUCIFER
(Aparte.)

Sărman năuc! Azi mic îţi pare cerul,
Să te vedem cînd fulgeră şi tună!

EVA

Mîndrie, da, atîta am şi eu:
întreaga lume să mă cheme mamă.

LUCIFER
(Aparte.)

Frumoasă ţintă-n inima femeii:
Să-nveşniceşti şi chinul şi păcatul.

ADAM

Cu co i-aş fi dator Lui? Că exist?
Doar firea mea, de-i vrednică de greul
Ce-1 pot purta, e roadă ostenelii,
Căci voluptatea dulce-a băuturii,
Cu chinul setei, tot eu mi-o cîştig.
Un schimb e tot. Şi preţul sărutării
E-n înşelarea care vine-n urmă.
Dar dacă astăzi lanţul providenţii
S-a rupt şi-n schimb am dobîndit puterea
De-a-mi făuri ori de-a-mi strica eu soarta,
Cu mintea mea purtată-n pipăire,
Puterea mea era-ndestulătoare
Şi braţul tău nu-mi aducea folos.
Tu nu m-ai smuls din grelele obezi
Ce m-au legat cu trupul de ţărînă
Şi simt, deşi nu ştiu ce e anume,
Un fir de păr, mai nevoiaş, se poate,
Ce-mi stăvileşte vrerea fără margini.
Aş vrea să sar, să zbor, dar trupu-mi cade,
Urechea, ochii nu-mi ascultă gîndul
Cînd vreau să ştiu misterul depărtării.
Şi sufletul de-n alte lumi mă poartă,
Iar mă sileşte foamea bădărană
Să mă cobor la moartele materii.

LUCIFER

Ăst fir, ce spui, mai tare e ca mine...

ADAM

Aşa? Atunci eşti duh neputincios,
Cînd pînza asta de păianjen, mică,
Acest nimic, ce mii şi milioane
Nu-1 văd, puterea să ţi-o-înfrîne poate.
Ăst văl ascuns împrejmuie mulţimea
Ce îmbătată tropote pămîntul,
Crezînd năucă-n basmul libertăţii
Şi prea puţini îi simt abia reţeaua.

LUCIFER

Aceasta e ce-n cale mi se pune,
Căci duh cu mine deopotrivă este;
Ori tu socoti că stăruind în taină

E slabă doar? A, nu! în umbră şade
Cel ce frămînt-o lume şi zideşte.'
în faţa lui ai ameţi! Căci numai
Fapt omenesc străluce şi dă zgomot...
Hotarul lui e măsurat cu palma.

ADAM

Mă ştii, sunt tare! Toată-nvălmăşala
Arată-mi-o o clipă! Vreau să văd
S-atinge oare rostul firii mele,
Ce despărţit şi singuratec sunt!

LUCIFER

Cuvînt nebun e *sunt.* Ai fost, vei fi.
Viaţa e o trecere eternă,
Priveşte-n jur cu ochii luminaţi.

ADAM

(Tot ce spune Adam în cele următoare apare pe rlnd.)

Ce suflu simt în jurul meu? Se zbate,
Din înălţimi s-avîntă, se desface
în două părţi şi capetele lumii
Ca viforul le saltă-n drum.

LUCIFER

Căldura-i
Ce-ntinereşte ţările de gheaţă.

ADAM

Dar aste două rîuri de văpaie,
Ce-alături urlă-n goană de pierzare,
De cînd le văd o groază simt în mine
Şi viaţă simt... Răspunde-mi, cum le cheamă?

LUCIFER

E magnetismul...

ADAM

Tremură pămîntul,
Tot ce-am crezut neţărmurit, vîrtos,
S-a prefăcut materie ce fierbe;
Urmîndu-şi calea ei nebiruită,
Cere cuvînt şi cere întrupare
Ici în cristal şi dincolo în mugur.
Unde va fi în zarva asta mare
Fiinţa mea în mine îngrădită?
Tu, trupul meu, vînjos tu mi-ai părut,
Cu gînd nebun unealtă te credeam
Dorinţelor şi planurilor mele...
Tu, trupul meu, în ce-o să te prefaci?
Tu, răsfăţat copil aducător
De zile dulci, de patimi şi necazuri,
Te va cuprinde-o mînă de ţărînă,
Cînd alte părţi, şi apa şi suflarea
Ce-au îmbrăcat viaţa firii mele,
S-or răzleţi în norii de azur...
Cuvînt şi gînd, orice idee-n creier
Din rostul meu o parte cheltuieşte
Şi mă topesc... iar focul ce mă arde
L-a întărit vreun duh cu-a lui suflare,
Peirea mea lui împăcare dîndu-i...
Ăst chip e-amar, ăst chip mă nebuneşte!
înconjurat, în lupta ta stîngace,
Să stai pe veci de mii de braţe tari,
Să lupţi cu sute luptă nenţeleasă...
Grozav! De ce? De ce cu uşurinţă
Am rîs atunci de arma providenţii,
Ce mi-o punea pe-ascuns în mîini instinctul,
Şi n-o ştiam... Dar azi că-s treaz şi-o văd
Şi-o simt, şi-o cer şi... totuşi... e-n zadar!

EVA

Aşa-i! Tot astfel simt şi eu,
Cînd tu luptînd cu fiarele-n pădure,
Eu ostenită voi plivi grădina,
Mă voi uita în lumea asta largă,

Pămîntu], cerul nu ne vor cunoaşte
Şi-om fi străini, lipsiţi de-apărător ?
Era altfel în vremile mai bune!

LUCIFER

(Ironic.)

Ei, fie! Dacă sufletul pitic,
Neîncălzit de alţii, se-nfioară,
Căutîndu-şi lui pe veci slugărnicia,
Vă plăsmuiesc eu vouă Dumnezeu,
Mai blînd ca-n cer moşneagul încruntat.
Peste pămînt domneşte acest duh —
Un blînd copil din ceata cea de îngeri.

Te-arată, duh, te-arată!
Iţi poruncesc venirea.
Mai tare sunt ca tine,
Căci sunt tăgăduirea!

(Din pămint ţişnesc limbi de foc, un curcubeu răsare deasupra unui nor negru, gros. Tunete înfricoşate.)

LUCIFER

(Păşind înapoi.)

Tu cine eşti, vedenie grozavă?
Căci spiritul pămîntului e blînd.

SPIRITUL PĂMÎNTULUI

Cel ce era smerit sus între îngeri,
în cercul său, puternic e şi mare.
Azi am venit, căci glasul unui duh
L-am ascultat, dar te vestesc să ştii
Că vorba ta poruncă n-o să-mi fie.
A tulbura şi-a porunci e alta!
Cînd îmi îmbrac eu chipul meu, tu piei,.
Iar ăşti doi viermi striviţi cad la pămînt.

LUCIFER

Dar spune-mi tu, primindu-te stăpîn,
Cum te-a găsi pe tine omul, spune!

SPIRITUL PĂMÎNTULUI

Voi fi-mpărţit în ape, nori şi cîmpuri,
în orice loc îşi va purta privirea
Cu gînd înalt, cu sufletul cucernic.

(Dispare. Săltind uşor, nimfe vin să împrejmuie lunca şi izvorul.)

EVA

Priveşte-aceste feţe de surori,
Cu drag le văd uitîndu-se la noi.
S-au dus de-acum urîtul şi necazul,
Şi fericire-asupră-ne coboară!
Cuvînt dau ele blînd nădăjduirii
Şi îndoielii sfaturi bune dau.

LUCIFER

Adevărat e gîndul tău, femeie!
Cînd mintea voastră va dori povaţă
Rugaţi-vă acestor arătări!
Răspunsul lor la fel e cu-ntrebarea.
Privesc zîmbind spre inima, curată
Şi groază-s celui deznădăjduit.
In mii de forme-n drum vă vor petrece,
în mii de feţe şi-or schimba vestmîntul...
Vor fi mieroase umbre la-nţelepţi
Şi tinerelor inimi ideal...

ADAM

Eu nu pricep întreaga jucărie,
De ce luceşte-n faţa mea? De ce?
Cu un mister mai mult eu m-am ales.
A fost destul! Nu mă-nşela, Lucifer,
Arată-mi tot, să-ţi văd făgăduinţa!

LUCIFER

(Aparte.)

Amarnică ţi-a fost odat' ştiinţa,
Neştirea ta o voi cerşi din nou...

(Tare.)

Răbdare! Clipa oricărei plăceri,
Cu brațul tău luptînd tu ți-o cîștigi..._
La mulți să-nveți, cu multe înșelări,
Pîn' mintea ta va înțelege totul...

ADAM

Tu poți ușor vorbi despre răbdare,
Căci mintea ta străbate-o veșnicie,
Dar eu din pomul vieții n-am gustat,.
Deci pripă cere traiul măsurat.

LUCIFER

Egală e măsura viețuirii
La viermi de-o zi, la cedrul secular,
Trăiește, crede, luptă și-apoi cade
Cînd e-mplinită munca de ziler!
Nu vremea trece: *noi* călătorim!
Un veac, o zi, măsura-i deopotrivă!
Și ținta ta, tu ai s-o vezi ajunsă,
Dar să nu crezi că-n trupul de țărînă
încătușat e rostul tău de om!
Nu vezi furnica, roiul de albine,
Năuci aleargă mii de muncitori
Ce-orbecăind grăbesc și cad și pier....
Dar neamul lor eternități trăi-va
Și într-un duh s-a zbate mai departe,
Cu repezi pași înaintînd spre țintă....
Și haina ta de lut va cade astfel,
Dar primenit din nou te vei renaște.
Nevoie n-ai a-ncepe luptă nouă,
Căci de-ai greșit, ți-a ispăși copilul
Păcatele din nopți de tinerețe.
Ce vezi și simți și-nveți din lumea largă
Pe mii de ani cărările-ti îndrumă...

ADAM

Acesta-i glasul minții de moșneag,
Dar pieptu-mi tînăr alt dor ocrotește:-
In viitor să-mi adîncesc privirea,
Să văd la ce mi-e truda si necazul...

EVA

Și eu să văd, eterna primenire
Nu-mi va răpi, nu-mi va fura din farmec?

LUCIFER

Să fie, deci! în văl vrăjit îmbrac
întregul rost al celor viitoare,
în chip de vis cu jocuri și icoane...
Cînd veți vedea zădărnicia țintei,
Cînd grele munci vă vor opri în cale,
Ca-nfricoșați să nu fugiți din luptă,
Cu sufletul gonit de deznădejde,
O rază las asupra lumii voastre,
Citind din ea — un joc apare totul!...
O arătare... Dau speranța vouă!

(Intre timp conduce pe Adam și Eva în colibioară, unde ei ațipesc.)

TABLOUL IV

în Egipt

ţin Egipt. Peristilul unui palat. Adara ca faraon tînăr.. pe tron. Lucifer, ministrul lui. La distanţă, gardă strălucitoare. în fund sclavii muncesc la ridicarea unei piramide, sub supravegherea zbirilor cari ţin ordinea cu biciul. Zi limpede.)

LUCIFER

Mărite Domn, norodul îngrijat,
Ce fericit s-ar stinge pentru tine,
Se-ntreabă azi ce taină-ţi întristează
Slăvitul chip pe tronul tău de aur.
De ce jertfeşti al zilei dulce farmec,
Al nopţilor molatec joc de vise,
Şi nu laşi grija planurilor tale
Pe umerii de sclav, cum se cuvine?
Cînd ale tale sunt pe lumea asta
întreaga slavă, cinstea şi domnia
Şi desfătarea omului supusă.
Stăpîne-ţi zic comori din ţări o mie
Şi florile potirul ţi-1 deschid
Şi roadă lor bogată ţi-o aduc...
Oftatul dulce ţie ţi-1 trimite
Plăpîndul sîn a sute de fecioare,
Chipul bălai cu ochi rătăcitori,
Pierduţi, duioşi, o blîndă arătare
Şi oacheşa cu buza încleştată,
Cu patima păgînă-n ochi aprinsă
Sunt ale tale...-n ochii tăi li-e soarta

si o

Şi simt şi cred că-şi împlinesc chemarea
Vreo două clipe-odată-nseninîndu-ţi...

ADAM

în pieptul meu nu le găsesc răspunsul,
De silă-mi vin, o poruncită dare...
Nu braţul meu, nu lupta mea le-aduce.
Dar opera aceasta ce se-naltă
Socot acum că va deschide calea
Măririi mele, gloriei eterne...
I-a proslăvi şi firea măiestria
Şi mii de ani îmi vor purta cuvîntul!
Azi omul e ca Domnul mai puternic.

LUCIFER

Şi totuşi, astăzi inima nu-ţi spune
Că acest gînd te fericeşte, Doamne?

ADAM

în inimă? Nemărginit mi-e golul,
Dar taina mea norodul să n-o ştie —
Nu m-ar slăvi în clipa cînd m-ar plînge.

LUCIFER

Dar dac-odat' vei înţelege însuţi
Că gloria-i un joc deşert, de-o clipă?

ADAM

Nu cred!

LUCIFER

Dar dacă?

ADAM

Atunci m-aş prăpădi,
Blestemul meu lăsîndu-1 moştenire.

LUCIFER

Va fi aşa, dar tu nu vei muri:
începi din nou cu vechea ta ispravă.

(Pe unul din sclavii cari muncesc supraveghetorii il bat aşa de mult, incit acesta, văicărindu-se şiurmărit de zbiri, fuge pînă înaintea tronului, unde se prăbuşeşte.)

SCLAVUL

Ajută-mi, Doamne!

(Dintre muncitori se smulge Eva, nevasta sclavului, şi cu un ţipăt îndurerat se apleacă asupra bărbatului ei.}

EVA

Ruga ţi-e-n zadar!
Durerii noastre el n-a fost părtaş.
Nu înţelege! Prea e slab oftatul
Şi tronu-nalt! Pe mine să mă chemi!
Cu trupul meu te-acopăr eu, iubite!

ADAM

(Către slugile care năvălesc şi vor să-l Urască afară pe. sclav cu nevasta lui.)

In lături, voi! Lăsaţi-1 şi plecaţi!

(Slugile pleacă.)

In inimă necunoscut fior
Mi-a străbătut. Femeia asta cine-i?
Ce-i farmecul ce sufletul mi-1 leagă
De chipul ei căzut în praf? Răspunde!

LUCIFER

Mai smulgi un fir din tortul de păianjeni
Cu cari gJumind te-a-mprejmuit stăpînul,
Să-ţi vie-n minte soarta de omidă
Cînd încrezut ca flutur vrei să zbori.
Dar firu-acesta subţirel e tare,
Tu l-ai văzut, mi-alunecă din mînă,
Nu pot să-1 rup...

ADAM

Nici să n-o faci! Nu vreau.
Mă doare, dar obida lui e dulce.

LUCIFER

Dar nu-i cu rost un rege,-un înţelept
Să-i fie sclav...

ADAM

Deci, spune-mi ce să fac?

LUCIFER

(Ironic.)

Tăgăduirea minţii tale limpezi
Să-nfrunte taina firului ascuns,
Materia să rîdă şi puterea!

ADAM

Nu pot să rîd, nici să tăgăduiesc.

EVA

Stai să-ţi opresc şiroaiele de sînge,
Iubitul meu! Ţi-e greu? Te doare? Spune-mi!

SCLAVUL

Mi-e grea viaţa, pătimirea scurtă...

EVA

A, nu! Atunci pîn-azi de ce-ai trăit,
Acum să mori, în ceasul întîlnirii?

SCLAVUL

La ce bun traiul omului sărac?
Să care pietre-n braţ la piramidă,
Să dea urmaş de jug viitorimii
Ş-apoi să moară: mia pentru unul...

ADAM

A, Lucifer, ce grai înfricoşat...

LUCIFER

E aiurarea omului cînd moare.

ADAM

Dar, ce spune?

LUCIFER

A, Faraon, ce-ţi pasă?
în adevăr, pot zice, e-o minune
Că-n lume azi un sclav e mai puţin!

EVA

Tu pierzi un sclav, dar mie-o lume-mi moare..j
De-acuma spune-mi cin' mă va iubi?

SCLAVUL

Eu nu! Pe veci mă poţi uita, femeie!
(Moare.)

ADAM

Te voi iubi eu! Duceţi-1 pe mort!
(Duc cadavrul.)

Sus, Doamna mea, pe tron cu mine-alături,
Tot astfel eşti regina frumuseţii,
Cum al puterii Domn sunt eu. Vreodată
Tot ne-ntîlneam...

EVA

O, ştiu, mărite Doamne!
Destinul meu e glasul gurii Tale.
Te-ascult! Te-ascult! Dar dă-mi răgaz o clipa
Ş-apoi supusă-ţi împlinesc porunca.

ADAM

Las' ăst cuvînt! împărăţia mea
Nicicînd n-o trece marginea poruncii?

EVA

Greşeşti, acum porunca nu mă doare.
Dar, rogu-te, îngăduie-mi să plîng
întîia clip-a morţii-acestui om!
Ce mort frumos, ce mort frumos e, Doamne!
(Se apleacă asupra mortului.)

ADAM

Frumos şi mort. Ce-mpotrivire crudă.
Pornirii noastre pacea lui un rîs e,
încrederii, un zîmbet dureros.

LUCIFER

Un sclav fugit, vezi, nu te mai ascultă
Şi zice-acum: de jugul tău nu-mi pasă.

ADAM

Cu pace morţii. Viii cu norocul...
El nu mai simte lacrimile tale,
Iar eu nu pot fără surîsul tău.
(îl duc pe mort. Adam o conduce pe Eva pe tron.)

Te-aşează, deci, la dreapta mea, femeie!
Odihna, simt, la sînul tău e dulce.
(Vaier între muncitori. Eva tresare.)
Ce s-a-ntîmplat?

EVA

Vai, nu-1 auzi, stăpîne?

Poporul plînge.

ADAM

întîi acum aud.
Nu-i muzică frumoasă, s-o lăsăm.
Sărută-mă şi uită lumea-ntreagă.
(Lui Lucifer.)

Te amuţeşte vaierul de-afară!

LUCIFER

Nu pot! Nu pot! 1l are-n drept prostimea,
L-a moştenit cu jugul împreună!

(Din nou vaier prelung. Eva ţipă. Adam se ridică.)

ADAM

Tu suferi greu, nici nu ştiam, femeie!
Cum să-ţi ajut? Prin inima ta trece
Şi-n creier simt ca fulgerul ăst vaier,
Ş-aud că lumea-mi strigă ajutor!

EVA

A, Faraon, zdrobeşte-mă, dar iartă-mi
Cînd strigătul poporului mă doare.
Eu bine ştiu că sclavă-ţi sunt eternă
Şi ca să-ţi plac e ţinta vieţii mele,
Deci totul uit ce-n jurul meu se zbate:
Amar, mărire, vis... frumosul mort...
Ca să zîmbească buza mea-n văpaie.
Dar cînd ăst neam — un trup cu mii de braţe
Se vaieră cu şalele zdrobite,
Eu, fata lui — sărmanul schingiuit —
în mine simt durerea lui întreagă.

ADAM

O simt şi eu: — „o mie pentru unul..."
Aşa zicea!

EVA

Mărite Faraon!
Eşti trist acum şi eu te-am supărat,
Alungă-mă, ori, dacă poţi, mă-nvaţă
Să asurzesc...

ADAM

Mi-ai fost mai bun maestru,
Căci plînsul lor tu m-ai făcut s-aud,
Să nu-1 mai vreau! De-acu-nainte-i slobod
Cel ce-a slugit... La ce e slava mea,
S-o simt, s-o văd de-a pururi înfrăţită
Cu plîngerea a mii şi milioane,
Să plîng-o mie, unul să zîmbească,
Un frate bun al celor asupriţi?
De mii de ori mai mare mi-e durerea!

LUCIFER

Prea te-nfierbînţi; mulţimea, Faraoane,
E-un cal de ham bătut de legea firii
Să tragă-n şir la carul tuturora.
Alt rost nu are! Dă-i azi libertatea
Ce tu arunci, lui de cîştig nu-i este,
îşi va căuta ca mîine alt stăpîn.
Ori socoteşti că-i apăsai grumazul
De găzduia în piept o conştiinţă?

ADAM

De ce atunci se văietă de parcă
O doare-amar că-i cer să mă slujească?

LUCIFER

O doare! Da! Deşi nu ştie ce,
Căci orice om rîvneşte stăpînirea.
Ăst simţ e vechiul îndreptar al lumii
Ce-mpinge spre drapelul libertăţii
Mulţimile... Nu-i nicidecum frăţia...
El se trezeşte vag ca presimţirea,
Se zbate făr-a fi o conştiinţă
Şi-i zbiciuit de noutăţi ce sunt
Tăgăduirea celor ce există,
Aşa, văd eu, nădăjduieşte vulgul
O întrupare visurilor sale.

Poporul, da, e o adîncă mare —
Nu orice rază-i trece printre valuri,
Adîncul ei rămîne-n întunerec...
Luceşte-un val la suprafaţa apei,
Şi valu-acum din întîmplare tu eşti.

ADAM

De ce chiar eu?

LUCIFER

Ori altul dintr-ai tăi
Ce, întrupînd instinctul popular,
Ca un erou al sfintei libertăţi,
Se va urca pe tronul tău de aur;
Pe cînd cei mulţi nimic n-au să cîştige,
Ei schimb-un nume, despotul rămî'ne.

ADAM

Ce uliţă cu multe ascunzişuri
E mintea ta! Din ea nu pot să scap.

LUCIFER

Scăpare e! La cîţiva muritori,
Ce-i vezi aici, tu dă-le jucării,
Un lanţ le dă, sau, dacă vrei, inele,
Şi zi-le lor: Pe voi v-am ridicat
Peste mulţime, voi să fiţi aleşii.
Vor crede ei dispreţuind poporul
Şi vor tăcea cînd tu-i dispreţuieşti.

ADAM

Nu mă momi cu ispitiri deşerte!
Slugi nu mai vreau! Cu toţi să fie liberi,
Tu spune-le... Le dă degrabă vestea,
Să-ntîrziu cu părerea mea de rău.

LUCIFER

(Aparte.)

Pe drumul tău de-ncredere, te du,
Şi crezi că mergi, cînd te răpeşte valul..

(Pleacă.)

ADAM

Iar acest dîmb neisprăvit să steie,
Un hîrb pe veci aducător aminte
Celor ce bat la porţile măririi —
Al slăbiciunii semn şi al puterii...

(Afară—zgomot şi veselie. Muncitorii se răzleţesc. Lucifer revine.)

Te bucură, prostime! Fără silă,
Ţi s-a-nchinat mărirea...

EVA

Dragul meu,
împacă-te! Ce-i slava îngheţată,
Ce ca un şarpe se tîrăşte-aproape?

ADAM

Dar mare e!.

EVA

Noi s-o uităm! Nu simţi?
E plînsul mut! Seninul clipei noastre
Nu-l tulbura... Ce dor mai ai acum
La sînul meu cînd te-odihneşti...

ADAM

Femeie!
Cît de deşert şi-ngust îţi e hotarul,
Şi poate chiar aceasta-i vraja care
înlănţuie mîndria de bărbat.
Puterea, vezi, iubeşte slăbiciunea,
Părintele, din fii, pe cel mai crud
Il mîngîie cu braţ ocrotitor.

EVA

A, Faraon, cu grai nepriceput
Poate-am greşit, ori ţi-am mărit urîtul!
E în zadar, nu sunt mai înţeleaptă.

ADAM

Nici nu dori, frumoasa mea, să fii.
Căci minte am, în adevăr, destulă!
La sînul tău eu nu putere caut,
Mărire şi ştiinţă mai puţin!
Le-nvăţ din slova cărţilor aceste!
Vorbeşte tu, duios mlădie-ţi glasul,
în inimă să-i simt cutremurarea,
Zi orice vrei... Vai, Doamne, cine-ntreabă
Ce cîntă-n codru pasărea şi totuşi
în ciripit e-o presimţire dulce.
Tu floare fii, o nestemată scumpă,
Frumoasă, dragă, fără de folos...

(Lui Lucifer.)

Dar simt un dor, mă smulge din beţie,
Poate-i nebun, te rog ascultă-1 însă.
Peste plinirea veacurilor lasă
Cutezător s-arunc o dată ochii,
Să-mi văd povestea...

LUCIFER

Pin' vă sărutaţi,
Tu n-ai simţit un vînt uşor şi cald
Ce-n zbor atinge faţa ta şi fuge?
Un fir de praf în urma lui rărnîne
Şi creşte-un an cît negru e sub unghie,
Un veac apoi de-un cot, de doi îl face...
O mie-ngroapă piramida ta
Şi numele ţi-1 năruie ţărîna.
Se tînguiesc şacalii pe alee
Şi cerşetorii năpădesc pustia...

(Tot ce spune Lucifer devine vizibil-)

Şi tot ce vezi nu săvîrşeşte-un vifor
Cu groaza lui de tremur şi pierzare.
— O adiere caldă şi uşoară.

ADAM

Ce chip grozav!

LUCIFER

(Ironic.)

Dar duhu-ţi piere numai
Trupul rărnîne mumie, minunea
Băieţilor şi fetelor de şcoală,
Şi spală vremea de pe faţa ştearsă
Un semn ce-arată: slugă-ai fost sau Domn..

(Loveşte cu piciorul o mumie care se ivise lingă tron şi de lovitură se rostogoleşte pe trepte.)

ADAM

(Sărind In sus.)

Te du şi piei, vedenie din iad!
Tu, gînd nebun de slavă şi domnie...
Ş-acum aud: — „o mie pentru unul".
Vreau miilor să le cîştig un rost
în altă ţară, razim libertăţii.
Să piară insul, cei mulţi să trăiască
Şi sănătos *întregul* să rămîie!

EVA

Mă laşi acum, iubirea ta o laşi?

ADAM

Te las! Te las! Şi tronul las şi totul...
Pe alte căi pornesc spre-o ţintă nouă!
Prea multă vreme scumpă am pierdut
Pe lăturalnice cărări, Lucifer!

(Pleacă trăgînd spadn.)

EVA

Cînd înşelat în multele speranțe
Vei reveni, te-aşteaptă sînu-mi, Doamne!

ADAM

A! Da! Eu simt eă-n drumul meu, odată,
Te voi vedea din nou, dar primenită!
Vom fi la fel, şi brațul cînd m-o strînge
Va asculta iubirea, nu porunca!

LUCIFER

încet! încet! Ți-ajungi ținta curînd!
Mai grabnic chiar decît o porți în gînd!
Vei blestema nădejdea ce te minte,
Voi ride eu... Ei bine! înainte!

TABLOUL V

în *Atena*

(In Atena. Piață publică, la mijloc tribună pentru retor. înfață templu deschis, cu statuile zeilor, coroane de flori, altar. Eva e Lucia, nevasta lui Miltiade, comandantul oştirii, cu fiul ei Kimon. însoţită' de mai multe sclave care aduc obiecte de jertfă, se îndreaptă spre templu. Prin piață, răzleți, oameni din popor în zdrențe. Dimineață strălucitoare.)

EVA

Pe-aici, pe-aici vin, dragul meu copil...
Te uită-ncolo, iutile corăbii
Peste hotar l-au dus pe tatăl tău!
Acolo este-un neam ce-a îndrăznit
Să ne izbească-n libertatea țării.
Să ne rugăm, să ne rugăm, copile,
S-ajute dreptul țării noastre cerul,
Să-ți vie iar părintele erou.

KIMON

De ce s-a dus aşa departe tata
Pentr-un popor fricos şi plin de zdrențe,
Cînd plînge-acasă scumpa lui nevastă?

EVA

Nu judeca pe tatăl tău! Blestemul
Lui Dumnezeu loveşte-aceşti copii.
Numai femeii dragostea-i dă dreptul

Să plîngă paşii soţului, pe cari,
De nu i-ar face, ea s-ar ruşina.
Ca un bărbat lucrat-a tatăl tău!

KIMON

Ţi-e teamă doar că-i slab şi-l bat duşmanii?

EVA

Nu! Tatăl tău viteaz e şi va-nvinge,
Un lucru e de care-l tem, nu cumva
Pe el să nu se poată-nvinge...

KIMON

Cum?

EVA

Este-un îndemn stăruitor în suflet,
Copilul meu — e dorul de mărire,
în cercu-i strimt e frate cu păcatul,
Dar, încălzit de-al libertăţii sînge,
Virtute e de cetăţean. Frumoase,
Măreţe fapte cheamă la viaţă,
Dar, prea-nteţit, în mama lui loveşte,
Lupi ind cu ea, din doi pîn' cade unul;
Cînd acest glas l-ar covîrşi pe dînsul
Şi-ar fi în stare patria să-nşele,
L-aş blestema... Să ne rugăm, copile!

(Se apropie de templu, in vreme ce mulţimea creşte piaţă.)

PRIMUL DIN POPOR

N-aude omul nici o veste, parcă
Nici un duşman nu ne-ar mai sta în cale.

AL DOILEA DIN POPOR

Ş-aici acasă toţi pică de somn;
Pesemne nimeni nu mai face planuri
La întruparea cărora să-şi deie
Plămînii săi, poporul suveran;
Din zori tot bat pe-aici necontenit.
Şi nu-i un om să-mi cumpere azi votul.

PRIMUL DEMAGOG

Ce-i de făcut? Urîtul ne omoară.

AL TREILEA DIN POPOR

Zău, n-ar strica o mică-ncurcătură.

(Eva a aprins focul din faţa altarului şi, spălindu-şi mîinile, s-a pregătit pentru aducerea jertfei. Sclavele încep un imn care se întreţese în cursul scenei. Piaţa s-a umplut de cetăţeni şi popor; doi demagogi luptă pentru tribună.)

PRIMUL DEMAGOG

în lături! Fugi! E locul meu aici.
De nu vorbesc, e patria-n pericol.

(Mulţimea urlă; aprobare.)

AL DOILEA DEMAGOG

Primejdie-i dacă vorbeşti! în lături!

(Poporul rîde şi aplaudă.)

PRIMUL DEMAGOG

Tu n-ai misiţi să-ţi cumpere gîtlejul.
Mi-e strîns de jale glasul, cetăţeni,
Căci inima cea nobilă o doare
Văzînd cum cade uriaşu-n praf.
Pe-un mare om dăm jos în faţa voastră
Din carul de triumf...

AL DOILEA DEMAGOG

începe bine
Canalia, împodobeşte mielul
Şi-apoi l-aduce jertfă.

PRIMUL DEMAGOG

La o parte!

DIN MULȚIME

Ce-i, fraților, de ce-ascultăm batjocuri?
(Îl îmbrînoesc pe-al doilea demagog.)

PRIMUL DEMAGOG

Oricit mă doare inima, vorbesc,
Căci eu pe tine, glorios popor,
Te prețuiesc chiar mai presus decît
Pe comandantul tău.

AL DOILEA DEMAGOG

Pe-acești flămînzi
Cu sufletu-n arîndă, care-așteaptă
Ca niște cîini să cadă fărmitura
De la stăpîn?... Netrebnice, nu pot
De gustul tău să tac din gură.

DIN POPOR

Jos!
E vînzător și el! Nu-l mai lăsați!
(Îl imbrînccsc și mai tare. Eva jertfește pe altar tămiie și doi porumbei.)

EVA

Ah, Afrodita, fumul jertfei mele
Primește-l tu ș-ascultă-mi rugăciunea,
Nu lauri verzi cer frunții lui de soț,
Ci împăcarea blînd-a căsniciei.
(Eros, zlmbind, apare in fumul de jertfă. Charidele îl înconjură și aruncă trandafiri asupra lui. Tot grupul e în pioasă rugăciune.)

SCLAVELE

Ascultă-ne-o!

EROS

Ai binecuvîntarea
Curatei inimi.

CHARIDELE

Să fie cu tine
Paza Charidelor!

SCLAVELE

Lăudată fii!

- INTÎIUL DEMAGOG

Iubit popor, acuz pe Miltiade,
Ca vînzător de țară.

AL DOILEA DEMAGOG

Minte! Minte!
Nu-l ascultați, de nu vreți să v-ajung
Batjocura mustrărilor tîrzii!

PRIMUL DIN POPOR

Mișelule! Coboară-te de-acolo!
(Îl împing în mulțime.)

PRIMUL DEMAGOG

E floarea tinerimii-n mîna lui;
C-o lovitură Lemnos a cuprins
Ș-acuma stă la Păros. L-au plătit!

AL TREILEA DIN POPOR

Moarte lui!

PRIMUL CETĂȚEAN
(Poporului.)

Strigați, ori dacă nu
Cărați-vă din solda mea degrabă!

EVA

(Ridicîndu-se.)

Ce larm-aud! Vin, dragă, să vedem!

KIMON

Pe-un trădător îl judecă.

EVA

Mi-e frică,
De cîte ori asupra celor mari
Văd judecata vulgului flămînd.
Cînd strălucirea cade în noroi,
Cei întinați o văd cu bucurie,
Parc-ar vedea îndreptățirea lor.

AL DOILEA DIN POPOR

Sunt răguşit şi-aş vrea să strig, stăpîne!

AL DOILEA CETĂȚEAN

Aici să ai gîtlejul uns din gros!

AL DOILEA DIN POPOR

Şi ce să zic?

AL DOILEA CETĂȚEAN

Tu strigă: moarte lui!

DIN POPOR

Să moară! Moarte!

EVA

Despre cine-i vorba?

AL DOILEA DEMAGOG

(Păşind spre Eva.)

De-acel ce e c-un cap mai mare ca
Tovarăşii ce nu pot să i-o ierte!

EVA

E Miltiade? Zeilor puternici!
Şi tu? Şi tu, bătrîne Crispos, strigi,
Cînd dintre sclavi el te-a scăpat?

CRISPOS

Vai, doamnă,
Iertare-ţi cer! Dar astăzi dintre noi
Se duce unul! Trei copii îmi ţine
Acel ee-acum îmi porunceşte votul.

EVA

Vai, Crispos, soarta-n praf cum te Urăşte...
Deşi te iert, cînd spui că eşti flămînd.
Dar Thersites, şi tu, şi voi cu toţii
Ce dormitaţi în plin şi-n bunătăţi.
Căci soţul meu a alungat duşmanii
De pe la porţi? Nerecunoscători...

THERSITES

Da, doamna mea, deşi ne cade greu,
Ce-i de făcut? Aşa e astăzi valul.
Cine să-şi pună-n cumpănă averea,
Ca să nu-nfrunte volbura?

PRIMUL DEMAGOG

Vă spun
Să ştiţi cu toţi ce-a hotărît poporul!

(Lucifer, luptător, cu faţa îngrozită, vine fugind.)

LUCIFER

Vestesc pierzarea! E la porţi duşmanul.

PRIMUL DEMAGOG

Nu-i cu putinţă! Căpitanul nostru
Învingător nu stă-mpotriva lui?

LUCIFER

Chiar dînsul e duşmanul. I s-a spus
Ce fierbeţi voi, în inimă minia
S-a răscolit şi pînă ce vorbiţi
El vine-aici cu sabie şi foc.

AL DOILEA DEMAGOG

Mişeilor, vedeţi ce ne-aţi adus!

DIN POPOR

Să-l omorîm, trăiască comandantul!
E vai de noi, fugiţi care-ncotro!
Tot s-a sfîrşit.

PRIMUL DEMAGOG

Nu! Nu! Să ne-nchinăm,
Veniţi la porţi!

EVA

Ah, zeilor, a fost
Atît de crudă judecata care
Voia să-mi piardă soţul, dar acum
Răscumpărarea, simt, e mai amară.

PRIMUL DIN POPOR

Să-i prindem noi nevasta. De ne-atinge
Oraşul, ea să moară şi copilul.

EVA

Eu, soţul meu, cu drag mor, dar copilul
Blestemul ţării nu vreau să-l ajungă.

KIMON

Pe mine, mamă, nu mă teme; vino,
De orice rău ne apără altarul.

(Se urcă spre templu dinaintea grupului care-i urmăreşte; două nimfe coboară asupra lor ghirlande de trandafiri, în faţa mulţimii care se retrage. De afară se aud trîmbiţi, poporul, văicărindu-se, se retrage. Nimfele dispar.)

LUCIFER

(Rîde frecîndu-şi mîinile.)

Ce glumă bună! Mintea să petreacă,
Să rîdă-atunci cînd inimi se zdrobesc...

(întorcîndu-se spre altar.)

Numai frumosu-acesta, pururi tînăr,
De n-ar fi-n veci să mă neliniştească!
în preajma lui fiori de gheaţă simt
Şi mi-e străină lumea lui, în care
Chiar chipul gol nevinovat apare,
Păcatul — sfînt, în vreme ce ursita
Cu trandafiri măreţ încununată
Şi cu sărutul dulce-al simplităţii
îmbată mintea! Unde mai întîrzii
Tu, lumea mea de chin şi îndoială,
Ca să împrăştii tremurul de vise
Ce-n lupta lui pe omul care cade
De-atîtea ori îl întăreşte iarăşi?
Dar să vedem atunci cînd moartea neagră
Cu groaza ei va coborî-ntre voi:
Nu s-o sfîrşi neputincios şi searbăd.
Ăst joc pitic de umbre urîcioase?

(Adam, ca Milliade, e condus rănit în fruntea ostaşilor, înaintea lui, demagogii şi poporul cerşind iertare.)

DIN POPOR

Iertare! Să trăiască comandantul!

ADAM

Voi ce-aţi greşit de cereţi mila mea,
Ce poate da cel slab celui puternic?
Dar unde-mi sunt nevasta şi copilul?
De ce nu vin? Doar n-au păţit nimic?

EVA

De ce mai vii? De ce, o, Miltiade,
întoarcerea, cînd nici nevestei tale
în stare nu-i să-i fac-o bucurie?
Ajută-mă, copilul meu... Eu cad...
Nici nume bun nu-ţi lasă tatăl tău.

ADAM

Nu înţeleg... Poporul cere milă,
Tu blestemi, iar eu sînger pentru ţară.

EVA

E rana mea şi-a patriei mai mare!
De ce te-ntorci în fruntea oştii? Spune!

ADAM

Se cade doar să mă-nsoţească ei!
Eu m-am întors, căci rana nu mă lasă
Pe mai departe-n slujba ce purtam.
In mîna lor, la cei ce m-au trimis,
în faţa lor, poporul suveran,
Eu azi repun puterea ce-am avut.
Rămas bun, deci, tovarăşi dragi, vă las.
Voi scump plătirăţi pacea vetrei voastre.
Iar spada mea acum, Athene Pallas,
Sfinţit-o pun lîngă altarul tău.
(E condus pe treptele altarului. Ostaşii i se împrăştie.)

EVA
(Aruncîndu-se de gîtul bărbatului.)

A, Miltiade! Cea mai fericită-i
Nevasta ta! Ce bun esti tu si mare —

Copilul vezi cum seamănă cu tine,
Ce mare-i si frumos...

ADAM

Iubiţii mei!

KIMON

Ştiam eu doar că ce va face tata
Va face bine!

EVA

Nu mă ruşina!
De la-nceput eu trebuia să ştiu...

ADAM

Atîrnă-mi spada, dragul meu copil!

KIMON
(Alîrnînd spada.)

Primeşte scumpă spada mea, zeiţă,
Pîn' voi veni odată să ţi-o cer!

EVA

Eu dau tămîie jertfei îndoite;
Priveşte, Pallas, tu, din cer, la noi!

(Jertfeşte tămîie.)

PRIMUL DEMAGOG

Nu spuneam drept că-i trădător? Vindut
Lui Darie! Cu rana se preface,
Căci nu mai vrea să lupte-n contra lui.

DIN POPOR

Să moară deci!

ADAM

Ce larm-aud afară?

EVA

Vai, Milliade, ce cuvînt grozav:
Din nou iți zice lumea trădător!

ADAM

Cuvînt de rîs... Eu trădătorul, eu,
Biruitorul de la Marathon?

EVA.

Aşa e!
De lume rea ai dat, venind acasă!

PRIMUL DEMAGOG

Ce-ntîrziați? Să-1 prindem!

EVA

Miltiade!
Lîngă altar e adăpost, aice stai!
De ce-ai trimis la vatră luptătorii
Şi n-ai dat foc acestui cuib de rele?
E vrednică de lanț, spurcata gloată
Ce simte că eşti Domnul ei născut,
Că te ridici asupra tuturora,
Şi te răpun cuprinşi de-un gînd, mişeii:
Să nu-ngenunche la genunchii tăi.

PRIMUL DEMAGOG

Ați auzit cum glăsuie nevasta
Unui vindut?

EVA

Femeia are dreptul,
Chiar vinovat bărbatul ei îiindu-i,

Să-1 apere! Dar el e fără vină;
Vrăjmaşii lui sunt putrezi de păcate.

PRIMUL DEMAGOG

Mărit popor, cum poți tu să te laşi
Astfel spurcat?

PRIMUL DIN POPOR

Dar dacă-i pe dreptate?

PRIMUL CETĂȚEAN

Sunt bănuiți acei ce țin cu ei.
Mişei! Strigați! De nu, crăpați de foame!

DIN POPOR

Să moară, deci!

ADAM

Acopere copilul,
Nu vreau să-mi A^adă sîngele. Şi pleacă,
Să nu te-atingă fulgerul ce cade!
Să mor eu singur, cum să mai trăiesc,
Cînd văd cît de nătîngă-i libertatea,
Cărei o viață-ntreagă i-am jertfit!

PRIMUL DEMAGOG

Ce vă-ndoiți?

DIN POPOR

Să moară! Moarte lui!

ADAM

Nu blestem eu norodul nevoiaş,
Nu-i vinovat, e firea lui de-aşa:
Necazul slugă să-1 pecetluiască,

Din rob s-ajungă-unealtă-nsîrigerată
în mîini la cîţiva trufaşi răzvrătiţi...
Dar mai nebun ca toţi am fost eu însumi,
Crezînd c-aici e dor de libertate!

LUCIFER

(Aparte.)

Tu ţi-ai cîntat troparul de-ngropare
Ce-i potrivit atîtor mari morminte!

ADAM

Ei, haidem, deci! Căci nu mai vreau altarul
Să m-apere!

(Coboară treptele, lăsînd cu blîndeţe pe Eva în braţele sclavelor.)

Ei, iată-mă! Sunt gata!

AL DOILEA DEMAGOG

Te apără, nimic nu e pierdut!

ADAM

M-ar arde rana, cînd aş încerca
O apărare.

AL DOILEA DEMAGOG

Fă-o! Doar poporul,
O clipă nu-i de cînd era-n ţărînă.

ADAM

Tocmai de-aceea totul s-a sfîrşit,
Ruşinea ei mulţimea nu şi-o iartă.

LUCIFER

To-ai luminat, acum? Ce zici?

ADAM

Deplin!

LUCIFER

Pricepi acum că vulgului neghiob
Mai darnic domn i-ai fost ca dînsul ţie?

ADAM

Se poate, dar prăpăd sunt amîndouă!
Alt nume e, ursita e aceeaşi,
Şi-i gînd zadarnic să te lupţi cu ea.
Nici nu mai vreau! Ş-apoi, de ce, de ce
S-ar înălţa un suflet către cer?
Trăiască-şi sieşi căutînd beţia
Cu care umple traiul măsurat,
Şi beat apoi să şchioapete spre Hades!
Da, du-mă iar, din nou mă du, Lucifer,
Vreau să privesc rîzînd virtutea altor
Şi truda lor, pierzîndu-mă-n desfrîu.
Iar tu, femeie, care parc-odată
M-ai fermecat într-un lăcaş de frunze,
Demult... demult... tu eşti nebună dacă
Din fiul meu vei creşte cetăţean.
Nebună eşti, cu drept te rîde fata,
Sulemenita nopţii din bordel,
Ce-aşteaptă vin pe buze şi săruturi...
Te bucură şi cîntă... rîzi virtutea!
La eşafod acuma, drept pedeapsă
Nu că păcat am săvîrşit vreodată,
Ci c-o idee mare m-a-ncălzit!

(Între timp aduc un butuc, lîngă el stă Lucifer cu săcurea. Adam îşi pleacă fruntea.)

PRIMUL DEMAGOG

Să-l omorîţi! Trăiască patria!

LUCIFER

(Şoptind.)

Ce bun-rămas frumos e, scumpe Domn!
Nu ţi-e ciudată alintarea asta
A morţii reci? Nu-ţi cam zburleşte părul?

EVA

Ah, Pallas, ruga nu mi-ai ascultat!

(Din templu coboară spre Adam îngerul morţii, un linăr cu faţa blîndă, purtînd în mînă o faclă întoarsă şi o cunună.)

ADAM

Te-a ascultat! Cu tine fie cerul!
Azi, Lucia, mi-e inima-mpăcată!

LUCIFER

Blestem asupră-ţi, lume de iluzii,
Iar mi-ai stricat cea mai frumoasă clipă!

EVA

Fii blestemat, popor de slugi! Prosteşte,
Cu mînă rea, tu mi-ai strivit norocul,
Şi floarea lui plăpîndă a murit,
Iar libertatea, ştiu, nu va putea
Nicicînd să-ţi fie ţie-atît de dulce,
Pe cit de-amară mie ea mi-a fost!

TABLOUL VI

In Roma

(în Roma. Galerie deschisă, cu privire spre Apenini, împodobită cu statuile zeilor şi vase în care ard miresme. în mijloc, masă întinsă cu trei lectice. La orgie e Adam reprezentînd pe Sergiol, Lucifer peMilo.şi Catul, trei fanţi corupţi. Lîngă dînşii, trei cocote îmbrăcate sumar: Eva ca Iulia, Hippiaşi Cluvia. în fund se vede lupta gladiatorilor. Sclavii stau aşteptînd ordinele. Muzică de flaut. Amurg, mai tîrziu noapte.)

CATUL

Vezi, Sergiol, ce mlădios se mişcă
Gladiatorul cu panglică rose.
Pun rămăşag că-nvinge el
Şi pun rămas că bate pe celalt.

ADAM

Pe Ercul, nu

CATUL

Ha! Ce te juri pe Ercul?
Cine-ntre noi mai crede azi în zei?
Pe Iulia! Si mai curînd te cred.

LUCIFER

Ei, fie! Te-ai jurat pe bun temei,
Punînd doi idoli deopotrivă-n faţă,
Dar spune, cum socoti tu jurământul:
Iubirea, frumuseţea-i să-nţelegem,
Sau poate chiar credinţa ce ţi-o poartă?

CATUL

Tot farmecul e trecător şi tocmai
De-ar rămînea ce *astăzi* te-a răpit,
E învechit în ziua cea de mîine!
Şi-o dragoste mai fără de ispite
Te-mprejmuie cu vraja noutăţii.

ADAM

Credinţa, zic! Sau crezi că cheltuieşte
Mai mult vreun om pentru amanta lui?

HIPPIA

Vai, ce copil! Dar fără de sfîrşit
Poţi tu vreodată să îmbrăţişezi?
Sau chiar de poţi, cum eşti de-a pururi dornic
De noi plăceri, zadarnic te căzneşti.
Căci o femeie plină de ispite
Din voluptate-ţi dă doar o frîntură,
Pe cînd icoana farmecelor multe
Ca o himeră-n faţa ta pluteşte,
Şi cine ştie-o clipă, un capriciu,
Un vis răzleţ, n-o prinde-n stăpînire?
Un luptător cu braţe ostenite...

ADAM

Aşa-i! Aşa-i! Destul e Hippia,
De ce mă mînă patimi ca pe Tântal,
Cînd îmi lipsesc puterile lui Ercul,
Ori ca Proteu la faţă nu mă schimb
Şi-un sclav bătut e-n stare ca să guste,

Pe urma unei săptămîni de chinuri,
Un ceas dorit de domnul lui zadarnic...
Ori, e plăcerea băutură bună
Celui ce-o bea pe rînd, înţelepţeşte,
Si moarte-acelui ce s-aruncă-n valu-i?

LUCIFER

A, ce superbe-nvăţături morale
Lîngă pahar, la sin de fete mari...
V-aţi rămăşit?

ADAM

De pierd, îţi dau pe Iulia.

CATUL

Dar de cîştigi?

ADAM

E calul meu al tău.

CATUL

O lună-o ţiu şi poţi s-o iei pe urmă,
Ori o arunc în lacul meu de peşti.

LUCIFER

Ia, Lucia, din peşte — e frumos,
Infruptă-te, căci ai să-ngraşi un altul...

EVA

Ce crezi? Pe tine nu te-or roade viermii?
Să fie vesel cel ce azi trăieşte,
Sau cel puţin să rîdă, dacă poate.
(Bea.)

ADAM
(Către gladiator.)

Te ţine, mă

CATUL

Ia seama, nu te da!

(Gladiatorul lui Catul cade şi ridică degetele, implorind graţie. Adam vrea să facă semnul obişnuit al graţierii, dar Catul îi prinde mina şi îşi îndreaptă pumnul 'strîns spre gladiator.)

Recipe ferrutn! — Stîrpitură laşe!
Am sclavi destui, de ce să fiu zgîrcit?
Cui ar putea să-i pară rău de-o scenă
Mai vie-acum — aşa-i, frumoase doamne?
Mai dulce-i buza, dorul meu fierbinte
Cînd sîngele a înroşit arena!

(Pe gladiator l-a executat adversarul.)

ADAM

Calul e-al meu, vin, lulia, la sîn.
Duceţi cadavrul. Vreau un dans acum!
Să mai vedem şi alte nebunii;
Din ce-am văzut, destul e!

CATUL

Cluvia!
Vino şi tu, nu pot privi prea mult
Cînd se sărută alţii.

LUCIFER

Hippia!
Să nu urmăm şi noi frumoasa pildă?
Dar linge-ţi buza, n-ai pe ea otravă?
Aşa, acum ne veselim, drăguţă!

ADAM

A, lulia, simt inima cum bate,
Nu pot avea asupra ei odihnă.

LUCIFER

Vai, ce nebun! De *inimă* vorbeşte...

CATUL

Vezi, draga mea, eu-ţi las inima-n pace.
Să faci cu ea ce vrei, dar să nu ştiu.
Sărutul numai ti-1 doresc fierbinte.

CLUVIA

în sănătatea ta, mărinimie!
(Bea.)

CATUL

Dă-mi, Cluvia, şi braţul... Mai aproape.
Şi sînul tău cel moale ca mătasa...
Vezi, mi-a căzut cununa de pe frunte.
(Către dansatoare.)

Ce gingaş e avîntul vostru... Cît
Năvalnic foc si farmec laolaltă!

CLUVIA

Te leg la ochi de mai găseşti o vrajă
în jocul lor, cînd eu alerg atîta,
Fără să pot un bun cuvînt să am.
(Arătînd spre Lucifer.)

Te uită! Omu-acesta hîd şi acru,
Ce chip de fată lîngă el... De ce?
Cînd nici nu vrea să-i ia folosul altfel
Decît lăsînd-o-ncet să aţipească.
Cînd el ne spune glume şi nimicuri
Punînd miresme-n vorba lui de şagă,
Cu buze reci, cu ochi plini de dispreţ.

CATUL

Adevărat! O faţă-aşa îngheaţă
Chiar lumi întregi de poezie. Cine
Infringe vraja clipei şi nu lasă
Să-i fure valul sufletul şi mintea,
Nu e om bun! Să fi rămas acasă.

HIPPIA

Adevărat! Mi-e teamă că sărmanul
S-a molipsit de ciuma din oraş.

ADAM

Lăsaţi pe morţi... Un cîntec săltăreţ
Aş vrea... Uşor... Care din voi îl ştie?

HIPPIA

(Cîntă.)

De dragoste şi vin
Să-ţi ţii paharul plin,
Căci tot paharul
Alt farmec are.
Beţia dulce ca-n poveşti,
Ca soarele morminte reci,
Ne-ntr-aureşte traiul!

De dragoste şi vin
Să-ţi ţii paharul plin,
Căci orice fată
Alt farmec are.
Beţia dulce ca-n poveşti,
Ca soarele morminte reci,
Ne-ntr-aureşte traiul.

GATUL

Nu-i rău. Nu-i rău. Tu ce ştii, Cluvia?

CLUVIA

(Cîntă.)

Erau pe-atunci nebuni în lume,
Cînd un boier de mare nume,
Lucreţiei i-a-ngenuncheat,
Cerîndu-i văduvitul pat,
Şi-n loc să rîdă-n lupanare,
Ea se străpunge-n piept şi moare.

TOŢI

Vă veseliţi, lumea-i schimbată,
In ceas mai bun ni-e viaţa dată !

CLUVIA

(Cîntă.)

Nebune vremi umblau demult.
Din vila lui măreaţă, Brut,
Şi-atîrnă sabia-i de brîu,
Ca un zănatec lefegiu,
Pleacă la luptă, moare-n chin,
Pentr-un popor de zdrenţe plin.

TOŢI

Vă veseliţi, lumea-i schimbată,
In ceas mai bun ni-e viaţa dată !

CLUVIA

(Cîntă.)

Nebune vremi demult umblau,
Eroii gînd nebun gîndeau,
Credeau că-i sfînt ce rîdem noi;
De-ar fi şi azi aşa eroi,
Eu zic că-n circ le-am face loc,
Cu turma tigrilor în joc.

TOŢI

Vă veseliţi, lumea-i schimbată,
In ceas mai bun ni-e viaţa dată!

LUCIFER

Vezi, Cluvia, e Hippia învinsă.
Aş vrea să fiu poetu-acestui cîntec.

ADAM

Şi tu nu cinţi? Eşti tristă, Iulia;
în jur de noi e vesel, rîde totul.
La sînul meu nu-ţi place adăpostul?

EVA

A, bine mi-e... Dar, uite, Sergiol,
Norocul mie-mi încrețește fruntea,
Căci fericirea-n adevăr nu rîde,
S-amestecă şi-n clipa cea mai dulce
Un strop din jalea nemărturisită,
Şi mă gîndesc c-această clipă-i floare,
Şi moare deci...

ADAM

La fel cu tine simt...

EVA

Şi-ndeosebi cînd chiu aud şi cîntec,
Eu trec hotarul vorbelor înguste;
Ca într-o luntre-n cîntec eu mă leagăn
Şi parcă dorm de visuri alintată,
Iar melodia spre trecut mă poartă...
Sub palmierii ce se scaldă-n soare,
Mă văd copilă veselă, curată...
Ce sfînt-a fost chemarea mea şi mare...
Un vis nebun m-a tulburat în treacăt —
Vai, iartă-mă... sărutul mă trezeşte...

ADAM

Destul cu joc şi muzică... Mi-e scîrbă
De veşnica dulcegărie. — Iarăşi
In inimă amarul mi se cere.
Pelin în vin, pe buze roşii ghimpe,
Şi vreau pierzare peste capul meu.

(Perechile de dansatori se depărtează, de afară se aud vaiere.)

Ce vaier e, de ne pătrunde-n creier?

LUCIFER

Vor răstigni cîțiva nebuni acum,
Care-au visat noi drepturi şi frăție.

CATUL

Aşa le trebui'. Să fi stat acasă,
Uitînd şi bucurîndu-se de lume;
De ce-au vorbit de treburile altor?

LUCIFER

Pe cel bogat săracul îl vrea frate,
De-l schimbi, atunci te răstigneşte dînsul.

CATUL

Să rîdem deci: mizeria, puterea,
Şi ciuma care zeciuie oraşul
Şi tot destinul zeilor de sus.

(Din nou se aud vaiete.)

ADAM

(în sine.)

Eu parcă dorm, de visuri alintat,
Şi melodia spre trecut mă poartă...
Ce sfîntă-a fost chemarea mea şi mare...
Aşa spuneai tu, lulia?

EVA

Aşa!

(Se întunecă. Prin fața galeriei trece în pas domol un convoi cu tibii, cu torțe si femei care bocesc. Pentru o clipă întreaga societate se cufundă în tăcere.)

LUCIFER

(Rîzînd.)

Precum văd eu, se stinge veselia.
Nu mai e vin, ori gluma-i pe sfîrşite,
De e sătul şi cel cu fața acră?
Ori poate frica vă opreşte graiul,
Ori *credeți* chiar?

ADAM

(Aruncindu-şi paharul spre el.)

Să piei, de zici aşa!

LUCIFER

Ei, dar aduc alt oaspe între voi,
Cu el revine cheful, să vedeţi.
Hei, slugi! degrab' aduceţi încoace
Pe cel plimbat cu torţe-n drum, aici!
Să-1 îmbiem c-un păhărel de vin!

(îl aduc pe mort in sicriu deschis şi-l aşează pe masă. Cei ce-l însoţesc rămîn în urmă. Lucifer închină mortului.)

Fîrtate, bea! Azi ţie, mîine mie.

HIPPIA

Vrei poate chiar să-1 şi sărut?

LUCIFER

Sărută-1

Şi pe furiş din gură ia-i obolul.

HIPPIA

De ce nu, cînd pe tine te sărut?

(Sărută mortul. Apostolul Petru se smulge din mulţime.)

APOSTOLUL PETRU

Opreşte-te! E ciumă-n sărutare!

(Toţi tresar îngroziţi şi se ridică de pe aşternut.)

TOŢI

Grozav! E ciuma! Daţi-vă în lături!

APOSTOLUL PETRU

Neam nevoiaş şi laş peste măsură!
în clipa cînd norocul îţi surîde,

pfi

Obraznic eşti ca musca la lumină,
Bătîndu-ţi joc de Dumnezeu şi cinste.
Dar cînd pierzarea s-a ivit la uşă
Şi degetul lui Dumnezeu te-atinge,
Te pleci fricos şi groaza te supune.
Nu simţi acum a cerului osîndă
Şi greul ei? Roteşte-ţi ochii-n jur,
Oraşul piere, neam străin călcat-a
Tot cîmpul tău cu holdele de aur.
Se duce ţara! Nu-i poruncitor
Şi lege nu-i! Cu fruntea ridicată
Purcede moartea printre cetăţeni,
Şi gîndul galben. Groază e în cer
Şi pe pămînt nu-i chip de ajutor,
Nu poţi — aşa-i? — cu viforul beţiei
Să amuţeşti cuvîntul strigător
Ce-adîncul multor piepturi înfioară
Şi în zadar pe-un drum mai bun te-ndeamnă!
îndestulare — aşa-i? — nu poţi să afli,
Căci din beţie greaţa-ţi mai rărnîne.
Te uiţi năuc şi buza ta şopteşte:
E in zadar! Neputincioşi sunt zeii
Cu chipul lor încremenit în piatră!

(Statuile zeilor cad sfărîmate.)

Ei cad sfărmaţi şi Dumnezeu tu n-ai,
Ca să-ţi ridice rostul din noroi!
Priveşte-n jur cetatea ta străveche:
Ce-o zeciuie ca ciuma mai puternic?
Din perne moi s-au ridicat o mie
Să plece-acum spre plaiurile Thebei —
Anahoreţi, sălbăticiţii pustnici
Cătînd acolo clipe de-nălţare
Vieţii lor în patimi tăvălită...
Tu vei pieri, neam laş, corcit şi putred,
De pe pămîntu] ce se primeneşte.

HIPPIA

(Prăbuşindu-se în faţa mesei.)

Amar de mine! Chinuri mă răpun,
Mă arde focul Orcului întreg,

E ciuma... ciuma... Mor, mă prăpădesc.
Nu-i să-mi ajute vreunul dintre voi,
Tovarăşii atîtor clipe dulci?

LUCIFER

Drăguța mea! Azi ție, mîine mie!

HIPPIA

Zdrobiți-mă, de nu, vă blestem!

APOSTOLUL PETRU

(Se apropie de ea.)

Stai!
Nu blestema, copilă! Iartă-le!
Te-ajiitor eu şi Domnul cel de sus,
Eternul Domn al dragostei curate,
înalță-te la dînsul! Sufletul,
Prin curățirea sfîntului botez,
Se va-ndruma spre cer!

(O botează dintr-un vas de pe masă.)

HIPPIA

M-am uşurat!
îți mulțumesc, părinte!
(Moare.)

CATUL

Prea scîrbit
De lumea asta plină de păcate,
Eu azi pornesc pe cale, către Theba.
(Pleacă.)

CLUVIA

O clipă stai, Catul, să viu şi eu.
(Iese.)

ADAM

(Ginditor, păşeşte în față. Eva îl urmează.)

Tu, lulia? Tu ce mai cauți aici,
Unde de mult e moartă veselia?

EVA

Nu-i locul meu cu locul tău alături?
Vezi, Sergiol, ce patimă curată
Ai fi găsit în pieptul meu, dar tu
Numai plăceri răzlețe mi-ai cerut.

ADAM

Şi-n pieptul meu... Păcat! E tot la fel!
Ce trai pitic, îngust şi fără rost...
O, dacă este Dumnezeu în cer!
(Ingenunche ridicînd mîinile spre cer.)
Poruncitor ce poartă cîrma noastră,
Neam nou s-aducă-n lumea asta veche,
Ce-o primeni cu sînge epigonii.
Alt ideal! Un drum spre-o nouă țintă,
Mai nobilă, căci totul e tocit
Ce-a fost al nostru! Altă plăsmuire
Noi în zadar mai vrem, neputincioşii...
Ni-e brațul slab!... Ascultă-mi ruga, Doamne!

(Pe cer apare împrejmuită de slavă: Crucea. De după creştete de munți se ridică para oraşelor aprinse. De pe cuhni coboară cete de barbari. în depărtare răsună un imn cucernic.)

LUCIFER

(în sine.)

îmi cam zburleşte părul acest chip,
Dar nu sunt oare oameni luptătorii?
Ce nu pot eu, fac dînşii-n locul meu.
E glumă veche gluma asta-ntreagă.
După topirea nimbului de slavă
Rămine crucea cea scăldată-n sînge.

APOSTOLUL PETRU

Cuvîntul meu plinit-a Domnul! Uite,
Pămîntul putred azi din nou se naşte.

Aceşti barbari ascunşi în piei de urs,
Ce-azvirl tăciuni în straşini de palate,
Al căror cal azi calcă cu copita
Ogor arat de plugul multor veacuri,
Aflîndu-şi ieslea-n templuri părăsite,
Vor gîlgîi un nou prisos de sînge
In vinele ce-s azi atît de scurse!
Iar cei ce cîntă imnuri azi în circ,
Cînd lei flămînzi le sfîşie din carne,
Alt ideal aduc: frăţietatea
Şi dezrobirea omului din jug,
Ce vor mişca pămîntu-n temelii!

ADAM

Ah, simt că-mi cere sufletul şi alta
Decît plăceri şi lene-n perne moi,
Căci sîngele din inimă cînd curge
E cea mai sfîntă voluptate-n lume.

APOSTOLUL PETRU

Să ai, deci, ţintă: Domnului mărire
Şi muncă ţie! Omul este slobod
A-şi dezveli tot tortul lui de gînduri;
O singură poruncă e: iubirea.

ADAM

La luptă, deci! Cu-nvăţătura nouă
O lume nouă să clădim, în care
Vor lumina virtuţi de cavaleri,
Iar poezia-n umbră de altar,
Va proslăvi-n femeie: idealul!

(Pleacă răzimat de apostolul Petru.)

LUCIFER

Avîntul tău zadarnic e, Adame!
Şi bărbăţia vrednică de lauri.
Lui Dumnezeu îi place cînd te-ndrumă
Spre cer, iar dracul rîde bucuros
De cîte ori tu cazi în deznădejde.

(îl urmează.)

TABLOUL VII

în Bizanţ

(în Constantinopol. Piaţă unde rătăcesc cîţiva cetăţeni, în mijloc palatul patriarhului, la dreapta mînăstire de maice, la stînga parc. Adam, ca Tancred, în plină bărbăţie, vine cu alţi cavaleri în fruntea oştirilor de cruciaţi cari se întorc din Asia. Flutură steaguri în sunet de tobe. Lucifer e purtătorul de arme al lui Tancred. Seară, mai tîrziu noaptej

PRIMUL CETĂŢEAN

Priviţi, iar vine-o ceată de barbari.
Să ne-ncuiem şi uşile, şi poarta,
Să nu le vie iar pofta de pradă!

AL DOILEA CETĂŢEAN

Femeile păziţi! Aceşti sălbateci
Cunosc orgia din seraiuri bine.

PRIMUL CETĂŢEAN

Şi ele ştiu ce-i dreptul biruinţii.

ADAM

Opriţi-vă! De ce fugiţi de noi?
Nu ne vedeţi voi semnul sfînt al legii,
Ce ne-a-nfrăţit în drum spre-aceeaşi ţintă?
în Asia am revărsat lumină
Şi dragoste, ca miile de oameni
în tara căror leagănul credinţii

A răsărit pentru întîia oară,
Să simtă bieții dreapta vindecare...
Şi în!re voi, noi n-am găsi iubire?

PRIMUL CETĂȚEAN

Ni s-au mai spus astfel de vorbe bune,
Ca în curînd să ni s-aprindă casa!
(Se împrăştie.)

ADAM
(Către cavaleri.)

Vedeți-1? Iată rodu] blestemat,
Dacătîlharicu gîndul lor murdar
Pornesc în lume flamura cea sfîntă,
Și, linguşind ale mulțimii patimi,
Din nechemați ajung conducători.
Frați cavaleri! Pîn' cinstea fără pată
Și sfinta laudă a Domnului de sus;
Pîn' vitejia, sprijinul femeii
Le-avem pe spadă: noi suntem datori,
Să înfrînăm acest demon spurcat,
Croindu-i căi potrivnice cu vrerea,
Ca să slujească ținte mari, curate.

LUCIFER

Frumos vorbeşti, dar dacă vulgul, Tancred,
Nu va mai crede-n stăpînirea ta?

ADAM

Unde e suflet, e şi biruință!
îl fulger eu!

LUCIFER

Dar dacă are suflet
Şi el, atunci vei coborî la dînsul?

ADAM

Mai nobil e ca să-1 ridic la mine.
A părăsi o luptă sub cuvîntul
Că n-ai tovarăşi, tot atît de mic e
Ca teama de prieteni lîngă tine,
Cînd împărțirea prăzii e la rînd.

LUCIFER

Vezi ce-a ajuns măreţul gînd cu care
Mureau demult martirii de prin circuri.
E bietul ins scăpat azi din obezi?
Ciudată e frățietatea asta...

ADAM

Nu-ți bate joc! învățătura sfîntă
Eu o-nţeleg, e dorul vieții mele!
Să stăruie cel cu scînteie-n suflet,
Cu drag primim în tagma noastră omul
Care şi-a scris cu spada vrednicia.
Dar trebuie comoara s-o păzim
De clocotul mulțimii care fierbe.
A, de-ar sosi seninul ceas al vremii,
Plăsmuitor de dezrobire-aievea,
Cînd stăvili cad, căci totul e curat.
N-aş crede eu să văd această zi,
De n-am avea drept urzitor al muncii
Pe însuşi Domnul Dumnezeu din cer!
Tovarăşi! Voi primirea ne-ați văzut.
Suntem străini în zgomotul de-aici.
Să ne-aşezăm, deci, tabăra-n livadă,
Cum la păgîni făceam odinioară.
Va fi mai bine altădată. Haideți,
Căci vin şi eu. De ceata lui întreagă
Răspunde fiecare cavaler.
(Cruciații aşează corturi.)

LUCIFER

Ce paguba, că gîndurile tale
Rodesc numai povestea unui măr
La față rumen, dar putred la miez.

ADAM

Destul! Nu crezi nimic tu sfînt sub soare?

LUCIFER

Chiar dacă da, cînd neamul tău nu crede,
Nu-i de folos. Chiar cavalerii tăi,
De care spui că strălucesc pe valuri
Ca farul, tagma lor, pe care-o lauzi,
S-a strînge-odat', şi-n drumul prăbuşirii
Va fi o stîncă, pentru călători,
De mii de ori mai plină de primejdii
Ca cea lipsită pururi de lumină.
Tot ce trăieşte plăsmuind un bine,
Cu vremea moare, duhul i se mută;
Trupul rămîne-asemeni unui hoit
Ce-mprăştie miasme-omorîtoare
în noul cerc clădit în jurul lui.
în acest chip râmîne-asupra noastră
întreagă slava vremilor apuse.

ADAM

Pîn' piere tagma, sfîntul ei cuvînt
Se răspîndeşte-n lume şi atunci
Primejdie nu e!

LUCIFER

Cuvîntul sfînt...
El e blestemul vostru de demult...
Din întîmplare dacă l-aţi găsit,
în rostul lui atît îl ascuţiţi,
îl frămîntaţi şi-l chinuiţi atîta,
Pîn' l-aţi făcut obezi sau nebunie.
Şi, totuşi, voi, făpturi încrezătoare,
Neavînd în minte gîndul îngrădit,
îl căutaţi spre nenorocul vostru.
Vezi spada mea: mai mare sau mai mică
C-un fir de păr, în rostu-i nu se schimbă.
Şi de-ai urma pîn' la sfîrşitul lumii,

Nu vei găsi tu punctul de hotar,
Deşi simţirea, ochii ţi-l arată
Cînd e schimbarea mare împlinită...
Dar ce mă zbat? Te oboseşte vorba,
Priveşte-n jur puţin şi vezi tu însuţi.

(Din nou apar cîliva cetăţeni.)

ADAM

Ni-s osteniţi ostaşii... Cer, prieteni,
Sălaş aici, în leagănul credinţii...
Dar nu-n zadar.

AL TREILEA CETĂŢEAN

E întrebarea dacă
Nu eşti eretic mai rău ca păgînul?

AL PATRULEA CETĂŢEAN

Ce crezi tu? Spune: *homousion*
Ori *komoiusion.*

ADAM

Eu nu-nţeleg...

LUCIFER

Nu zi nimic, mai bine e aşa.

AL PATRULEA CETĂŢEAN

Eretic e, căci, uite, se-ndoieşte.

MAI MULŢI

Grăbiţi! Grăbiţi! Să ne-ncuiem în casă,
Blestem pe cei ce vor să-i ocrotească!

(Se împrăştie.)

(Apare patriarhul din palatul lui, cu, alai şi suită ca un monarh. O ceată de călugări îl urmează, însoţind eretici în lanţuri. în urmă ostaşi şi popor.)

ADAM

El a murit răscumpărînd o lume,
Dar ăştia iau pe Domnul în deşert
Şi harul Lui cel sfînt dispreţuiesc.
Nebun e cel ce-apucă-aceeaşi armă
Cînd un ţînţar nevolnic stă-mpotrivă
Sau cînd un urs.

LUCIFER

Dar dacă ei privesc
Drept urs ţînţarul? Ca nişte eroi
Crezîndu-se la largul lor, trimit
în iad pe orice muritor de rînd...

ADAM

Ca Toma văd, dar tot ca el nu cred.
Privesc în ochi aceste arătări...
(Trece in faţa patriarhului.)
Părinte! Noi, ai sfîntului mormint
Ostaşi suntem şi-am vrea un adăpost,
Să odihnim puţin, că drumu-i greu,
Dar oamenii nu ne primesc în casă;
Ne-ajută tu... Tu, care eşti puternic.

PATRIARHUL

Azi, dragii mei, de lucruri mici n-am vreme,
Căci Dumnezeu şi oamenii mă cheamă
Să osîndesc pe-aceşti eretici, cari
Ca buruiana-mprăştie otravă,
Cu foc şi fier îi pierdem în zadar,
Căci întremaţi iar îi trimite iadul,
Dar dacă voi sunteţi vitejii crucii,
Ce căutaţi duşmanii la arabi?
Aice sunt cei răi. Porniţi!
Stîrpiţi-le şi satul şi sămînţa,
Moşnegii lor, nevestele, copiii...

ADAM

Stau împietrit! Dar, spune-mi tu, ce prinţ
S-apropie aşa semeţ, obraznic?

LUCIFER

Un mare preot. El e azi urmaşul
Apostolilor.

ADAM

Dar această turmă
De cerşetori desculţi, în urma lui,
Ce bucuroşi petrec poporu-n lanţuri,
Cu umilinţă mincinoasă?

LUCIFER

Sunt
Călugări: cinici ai creştinătăţii.

ADAM

N-au fost de-aceştia-n munţii mei bătrîni.

LUCIFER

Vor fi de-acum, căci lepra se lăţeşte
încet şi sigur. Dar bagă de seamă
Să nu-i atingi în treacăt cu vreo vorbă;
Stăpîni ai cinstei, mila nu cunosc.

ADAM

A, spune-mi oare: care e virtutea
Ce poate sta la ei?

LUCIFER

E resemnarea
Ce meşterul şi-a răstignit pe cruce.

LUCIFER

De ce, părinte, şi cei fără vină?

PATRIARHUL

Şi şarpele e fără vină cînd
E mic sau n-are dinţii de otravă,
Şi tu-l omori!

ADAM

Grozav va fi păcatul
Ce într-atît a răscolit mînia-n
Biserica iubirii.

PATRIARHUL

Fiule!
Nu-i iubitor cel ce-şi mîngîie trupul
Şi cel ce-n suflet poartă înfrînarea
Şi sabie şi zări de foc străbate
Spre inima aceluia ce-a zis:
Nu pace-aduc, ci luptă pe pămînt.
Aceşti ce-i vezi, necredincioşi, vestesc
Învăţătura preasfintei treimi
Cu *homoiusion,* pe cînd soborul,
Biserica în *homousion*
A-ntemeiat articol de credinţă.

CĂLUGĂRII

Să moară toţi! Curînd, căci arde rugul!

ADAM

Lăsaţi-vă, fîrtate, de-acest *i,*
Mai naltă jertfă e-nfruntarea morţii
în lupta mare-a sfîntului rnorraînt.

BĂTRÎNUL ERETIC

Nu ispiti, Satano! Noi murim
Acolo unde Domnul rînduit-a...

UN CĂLUGĂR

Nemernice, te lauzi cu-adevărul?

BĂTRÎNUL ERETIC

Nu e cu noi soborul din Rimini
Şi altele?

CĂLUGĂRUL

Pe căi piezişe-au fost!
La Nicea, drept grăitor Sinodul
N-a judecat dreptatea pentru noi?

BVTRÎNUL ERETIC

Obraznici sunteţi! Răzvrătiţi! Şi-aţi vrea
Cu noi să vă întreceţi? Spune:
Avut-aţi voi părinte sufletesc
Ca Arie sau cei doi Eusebi?

CĂLUGĂRUL

Dar voi aveţi un Atanăsiu ? Spune *t*

BĂTRÎNUL ERETIC

Martirii voştri?

CĂLUGĂRUL

Noi avem mai mulţi?

BĂTRÎNUL ERETIC

Frumoşi martiri. Cu umbre şi vedenii
I-a dus la moarte diavolul. Zic vouă,,
în adevăr voi sunteţi Babilonul,
Acea muiere dată preacurviei
Ce, după scrisul Sfîntului loan,
S-a prăpădit de pe ţărîna lumii.

CĂLUGĂRUL

Voi Anticrist, de care pomeneşte
în cartea lui loan evanghelistul,
Balaurul cu şapte capete,
înşelători, tovarăşi toţi cu dracul...

BĂTRÎNUL ERETIC

Tîlhari! Mişei! Beţivi! Curvari!

PATRIARHUL

Ei, haide!
La rug cu ei spre slava Domnului,
Prea trece vremea!

BĂTRÎNUL ERETIC

Da! Spre slava Lui.
Bătrîn viclean, tu bine zici, aşa e!
Lui Dumnezeu cădem noi jertfă azi!
Sunteţi cei tari, e voia voastră lege,
Dar sus în cer judecătorul şade
Şi zilele vi-s numărate-acolo.
Noi luptători s-or zămisli! Din sînge
Trăieşte crezul, şi scînteia lui
Va-nflăcăra veacuri tîrzii! Acum
Veniţi la moarte, fraţilor, veniţi!

ERETICII
(Cîntă în cor.)

1. Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit, departe de ajutorul meu şi de cuvintele strigării mele?

2. Dumnezeul meu, strig ziua şi nu mă auzi, strig noaptea şi nu aflu repaos.

3. Totuşi, tu sfînt eşti... *(Psalm XXII).*

CĂLUGĂRII
(întrerup în cor.)

1. Ceartă Iehova pe cei ce se ceartă cu mine, luptă-te cu cei ce se luptă cu mine.

2. Ia pavăza şi scutul şi scoală-te întru ajutorul, meu !

3. întinde lancea şi închide calea celor ce mă urmăresc *(Psalm XXXV).* '

(Patriarhul şi convoiul lui se depărtează, cîţiva călugări cu „tractate" se amestecă printre cruciaţi.)

LUCIFER

Ce-ai amuţit? Eşti prins de groază? Spune!!
Crezi tragedie ce-ai văzut? Degrabă
Zi-i comedie şi te-nveseleşte!

ADAM

Vai, nu glumi! Şi pentru-un *i* se poate.
Să meargă-aşa nestrămutaţi la moarte?
Măreţ, atunci, ce mai e pe pămînt?

LUCIFER

Sublimul şi ridicolul sunt fraţi.
Abia-i desparte-un fir de păr, iar glasul'
Ce-i judecă, din inimă porneşte,
Acolo e judecătorul tainic
Ce-şi bate joc sau îndumnezeieşte.

ADAM

De ce-am văzut acest şir de păcate?
O luptă mică, mare-n meşteşuguri,
Otravă rea cu multă trudă scursă
Din cea mai mîndră şi frumoasă floare-
Eu cunoşteam de mult această floare
în a credinţii vreme de prigoană...
Cine-a zdrobit-o? Unde-i vinovatul?

LUCIFER

E biruința însăşi vinovată,
Ea-mprăştie pe-nvingători, pe urmă,
Naşte martiri; frăția la pierzare
Putere dă, o vezi, e la eretici.

ADAM

în adevăr, mi-aş fringe spada-n două
Şi m-aş întoarce în țara mea, la Nord,
Unde în umbra codrilor străvechi,
Podoaba bărbăției: simplitatea
Se împotriveşte încă tuturor
Otrăvurilor ce se văd aici.
Dar glas ascuns îmi spune la ureche
Că fața vremii *eu* trebui' s-o schimb.

LUCIFER

Zadarnic gînd! Pe ins nu poți nicicînd
Să-1 fericeşti potrivnic vremii lui.
Căci vremea e un rîu: te adînceşte,
Ori valul ei te duce înainte,
Şi-notător e omul, nu cîrmaci.
Cei porecliți de cronici mari, ori sfinți,
Au înțeles cu toții rostul vremii,
Dar duhul nou nu ei l-au plăsmuit.
Doar nu zoreşte cînd cocoşul cîntă,
Ci cîntă el cînd zorile le vede.
Acei ce azi se duc senini]a moarte,
Cînd alții rîd de lanțurile lor,
Văd înainte urma unui om,
Ideea nouă-asupra lor pluteşte.
Ei pentru ea azi mor, pe cînd urmaşii
O vor găsi şi-n praful de pe uliți.
Dar să lăsăm acestea. Vino-n treacăt
Spre tabără! Te uită cum roiesc,
Călugări nespălați, să facă tîrg.
Țin cuvîntări şi dau nebuni din miini...
Să-i ascultăm!

UN CĂLUGĂR

(Spre cruciații care se îndeasă asupra lui.)

Hai, cumpărați, voinici?
E-a pocăinții-nvățătur-aici!
La orice deznădejde călăuză!
Veți învăța: cum hoțul de biserici,
Şi ucigaşi, şi martori mincinoşi,
Şi vinovați de preacurvie, toți
Cîți ani petrec în muncile din iad.
Şi-n carte scrie, fraților, scăparea.
Bogatul dă vreo douăzeci, săracul
Plăteşte-abia cu trei *solidii* anul.
Cei fără bani îşi pot răscumpăra
Cu lovituri de bici o mie, anul.
E carte scumpă, fraților, luați-o!

CRUCIAȚII

încoace! Dă-ne şi nouă, părinte!

ADAM

Prost negustor, cumpărători mai proşti?
Tragi sabia şi sparge tîrgu-ntreg!

LUCIFER

(încurcat.)

Nu, iartă-mă! Călugărul mi-e prieten!
îmi place mie lumea ast-a lor,
Căci de-i mai mare slava lui din cer,
Cu slava lui şi eu m-am ridicat,
Numai tu singur ai rămas cam jos.

(Eva, ca Isaura, şi Elena, camerista ei, năvălesc țipind spre Adam, urmărite de cîțiva cruciați, cari se retrag imediat.)

EVA

(Căzind de oboseală.)

Vai, scapă-mă!... Scăpare!

ADAM

(O ridică.)

Te deşteaptă,
Nobilă doamnă! Eşti scăpată! Ochii
Deschide-i! Sunt fermecători... Ce-a fost?

ELENA

Noi am ieşit să admirăm natura
în ascunzişul umbrei din grădină,
Şi fără gînd ne-am aşezat pe iarbă.
Cînta aşa frumos privighetoarea,
Cînd dup-o tufă am văzut doi ochi
Cu patimă sălbatică lucind
Şi ne-am speriat! Pornind apoi pe fugă,
Patru cruciaţi goneau în urma noastră,
Suflînd, strigînd nebuni, ei ne-ar fi prins
De nu cădeam aici, în calea ta.

ADAM

Nu ştiu! Să te doresc deşteaptă...
Mi-e că te duci iar ca un vis răzleţ...
Cum poate fi un trup aşa eteric...
Atît de nobil, vrednic de-nchinare?...

LUCIFER

Un trup eteric! Soarta-n adevăr,
Mai bine n-ar putea să pedepsească
Pe-ndrăgostit în nebunia lui,
Decît lăsînd aievea împlinirea
Cuvintelor de laudă ce se spun...

ADAM

Că te cunosc, că te-am văzut îmi pare...
C-am stat la tronul Domnului de sus...

LUCIFER

Te rog, un lucru nu uita: Amorul,
Pe cît de minunat e-n doi, pe-atît
De prost e-n trei!

ADAM

Deschide ochii!
Zîmbeşte! Da! Zic slavă ţie, Doamne!

EVA

Cu ce să-ţi răsplătesc eu, cavalere,
Că m-ai scăpat?

ADAM

Răsplata nu-i de-ajuns,
Că pot să-ţi văd surîsul de pe buze?

LUCIFER

(Către Elena.)

Prea mare nu-i, dar eu nici asta n-am.

ELENA

Eu ce-aş avea să-ţi mulţumesc?

LUCIFER

Cum, crezi
Că şi pe tine nobilul senior
Te scapă? Nu! Dar prea te crezi! Se poate?
Cînd cavalerul scapă pe Domniţa,
Atunci aprodul scapă camerista.

ELENA

Cu ce m-aleg? Să-ţi fiu îndatorată?
Atunci e ca şi cînd n-aş fi scăpat.
Ori nu te-ascult şi-atunci mă pedepseşti...
Şi, crede-mă, n-au fost urîţi cei patru.

ADAM

Frumoasă zînă, unde să te duc?

EVA

E-n faţa noastră uşa mînăstirii.

ADAM

Zici mînăstirea? A, dar uşa ei
Speranţa mea pe veci n-o va închide!
Un semn să-mi dai, să-l pun, vreau, lingă cruce
Ca pe cînd ea la luptă mă porneşte,
Să am icoana unui vis frumos,
în anii lungi urîtul să-mi alung,
Ştiind că-mi dai răplata la sfîrşit.

EVA

O panglică.

ADAM

Ca noaptea e de neagră.
Speranţă vreau, speranţă, nu durere...

EVA

E semnul meu, ce alta pot să-ţi dau?!
Nu cresc speranţe-n zid de mînăstire!

ADAM

Nici dragoste! Dar unde tu trăieşti
Şi und' te mişti, nu-i dragoste, copilă?
Te-arată haina, nu eşti încă maică!

EVA

Mă chinuieşti cu-atîtea întrebări,
Că văd cum creşte suferinţa ta.

LUCIFER

Şi zidul greu te-ncuie şi pe tine?

ELENA

"Desigur, da! Dar cheia uşii nu-i
în fund de mare azvîrlită...

LUCIFER

Vezi,
Ce pagubă! Aş scrie-o elegie
De tristul caz.

ELENA

Urîtule,-ţi baţi joc!

LUCIFER

De ce? Nu simţi măreaţa mea idee?
Aş coborî în mare după cheie!

ELENA

Eu nu vreau asta.

LUCIFER

Plec atunci, căci simt
Cum monstrul mării îşi ascute colţii!

ELENA

întoarce-te! Mor singură de frică!
Te-aşteaptă cheia sus între fereşti!

ADAM

Dar măcar spune-mi numele! Aş vrea
Să ştiu în ruga mea ce să cuprind,
Noroc dorindu-ţi, dac-un trist destin
Nu vrei alături să-mpărţim!

EVA

Isaura!
Aşa mă cheamă. Dar tu, cavalere,
Cum te numeşti? Acolo,-n mînăstire,
Mai potrivită-i rugăciunea mea.

ADAM

Eu sunt Tancred.

EVA

Tancred, rămîi cu Domnul!

ADAM

Vai, nu pleca aşa curînd, Isaura.
Aş blestema un nume ce mi-ai spus
La despărţire pentru-ntîia dată,
Chiar pentru-un vis a fost prea scurtă clipa;
Cum pot să-l ţes şi mai departe, dacă
Rămîi o taină? Vreau să-l leg cu firul
Ce ti-a urzit destinul tie...

EVA

Iată!
Ascultă, deci, ursita mea să-ţi spun.
Şi tatăl meu a fost erou al crucii —
Cînd, într-o noapte, l-a călcat duşmanul,
în tabără, cu sabie şi foc.
Nemaifiind nădejde de scăpare,
El s-a jurat în faţa Maicii sfinte
Că, dacă-l scapă, la altarul ei
Mă va lăsa. Eram copil pe-atunci.
El s-a întors, iar eu de vorba lui
Legată sunt.

ADAM

Preasfîntă născătoare!
Tu, întruparea dragostei curate,
Nu ţi-ai întors privirea amărîtă
De-acest păcat ce-a pus făgăduinţă
Şi-ntunecînd virtutea Ta, blestemul
L-a aruncat pe mila Ta cerească!

ELENA

Şi tu n-ai vrea povestea să-mi cunoşti?

LUCIFER

O ştiu de rost: iubind, te-ai înşelat.
Iar ai iubit şi tu ai înşelat.
Un nou amor, te-ai săturat de el
Şi inima azi oaspe nou îţi cere.

ELENA

Ciudat! E parcă diavolul eu tine,
Totuşi, aşa modest nu te credeam,
Să bănuieşti că inima mi-e goală.

LUCIFER

(Către Adam.)

Stăpîne! Tu nu poţi să te desparţi,
Eu biruinţa nu pot să-mi opresc.

ADAM

Orice cuvînt, Isaura, e-un ghimpe,
Cu-o sărutare-nlătură-i otrava!

EVA

Vai, cavalere, nu-mi ştii jurămîntul?

ADAM

Dar n-am *eu,* oare, voie să iubesc?

EVA

Eşti fericit... Dar cum pot eu să uit?
Eu plec, Tancred, căci, simt, puterea-mi scade.
Adio, deci! Te voi vedea în cer!

ADAM

Cu Dumnezeu! Te port pe veci în minte.

(Eva intră in mănăstire.)

ELENA

(Aparte.)

Tu eşti un laş! Vrei totul să fac eu?

(Tare.)

Nu-n mare, deci, e-ntre ferestre cheia!

ADAM

Vin să plecăm!

LUCIFER

E prea tîrziu acum!
Vezi dar, ce neam nebun e neamul tău:
Vede-n femeie cînd unealta mută
A poftelor dobitoceşti, ş-atunci
Cu braț nătîng îi şterge de pe față
Tot dulcele polen al poeziei,
Ori o aşează-n tron dumnezeiesc.
Luptind, zadarnic moare pentru dinsa,
Pînă sărutu-n sterp apus se stinge.
De ce nu vrea, cinstind-o ca femeie,
în cercul ei să-i înțeleagă rostul?

(Intre timp s-a întunecat. Apare luna. Isaura şi Elena la fereastră.)

EVA

Cum mă privea de dornic. Tremura,
în fața mea sfios cum sta eroul.
Dar tagma şi credința-mi poruncesc
Să mă sfîrşesc ca jertfă-aici.

ELENA

Ciudat,
E de mirare ce nebune suntem.
Cînd am înfrînt prejudecata-n noi,
Ne azvîrlim sălbatice-n plăceri,
De pe obraz smulgînd-o cuviința,
Ca să cădem strivite în noroi —

Cînd nu, atunci şi umbra noastră parcă
Ne îngrozeşte şi noi tremurăm
Furîndu-ne orice plăcere, chiar
Dînd vestejirii frumusețea stearpă.
De ce n-alegem calea mijlocie?
Căci, Doamne, ce păcat poate să fie
O mică aventură mai arare,
în marginile bunei-cuviințe...
Femeia nu-i doar numai Duhul sfînt...

EVA

Nu s-a dus încă? Uite-te, Eleno,
Putea să plece-aşa uşor de-aici?
O dat' aş vrea să-i mai aud cuvîntul.

ADAM

(Către Lucifer-)

Priveşte-n jur! Nu e la geam copila?
Nu-mi mai trimite o privire-n urmă?
O dat' să văd încă făptura-i zveltă...
Isaura! Sunt aici! Nu-ți pară rău...

LUCIFER

Era mai bine pentru amîndoi
De te duceai, căci inima rănită
Se vindecă, dar doare rana nouă.

ADAM

Şi nu ți-e frică-n noapte să te uiți,
Cînd dragostea mea tremură-mprejur
Şi e oprită numai pentru noi?
Nu te gindeşti că vraja ei te prinde?

EVA

Şi-n mine e ce spui tu, ca un vis
Ce-n lume jos m-a petrecut din cer.
Un cînt senin alintă-ntreg văzduhul

Şi văd icoana miilor de zîne —
De după crengi sărutul lor zîmbeşte...
Dar pentru noi, Tancred, nu mai vorbesc.

ADAM

De ce? Fiindc-un zid hain le-nchide?
Eu, ce-am răpus de-atîtea ori păgînii,
Eu n-aş putea să trec acum un şanţ?

LUCIFER

Nu poţi!
Căci duhul vremii-l apără, şi el
Mai tare e ca tine!

ADAM

Cine zice?
(în tund se aprinde flacăra unui rug.)

ERETICII
(în cor, de departe.)

21. Mîntuieşte de sabie sufletul meu, din laba cîinelui pe unicul meu.
22. Scapă-mă din gura leului, auzi-mă şi scapă-mă din ghearele unicornului.
23. Spune-voi numele tău fraţilor mei; în mijlocul adunării te voi lăuda.

EVA

O, iartă, Doamne, sufletele lor!

ADAM
(înfricoşat.)

Ce cînt grozav!

LUCIFER

Ţi-e cîntecul de nuntă!

ADAM

Nu-mi pasă! Fie! Nu mă dau în lături.
Şi orice pot să-nfrunt eu pentru tine.

CĂLUGĂRII
(în cor, de departe.)

26. Imbrace-se cu ruşine şi ocară cei ce se îngîmfă asupră-mi.
27. Bucură-se şi veselească-se cei ce doresc dreptatea mea şi să zică pururea: Mare este Iehova cel ce voieşte pacea slugii sale.
(Auzind accentele corului, Adam, care pornise spre uşa minăstirii, s-a oprit locului; în turn a-nceput să ţipe-o cucuvaie. în văzduh plutesc strigoi şi în faţa uşii un schelet iese din pămînt, apropiindu-se ameninţător în faţa lui Adam.)

EVA
(Trîntind fereastra.)

Ajută-mi, Doamne!

SCHELETUL

Piei! E pragul start!

ADAM

Tu cine eşti, vedenie?

SCHELETUL

Eu sînt
Ce-n tot sărutul tău va fi de faţă!

STRIGOII
(Rîzînd-)

Sîmburi buni şi poamă rea,
Şi porumbeii şerpi scotea,
Haide, Isaura!

ADAM

Groaznice arătări.
Voi v-ați schimbat, ori sufletul meu, bietul?
Vă cunoşteam cînd mai ştiați zîmbi.
Ce-i adevăr şi ce e vis aici?
De vraja voastră cade brațul meu!

LUCIFER

Vezi întimplarea cum ne întîlneste...
A, eu de mult doream să am norocul,
Cuviincioasă ceată de strigoi:
E mai presus neruşinarea voastră
Ca nimfele cu trupul dezgolit...
Şi, moarte, tu, străvechiul meu tovarăş,
Ce-ntortochezi virtutea înghețată
Şi faci pe om dispreţului s-o dea...
Eu vă salut pe toți! Şi-mi pare rău
Că nu pot sta o noapte între voi!
(Toate aparițiile dispar.)

Sus, Tancred, sus! A-nchis fetița geamul.
De ce mai stăm aici în miez de noapte?
E aspru vîntul, vezi să nu răceşti.
Vine Elena şi eu ce mă fac?
Doar nu s-a da îndrăgostirii dracul?
Ar fi pe veci de rîs şi-apoi puterea
Cu mîna lui el şi-ar zdrobi-o singur.
E de mirat: cu sîn fierbinte, omul
Se luptă pentru dragoste cumplit
Şi seceră dureri; cu sîn de gheață
De ea scăpare-abia găseşte dracul.

ADAM

Arată-mi rostul altei lumi, Lucifer!
Pornind în lupta sfintelor credinți,
Blestem găsit-am, înțeles neghiob...
Jertfit-au om spre-a Domnului mărire,
Şi slab a fost să-mi împlinească gîndul.
Mai nobile plăceri am vrut să dau
Şi ei le-au scris pe toate-ntre păcate.
Le-am dăruit virtuți cavalereşti
Şi m-au străpuns în inimă acestea.
Ei, haidem deci, în altă lume, nouă,
Mi-am arătat puterea îndestul,
Eu, care ştiu şi biruinți şi-nfrîngeri,
Fără ruşine pot locul să-mi las.
De-acum nimic să nu mă-nsuflețească;
Cum vrea, de-acum să se-nvirtească lumea.
Căci roatele-i eu n-am să mai îndrept.
Cu resemnare-o văd în poticnire...
M-am obosit! Odihnă vreau şi pace!

LUCIFER

Te odihneşte deci, dar nu prea cred
16 Că duhul tău, pribeagă călăuză,
Să-ți deie pace... Vino, deci, Adame!

TABLOUL VIII

La Praga

(In Praga. Grădina palatului imperial. La dreapta chioşc, la stînga observatorul. în faţă estrada largă cu masa de scris a lui Kepler, scaunul lui şi diverse instrumente astronomice. Lucifer, famulul lui Kepler pe estradă. în grădină se plimbă grupuri de curteni şi femei, între ele Eva, ca Barbara, nevasta lui Kepler, împăratul Rudolf vorbeşte cu Adam, care reprezintă pe Kepler. în fund arde rugul unui eretic. Seară, mai tîrziu noapte. Doi curteni trec în faţă.)

PRIMUL CURTEAN

Ce crezi, cine-i, de se-ncălzeşte-aeolo?
Eretic, ori strigoi?

AL DOILEA CURTEAN

Nu pot să ştiu.
Nu mai e la modă să ştii toate.
Doar cerşetori mai merg în jur de rug.
Dar nu mai sunt nebuni de bucurie,
Privesc tăcuţi şi murmură-ntre ei.

PRIMUL CURTEAN

Pe vremea mea era o sărbătoare,
Era acolo curtea, nobilimea...
Aşa se strică timpurile bune.

(Pleacă.)

LUCIFER

(Privind spre mg.J

Ce bun e focul în răcoarea serii!
în adevăr, cam de demult tot arde.
Dar mă cam tem că în curînd adoarme,
Nu stins de-o hotărîre bărbătească,
Făcînd loc unor nouă judecăţi,
Ci-n veacu-acest fără de vlagă n-a fi
Cine s-arunce-un vreasc deasupra spuzii.
Eu am să zgribur. în zadar, aşa e...
E mică moartea marilor idei.

(Rudolf şi Adam, păşind în faţă.)

RUDOLF

Aşează, Kepler, horoscopul. Uite:
Rău am visat azi-noapte şi mi-e teamă
Ce conjuncturi îmi va fi atins steaua.
Că mai deunăzi capul şarpelui
Mi-o arăta în curte, nu prea bună.

ADAM

Va fi, stăpîne, precum porunceşti.

RUDOLF

Trecînd o dată timpul climateric
începem iarăşi opera cea mare,
Ce n-am putut îndeplini deunăzi.
Am răsfoit în Hermes Trismegistus,
Synesius, Albertus, Paracelsus...
în Solomon cu cheia lui, şi alte,
Pîn-am găsit greşeala ce făcusem.
Cînd noi topeam pe-mbătrînitu] rege,
S-a arătat şi leul roş, şi corbul.
Din influenţa celor doi planeţi
A răsărit Mercur în două feţe.
S-a cufundat deci piatra-nţelepciunii..
Dar am greşit noi focu-acest jilav
Şi apa seacă, — vezi de ce n-a fost

Logodna sfîntă, marea iscodire,
Ce-ntinereşte vinele bătrîne,
Nobilitînd metalul sur la faţă.

ADAM

Pricep, măria-ta!

RUDOLF

Mai am o vorbă !
Veşti rele-aud la curte,-n jurul tău.
C-ai fi supus unor doctrine noi.
Că dogmele bisericii le judeci,
Şi chiar acum, cînd mama ta, ştii bine,
E-n temniţă sub grea învinuire
De-a fi strigoaie, cazi în bănuială.
De cîte ori cu încăpăţînare
în orice zi te străduieşti s-o scapi.

ADAM

Măria-ta! Doar sunt copilul ei.

RUDOLF

Biserica e mam-adevărată.
Tu lasă lumea, fiule, cum este.
Neputincios, nu te gîndi s-o schimbi.
Nu te-am umplut de-atîtea bunătăţi?
Ştii, tatăl tău era crîşmar, şi eu
Cu mare greu putut-am boieria
Să ţi-o desfac de orice îndoială.
Te-am înălţat la tronul meu şi astfel
La mîna albă a Barbarei Miiller,
Deci, dragul meu, ia seama cum te porţi.

(Adam, dus pe ginduri, se opreşte la treptele estradei Doi curteni trec in faţă.)

AL TREILEA CURTEAN

Te uită, iar visează astronomul.

AL PATRULEA CURTEAN

Nu-i dă odihnă gelozia, bietul.
Ce vrei, nu poate-n cercul nou de azi
Să-şi potrivească firea de ţăran.

AL TREILEA CURTEAN

EI nu-nţelege că un cavaler,
Deşi adoră ca pe-un sfînt femeia,
Ar fi în stare sîngele să-şi verse
O vorbă rea cînd i-ar umbri virtutea;
El alte ţinte vede-n adorare.

(Eva, cu un alt grup, se alătură la cei doi curteni, şi, rîzînd, loveşte cu evantaliul umărul curteanului al doilea.)

EVA

Taci, cavalere! Pentru Dumnezeu!
Cu gluma ta mă faci să rîd de moarte.
Vezi aşti doi domni ce cumpătaţi sunt! Spuneţi,,
Nu sunteţi cumva molipsiţi de duhul
Cel blestemat al înnoirii? Nu pot
Să văd rebeli întunecaţi
Ce-ar dărîma o lume strălucită,
Ca-n locul ei să puie alta nouă.

AL TREILEA CURTEAN

Dar, scumpă Doamnă, nu ne-ating pe noi
Aceste vorbe grele. Cine oare,
în cercul vostru ar dori schimbare?

PRIMUL CURTEAN

Dar văd acolo, dacă nu mă-nşel,
Un gînditor cu fruntea-ntunecată.

EVA

E soţul meu, sărmanul. Domnilor,
Vă rog să mi-1 scutiţi de bănuieli,
Ştiţi doar unirea sfîntă ce ne leagă !
El e bolnav, da, greu bolnav.

AL DOILEA CURTEAN

Bolnavul
Acestor ochi strălucitori.

AL TREILEA CURTEAN

Eu spun
Că, dacă dînsul ar avea-ndrăzneală
Din gelozie-un greu cuvînt să-ţi zică,
Te-aş apăra cavalereşte şi
I-aş arunca mănuşa mea în faţă.
(Ajung la Adam.)
Ce bine e că ne-ntîlnim, maestre!
Tocmai voiam să plec acum la ţară:
O profeţie-aş vrea, de ploaie.

PRIMUL CURTEAN

Eu
Am un copil, aş vrea să-i ştiu planeta,
Azi-noapte-n miez de noapte s-a născut!

ADAM

V-aşteaptă dimineaţă amîndouă.

AL PATRULEA CURTEAN

Se-mprăştie cu toţii, mergem şi noi.

AL TREILEA CURTEAN

Aici e scara, noapte bună, Doamnă!
(Şoptind.)
Deci peste-un ceas.

EVA
(Şoptind.)

La dreapta, în chioşc.
(Tare.)
Deci, somn uşor! Vin, dragul meu Ioane!

(Pleacă toţi. Adam şi Eva pe estradă. Adam se aşează in jeţul lui. Eva Ungă el. Se întunecă tot mai mult.)

EVA

Ioane, am nevoie de parale.

ADAM

N-am nici un ban. Toţi cîţi au fost, i-ai luat.

EVA

Să sufăr deci mizerie de-a pururi...
Femeile la curte, ca păunii
în strălucire, toate mă privesc...
Mă ruşinez să mă arăt, iar dacă
Vreun curtezan s-apleacă şi, zîmbind,
îmi spune că eu sunt regina serii,
Atunci ruşinea ta o simt, că astfel
Poţi înzestra la curte pe-o regină.

ADAM

Nu ostenesc eu zi şi noaptea-ntreagă,
Ştiinţa mea nu pentru tine-o vînd
Şi-o otrăvesc cu vorbe de nimic?
Vezi, horoscop alcătuiesc, ascund
Ce sufletul mi-arată şi vestesc
Cuvînt ce-l ştiu aievea mincinos.
Mi-e îndemnat obrazul să roşească,
C-am întrecut Sibilele în rele;
Ele credeau în profeţia lor,
Dar eu nu cred... De dragul tău fac totul,
Căci unde pun eu plata vinovată?
Doar eu nimic nu vreau din lumea asta
Decît întinsul nopţii înstelate
Şi tănuita armonie-a sferei.
Iar celelalte-a tale sunt... Dar, uite,
E visteria-mpărătească goală,

Plătește greu, cu multă rugăminte.
Ai tăi vor fi toți, dimineața, banii...
Şi tot eşti rea... De-aceea, vezi, mă doare.

EVA

(Pllngînd.)

Mi-arunci în ochi jertfirea ce mi-o faci,
Dar, spune tu, eu n-am jertfit destul,
Cînd eu, mlădița casei boierești,
Mi-am alipit de rangu-ți îndoielnic
Tot viitorul, astfel c-ai ajuns
Şi tu-ntre nobili? Poți tăgădui?

ADAM

Ştiința e de îndoielnic rang?
De-o naştere de rînd e oare raza
Care din cer s-a coborît pe-o frunte?
în adevăr, mai nobil tu ce ştii?
Ce astfel voi numiți e trecător,
Păpuşe de țărînă fără duh;
Puterea mea e-n tinerețe veşnic!
Femeie, tu de m-ai putea-nțelege
Şi sufletul ți-ar fi-nrudit cu-al meu,
Cum te credeam la-ntîia sărutare,
Tu te-ai mîndri cu mine, n-ai căuta
Din alte părți să-ți vie fericirea.
Tu n-ai da lumii tot ce dulce ai
Şi casei tale n-ai spori amarul!
Cît te-am iubit, Barbara! Astăzi încă
Tot dragă-mi eşti, dar este otrăvit
Nectaru-n care inima se scaldă.
Mi-e greu cînd văd ce mare-ai putea fi,
De-ai fi femeie! Ți-e-mpotrivă vremea,
Ea vede-n tine idolul-păpuşe,
Cum cavalerii te-au visat, demult,
Dumnezeire, căci în vremea lor
Credeau ce spun, azi nu mai crede nimeni...
E-atît de mic în fața mea prezentul:
Păcat ascunde idolul-păpuşe.
Te-aş părăsi şi inima mi-aş smulge,

Deşi eu greu aş fi mai împăcat
Şi tu ai fi cu mult mai fericită.
Dar ne opreşte vechea rînduiala,
Biserica cu glasul de poruncă...
Deci, s-aşteptăm pîn' ne desparte groapa.

(Iţi ia capul Intre palme. Eva, înduioşată, îl mîngîie.)

EVA

Nu te-ntrista, Ioane, prea te-ntuneci
Cînd spun aşa o vorbă, cîteodată...
N-aş vrea de loc ca să te supăr. Dar,
La curte, ştii, e lume-aşa ciudată —
Cocoanele ironice şi mîndre —
Pot oare eu să stau în calea lor?
Aşa-i că ţi-a trecut?... Deci, noapte bună!
Să nu uiţi mîine banii...

(Coboară treptele spre grădină.)

ADAM

Ce amestec
Nebănuit de miere şi otravă...
De ce te-atrage? Binele e-al ei,
Păcatul e al vremii ce-a născut-o.
Hei, famulus!

(Lucifer vine cu lampa şi-o aşează pe masă.)

LUCIFER

Porunca ta, maestre!

ADAM

Nativitate şi reţeta vremii
îmi trebuie! Prepară-mi-le tu!

LUCIFER

Strălucitoare, se-nţelege! Cine
Ar cumpăra azi adevărul crud?

ADAM

N-o face chiar de tot peste putință.

LUCIFER

Nici n-aş putea să iscodesc ceva
Ce-ar supăra părinții... Fiecare
Vede-un Mesia-n noul lui născut,
Un astru luminos în căsnicie,
Abia tîrziu devine un nemernic.

(Eva, între timp, a ajuns la chioşc, de unde iese al treilea curtean.)

AL TREILEA CURTEAN

Eşti o tirană! Prea mă faci s-aştept.

EVA

Cum? Ți se pare mare jertfa ta
în vîntul rece-al serii să aştepți
Cînd eu înşel un om atît de vrednic
Şi-atrag asupră-mi blestemul din cer
Şi judecata lumii pentru tine?

AL TREILEA CURTEAN

A, vorba lumii, blestemul din cer,
în taina noastră-aice nu pătrund.

ADAM

(Pe gînduri.)

O vreme-am vrut ce-ntru nimic nu luptă,
Cînd nimeni nu-i, prejudecata veche,
Orînduiala urmelor bătute
S-o zdruncine... cînd paşnic şi pe buze
Cu zîmbetul senin al nepăsării
Pot vindecarea ranelor s-aştept.
Dar în zadar rotit-a vremea, dacă
în piept trăieşte sufletul şi-acum.
Această sfîntă moştenire tristă

Din cer căzută omului nătîng,
Ce luptă vrea şi pacea ta o fură
Frîngînd, năvalnic, lenea voluptății...
Hei, famulus! Dă-mivin! Dă-mi vin, cătremur.
Vreau foc acum în lumea mea de gheață;
Doar astfel pot să mă mai smulg arare
Din mlaştina prezentului pitic...

(Lucifer aduce vin, Adam bea.)

Deschide, o, nemărginită boltă,
Sfințita carte înaintea mea!
Cînd legea ta încep s-o pot pătrunde,
Prezentul uit şi toate cîte sunt...
Tu eşti eternă, vremea-i trecătoare,
Tu ne înalți, ea ne coboară-n praf...

CURTEANUL

De s-ar putea să fii a mea, Barbara,
Pe el l-ar duce Dumnezeu la dînsul,
I-ar da prilej să cerceteze cerul...
Cum o viață-ntreagă s-a trudit...

EVA

Taci, cavalere! Prea l-aş plînge mult.
De lacrimi n-aş putea să te sărut.

CURTEANUL

De ce glumeşti?

EVA

Spun purul adevăr.

CURTEANUL

Ce suflet tainic! Cine să-l priceapă?
Barbara, poate, nici nu mă iubeşti.
Ori, spune-mi tu, de mă găseai pribeag,
Trăind sărac... atunci m-ai fi iubit?

EVA

Adevărat că n-aş putea răspunde!

ADAM

Veni-va timp cind gheaţa amorţirii
Se va topi şi duhul mare-al vremii,
întinerit de vlaga înnoirii,
Ca un judeţ, cu braţul hotărît
Va întrupa o aşezare nouă!

(Se ridică şi, impleticindu-se, păşeşte pe marginea estradei.)

Şi nempăcat găsi-va noi mijloace
Rostind cuvîntul cel de mult ascuns,
Ce-asemeni unui vînt înfricoşat
Va pustii în calea lui ursită,
Zdrobindu-1 chiar pe rostitorul lui.

(în depărtare răsună „Marselieza".)

Auzi! Cîntarea vremii viitoare,
Iată cuvîntul, talismanul care
Va-ntineri pămîntul meu moşneag.

TABLOUL IX

La Paris

(Scena se schimbă repede în piaţa Grave din Paris. Balconul se transformă în estrada unei ghilotine, masa de scris în ghilotină, lîngă care stă Lucifer, călău. Adam, ca Danton, vorbeşte mulţimii, de pe marginea estradei. în sunet de tobe, se apropie o ceată de recruţi zdrenţăroşi şi defilează în faţa lui. Ziuă.)

ADAM

(Continulnd)

Egalitate, frăţie, libertate!

MULŢIMEA

Să moară cei ce nu vor recunoaşte!

ADAM

La fel zic şi eu. Două vorbe scapă
Ideea mare azi primejduită.
Avem una pe seama celor buni:
— „E patria-n pericol", şi-i trezim.
Cu ceilaltă înfierăm păcatul:
— „Să tremuraţi!", şi ei rămîn zdrobiţi.
S-au răsculat asupra noastră regii,
Noi la al nostru i-am retezat capul,
Şi popii toţi s-au răsculat; atunci
Noi fulgerul din mîna lor am smuls
Şi-am pus pe tron iar prigonita minte.
Dar n-am vorbit nici celor buni zadarnic,
Căci glasul ţării ascultat a fost.

Avem armate-n luptă unsprezece
Şi vin pe rînd flăcăi să ni se-mbie
Să umple locul celor morţi. Au cine
Mai spune că o furie de sînge
Va decima naţiunea? Dacă fierbi
Metalul, zgura rea se dă la fund,
Rămîne-arama rumenă deasupra...
Dar chiar setoşi de sînge să ne zică,
Şi fiare lumea să ne socotească,
Noi patria vrem liberă şi mare!

RECRUȚII

Noi arme vrem şi comandant!

ADAM

E drept!
Voi numai arme cereţi, cînd atît
Amar de lipsuri duceţi fără grijă,
Vi-e haina zdrenţe şi sunteţi desculţi,
Dar vi le-aduce toate baioneta.
Veţi birui! E neînvins poporul.
Acum am dus un general la moarte,
Ce-avînd soldaţi şi stînd în fruntea lor
A fost bătut.

MULȚIMEA

A, trădătorul!

ADAM

Da!
Poporul are-o singură comoară:
E sîngele ce-l varsă pentru ţară
Cu-atît prisos de dragoste — şi cînd
Un om comoara asta stăpineşte
Fără să poată cuceri o lume:
E trădător!

(Dintre recruţi iese in faţă un ofiţer.)

OFIȚERUL

Mă pune-n locul lui,
Să şterg ruşinea, cetăţene, cu!

ADAM

încrederea ţi-e vrednică de laudă,
Dar mai întîi pe cîmpul de bătaie
Dă-ne-un temei că-ţi împlineşti cuvînt

OFIȚERUL

Port chezăşia-n suflet! Ei, şi-apoi
Am şi eu cap, ce poate că plăteşte
Mai mult ca cel căzut la ghilotină.

ADAM

Şi cine-mi spune că mi-l dai?

OFIȚERUL

Eu spun!
Nu e de-ajuns această chezăşie,
Cînd nici un preţ pe viaţa mea nu pun?

ADAM

Nu astfel se gîndeşte tinereţea.

OFIȚERUL

Te mai întreb o dată, cetăţene!

ADAM

Răbdare! Scopul poţi să ţi-l ajungi.

OFIȚERUL

Văd, cetăţene, că nu-mi crezi! învaţă
Să ai păreri mai bune despre mine.

(Se împuşcă.)

ADAM

Păcat de el... Căci ar fi meritat
Un plumb duşman. Haid', duceţi-1, prieteni!
La revedere, după biruinţă.

(Pleacă recruţii.)

De-aş împărţi şi eu ursita voastră...
Dar lupta mea e luptă fără slavă!
Nu duşmani vrednici mi-au ieşit în faţă,
Ci viclenii ce-şi ţes în taină mreaja
Asupra mea şi-a scumpei noastre patrii.

MULŢIMEA

Arată-ni-i cu degetul şi-s morţi!

ADAM

E mort acel pe care vreau s-arăt.

MULŢIMEA

Dar bănuiţii? Şi cel bănuit
E vinovat, căci l-a pecetluit,
Cu simţul lui, poporul, un profet
Ce nu dă greş! La moarte-aristocraţii!
La puşcării — să facem judecată,
Căci legile poporului sunt sfinte.

(Mulţimea porneşte spre închisori.)

ADAM

Acolo nu! Căci lacătul e tare
Şi-apoi mirosul greu care-i omoară
E aliatul vostru de demult.
Trădarea stă cu fruntea ridicată
Sus la Convent, pe banca lui şi-ascute
Cuţitul ei!

MULŢIMEA

Deci, la Convent cu toţi,
Să-1 primenim, că nu-i de-ajuns! Dar haideţi

La temniţi mai întîi să facem şcoală.
Tu pîn-atunci însemnă trădătorii,
Danton, pe toţi!

(Mulţimea pleacă ameninţătoare. în acest timp cîţiva, sansculoţi tîrăsc în faţa estradei pe un tinăr marchiz şi pe sora lui, Eva.)

UN SANSCULOT

Îţi mai aducem doi
Aristocraţi! Te uită, mutra lor
E trufaşe, şi haina scumpă, albă!
Păcatul lor e limpede ca ziua.

ADAM

Veniţi aici! Ce nobilă pereche!

SANSCULOTUL

Tovarăşi, noi la treabă, înainte1
Mai sunt atîţia trădători! La moarte!

(Sansculoţii pleacă cu mulţimea. Cei doi tineri urcă pe estradă, mai rămîn împrejur cîţiva gardişti.)

ADAM

Eu nu-nţeleg ce simpatii m-atrag
Spre voi. Vă scap cu propriul meu pericol.

MARCHIZUL

Nu, Danton! Nu! De suntem vinovaţi,
Vinzi patria cînd nu ne judeci, — iar
Dacă nu suntem, mila ţi-o respingem.

ADAM

Cine eşti, tu, de-aşa vorbeşti cu Danton?

MARCHIZUL

Eu sunt marchiz.

DANTON

Opreşte-te! Nu ştii
Că unic titlu azi e: „cetăţean"?

MARCHIZUL

N-am auzit că regele-ar fi şters
Vreun titlu.

ADAM

Taci! Nenorocit ce eşti!
Intră-n armată, calea ţi-e deschisă.

MARCHIZUL

N-am voie de la rege, cetăţene,
In altă oaste să servesc.

ADAM

Deci mori!

MARCHIZUL

Din casa mea va fi mai mult cu unul
Ce moare pentru rege!

ADAM

Spune tu,
De ce te-azvîrli-aşa în gura morţii?

MARCHIZUL

Nu cumva crezi c-acesta-i privilegiul
Numai al vostru, oameni din popor?

ADAM

Eşti îndărătnic? Bine, sunt şi eu!
Care-i mai tare? Contra ta te apăr,

4ii

Şi cred că poate-un viitor mai paşnic,
In care-i stinsă patima-nvrăjbirii,
Mă va lăuda că te-am păstrat. Gardişti!
La mine-l duceţi. Pentru el răspundeţi!

EVA

Fii tare, nene dragă!

MARCHIZUL

Surioară!
Te aibă Domnu-n paza lui.

(Pleacă.)

EVA

Priveşte!
Mai este-un cap. Madame Roland ar zice
Că nu-i mai rău decît al ei!

ADAM

îmi pare
Prea aspru glas pe buze-atît de blînde.

EVA

La eşafod, glas blînd nu se cuvine.

ADAM

Sunt lumea mea aceste scînduri roşii.
Cînd te-ai ivit pe ele,-un colţ de rai
S-a coborît, şi-altarul lui mă cheamă.

EVA

De mielul care-i gata pentru jertfă,
în drumul lui, preoţii nu-şi bat joc.

ADAM

A, crede: jertfa eu sunt singur, eu,
Deşi atîţi rîvnesc puterea mea!
Dispreţuind şi moartea şi viaţa,
Eu trist privesc spre scaunu-mi regal;
S-au prăbuşit atîţia de pe dînsul
Şi eu aştept... aştept să-mi vie rîndul.
Mă chinuie de mult singurătatea
Şi gîndul vechi: cum poate fi iubirea?
Femeie, tu, o zi de-ai vrea măcar
Să mă înveţi ştiinţa asta sfîntă,
A doua zi eu, împăcat cu soarta,
Mi-aş aşeza grumazul sub săcure.

EVA

Iubire vrei în lumea ta păgînă,
Şi nu te mustră conştiinţa? Spune!

ADAM

Mulţimea poartă-n suflet conştiinţa.
Cel dus în drum de valul sorţii, crede-mi,
Răgaz nu are-n juru-i să se uite.
Cine ţi-a spus că s-a oprit vreodată,
în goana lui, înfricoşatul vifor,
Ca să nu smulg-un gingaş trandafir?
Cine-ar putea să judece pe drept
Pe purtătorul trebilor obşteşti?
Pe veci ascuns e firul care duce
în calea lui pe-un Brut, pe-un Catilina...
Ori, cel luat pe aripele faimei,
Socoti tu doar că nu mai este om,
Că-i o făptură suprapămînteană,
De care fug necazurile vieţii
Şi gîndurile zilnice de jos?
Greşeşti! Pe tron doar inima nu moare
Şi-n Caesar, da, amanta lui vedea
Atîta doar: un bun băiat; nicicînd
Prin minte ei nu i-a trecut măcar
Că glasul lui cutremură pămîntu].

Şi dac-aşa e rostul firii? Spune,
De ce n-ai vrea să mă iubeşti? De ce?
Nu sunt bărbat, nu eşti femeie tu?
Spun toţi că noi aducem moştenire
în inimă ori ura, ori iubirea...
Eu inima mi-o simt cu-a ta-nrudită,
Cuvîntul ei de ce să nu-l pricepi?

EVA

Şi dacă da? La ce? Alt Dumnezeu
Te poartă-n drum... Eu altuia mă-nchin.
Nu ne-am putea-nţelege niciodată!

ADAM

Credinţele-nvechite alungă-le;
Azi zeii tăi sunt surghiuniţi cu toţii.
Pentru femeie unul e altarul
Cel veşnic tînăr: inima se cheamă!

EVA

Dar poate-avea şi templul părăsit
Martiri, Danton! Şi mult e mai curat
Se îngenunchi pe vechile ruine,
Decît s-alergi spre-un soare ce răsare.
Menirea-aceasta e femeii dată.

ADAM

Muiat de dor n-am fost văzut de nimeni.
Dac-ar simţi azi, prieten sau duşman,
Că cel împins de soartă să răzbată
Ca viforul, spălînd în drum pămîntul,
Azi s-a oprit la eşafod şi ochii
îi tremură de dragul unei fete,
Mi-ar proroci: Danton se prăbuşeşte;
M-ar rîde toţi fără un strop de teamă.
Şi totuşi cer o rază de speranţă!

EVA

Se poate, cîndva... dincolo de groapă,
Cînd sufletul va dezbrăca țărîna
Acestor vremi însîngerate..'.

ADAM

Nu!
Destul! Destul! Oprește-te, copilă,
Nu cred în viață dincolo de groapă.
Cu soarta lupt, deci, fără de nădejde!

(Mulțimea înarmată revine sălbăticită, purtînd în vîrf de lănci cîteva capete însîngerate. Cîțiva pătrund sus pe estradă.)

MULȚIMEA

Ne-am răzbunat! Ce trufaș neam de oameni!

UN SANSGULOT

(întinzlnd un inel lui Danton.)

Primește-acest inel pe-altarul țării.
Mi l-a vîrît în palmă un nemernic,
Cînd îi țineam la gît cuțitul. Cred
Acești trufași că noi suntem tîlhari.
Tu tot trăiești? La drum, cu frații tăi!

(Străpunge p; EVJ„ are cide în fundul estradei.)

ADAM

(Acoperindu-și ochii)

Vai, s-a sfîrșit! A, soartă, cine poate
Să-ți stea-mpotrivă!

MULȚIMEA

Haideți la Convent!
Te pune-acuma-n frunte, cetățene,
Ca să ne spui pe nume trădătorii!

(Poporul coboară de pe estradă. Eva, în zdrențe, țărancă cu fața aprinsă, se desface din mulțime si aleargă spre Danton, într-o mină cu un cuțit, în cealaltă cu un cap însîngcrat.)

EVA

Danton! Te uită! Un conspirator!
Voia să te omoare! L-am dat gata!

ADAM

Dacă era mai bun în locul meu,
Rău ai făcut. Iar dacă nu, un bine!

EVA

Un bine, da! Mare bărbat al țării,
Petreci cu mine-o noapte drept răsplată.

ADAM

Astfel de sîn, ce îmbieri să-mi nască?
La o tigresă, gingășia ce-i?

EVA

Adevărat! Se pare, cetățene,
Te-ai dat și tu cu-aristocrații — ori
Vorbești în friguri vorbe înflorite?
Tu ești bărbat, eu, tînără femeie,
Și cinstea ta de mare om m-atrage.

ADAM

(Aparte.)

Întorc privirea. Simt că mă cutremur.
Mă înfioară groaznica-arătare.
Ce minunată asemănare! — Acel
Ce-a cunoscut în calea lui un înger
Și l-a zărit căzînd, acela poate
A mai văzut asemenea-ntrupare!
Același chip, făptură, grai același...
Un fir de păr, ce nu se poate spune,
Lipsește doar, și-ntreagă e schimbată...
Pe cea dintîi eu mi-o doream zadarnic,
O-mprejmuia mărirea ei curată,
De cealaltă mă desparte iadul...

EVA

Ce bălmăjeşti acolo?

ADAM

Eu, femeie,
Am numărat, şi n-am atîtea nopţi
Cîţi trădători se mai găsesc în ţară!

MULŢIMEA

Sus la Convent, dar spune-ni-i pe nume!

(Intre timp, Robespierre, Saint-Just şi alţi membri ai Conventului, cu-o nouă masă de popor, vin şi se aşează pe-o altă estradă improvizată.)

SAINT-JUST

Cum să vi-i spuie? El, doar, e capul lor!

(Poporul murmură.)

ADAM

Tu îndrăzneşti să mă acuzi, Saint-Just?
Poate-ai uitat cît sunt eu de puternic?

SAINT-JUST

Ai fost odat'! Dar e-nţelept poporul,
Te ştie azi! Ce-a hotărît Conventul,
Va întări cu glasul lui acum.

ADAM

Poporul e, alt jude nu cunosc
Asupra mea! Şi prieten mi-e poporul.

SAINT-JUST

Cel ce ţi-e prieten, ţării e duşman.
Să judece poporul suveran!
Te-nvinuiesc ca vînzător de ţară:
Contrabandist cu-averile de stat,

Ai simpatii între aristocraţi,
Şi în ascuns rîvneşti la tiranie!

ADAM

Saint-Just! Ia seama! Spui minciuni! Degrab
Le spulberă cuvîntul meu cînd tună!

ROBESPIERRE

Nu-i daţi cuvînt! Nu-l ascultaţi! Il ştiţi,
Ca vipera el neted e la limbă!
Haid' prindeţi-l! Ni-l cere libertatea!

MULŢIMEA

Nu-l ascultăm! Nu-l ascultăm! Să moară!

(Il înconjură şi-l prind.)

ADAM

Nu m-ascultaţi, nici eu nu vreau s-aud
Minciuna voastră! Vorba e-n zadar.
Dar nici cu fapta nu m-aţi biruit!
Robespierre! m-ai prevenit numai,
Atît e tot! Nu poţi să te mîndreşti!
A fost destul! Eu las din mînă arma.
Dar îţi ordon: In trei luni să-mi urmezi!
Călăule, azi pierzi un uriaş!

(Işi aşează capul sub ghilotină.)

TABLOUL X

La Praga

(Scena se transformă deodată în decorul tabloului VIII. Adam, din nou Kepler, apare cu capul plecat pe masă. Lucifer, famulul lui, stă alături de el şi-l atinge pe umăr. Mijeşte dimineaţa.)

LUCIFER

De astă dat' rămîne ghilotina.

ADAM

(Ridicîndu-se.)

A, unde sunt, şi visurile unde-s?

LUCIFER

S-au risipit cu farmecul beţiei.

ADAM

Numai beţia,-n vremea mea pitică,
De mai înalţă-mbătrînitul suflet...
Ce chip măreţ îmi luminase ochii!
E orb acel ce nu poate să vadă
Dumnezeiasca cerului scînteie,
Oricît a fost cu sînge şi noroi.
Măreţ i-a fost păcatul şi virtutea,
Şi amîndouă-atît de minunate,
Căci drumul lor îl despica puterea.
De ce? De ce m-am mai trezit din somn,

Ca să-nţeleg nimicnicia vremii,
Să-i văd păcatu-nvăluit în zîmbet,
Cu tot convoiul de minciuni în urmă.

LUCIFER

Cunosc şi eu amărăciunea asta:
A doua zi după beţie vine.

EVA

(Ieşind din chioşc.)

Te du! Te du! Mi-e dreaptă bănuiala!
îmi ceri să-mi omor soţul — îndrăzneşti
Să crezi că poate fi şi ucigaşe
Femeia care minţi că-i idealul
Ce ţi-ai ales?

CURTEANUL

Domol, vai, scumpa mea,
Te linişteşte, pentru Dumnezeu;
Dacă ne văd, putem păţi ruşine.

ADAM

A fost deci vis femeile-amîndouă,
Sau — ce vorbesc? — tot una-n două chipuri.
Schimbîndu-se cu valul sorţii mele,
Ce azi străluce, mîine-n beznă moare.

EVA

Ruşinea! Da! De-atîta-ţi pasă ţie,
Nu de păcatul care-l porţi în taină,
Neprihănite cavaler al cinstei!
Voi pîn-atunci batjocoriţi femeia
Pîn-amintirea vechei feciorii,
Ca pe-un eres, fără dispreţ o calcă.
Atunci vedeţi cu zîmbet de batjocuri
în ea unealta propriilor crime...
Te du ! De-acum nu vreau să te mai văd.

CURTEANUL

Ce vorbe mari l Atunci suntem de rîs
Cînd îmbrăcăm în port de sărbătoare
O întîmplare-atît de-obişnuită.
Deci ne vedem ca mai demult. Vor fi
Din nou aceleaşi glume şi surîsuri,
De tot ce-a fost nimic nu ne mai spunem.
La revedere, Doamnă.

(Pleacă.)

EVA

Ce nemernic!
îată-mă iar cu lacrimile mele
Şi cu păcate-n suflet...

(Pleacă.)

ADAM

Deci a fost
Totul un vis şi s-a sfîrşit acum...
Nu tot ! Nu tot! Ideile înving
Materia ce poate fi înfrîntă
De-un braţ duşman! Dar ele-n veci trăiesc!
Le văd cum cresc credinţele sfinţite,
Cum, primenite-n calea lor măreaţă,
încet întreaga lume o cuprind.

LUCIFER

Cum trece vremea, meştere! E ceasul...
Nerăbdător se-adună tineretul,
Să prindă taina-nţelepciunii tale...
(Trage clopoţelul attrnat în turnul observatorului.)

ADAM

Vrei să-ţi baţi joc de-mi aminteşti ştiinţa?
De lauda asta trebui' să roşesc.

LUCIFER

Nu-nveţi atîta tineret ales?

* 30

ADAM

Eu nu-i învăţ! îi pregătesc numai...
După cuvinte fără de-nţeles,
Ce nu pricep, Ie dau povaţa mea
Să facă una, sau să facă alta.
Neghiobul, vezi, se miră şi socoate
Că este duh în vorbele frumoase...
Un meşteşug, atîta e: s-ascunzi,
După putinţă, tragerea pe sfoară.

(Vine un discipol, cu paşi repezi, şi urcă pe balcon.)

DISCIPOLUL

Te-ai îndurat, maestre, să mă chemi,
Ca să-mi alini şi setea de ştiinţă,
Şi să-mi îngădui să privesc în lucruri
Mult mai adînc decît pe alţii crezi
Că e cu cale...

ADAM

Da! Adevărat!
Ţi-e străduinţa-atît de mare, că
Ţi se cuvine dreptul ce mi-1 ceri!

DISCIPOLUL

Aici sunt! Mi-arde sufletul de dor
Să pot pătrunde-n tainele naturii...
Să le-nţeleg pe toate, bucuros
Că peste ele mintea stăpîneşte:
Materie şi spirit deopotrivă!

ADAM

îmi ceri prea mult. Tu, un atom al lumii,
Cum ai vedea măreţul ei întreg?
Domnie ceri, ştiinţă şi plăceri...
Povara lor de nu ţi-ar strivi pieptul
Şi tot ai şti... un Dumnezeu ai fi.
Cere puţin şi poate se-mplineşte.

DISCIPOLUL

Dezleagă-mi, deci, o taină din știință,
Oricare vrei, sunt în cîștig cu ea,
Căci, meștere, eu nu-nțeleg nimic!

ADAM

Ei bine, deci, văd că ești vrednic. Iată,
Am să-ți arăt cel mai ascuns altar.
Cum îl văz eu, să-l vezi tu: ***adevărul.***
Dar, uită-te, nu ne pîndește oare
Vreun nechemat, căci e grozav cuvîntul:
Aduce moarte-n lume și cutremur
Dacă străbate în popor... Odată
Veni-va vremea — vai! de-ar fi aici! —
Cînd au să-l strige și pe uliți, dar
Atunci poporul n-o mai fi copil...
Dă-mi mîna, deci, și spune-mi că nu vinzi
Ce-ai înțeles... Așa! Acum ascultă!

DISCIPOLUL

Cum tremur de dorință și de frică 1

ADAM

Cum ai fost zis mai adineauri? Spune 1

DISCIPOLUL

Din rostul lumii nu-nțeleg nimic!

ADAM

(Cu băgare de seamă.)

Ei vezi, nici eu! Și, crede-mi, nimeni altul:
Filozofia-i numai poezia
Acelora de care n-avem știre.
Și, între alte-nvățături, aceasta
E cea mai blîndă, căci de capul ei
Petrece-n lume de-arătări și visuri.
Dar are încă-o droaie de tovarăși

Ce scriu pe prund, cu fruntea încrețită;
O linie prăpastie se cheamă,
Altar e cercul — cît pe-aci să rîzi
Ce veselă e comedia, cînd
Pricepi că gluma e grozav de tristă,
Căci cîtă vreme sufletu-n cutremur
înconjură tot jocul din țărînă,
Jur-împrejur sunt curse fără nume
Și gheara lor înhață pe-ndrăznețul
Ce-ar cuteza hotarul lor să-l treacă.
Vezi, nebunia pusă-n calea noastră,
Ce-apare drept o sfîntă pietate,
Cum stă păzind puterea-nțelenită.

DISCIPOLUL

Pricep... pricep... Și-n veci va fi tot astfel

ADAM

Asupra lor va rîde viitorul,
Pe-omul de stat, crezut de noi azi mare,
Pe ortodoxul cărui ne-nchinăm
L-or porecli urmașii saltimbanc!
Cînd va veni lumina de aievea,
Bărbatul vrednic, simplu și firesc,
Ce sare-atunci cînd groapă vede-n cale
Și-și taie drum pe plaiuri largi, atunci
Doctrina, care duce azi de-a dreptul,
Cu ceața ei, la casa de nebuni,
Neînvățată toți o vor pricepe.

DISCIPOLUL

Aceasta-i limba ce-o vorbeau odată
Apostolii, la toți pe înțeles?
Dar dacă toate-s zdrențe fără rost,
Credința mea în artă să n-o iei,
Iar ca s-o-nvăț doar, totuși, legi vor fi.
Vreau să le știu.

ADAM

Da, tinere, şi arta
Atunci e mai desăvîrşită cind
S-ascunde astfel să n-o vadă nimeni.

DISCIPOLUL

Să mă opresc la adevărul crud?
Nu e vestmîntu-nchipuirii care
însufleţeşte operele noastre?

ADAM

E drept, e drept. Cu duh astfel se-mbracă.
Astfel ajung egale cu natura,
întruchipări cu suflet veşnic viu,
Căci altfel sunt păpuşi neputincioase.
Să nu te temi că-nchipuirea ta
Trece hotarul larg al firii noastre,
Căci nu-s porunci şi lege nu-i în artă!
Acel ce poart-un Dumnezeu în suflet,
Va cuvînta, ori va săpa în piatră,
Va-nfiripa cîntări neauzite,
Va plînge-amar cînd oasele îl dor
Şi va zîmbi-n beţia voluptăţii.
Taie drum nou, şi îşi ajunge ţinta.
Legi noi aduce întruparea lui,
Dar va rărnîne pururi abstracţiunea.
Pentru pitici, o stavilă mai mult,
Fără să prindă aripi...

DISCIPOLUL

Meştere!
învaţă-mă deci ce să fac ! Răspunde !
Atîtea nopţi eu am jertfit ştiinţii,
Ca să devin acum egal cu proştii?
Atîta trudă în zadar pierdută?

ADAM

Pierdută nu-i! Cîştigi îndreptăţirea
Ispita ei dispreţului s-o dai.
Cel ce n-a stat nicicînd pierzării-n faţă,
E laş cînd dă-napoi! Viteazul însă
Poate privi o harţă trecătoare;
Curajul lui infringe bănuiala.
Aruncă deci ăst vraf de pergamente,
Ăst mucegai de foi îngălbenite,
Le-aruncă-n foc ! De veci zădărnicit-au
Statornicirea minţii noastre limpezi,
Cruţîndu-ne de sarcina gîndirii.
Din slova lor purced prejudecăţi
Şi rădăcină prind în lumea nouă
Păcatele atîtor veacuri moarte.
Le-aruncă-n foc! Şi ieşi în larg! Afară 1
Din cărţi să-nveţi tu rostul unui cîntec
Şi cum e codrul? pîn' viaţa trece
între pereţii prăfuiţi şi reci?
Ori socoteşti viaţa ta prea lungă,
De tot culegi la teorii din cărţi?
Deodat' să zicem şcoalei bun rămas, —
Pe tine-n cale tinereţea mîndră,
Spre soare şi spre cîntec să te poarte.
Iar tu,-ndoielnic păzitor de suflet,
Mă du în lumea nouă ce s-a naşte
Din crezul mare-al unui om, şi cînd
în slobod zbor se va roti gîndirea
Peste molozul vremii blestemate...

T A B L O U L   X I

Londra

(In Londra. Bîlci între Tamisa şi Tower. Mulţime pestriţă se mişcă în valuri, cu mult zgomot. Adam, ca un bărbat matur, stă cu Lucifer pe unul din bastioanele Towerului. Către seară.)

COR

(Contopindu-se cu murmurul mulţimei zgomotoase, acompaniat de-o muzică domoală.)

Urlă valurile vieţii,
Lume nouă-i orice undă,
Cui ce-i pasă de se înalţă,
Ce te temi de se scufundă?
Azi ţi-e teamă că mulţimea
Pe alesul ţi-l înghite,
Mîine crezi că sfarmă insul
Milioane răzvrătite.
Azi ştiinţa, poezia
Vine mîine să te cheme.
Vrei să-ncercui lumi de valuri
în îngustele sisteme?
Truda veşnic îţi rămîne
Fără rost şi-nfiripare,
Şi cu murmur lung de ape
Rîde neînvinsa mare.
Lasă-i valul! Viaţa însăşi
Are legi îngrăditoare.
Toate-n lupta ei eternă
Sunt pe veci dăinuitoare.
Toate-s vechi si nouă toate
în vrăjita ei chitarei

ADAM

Iată-ntrupată vechea mea dorinţă,
Pîn-azi mi-a fost o rătăcire calea,
Acum stă viaţa-n faţa mea întreagă
Şi-atîtea-ndemnuri îmi trezeşte-n suflet
întinsa ei întrecere de glasuri.

LUCIFER

Din înălţime-i mîndră şi asemeni
Unei cîntări de liturghie... Toate:
Suspin şi vaier, glasuri răguşite,
Pînă se urcă-n cîntec, se topesc.
La Dumnezeu în chipul ăst ajunge,
De-aceea el e-ncredinţat cu totul
Că-i fără greş alcătuirea lui.
Dar jos se schimbă armonia, jos
O tulbură a inimii bătaie.

ADAM

Duh îndoielnic, lumea asta, spune,
Nu-i mai frumoasă decît cea de ieri,
Cu tot amarul rătăcirii mele?
S-au prăbuşit mucegăite ziduri,
S-au risipit înfricoşaţi strigoi,
.Pe cari trecutu-n glorie, sfinţiţi,
Ca pe-un blestem viitorimii-i lasă.
Azi e tărîmul liberei întreceri,
Azi nu sunt robi să-nalţe piramide.

LUCIFER

Nici în Egipt nu s-ar fi auzit
în înălţime gemătul de sclavi,
Fără de care fapta lor e mare!
Ori în Atena, n-a lucrat cuminte
Poporul suveran, n-a fost în drept,
Cînd şi-a jertfit pe omul cel mai scump,
Ca patria să-şi scape de primejdii?
Cînd vezi de sus, atuncea nu te-ncurcă
Plîns de femei, sau alte nebunii.

ADAM

Destul, destul, eternule sofist!

LUCIFER

Şi dacă astăzi vaierul e mort,
în schimb sunt toate reci şi fără lustru.
Unde-i înaltul, sufletul să-ţi cheme,
Ori adincimea, să te înfioare?
A vieţii dulce-mpestriţare unde-i?
Nu mai e valul mării care luptă —
Sunt mlaştini azi, orăcăit de broaşte.

ADAM

Mă-mpacă gîndul binelui obştesc.

LUCIFER

Şi tu, o, vezi din jilţul tău înalt
Viaţa care-ţi strigă la picioare,
Ca un rapsod al zilelor apuse.
N-aude vaier, glasuri răguşite.
Ce-nseamnă el e-un cîntec de demult...

ADAM

A devenit romantic şi Satana,
Ori doctrinar... Cîştig sunt amîndouă.

LUCIFER

(Arăltnd spre Tower.)

Nu-i de mirat, cînd azi stăm pe ruine
De vremuri vechi şi jos e-o lume nouă..

ADAM

Temeiul tău eu ruginit îl cred
Şi nenfricat cobor în lumea nouă!
N-am teamă că ideea, poezia,
în valul ei din nou să n-o găsesc.

*

Nu va fi poate întrupată-acum
în strămoşeasca luptă de titani,
Dar şi-a clădit în cercul ei blajin
O lume mult mai binecuvîntată.

LUCIFER

Nici să n-o temi, căci pînă este încă
Materie, şi forţa mea trăieşte,
Luptînd cu ea ca o tăgadă, şi
Pîn' va mai bate-o inimă de om,
Pîn' creierul trezeşte-o conştiinţă,
Pîn' stăvilar va pune-orînduiala
Atîtor doruri ce răsar în suflet,
Vor dăinui în lumea mea de duhuri:
Idee, artă, drept tăgăduire.
Dar, spune-mi tu, în ce fel de vestmînt
Vom coborî jos în vîrtej, căci astfel
Numai aici putem sta, unde vălul
Iluziilor vechi ne înconjoară.

ADAM

în orice fel! Din voia sorţii, azi
Aleşi nu sunt! Ca să vedem ce este
în pătura poporului cea largă,
Să coborîm!

(Coboară amîndoi în interiorul Towerului, reapar degrabă îmbrăcaţi în muncitori şi, ieşind pe poartă, se amestecă în mulţime. Lingă baraca unui teatru de păpuşi stă proprietarul; lingă el, de lanţ, o maimuţă în haină roşie.)

OMUL CU MARIONETELE

Aici, stimabili domni!
Se-ncepe-acum! Petreceţi de minune,
E-o comedie cu mult haz! Vedeţi
Cum şarpele, pe cea dintîi femeie,
Dorind să ştie tot, a înşelat-o.
Şi cum apoi, pe primul om, tot ea,
L-a dat la fund... Şi veţi vedea maimuţa

Făcînd pe omul plin de demnitate...
Şi-un urs zbanghiu, maestru de balet...
Pe-aici, pe-aici, stimabili domni!

(Îmbulzeală împrejurul teatrului.)

LUCIFER

Adame!
Aici vorbesc de noi! Tot e frumos
Să ţi se dea un rol pe urma cărui
Să poată să petreacă tineretul
Asupra ta, de şase mii de ani.

ADAM

E proastă gluma, mergem mai departe.

LUCIFER

E gluma rea? Dar uite cum petrec
Aceşti copii cu faţa-mbujorată
Ce adineaori aţipeau în bancă,
Cînd ascultau pe Nepos! Cine oare
Are dreptate?-Acei ce intră-n viaţă
Cu-ncrederea puterii ce s-a naşte,
Ori cei ce ies cu creieri obosiţi?
Oare Shakespeare mai mult îţi place ţie,
Ca lor caricaturile de-aici?

ADAM

Caricatura,- iată ce detest!

LUCIFER

Din lumea greacă-i ura asta. Iată,
Eu, ce sunt fiul şcoalei noi, sau tatăl
— La spirite deosebire nu-i —
In romantism grotescul îl iubesc!
Pe-un chip de om o urmă de maimuţă,
După sublim un bulgăr de noroi!
Simţire şchioapă, haină de cămilă,
Pudoarea prinsă-n glasul de cocotă,

Tămîie celui mic şi nevoiaş,
Blestemul neputinţei care urlă
în faţa dragostei, — aceste toate
Mă fac să uit că mi-am pierdut imperiul,
Căci într-o formă nouă mă renasc.

OMUL CU MARIONETELE

(B&tînd pe Adam pe umăr.)

Ce v-aşezaţi la locul cel mai bun!?
Hei, derbedei! Fac glume pe degeaba
Numai aceia cari, burduf de viaţă,
Se spînzură.

(Adam şi Lucifer se dau la o parte. Vine o fetiţă vînzînd. viole te.)

FETIŢA

Vestitoare-a primăverii,
Violete cumpăraţi,
La orfani ele dau pîine
Şi podoabă la bogaţi!

O MAMĂ

(Cumpărînd violete.)

Dă-mi să le duc copilului meu mort.

O FATĂ

(Cumpărînd şi ea.)

Podoaba lor în plete am s-o port.

FETIŢA

Luaţi, luaţi! Boieri, am violete!
(Trece.)

UN GIUVAERGIU

(în uşa prăvăliei.)

Cum zdreanţă asta face concurenţă,
Şi nu putem din modă s-o mai scoatem?

Pe-un sîn frumos se cer mărgăritare
Din fund de mări aduse de-ndrăzneţii
Ce-au înfruntat primejdie de moarte.
(Două fete burgheze vin împreună.)

PRIMA FATĂ

Frumoase stofe şi bijuterii.

A DOUA FATĂ

De-ar fi să facă cinste cineva...

PRIMA FATĂ

Bărbaţii azi o fac numai avînd
Scop lăturalnic, ruşinos.

A DOUA FATĂ

Nici astfel!
Li-e gustul azi stricat de icre negre
Şi cocote...

PRIMA FATĂ

încrezuţi, de-aceea
Nici nu au timp să ne mai bage-n seamă.

A DOUA FATĂ

Ori prea sfioşi, de nici nu îndrăznesc...
(Trec înainte.)
(Sub o şatră se vinde băutură. Împrejurul mesei fac chef muncitorii. Mai în fund muzică şi dans. Soldaţi, cetăţeni şi tot felul de popor se plimbă şi se veseleşte.)

CÎRGIUMARUL
(Intre oaspeţii lui.)

Fiţi veseli toţi! S-a dus ziua de ieri
Şi nu ştiu: mîine mai trăim, fîrtaţi?
Hrăneşte Domnul păsările toate.

Şi toate sunt deşertăciune, toate!
Aşa zice *Scriptura.*

LUCIFER

Mie-mi place
Filozofia lui. Să ne-aşezăm aici,
Pe-o bancă bună, undeva la umbră,
Să ne uităm poporul cum petrece,
Cu vin acrit şi cu taraf de bîlci.

PRIMUL MUNCITOR
(La masa.)

Maşinile le-a iscodit Satana,

Ca să ne fure pîinea de la gură.

AL DOILEA MUNCITOR

Pîn-ai ce bea, îţi mai îneci necazul.

PRIMUL MUNCITOR

Bogatul şi cu dracul sînge sug.
De-ar fi aici, cum i-aş trimite-n iad!
Mai multe pilde trebui', ca deunăzi.

AL TREILEA MUNCITOR

Ce-am cîştigat? îl spînzură chiar azi!
Iar soarta, vezi, e tot cea de demult!

AL DOILEA MUNCITOR

Sunteţi nebuni! Eu, de-ar veni bogatul,
Nu strig la el, îl pun cu mine-alături,
Să văd şi eu cum ştiu petrece domnii.

CÎRGIUMARUL
(Către Adam.)

Cu ce putem să vă servim?

ADAM

Nimic!

CÎRGIUMARUL

Netrebnici! Haid', plecaţi. Ori vi se pare
Că banii mei sunt de furat, ori vreau
Să-mi văd copiii mîine cerşetori!

ADAM
(Ridicindu-se.)

Cum îndrăzneşti?

LUCIFER

Dă-i pace,-i dobitoc!

ADAM

Să mergem deci, să nu ne mai uităm
Cum poţi să schimbi pe om în animal.

LUCIFER

A, vezi, aici e ce-am căutat de mult,
Aici petrecem bine, nu ne pasă...
Vezi zarva asta, rîsetul sălbatec
Şi flacăra desfrîului nebun,
Ce-aprinde-obrajii... Clipe de uitare...
Se-ngroapâ-n ele-o lume de mizerii —
Nu-ţi place-aici?

ADAM

Pe mine mă scîrbesc.

(Au ajuns la dansatori. Doi cerşetori vin certîndu-se.)

PRIMUL CERŞETOR

E locul meu. Eu am permis aici.

AL DOILEA CERŞETOR

îndură-te! Altfel mă prăpădesc,
Nu mai lucrez de două săptămîni.

PRIMUL CERŞETOR

Aşa? Nu eşti, deci, cerşetor în lege.
Să pleci, că chem poliţia... Vezi, hoţul..
(Al doilea cerşetor dispare, primul ocupă locul.)
Pe rănile din trupul lui Hristos,
Boieri, daţi milă celui oropsit!
(Un soldat smulge dansatoarea din braţele unei calfe.)

SOLDATUL

Mîrlane,-n lături! Crezi că şi tu numeri
Ceva?

CALFA

O simţi, de nu-mi dai crezămînt!

A DOUA CALFĂ

Hai, lasă-î, frate, feri din drumul lui;
Cu el e-acum puterea.

PRIMA CALFĂ

Dar atunci
De ce ne mai batjocoreşte? Suge
Destul, ca lipitorile, cu-ai lui.

O COCOTĂ
(Cintind.)

Şi din gheară de balaur
S-au furat mere de aur,
Azi balauri nu mai sunt,
Dar sunt mere pe pămînt,

Numai prostul le priveşte,
Să le rupă nu-ndrăzneşte!
(Se lipeşte de un tinăr.)

LUCIFER

(Cu ochii pierduţi la cei ce petrec.)

îmi place, vezi, cochetăria asta.
Să-şi poarte-n lume cel bogat comoara.
Zgîrcitul stă pe lada lui de fier —
Ce-mi pasă-n ladă aur e sau zdrenţe?
Vezi colo-n colţ un băieţandru! Uite
Ce mişcătoare-i gelozia lui!
îşi teme fata, oriunde se uită!
Pricepe el cît preţ e-n clipa asta
Şi bine ştie, dar puţin îi pasă,
Că mîine alte braţe o cuprind.

ADAM

(Unui lăutar.)

De ce-ţi baţi joc de meserie, frate?
îţi place ţie cintecul tău? Spune!

LĂUTARUL

Nu-mi place! Nu! E-un chin nemărginit
Să-l cînt de veci şi să mă uit la ei,
Cum toţi petrec şi-l chiuiesc din nou!
Şi-n somn i-aud! Dar ce să fac? Nu ştiu
Alt meşteşug şi trebui' să trăiesc.

LUCIFER

(Tot adîncit în contemplaţie.)

Nici nu credeam să fie tineretul
Aşa-nţelept în judecata lui.
Fetiţa ştie că nu-i cea din urmă
Clipa de azi ce-şi dăruie plăcerii,
Şi ochii ei, cît stă îmbrăţişată,
îşi caută un nou iubit. Copii!
Voi îmi stîrniti atîta bucurie,

C-aşa, zîmbind, munciţi toţi pentru mine.
Păcatul şi mizeria vă dau,
Din partea mea, drept binecuvîntarea!

CALFA A DOUA

(Fredonînd.)

Am muncit o săptămînă;
Astăzi cu paharu-n mînă
Şi cu fata stau la masă.
Nici de dracul nu-mi mai pasă!
(Se aud acordurile finale ale unei muzici bisericeşti. Eva, ca o fată de burghez, cu o carte de rugăciuni şi cu un buchet de flori în mînă, vine de la biserică, cu mama ei.)

UN VÎNZĂTOR

Pe-aici, pe-aici, frumoasă domnişoară,
Vă vindem bun şi ieftin, ca la nimeni!

AL DOILEA VÎNZĂTOR

Nu-l credeţi, nu! înşală la cîntar!
Şi marfa-i vecheî'Ncoace, domnişoară!

ADAM

A, Lucifer, mă ţii aici, în colţ,
Cînd fericirea trece întrupată
în faţa mea şi-n drumul ei dispare!

LUCIFER

Aşa ceva nu-i lucru tocmai nou.

ADAM

De la-nchinare vine... Ce frumos...

LUCIFER

A fost să vadă şi s-o vadă.

ADAM

Gluma
Ți-e rece, vezi, nu poate s-o atingă.
Pe buze are încă rugăciunea.

LUCIFER

Te pocăiești... Te văd și credincios...

ADAM

Prostii! Oricîtă gheață port în suflet
E vina mea. Dar într-un sin de fată
Prejudecata de demult o cer,
Această sfîntă, veche poezie,
Un imn uitat al vremurilor duse,
Polenul scump al florilor...

LUCIFER

Arată-mi,
Deci, unde-i acest petec rupt din cer?
Căci nu vei cere să-ți ghicească dracul
în orice clipă gustul. E de-ajuns
Să-l împlinească!

ADAM

Ar putea să fie
Altcineva decît această fată?

LUCIFER

Așa gîndește gheimoaia, cînd
Un vierme-a prins în zbor; privește-n jur
Cu-atîta grije, crede că pe lume
E cea mai bună bucătura ei,
Iar porumbielul stă scîrbit! Și omul.
Norocul lui el singur și-l clădește,
Adese,-acolo unde altul vede
Un iad...

ADAM

Ce demnă feciorie văd!
Nici să m-apropiu nu-ndrăznesc!

LUCIFER

Curaj,
Ești oaspe vechi doar la femei, gîndește
Că și ea se va vinde-odată...

ADAM

Taci!

LUCIFER

Poate mai scump ca altele...
(Un tînăr se apropie sfios de Eva și-i întinde o inimă de turtă dulce.)

Tî MĂRUL

Primiți,
Vă rog, un mic cadou de bîlci; vi-l dau
Din inimă!

EVA

Artur! Nu ne-ai uitat, ești bun.
Nu ne-am văzut de mult! Treci pe la noi!

(Vorbesc încet. Adamse uită enervatpînă pleacă tînărul.)

ADAM

Acest copil ar fi să stăpînească
Ce sufletul meu veșnic a dorit?
Cum își șoptesc în taină... Cum zîmbesc...
îi face semn acum... Ce chin, ce chin...
Vreau să-i vorbesc!
(Se apropie de Eva.)

MAMA

Părinții lui Artur
Cu stare sunt, e drept, dar nu se știe

Cu ce ochi văd ei legătura voastră.
Rivalul lui să nu-l nesocoteşti —
Acel ce azi ţi-a oferit buchetul.

ADAM

îngăduiţi să vă conduc la drum;
N-aş vrea să suferiţi în îmbulzeală.

EVA

Ce-obrăznicie!

MAMA

Domnule, în lături!
Nu cumva crezi că fata mea primeşte
Cuvinte dulci din gura orişicui?

ADAM

Ce-aş spune alta? Aşa am visat eu
De-atîtea ori femeia-ideal!

MAMA

Puteţi visa tot ce poftiţi, dar sigur
Că n-au s-ajungă farmecele fetei
Pe orice mîini de cerşetor...
(Adam stă tulburat, o ţigancă bătrlnă se apropie de Eva.)

ŢIGANCA

Vai, Doamne!
Minunea lumii, scumpă domnişoară,
Arată-mi mîna mititică, albă,
Să-ţi spun ce fire îţi urzesc norocul.
(I se uită în palmă.)

A, văd un mire mîndru... Şi-i aproape...
Copii frumoşi... Avere... Sănătate...
(I se dă bacşiş.)

LUCIFER
(Arată spre Adam.)
Ce zici de soarta prietenului meu?

ŢIGANCA

Nu văd prea bine: funia sau foamea...

ADAM
(Către Eva.)

De ce m-alungi aşa? De ce? Eu simt
Că inima ţi-a fost ursită mie...

EVA

De ce-l laşi, mamă?

MAMA

Am să chem gardistul,.
De nu te duci!

EVA

Se cuminţeşte, poate;
La urma urmei rău nu ne-a făcut.
(Trec înainte.)

ADAM

Te-ai risipit, deci, sfîntă poezie,
Te-ai dus de tot din proza-acestei lumi?'

LUCIFER

Nu ! Nu s-a dus ! Doar inima de turta
Şi florile şi dansul şi frunzişul...
Ce sunt? Nu fi atît de-alegător,
Rămîn încă pe seama ta iluzii...

ADAM

Ce preţ mai au cînd pofta de cîştig
Le-nhaţă-acum în gheara ei murdară
Şi nicăieri nu mai vedem înaltul...

LUCIFER

Îl mai găseşti pe băncile de şcoală
Ce nu cunosc gospodăria vieții...
Vezi, vin aici cîțiva fîrtați...

(Cîțiva studenți vin în plimbare.)

PRIMUL STUDENT

Băieți,
Fiți veseli azi, ne-am scuturat de praf!
E timpul să gustăm ceva...

AL DOILEA STUDENT

La cîmp!
Mi-e scîrbă de oraş, de negustori,
De rînduiala lor...

AL TREILEA STUDENT

Ce ziceți, oare,
Să ne luăm cu cineva la harță?
E şi cu haz, şi chiar mai bărbăteşte!

PRIMUL STUDENT

Din brațele acestor mercenari
Să smulgem fete, le facem tărăboi.
Fugim cu ele repede-n pădure.
Parale-avem de muzică şi bere,
Şi-n amintirea biruinței noastre,
Rumeni la mutră; suntem pîn'diseară
Ca nişte prinți...

AL PATRULEA STUDENT

E admirabil, da!
Să epatăm burghezii!

PRIMUL STUDENT

Mai aproape
Să stringent lanțul prieteniei noastre,

4

Să hoinărim cît mai avem răgaz,
Pîn' patria ne va chema odată,
Pe-un cîmp mai nobil, sufletul...

(Pleacă.)

ADAM

Tot este
Şi-un chip frumos în lumea asta stearpă...
Simt germenul unei vieți mai bune.

LUCIFER

O, vei vedea şi ce-a rodit sămînța
Cînd a scăpat din praful de la şcoală.
Ca tinerii ce i-ai văzut acum
Au fost de mult şi cei doi fabricanți.

(Doi fabricanți vin vorbind.)

PRIMUL FABRICANT

E în zadar! Ne-omoară concurența
Şi prețul ieftin; eu am fost silit
Să mai slăbesc în calitate marfa.

AL DOILEA FABRICANT

Să scazi din plata zilelor de lucru.

PRIMUL FABRICANT

Nu pot! Şi-acum sunt răzvrătiți. Se plîng
Că să trăiască nu-s în stare, cîinii...
Şi este ceva in tînguirea lor.
Dar cine-a spus că trebui' să se-nsoare
Şi cine-a zis să facă opt copii?

AL DOILEA FABRICANT

Să-i stringem, deci, mai bine, să-i oprim
La fabrică şi noaptea jumătate.

Le-ajunge restul să se odihnească,
Că altfel, ştii, visează, şi nu-i bine.

(Trec înainte.)

ADAM

De ce mi i-ai adus în drum? Ce scîrbă!
Dar spune, unde s-a pierdut fetiţa?
Acum arată-ţi, Lucifer, puterea,
Fă să m-asculte!

LUCIFER

Crezi că Lucifer
îşi spulberă puterile pe fleacuri?

ADAM

Dar fleacul tău e pentru mine-o lume.

LUCIFER

Să fie, deci! Dar trebui' să-mi urmezi,
Să-ţi ţărmureşti simţirile, să minţi...
Va fi a ta! Răspunde, cum te-ntreb !

(Tare, ca să fie auzit de ţiganca de la spatele lor.)

Vedeţi, mylord, cît e de neplăcut,
Cînd te cobori necunoscut în gloată —
Ne poticnim de noi şi noi insulte.
De-ar şti-mprejur că azi patru corăbii
Din India ne ancorează-n port,
Le-ar fi altfel primirea...

ADAM

Cred si eu..

ŢIGANCA

(Aparte.)

A... vînd cu preţ descoperirea asta.

(Către Adam.)

V-am pedepsit cu profeţia mea,
Căci ati dorit să rămîneti ascuns.

Dar nu sunt taine pentru mine, eu
Am legamînt statornic cu Satana.

LUCIFER

(Aparte.)

Auzi, strigoaia! Ea ne mai lipsea.

ŢIGANCA

Chiar azi sosesc corăbiile-n port,
Dar, uite, am o veste şi mai bună,
Un îngeraş de fată-ţi poartă gîndul.

ADAM

Cum s-o cîştig?

ŢIGANCA

De mult e cîştigată.

ADAM

M-a refuzat.

ŢIGANCA

Tocmai de-aceea. Vine
Curînd aici, o clipă şi-ai să vezi...
Dar să nu uiţi că ţi-am vestit norocul.

(Pleacă.)

ADAM

Vezi, Lucifer, te-ntrece baba.

LUCIFER

Eu
Nici nu-i contest strălucitorul merit,
Azi ea-mplineşte rostul meu în lume.

(într-o căruţă, în sunet de trompete, înconjurat de mulţime, apare un şarlatan şi se opreşte în mijlocul scenei.)

ŞARLATANUL

în lături toţi! Daţi cinstea ce se cade
Unui moşneag ce l-a albit ştiinţa,
Pîn' ce-a săpat cu rară străduinţă
Comorile ascunse-ale naturii.

ADAM

Cine-i acest nebun?

LUGJFER

Ştiinţa e.
Ca să trăiască, s-a făcut paiaţă...
E tot cea veche... de pe vremea ta,
Decît acum e chiotul mai mare...

ADAM

Eu n-am trecut măsura... Ce ruşine,..

LUCIFER

Nu-i vina lui. El n-are ce să facă,
Se teme, biet, şi n-ar dori s-ajungă
Să i se scrie tristul epitaf:
Ex gratia speciali,
Mortuus in hospitali.
Cînd, ani întregi jertfindu-şi pentru alţii,
Cere răsplata hărniciei lui.

ŞARLATANUL

Eu m-am trudit spre binele mulţimii
Şi azi v-aduc invenţiile mele:
într-un borcan am elixirul vieţii,
Ce-ntinereşte schilavi şi bătrîni.
îl cunoşteau odată faraonii.
Aici e apa vie-a lui Tancred,
Aici cosmeticul Elenii,-aici
Astrologie, vine de la Kepler...

ADAM

Auzi ce vinde! S-afundă în trecut,
Cînd noi cătam lumina-n viitor...

LUCIFER

Nicicînd nu vezi prezentul respectat.
Nu-i nimeni geniu în halat. Abia
La zece ani de după cununie
Tu ştii şi poţi să spui într-adevăr
Cite pistrui are nevasta ta.

ŞARLATANUL

Hai, cumpăraţi! N-o să vă pară rău.
Acest prilej nu-l mai aveţi nicicînd.

DIN MULŢIME

Aici! Sunt lucruri de folos... Eu cumpăr.
Vai, ce noroc, ce scule minunate.

LUCIFER

Ei vezi, nu crede nimeni în minuni
Şi totuşi toţi se-nghesuie la marfă.
(Eva revine cu mama ei, în urma lor ţiganca şopolind.)

EVA

Vorbe de clacă, îl cunoaştem doar!

ŢIGANCA

Să n-am noroc dacă vă mint... Atîta
Te-a îndrăgit boierul, că chiar azi
Te-ar face, zău, ibovnică. Ce casă!
Trăieşti ca o prinţesă, domnişoară:
Teatru, dans, trăsuri cu patru cai...

MAMA

Mai bine e, cînd stai să socoteşti,
Decît să văd cum mi te stingi nevastă
într-o mansardă proastă, de cizmar.

ȚIGANCA

Uitați-vă! Cu ochii cum vă cată!

EVA

Destul de rău că nu ne vede încă.
Mîini albe are! Da, pare-un boier.

MAMA

Nici soțul lui, da, mie nu-mi displace,
Deşi e şchiop şi nasul e cam strîmb,
Dar ce cinstit bărbat... puțin mai matur.
Plec, fata mea. Tot e mai bine, cred,
Dacă vă las, o clipă-două, singuri.

ȚIGANCA
(Lui Adam.)

M-a ascultat... Vezi, vine mititica...

ADAM

Da, zbor la ea... A, ce plăcere...

ȚIGANCA

Dar,
Cine-a făcut treaba nu se uită.

LUCIFER
(îi dă bani.)

Ține,
Sunt de la soțul meu, el îți dă banii,
Iar eu o mică strîngere de mînă.

ȚIGANCA
(Țipînd.)

Uf! ce mînă tare!
(Pleacă.)

LUCIFER

I-ai simți fiorul,
De-ai fi, babo, ce vrei să pari!

EVA
(Către Adam.)

Puteți,
Un cosmetic, din cîte se îmbie,
Un mic cadou de bîlci să-mi cumpărați?

ADAM

Pe fața ta e vraja frumuseții
Fără pereche... Ce-aş putea să-ți dau?
(Şarlatanul trece înainte.)

EVA

Ah, ce gentil...

ADAM

De ce vrei să-ți bați joc?
Mărgăritare, diamante scumpe
Voi atîrna la gîtul tău frumos.
Nu doar c-aş vrea să-l mai împodobesc,
Ci fiindcă nu-i mai potrivit altar
De strălucire...

EVA

Ştiu un argintar,
Dar prea e scump pentru-o sărmană fată

ADAM

Hai să-l vedem.

LUCIFER

Eu cred că-i în zadar
Cu mine am odoare prețioase.
(îi dă bijuteriile, pe care Eva le priveşte şi încearcă.)

EVA

Vai, ce minune... Cum m-or pismui!

ADAM

Inima asta nu vreau s-o mai văd...

EVA

Pot s-o arunc, dacă eşti contra ei.
(O aruncă.)

LUCIFER

Prea bine, eu o calc.
(Calcă pe ea.)

EVA

Ce e, ce e?
Un glas aud, un ţipăt mi se pare.

(In dubă duc un condamnai de-a lungul scenei; mulţimea se grămădeşte pe urma lui.)

DIN MULŢIME

Să ne grăbim! Ţi-am spus cît e de laş.
Hai după el! Ş-acum e îndărătnic!

EVA

Azi spînzură! Ce bine-i c-am venit!
Haidem şi noi! Spectacolul te mişcă.
Şi-i bun prilej să-mi vadă bogăţia.

ADAM

Dar ce-a greşit nenorocitul?

EVA

Nu stiul

LUCIFER

E tot atît, dar dacă vreţi, v-o spun:
Lucra de mult în fabrici, la Lovel,
Otravă-i plumbul, asta înghiţea,
Pîn-a ajuns deunăzi la spital.
Nevasta lui a cunoscut mizeria
Şi, vezi, băiatul, tînărul Lovel
Era frumos şi-avea inimă bună...
S-au întîfnit şi totul au uitat.

PRIMUL MUNCITOR

Fii vesel, frate! Mori ca un marlir.
Rămîne-n veci cu noi numele tău.

LUCIFER

Cînd i-a trecut, n-a mai găsit femeia.
Nici locul lui; cerea muncă-n zadar.
S-a răzvrătit, a îndrăznit să strige, —
L-a pălmuit băiatul lui Lovel,
Lui i-a căzut în mînă un cuţit...
Acum îl duc... A înnebunit bătrînul
Lovel...

(La ultimele cuvinte, vine bătrînul Lovel, călcînd ca gravitate de nebun.)

LOVEL

Tu minţi! Eu nu-s nebun! Tu minţii
N-aud ce-mi spune sîngele ce-a curs?
Vă dau, vă dau comoara mea întreagă,
Dar faceţi voi să amuţească rana!
De nu, mai bine vreau să fiu nebun!...

AL TREILEA MUNCITOR

Te-om răzbuna noi, nu te teme tu!

PRIMUL MUNCITOR

Ridică-te, căci ei sunt păcătoşi...

(Condamnatul trece înainte, cu suita lui.)

ADAM

De ce-mi apari, vedenie grozavă?
De unde ştiu eu care-i vinovatul?
Ori poate lumea singură-i de vină,
Păcate cresc din putregaiul ei...

LOVEL

Da, lumea e... îţi dau comoara mea,
Dar să n-aud cum mă tot strigă rana.

EVA

Haideţi, haideţi, că nu mai este loc!

ADAM

A... Fie-mi soarta binecuvîntată
Că nu m-a pus judecător pe mine.
E-aşa uşor la masă legi să scrii,
Aşa degrabă judecă pripiţii...
Dar cît de greu e după ce-ai pătruns
în tainiţele inimii ascunse...

LUCIFER

Nu s-ar sfîrşi, cu-asemenea principii,
Nici un proces... Nu făptuieşte nimeni
Păcatul lui din dorul de păcat...
Cuvînt de drept găseşte chiar şi dracul
Şi fiecare crede-n dreptul lui..'.
Judeţul taie nodul încurcat,
A cărui fire mii de filantropi
S-ar strădui zadarnic să dezlege...

(Au ajuns la Tower, unde într-o firidă stă atîrnată o icoană sfîntă.)

EVA

Să ne oprim o clipă, dragii mei,
Lîngă icoană să-mi aşez buchetul.

LUCIFER

(Şoptind.)

Opreşte-o! Altfel totul s-a sfîrşit.

ADAM

Copil curat — eu nu pot s-o opresc.

EVA

De fată mică m-am obişnuit,
Cînd trec pe-aici, să nu uit de icoană;
îmi cade bine... Sunt gata degrabă
Şi întîrzierea o punem la loc.

(Atîrnă buchetul lîngă icoană, dar florile se ofilesc imediat şi juvaerurile schimbate în şopîrle i se desfac de la gît.)

Ce-i asta, Doamne sfinte?

LUCIFER

în zadar
Ţi-am spus să bagi de seamă.

EVA

Ajutor!

ADAM

Ne vede lumea, dragă, fii pe pace,
îţi fac alt dar de mii de ori mai scump.

EVA

în lături! Ah! Mi-e groază. Ajutor!
Doi şarlatani de mînă c-o strigoaie,
Au necinstit o fată cumsecade...

(Mulţimea se îngrămădeşte. Ţiganca vine cu gardiştii.)

ŢIGANCA

Mi-au dat bani falşi! Aci trebui' să fie,
Uite-i în palmă, s-au făcut mercur!

LUCIFER

Nu banul meu, e palma ta de vină!
Vin să plecăm! Nu-i de glumit, Adame!

(Dispar în Tower şi, în vreme ce zarva şi încurcătura se măresc, apar din nouîn vîrful turnului.)

ADAM

Iar Înşelat... Credeam că e destul
Să spulber groaza vremii de demult
Şi liberă întrecerea să dau
Puterilor... dar iată un şurub,
Care ținea-n picioare angrenajul,
Am dat în lături: simțul pietății.
N-am pus în loc şurub mai iscusit...
Ce-ntrecere-i, cînd unul are spadă
Şi brațul gol îl are celălalt?
Ce libertate-i, cînd flămînzi o sută
Trebui' să intre-n jugul unui ins?
Aci se luptă clinii pentr-un os...
In urma lor eu vreau societate,
Ce apără, in loc să pedepsească,
Şi-ndeamnă,-n loc să sperie, cu forțe
Ce se-nfrățesc ajunge la izbînda
Din zile vechi visată de ştiință,
Cînd rostu-ntreg e străjuit de minte!
Da, va veni... o ştiu... o simt... mă duc
în lumea ei, Lucifer!

LUCIFER

Om nătîng!
Dar dacă tu, cu ochii îngrădiți,
Vezi numai zarva tulbure de jos,
Tu crezi că nu-i un legămînt obştesc
Şi nu-i sistem jos în atelier?
Priveşte dar cu ochi deschişi o clipă,
Să înțelegi ce muncă săvîrşesc —
Dar pentru noi şi nu pe seama lor!

(Se întunecă. Întreg bîlciul se grupează în mijlocul scenei, împrejurul unui mormînt deschis, la care sapă, dansează în jurul gropii şi sar în ea perind, unii tăcuți, alții după ce-au spus cîteva cuvinte.)

COR

Grăbiți cu sapele, grăbiți!
Mîine-i tîrziu şi n-am sfîrşit,
Şi vor mai trece mii de ani
Şi tot nu-i lucrul isprăvit!
E leagăn şi sicriu la fel,
Sfîrşeşte azi ce-ncepe mîine,
Flămînd e şi sătul la fel,
Cc-ngroapă azi, învie mîine.
(Răsună clopotul cimitirului.)
Răsună clopotul de seară,
Noi ne-am gătit şi vrem hodină,
Cei mîine-n zori din nou treziți
La muncă-n urma noastră vină!

OMUL CU MARIONETE

Vîndut-am lumii veselie,
Dar eu n-am rîs la comedie!

CÎRGIUMARUL

Cu toți paharul A*-ați golit,
Vă fie somnul liniştit!

FETIȚA CU FLORILE

Nu mai am flori, dar A'eți vedi
Răsar din nou pe groapa mea.

ȚIGANCA

Toți viitorul vreți să-1 ştiți
Şi-nchideți ochii îngroziți...

LOVEL

Ce n-am găsit cu banii toți
îmi dă mormîntul de trei coți.

MUNCITORUL

Azi săptămîna s-a sfîrşit,
Se culcă trupul istovit.

STUDENTUL

Mi-aţi tulburat un vis frumos,
Am să-1 visez acolo jos!

SOLDATUL

Mă socoteam viteaz, ş-acum
O groapă mă opreşte-n drum!

COCOTA

Beţia, fardul mi s-au dus,
Va fi şi jos cum a fost sus?

CONDAMNATUL

Rămîneţi lanţuri pe pămînt,
Căci alte legi acolo sunt...

ŞARLATANUL

Ne-am răzbunat cu toţi pe rînd,
Azi ne răpune-acelaşi gînd.

EVA

Mi te deschizi prăpastie adîncă,
Dar noaptea ta, să crezi, nu mă-nfioară:
Iţi dau doar praful ce-am cules în cale,
Fiinţa mea în tine nu coboară!
Cu dragoste şi mîndră tinereţe
Eu mă cufund în larga veşnicie;
Surîsul meu ca razele de soare
In suflete seninul reînvie.

(Arunclndu-şi in groapă vălul şi hlamida, se înalţă împrejmuită de slavă.)

LUCIFER

0 ştii, Adame?

ADAM

Eva! Te cunosc.

TABLOUL XII

In falanster

(Curtea unui minunat falanster, zidită în formă de U. Parterul ambelor aripi se desface în colonade. în dreapta, printre roţile maşinilor, se îndeletnicesc muncitori. în stînga lucrează un savant într-un muzeu unde sunt grămădite cele mai disparate obiecte de ştiinţe naturale, instrumente mecanice, aparate de astronomie, chimie şi alte curiozităţi. Toţi, aparţinînd aceluiaşi falanster, sunt îmbrăcaţi la fel. Adam şi Lucifer apar din pămînt în mijlocul curţii. Ziua.)

ADAM

Ce ţară e, ce neam, unde-am ajuns?

LUCIFER

Nu se mai ştiu aceste vorbe vechi.
N-a fost îngust hotarul unei *patrii?*
L-a zămislit prejudecata veche,
L-a apărat întrecerea haină.
Pămîntu-ntreg e azi moşia largă.
Spre-un ţel obştesc sunt oamenii tovarăşi,
Iar peste buna viaţă-orînduită
Tronează-acum, în cinstea ei, ştiinţa.

ADAM

Iată,-idealul sufletului meu
S-a împlinit precum mi-a fost dorinţa.
De *patrie,* de-atîta-mi pare rău:

Putea trăi, socot, şi-n rostul nou
Ideea, căci în pieptul omenesc
Trezeşte veşnic groază infinitul
Şi-o stavilă işi cere totdeauna!
Cînd se lărgeşte, pierde-n adîncime,
Se leagă de trecut şi viitor,
Şi teamă mi-e că lumea fără margini
Nu va trezi însufleţirea care
Mormintele părinţilor ne-o dau.
Acel ce varsă sînge pentru-ai lui,
Pentru prieteni, lacrimi dacă are.

LUCIFER

După cum văd, îţi nărui idealui
Chiar înainte de-a-1 vedea-ntrupat?

ADAM

Nu crede! Nu! Dar sunt nedumerit:
Ce gînd va fi să strîngă laolaltă,
Să-nchege iar întreaga lume largă,
Din nou să nască vechea-nsuîleţire,
Eternul foc al bietei noastre inimi
Stîrnit din mii şi sute de nimicuri,
Şi-n loc de-atitea lupte fără rost,
Să ne arate-o ţintă mai curată?
Dar, spune, unde ne găsim? Ce loc?
Ș-apoi mă du, vreau inima să-mi scald
In fericirea, dup-atîta harţă,
Răsplată dată omului trudit.

LUCIFER

Este-un falanster între multe alte,
Cămin pe seama omenirii noi.

ADAM

Ei, haidem, deci!

LUCIFER

Nu! Stai! Prea te grăbeşti.
Schimbăm doar masca mai întîi! Ce-ar fi
Să coborim Adam şi Lucifer.
Ne-ar contesta o groază de savanţi,
Ori ne-ar închide grabnic sub retorte.

ADAM

Din nou cu fleacuri vrei să mă momeşti?

LUCIFER

Ce vrei? Aşa-i in lumea mea de duhuri.

ADAM

Fă, deci, cum crezi, dar isprăveşte grabnic!
(Lucifer ii travesteşte pe amindoi in tovarăşi de falanster.)

LUCIFER

Jos pletele! îmbracă haina asta.
Aşa...

ADAM

Pe-acest savant să-1 salutăm.

LUCIFER

Maestre, bun ajuns!

SAVANTUL

în munca mare
Să nu mă tulburi, n-am vreme de fleacuri.

LUCIFER

Ne pare rău. Noi suntem candidaţi
De maiştri în al miilea falanster,
Şi faima ta ne-a pus pe drumuri...

SAVANTUL

Da,
Vi-e străduința vrednică de laudă.
O clipă pot să-mi întrerup lucrarea;
Dacă nu-mi scade în cazan căldura,
Materia îmi va-mplini voința.

LUCIFER

Vezi, nu mă-nșel. Și-n tine, scrutătorul
Ce-a ispitit și omul și natura,
Trăiește încă drojdia străveche
A vanității.

SAVANTUL

Să petrecem deci...
Dar care ram de studiu v-ați ales?

ADAM

Nu ne-ngrădirăm setea în vreo tagmă —
Vrem o privire peste tot.

SAVANTUL

Aici
Greșiți, căci rostul celor mari s-ascunde
în cele mici. Și sunt atîtea lucruri,
Iar traiul nostru știți cît e de scurt!

ADAM

Adevărat! Se cer și muncitori
Ce duc nisip și sapă bolovani,
Și fără ei nu se ridică zidul.
Dar ei se zbat rătăcitori în ceață
Și n-au habar la ce dau ajutor.
întregu-1 vede arhitectul singur;
Neiscusit o piatră să cioplească,
Creează totul ca un Dumnezeu.
E meșterul, deci, mare și-n știință.

LUCIFER

Bărbat ilustru, vezi de ce venirăm!

SAVANTUL

Bine-ați făcut, de-aceea vă cinstesc.
Ale științii-mbelșugate ramuri,
înfățișînd același organism,
Ne farmecă mai mult împreunate.

LUCIFER

Ca farmecul unei femei frumoase.

SAVANTUL

Cu toate-aceste, singură chimia...

LUCIFER

E simbolul de viață dătător.

SAVANTUL

Adevărat!

LUCIFER

Vorbind de matematici,
AU învățat mi-a spus același lucru.

SAVANTUL

Din slăbiciune-oricine se socoate,
Cu mintea lui, un centru-n univers.

LUCIFER

Ce bine e că ți-ai ales chimia...

SAVANTUL

Sunt pe deplin încredințat, dar haideți
Să cercetăm muzeul... Pe pămînt
Nu-i mai găsiți pereche. Dobitoace

Din depărtarea vremurilor moarte,
în exemplare bine preparate,
Se văd aici. Printre părinții noştri,
în vremea lor de barbari, erau mii,
Şi împărțeau cu ei domnia lumii.
Pe urma lor trăiesc poveşti ciudate —
Vezi, ăsta-a lost locomobil. se zice.

ADAM

E *calul,* biet, din neam corcit, sărmanul.
Altul era pe vremuri Al-Borak.

SAVANTUL

De-acesta spun că,-n prietenie, omul
îl găzduia fără folos sau plată,
Şi el ghicea, privind cu mulțumire,
Ce gînd poartă stăpînu.1... Ba se zice
Că chiar păcatul lui şi-a însuşit,
Proprietatea-1 ispitea, ce credeți?
Cu viața lui, se pune, c-o păzea.
E scrisă-n cărți povestea asta-ntreagă;
V-o dau şi eu, dar fără crezămînt.
Căci din trecut sunt nebunii o spuză
Ce ne-au rămas, ca basme moştenire.

ADAM

E *clinele,* şi drept e tot ce-ai spus.

LUCIFER

Ia seama,-Adame! Ai să te descoperi.

SAVANTUL

Acesta-i sclavul omului sărac.

ADAM

Cum *bou-i* sclav de-a pururi la bogat.

SAVANTUL

lat' regele deşertului...

ADAM

E leul,
Şi tigrul, iată sprintena gazelă...
Ce dobitoace-au mai rămas pe lume?

SAVANTUL

Ciudat vorbeşti. La voi nu e tot astfel?
Trăieşte ce-i util şi tot ce încă
Ştiința n-a putut înlocui.
Trăieşte oaia, porcul, dar nu crede
Că-n forma lor vulgară, de demult,
Cum le-a creat cu greşul ei natura:
Unsoare vic-i *unul, celălalt*
De lînă şi de carne-o masă. Ne slujesc,
Ca şi cazaiiu,-n scopurile noastre.
Dar.' precum văd, iu toate le cunoşti.
Să trecem, deci. Aici sunt minerale:
Vedeți, enorm, un bulgăr de cărbune.
Vai, munți întregi erau odinioară
Şi oamenii îşi adunau de-a gata
CP din văzduh eu-atît amar de trudă
Topeşte azi ştiința. Ăst metal
Se cheamă fier şi, pin-a nu se pierde,
De aluminiu nu era nevoie.
lat-o fărimă: aurul. Grozav
De însemnat şi fără de folos.
Căci pe cînd încă omu,-ntunecat,
Credea-n ființe puse peste fire,
Cu tainic rost mai tan decît ursita,
Credea şi-n aur. Pe altarul lui
Jertfea şi drept, jertfea şi bunăstare, ^
Şi tot ce-i sfînt, ca-n schimb să puie mîna
Pe-o fărmitură fermecată, căci
Pe preţ de aur tot putea avea;
Minune, chiar şi pîine...

ADAM

Mai arată
Şi altele, căci toate le cunosc.

SAVANTUL

În adevăr, eşti învăţat, străine!
Să cercetăm deci flora de pe vremuri.
Aicea, vezi, păstrăm noi trandafirul
Ce s-a deschis în urmă pe pămînt.
La drept vorbind e-o floare fără rost.
Cu alte mii şi sute de surate
Fura pămîntul spicelor de grîu,
Pentru copiii mari, o jucărie.
Un semn ciudat al vremilor apuse,
Cum lumea-atunci de glume se ţinea,
Căci flori creşteau şi-n suflete atunci...
Fugare chipuri, prinse-n poezie,
Se legănau în visuri mincinoase.
Îşi irosea zadarnic forţa omul,
Lăsîndu-şi ţinta vieţii-nţelenită!
Iată, păstrăm ca raritate două
Astfel de lucruri: Prima poezie.
Pe scriitor, în zilele de-atunci,
Cînd, năzuind cu-ncredere nebună,
Cerea cuvînt şi omul singuratec,
Se spune că-1 chema Omer. O lume-ntreagă
A-nfiripat, din arătări nătingi,
Zicîndu-i Hades. Fiecare rînd
L-am dezminţit de mult. Aici avem
Agricola de Tacit, o icoană
De rîs şi totuşi vrednică de milă,
Din perioada epocii barbare.

ADAM

Tot mai există-aceste foi răzleţe?
Un testament din zile mari. Şi nu pot
Să-nvîlvoreze-o flacără tîrzie
Şi dor de fapte-n piept de epigoni,
Să prăbuşească meşteşugul vostru?

SAVANTUL

Prea bine vezi! Am înţeles şi noi
Primejdia veninului ce-ascund.
De-aceea nu le-ngăduim citirea
Decît la oameni consacraţi ştiinţei,
Trecuţi de anii şasezeci.

ADAM

Dar doica,
Cu minunate cîntece de leagăn,
Nu mai sădeşte-n inima plăpîndă
Visări?

SAVANTUL

A, da. Dar doicele, la noi,
Le spun ecuaţii pruncilor de sîn,
Ori pun probleme de geometrie.

ADAM
(Aparte.)

Călăilor! Şi nu vă este groază
Cea mai frumoasă vîrsta s-o furaţi,
Sărmane inimi?

SAVANTUL

Mergem mai departe,
Ce curioase instrumente-aici,
Cu forma lor artistică. Acesta
Se cheamă: *tun.* Inscripţia-i ciudată:
Ultima ratio regum. În ce chip
Se folosea, azi nu mai ştim. Iat' *spada,*
Unealtă numai pentru moarte. Cine
Lovea cu ea, n-avea nici o pedeapsă.
Acest tablou, de mînă e lucrat,
Poate-a-nghiţit o viaţă jumătate,
Şi, spune, vezi, un basm fără-nţeles.
Azi săvîrşeşte soarele-acest lucru

Şi munca lui nu minte, cu credinţă
Sluieşte-o ţintă bine hotărîtă.

ADAM
(Aparte.)

Dar arta unde-i? Sufletul s-a dus...

SAVANTUL

Sunt tot obiecte vechi şi fără noimă,
Copilăroase. Floare vezi pe ceaşcă,
Pe scaune, iată, cite-un arabesc:
Risipa mare-a trudei omeneşti.
La fel e apa-n orişice pahar
Şi orice jilţ la fel îţi dă odihnă.
Maşinile le-nfăptuiesc aceste
In cea mai simplă şi firească formă.
Iar rostul lor croit înţelepţeşte
Tu l-ai pătruns, cînd ştii că lucrătorul
Ce pregăteşte astăzi un şurub,
Viaţa-ntreagă-aceeaşi muncă face.

ADAM

De-aceea nu-i viaţă creatoare
Maestrul să-şi întreacă-n iscusinţă !
Cum ar putea cereasca zămislire
Să şi-o-nfiripe-n drumul ei ideea?
Cînd, vrînd să lupte, îşi îndreaptă ochii
în lumea asta goală-orinduită:
Nici farmecul primejdiei nu-l simte
Şi nici o fiară nu-i pîndeşte calea.
M-a amăgit, deci, şi ştiinţa... Simt
C-o uricioasă şcoală de copii
Mi-a hărăzit în locul fericirii...

SAVANTUL

Nu-i oare azi frăţietate? Duce
Vreo lipsă omu-n năzuinţa lui?
în adevăr, s-ar cuveni pedeapsă
Acestor vorbe...

ADAM

Spune-mi, dar, ideea
Ce strînge-acest popor într-un mănunchi
Şi-nsufleţeşte, dînd aceeaşi ţintă.

SAVANTUL

Ideea e putinţa de-a trăi.
Cînd omu-ntîi în lume s-a ivit
Pămîntul tot era cămară plină.
Era destul ca mîna să-şi întindă
Şi orice poftă-şi împlinea de-a gata.
El cheltuia deci fără socoteală;
Ca viermele în caş, prins de beţie.
Din fantezii şi mii de ipoteze
îşi făurea îndemn şi poezie.
Noi, azi, ajunşi la ultima bucată,
Vom fi zgîrciţi, căci caşul e pe gata
Şi prea uşor ne prăpădim de foame.
Vezi, soarele, în patru mii de ani
E-un glob răcit şi nici un fir de iarbă
Nu va rodi pămîntu-ntreg atunci.
Patru milenii, deci, atîta timp
Avem putinţa să-l înlocuim.
E, cred, de-ajuns pentru ştiinţa noastră.
Doar apa e mijloc calorifer:
Din multele materii oxidate
Păstrează focul cel mai priincios:
Misterele din organismul nostru
Nu peste mult vor fi descoperite.
Chiar bine e c-aici ne-aduse vorba,
Căci cît pe-aci era să-mi uit retorta —
în acest sens e strădainţa mea.

LUCIFER

îmbătrâneşte omul, dacă astăzi
In alambic vrea să-şi închidă gîndul
Şi forţa lui de organizator.
Chiar de ţi-ai duce planul la izbîndă,
Trezeşti un monstru, o idee mută,

O dragoste legată de-un cadavru ;
Ființă dezmințită de natură,
Fără potrivnic, fără de-nrudire,
Cînd n-are cîrmă-n fiecare ins.
Şi rostul ei de unde-şi împrumută,
închisă de suflarea dinafară,
Cu traiul ei ferit de suferință,
Născîndu-se sub sticla ta îngustă?

SAVANTUL

A, uită-te cum fierbe, cum luceşte
Şi forme noi cum tremură răzlețe,
Sub sticla caldă, fără greş închisă.
E potrivită azi şi reacțiunea
Şi înrudirea chimică. Mă-ascultă
Materia în voia mea supusă.

LUCIFER

Maestre, eu te-admir, dar nu-nțeleg.
Poți face tu materii înrudite
Să nu s-atragă, iar cele opuse
Să le sileşti să nu se mai respingă?

SAVANTUL

Ce fleacuri spui! între materii doar
E veşnică această lege.

LUCIFER

Bine,
Dar spune-mi drept, pe ce se-ntemeiază?

SAVANTUL

E legea-aşa, fiindcă este lege.
Experiența ne arată astfel!

LUCIFER

Tu, precum văd, aprinzi sub oală focul —
Natura face toate celelalte.

SAVANTUL

Dar eu cu sticla-i limitez hotarul
Şi-o smulg cînd vreau din umbra tăinuită.

LUCIFER

Dar pînă-acum nu văd un semn de viață.

SAVANTUL

îl vei vedea. Eu, care-am ispitit
Tot organismul, tainele lui toate,
Şi-am disecat de mii de ori viața...

ADAM

De-a pururea ai pescuit un stîrv.
Căci, vezi, ştiința şchiopătează-n urma
Experienței proaspăt cîştigate,
Asemeni trubadurului de curte
Ce vitejia regelui o cîntă,
Dar n-are dar s-o poată profeți.

SAVANTUL

Vă bateți joc? Cum nu-nțelegeți voi
Că o scînteie-mi poate da viața?

ADAM

Dar, spune-mi tu, de unde iei scinteia?

SAVANTUL

Un pas mai am. Atîta mi-a rămas.

ADAM

Dar cel ce pasu-acesta n-a făcut,
N-a isprăvit nimic, nimic nu ştie.
Toți ceilalți paşi s-au depănat în curte

ADAM

Ce văd? De mult cunosc pe-acest bărbat.
11 cheamă Luther.

MOŞNEAGUL

Două sute nouă !

CASSIUS
(Ieşind din rînd.)

Prezent!

MOŞNEAGUL

îţi spun acum a treia oară:
Tu din senin caţi pricini şi bătaie.

CASSIUS
(Rugîndu-se.)

Cum din senin? Fiindcă nu mă plîng?
E laş acel ce cere ajutor
Cînd are braţe! Ori mi-a fost duşmanul
Mai slab? De ce nu s-a împotrivit?

SAVANTUL

Tăcere! Forma craniului tău
Nu-ndreptăţeşte-ndemnurile rele,
Căci fără greş şi nobilă se pare.
Dar n-ai astîmpăr! Sîngele tău fierbe.
Să-1 vindecăm pîn' se-mblînzeşte.

ADAM

Cassius!
Nu-1 mai cunoşti pe cel ce la Filippi
Ţi-a fost tovarăş... Pîn-acolo deci
Poate cădea orînduiala stearpă,
încît un piept aşa măreţ să-i pară
O stavilă, să nu-1 mai preţuiască?

MOŞNEAGUL

E patru sute-acum la rînd.

PLATO

Aud!

MOŞNEAGUL

Tu iar din nou te-ai cufundat în visuri
Şi vitele ce le-ai avut în pază
S-au răzleţit. Ca să fii treaz de-acum„
Ai să-ngenunchi pe boabe de porumb.

PLATO
(Păşind încet.)

Să n-aveţi grijă, voi visa frumos...

ADAM

A, Plato... Tu doreai societatea...
Şi, drept răsplată, iată ce-ai ajuns.

MOŞNEAGUL

Să vie şaptezeci şi doi.

MICHELANGELO
(Iese din rînd.)

Aici sunt.

MOŞNEAGUL

Dezordonat ţi-ai părăsit şi astăzi!
Atelierul...

MICHELANGELO

Da, căci fac într-una
Numai picioare noi de scaun. Şi asta,
Cu forma lor netrebnică... De cînd

V-am tot rugat: lăsați-mă să schimb,
O urmă de podoabă să sculptez...
Nu mi-ați dat voie... V-am cerut atunci
Să-mi dați speteze să cioplesc... Zadarnic.
Eram aproape-n prada nebuniei
Cînd am fugit de chin... De meserie...

MOŞNEAGUL

Pentru stricarea ordinei, vei sta
închis în casă-n ziua asta caldă.

ADAM

Michelangelo, Dumnezeu din tine
Ce iad simte cînd nu poate crea...
Cîți cunoscuți zăresc în orice parte,
Suflete mari şi forțe ancestrale...
Un duşman vechi, iat-un martir aici
îngust i-a fost acestuia pămîntul...
Azi sunt pitici şi seamănă cu toții...
Cum i-a chircit cu măiestrie statul.
A, Lucifer, să mergem... Inima
Priveliştea n-o rabdă mai departe.

MOŞNEAGUL

Sunt doi copii ce-au împlinit azi vremea
în care-aveau de mama lor nevoie.
I-aşteaptă azi obştescul pedagogiu.
Aduceți-i!

(Din rind iese Eva şi incă o femeie, cu copiii lor.)

ADAM

Ce chip strălucitor!
îşi are deci şi lumea asta rece.
Seninul ei?

LUCIFER

Nu mai plecăm, Adame?

ADAM

Nu, dimpotriv,-acuma mai rămînem_

MOŞNEAGUL

Savantule! Le cercetează craniul
Copiilor!

(Savantul vizitează copiii.}

EVA

Vai, ce mă-aşteaptă oare?'

ADAM

Această voce...

LUCIFER

E de rînd femeia»
Te mişcă ea pe tine, ce-ai gustat
Din buzele Semiramidei?

ADAM

Da,

Dar, vezi, atunci pe dînsa n-o ştiam,

LUCIFER

E basmul vechi ce-l spun îndrăgostiții.
Cu mintea lui socoate fiecare
C-a născocit el patima pe lume,
Că mai-nainte nimeni n-a iubit...
De mii de ani cunosc povestea asta.

SAVANTUL

Acest copil e bun de medic, celalt
Va fi cioban.

MOŞNEAGUL

Haicï, duceţi-i de-aici.
(Pe copii vor să-i ducă. Eva se opune.)

EVA

Să nu-1 atingi! Copilul e al meu.
Cine mi-1 smulge sinului de mamă?

MOŞNEAGUL

Ce zăboviţi? Luaţi-1!

EVA

Drag copil,
Inima mea cu sînge te-a hrănit.
Unde-i puterea-n stare să strivească
Această veche legătură sfîntă?
Cum să te las şi să te pierd pe veci,
între cei mulţi, iar ochii mei zadarnic
Cercetători, de-a pururi să te caute
în sute de străini de-acelaşi port.

ADAM

Staţi, oameni buni! De-aveţi voi ceva sfînt,
Lăsaţi copilul mamei lui...

EVA

Aşa e!
Noroc să-ţi deie Dumnezeu, străine!

MOŞNEAGUL

încerci un joc primejdios, străine!
Dacă lăsăm din nou prejudecata
Familiei să-nvie, într-o clipă
Se năruie tot ce ne-a dat ştiinţa.

EVA

Ce-mi pasă de ştiinţa îngheţată!
Să cadă-n faţa glasului naturii.

MOŞNEAGUL

Aţi isprăvit?

ADAM

De el să nu vă-atingeţi.
O spadă văd acolo şi vă-nvăţ
Cum se-nvîrteşte...

LUCIFER

Vis răzleţ, te-opreşte!
(Pune mina pe umărul lui Adam, care Incremen eşte.p
Să simţi puterea braţului ursit.

EVA

Copilul meu
(Cade. îi duc copilul.)

MOŞNEAGUL

Femeile aceste
Sunt fără sol. Cine le vrea, să spună î

ADAM

Eu v-aş ruga...

MOŞNEAGUL

Savantul ce ne spune?

SAVANTUL

Bărbat aprins, femeie exaltată,
Dau neam corcit, nu-i bună-mperecherea.

ADAM

Nu pot s-o las, dacă mă vrea...

EVA

A ta sunt,
Bărbat cinstit, cu inimă...

ADAM

Femeie,

Cu tot pojarul inimii te vreau l

EVA

Da, şi eu simt că-n veci te voi iubi...

SAVANTUL

E-un caz de nebunie! E ciudat
Să vezi, în veacul nostru de lumină,
Cum spectri din trecut se mai ivesc.
E fenomenul curios... De unde-i?

ADAM

Din paradis o rază-ntîrziată...

MOŞNEAGUL

E regretabil.

ADAM

Nu vă fie milă.
E-atît de dulce nebunia noastră.
Şi nicidecum trezia nu v-o vrem.
Doar tot ce-a fost pe lumea asta sfînt,
Tot ce-a fost mare,-a fost o nebunie
Ce n-a-ncăput în marginile minţii.
Un glas de duh din sfere mai curate
Lin tremură, ca o cîntare blîndă.

Coboară-acum spre noi drept mărturie-
Că ne-nrudim... Că amîndoi alături
Dispreţuim ţărîna şi căutăm
Un drum spre orizonturi mai înalte...
(Îmbrăţişează pe Eva.)

MOŞNEAGUL

Ce-i ascultăm? Degrabă la spital?

LUCIFER

Haid' repede! Călătorim, Adame!
(Se cufundă.)

TABLOUL XIII

In haos

(Haosul. In depărtare se vede un sector de pămînt, micşorîndu-se din ce în ce, pînă ce dispare între stele. Ceaţă care se întunecă, pînă devine beznă. Adam, moşneag, zburînd cu Lucifer.)

ADAM

Ăst zbor nebun, răspunde-mi, unde duce?

LUCIFER

Nu ite-ai dorit tu, dezbrăcat de humă,
în sfere-nalte să pătrunzi, acolo
Unde spuneai că glas de înrudire
De la un duh ai deslușit...

ADAM

E drept,
Dar nu-mi credeam atît de rece calea.
Pustiu e tot, ş-atîta de străin,
Ca drumul unui făcător de rele...
Două simţiri în pieptul meu se luptă:
Eu văd ce-ngust e lutul care-nchide
Pornirea mea de zbor în alte lumi.
Aş vrea să scap din cercul lui, dar, vai.
De dor eu plîng, căci doare despărţirea.
Ah, Lucifer! Priveşte înapoi...
întîi pierdurăm florile din ochi,
Apoi frunzişul tremurat din codri;

Priveliştea — atît de colorată —
îmi pare-acum pustie, fără rost.
Ce ne mişca, s-a şters în drum, şi stînca
Pare zgulită-n muşuroi nătîng...
Iar norul plin de trăsnet, socotit
De cei de jos un glas sfinţit din cer,
S-a subţiat în aburi nevoiaşi...
Unde-i întinsul mării care urlă?
Un petec sur pe globul ce, rotind,
Se pierde-acum în droaia de tovarăşi...
Aci a fost întreagă lumea noastră...
O, Lucifer, şi ea s-a dus... şi ea...
Răspunde-mi', oare trebuia s-o pierdem?..

LUCIFER

Se schimbă tot, privit din înălţime,
întîi se pierde farmecul, apoi
Mărimea, forţa, pînă ce rărnîne
Temeiul rece îngrădit în cifre.

ADAM

în urma noastră stelele rămîn
Şi nu simt ţintă, stavilă nu simt.
Ce preţuieşte viaţa fără luptă,
Fără iubire?... îngheţăm, Lucifer!

LUCIFER

Dacă-i sfîrşită vitejia ta,
Să coborîm la jocul din ţarină !

ADAM

Eu nu ţi-am zis! Eu vreau tot înainte!
Pînă se rup, numai atît mă dor
Pripoanele ce de pămînt mă leagă.
Dar, vai, ce simt? Răsufletu-mi s-opreşt
Putere n-am şi mintea mi se-ncurcă.
Să fie-aievea basmul lui Anteu,
Ce doar atît putut-a să trăiască
Cît s-a atins de pravul pămîntesc...

SPIRITUL PĂMÎNTULUI

Adevărat... Mai mult e ea un basm...
Tu mă cunoşti, sunt duhul pămîntean;
în sufletul tău viaţa mea răzbate...
Vezi, pîn-aici hotarul meu se-ntinde.
Tu vei trăi, de te întorci din drum,
Te pr'ăbuşeşti, de vrei să urci mai sus,
Ca viermele ce-n picurul de ploaie
Se zvîrcoleşte... căci pe seama ta
Pămîntu-i acest strop...

ADAM

Zadarnic vrei
Să mă înfrici, eu te înfrunt... doar trupul
De mi-e al tău, cu sufletul rămîn.
Nu au hotar ideea ş-adevărul,
Ce mai întîi s-au plăsmuit ca lutul
în care dorm materiile tale...

SPIRITUL PĂMÎNTULUI

Biet muritor supus deşertăciunii!
încearcă-te, şi groaznic vei cădea.
Mai vechi socoti mirosul decît crinul
Şi mai întîi e forma decît trupul?
Şi după rază, soarele tu-l crezi?
De ţi-ai vedea, vai, sufletul pribeag
în haosul fără hotar, cum cată
Un înţeles şi-o formă de-ntrupare,
Cum se trudeşte în zadar, ş-apoi
Cît de străin e-n toată lumea asta;
Cum stă prostit, nesimţitor în urmă, —
Te-ai îngrozi... Căci orişice cuprinzi
Şi tot ce simţi cu-a inimii bătaie
Nu e decît purcederea ascunsă
Ce-au hotarît o seamă de materii,
Cărora tu pămînt le zici, şi cari,
De s-ar schimba, şi tu te-ai prăbuşi...
Frumosul doar, uritul şi norocul
Şi iadul tău, din duhul meu sunt smulse,
Şi-mprejmuiesc moşia ta îngustă...

Ce-aici socoti tu adevăr etern,
E-n altă lume poate-o nebunie,
Şi e firesc ce-ţi pare utopie...
Povară nu-i, fiinţă nu se mişcă,
Idee-i poate aerul de-aici,
Şi-i sunet poate raza de la noi,
Şi planta noastr-acolo e cristal...

ADAM

Nu mă opreşti. Mai sus, mai sus mă-ndeamnă
Azi sufletul...

SPIRITUL PĂMÎNTULUI

Adame! E aproape
Sfîrşitul tău, întoarce-te-napoi.
Poţi să ajungi puternic pe pămînt,
Dar, desfăcînd din cercul nostru mare
Fiinţa ta, nu-ndură Dumnezeu
De faţa lui să te apropii. Cazi,
Căci fulgeră micimea ta...

ADAM

Ş-apoi

Nu-mi strică moartea planurile mele?

SPIRITUL PĂMÎNTULUI

Vai, nu rosti în ţara mea de duhuri
Acest cuvînt al unei vechi minciuni:
De glasul lui s-ar îngrozi o lume...
Doar moartea ta pecete e, sfinţită,
Şi Dumnezeu o ţine pentru sine.
Nici mărul rupt din al ştiinţei pom
N-a izbutit pecetea s-o desfacă.

ADAM

Eu o desfac...

(Zboară mai departe. Adam, cu un ţipăt, încremeneşte.)

M-am prăpădit acum...

LUCIFER

(Rîzind-)

A biruit minciuna mea bătrînă.

(Împinge pe Adam in haos.)

în haos dar pluti-va pe vecie
Păpuşa asta, astrul nou, ce poate
Pe seama mea o viaţă va rodi...

SPIRITUL PĂMINTULUI

E fără vreme bucuria ta!
El altă lume-abia dac-a atins.
A, nu-i uşor din ţara mea să scapi...
Te cheamă glas de-acasă, cunoscut,
Ridică-te, copilul meu...

ADAM

(Venindu-şi în fire.)

Din nou
Trăiesc... O simt... O simt... Căci iarăşi sufăr.
Dar dulce e şi suferinţa asta...
Căci groaznică-i nimicnicia morţii...
Ah, Lucifer... Mă du iar pe pămîntul,
Pe martorul atîtor lupte sterpe,
Din nou să lupt, şi fericit voi fi...

LUCIFER

Şi tot mai crezi, de-atitea ori infrînt,
Că lupta nouă are vreun folos?
Că lupta nouă ţinta-ţi împlineşte?...
O,-n adevăr, ăst suflet de copil
Azi omul doar mai poate să-1 păstreze...

ADAM

Nu mă atrag închipuiri nebune,
Eu ţelul ştiu că n-am să mi-1 ajung
Dar nu-i nimic! Ce-i ţinta împlinită?

Sfîrşit de luptă, moarte este ţinta,
Dar veşnică întrecere e viaţa
Şi însăşi lupta-i ţinta omenirii...

LUCIFER

în adevăr, frumoasă mîngîiere...
De-ar fi măcar ideea luptei mare.
Dar mîine rîzi de truda ta de azi;
Ce te-ndemna, o jucărie-ţi pare.
în apăsarea libertăţii moarte
N-ai sîngerat odat' la Chaeronea
Şi-ai stat apoi, cu Constantin alături,
Domnia lumii să-i întemeiezi?
Nu te-a răpus martiriul credinţei,
Ca, mai tîrziu, cu armele ştiinţei,
Credinţei însăşi duşman să-i ajungi?

ADAM

Adevărat, dar, orişicît de-ngustă,
M-a-nsufleţit de-a pururea ideea.
M-a ridicat, şi sfintă deci a fost.
E tot atît... în formă de ştiinţă,
De libertate, poftă de mărire,
Sau dacă-n semnul crucii s-a ivit,
C-un pas a dus pe oameni mai depart^.
Deci înapoi la luptă, pe pămînt...

LUCIFER

Azi nu mai ştii ce-a prevestit savantul
Ce-a socotit că-n patru mii de ani
îngheaţă tot, şi lupta se opreşte...

ADAM

Aşa ar fi, de ne-ar lipsi ştiinţa...
Dar simt şi ştiu că noi vom birui.

LUCIFER

Ş-apoi găsi-vei luptă şi putere
In lumea ta ciudat meşteşugită,
Din teorii răzleţe-nfiripată,
Cum ai văzut-o-n drumul tău deunăzi?.

ADAM

Se schimbă tot şi greşurile pier,
Răsar pe urma ţintei împlinite
Alte idei, ce viaţa-mprospătează.
Dar noi pe veci să ne grijim pămîntul.
Mă du, mă du... Să coborîm degrabă,
Căci vreau să ştiu ce-nvăţătură nouă
Mă va-ndruma pe drumurile ei,
Pe cel pămînt nepieritor!...

LUCIFER

Să mergem!

TABLOUL XIV

în ţinuturi de gheaţă

(Regiune acoperită de zăpadă, fără arbori. Soarele se vede printre zdrenţe de nori, roşu, ca un glob fără raze. Printre cetini şi brădui pitici, în faţa unui bordei de eschimoşi, Adam, im moşneag cu totul frinl. coboară de pe deal răzimat de toiag, împreuna cu Lucifer).

ADAM

Cînd s-o sfirşi pustiul de zlpadă
Din care ochii morţii ne pîndesc?
De pasul nostru-abia da ă tresare
Vreo focă doar, şi-n apă se azvîrle.
Şi plantele au obosit să lupte.
Corcit, mai vezi, de printre muşchi,
vreun lugcr,
Iar luna roşă licăreşte-n ceaţă,
Ca într-o criptă lampa unui mort.
Mă poartă tu la palmierii-n floare,
Mă du în ţări cu soare şi miresme,
Acolo unde sufletul de om
S-a ridicat la conştiinţa forţei...

LUCIFER

Acolo suntem. Globul ăst de sînge
Ţi-e soarele. Ecuatorul e-aici.
Ştiinţa ta n-a biruit ursita.

ADAM

Grozavă lume. Bună de murit!
Nu-mi pare rău de cîte las în urmă.
Ah, Lucifer! Eu, ce-am vegheat odată
La leagănul uitat al omenirii;
Eu, ce-am văzut speranţele dintr-însul,
Ostaş bătrîn purtat în lupte mari —
Cum stau acum la groapa uriaşă,
Pe care azi, drept giulgiu mortuar,
Aruncă-n pripă firea milostivă,
întîiul om şi cel din urmă-n lume
Aş vrea să ştiu, cum neamul mi s-a stins?
în luptă mîndră, nobilă şi mare,
Ori nevoiaş, căzînd din treaptă-n treaptă,
Pipernicit, de plînsul meu nevrednic?

LUCIFER

Ţii mult, văd eu, la duhul tău măreţ,
Cum însuţi tu ai botezat puterea
Care-ţi palpită-n sîngele din piept
Şi-ţi mînă mersu-n drum spre ideal!
Dar de ce vrei să stai drept mărturie?
Chiar însuţi tu la patul tău de moarte?
De ce-ai dori să cumpănim socoata
Pe care-o faci azi fără de stăpîn?
îndemnurile dragostei de viaţă
Se-mprăştie de frigurile tale
Şi nu mai ştii ce-a fost în adevăr...
Iar vaierul celui din urmă zbucium
E-un val de rîs asupra luptei noastre...

ADAM

De ce, atunci, eu n-am căzut de sus
Cu simţu-ntreg al propriei puteri,
Decît s-ascult eu însumi necrologul
Pe care-un duh nepăsător mi-l spune,
Pe-al cărui suflet pururea străin,
Nici viforul, nici moartea mea nu-l doare.

LUCIFER

Văd tagma ta în lacrima ce-o verşi,
Acum cînd treci din ceaţă la trezire
Şi de la vis la adevăr curat.
Dar fii pe pace, neamul nu ţi-e mort.
Te uit-aici, sălaşul unui om,
Stăpînul, iat', în poartă ni s-arată...

(Din colibă s? iviUe an eschimos pregătit pentru vinătoare de foce.)

ADAM

Ăst monstru-ar fi, neghioabă stîrpitură,
Moştenitor măririi mele stinse?
De ce-l aduci în faţa mea, Lucifer?
Lasă-mi amarul, ţine-ţi mîngîierea!

ESCHIMOSUL

Deci tot mai sunt deasupra Dumnezei?
în faţa mea s-au coborît aievea...
Dar, cine ştie, sunt ei buni ori răi?
S-o iau la fugă, tot e mai cu minte.

(Vrea să ***fugă.)***

LUCIFER

O vorbă, stai!

ESCHIMOSUL

(Cade cu faţa la pămînt.)

îndurâ-te de mine!
Am să-ţi jertfesc chiar foca cea dintîi
Pe care-o prind, dar nu mă prăpădi!

LUCIFER

Nu te-nţeleg! Ce drept ai tu la focă,
Cu viaţa ei pe-a ta să ţi-o răscumperi?

ESCHIMOSUL

Mai tare sunt... Şi văd în jur de mine
Cum peştele pe vierme îl răpune,
Pe peşte foca şi pe focă eu...

LUCIFER

Iar duhul sfînt cu tine se hrăneşte...

ESCHIMOSUL

O ştiu, o ştiu... dar vremea măsurată,
Ce mi s-a dat din milă s-o trăiesc,
Mi-o cumpăr eu cu jertfe mari de sînge.

ADAM

Ce gînd năuc.

LUCIFER

Tu altfel ai făcut?
Atîta-i doar deosebirea voastră,
Că dînsul foce a adus drept jertfă,
Cînd tu cu oameni îi sfinţeai altarul
Lui Dumnezeu, pe care l-ai zidit,
în chipul tău, la fel face şi el.

ESCHIMOSUL

Te-ai supărat, şi eu pricep de ce..
C-am îndrăznit de jale să mă plîng
La domnul bun al soarelui, acela
Ce daruri dă şi nu cere răsplată.
Şi care, spun poveştile bătrîne,
A poruncit şi-n ţara-asta,-aici...
Vai, iartă-mă, îl blestem azi pe veci!

ADAM

Te uită, Doamne,-o clipă şi roşeşte
De scîrba-n care omul a ajuns.
Făptura ta măiastră!

ESCHIMOSUL

Soţul tău
E amărît din pricină de foame?

LUCIFER

Fiindcă nu-i flămînd, e supărat.

ADAM

Nepotrivite glume fără rost...

LUCIFER

E adevăr, nu glume, ce vorbesc.
Credinţa ta-i a omului sătul,
Iar soţul tău se-nfăţişează, bietul,
Cu logica stomacului flămînd.
Cu argumente nu vă biruiţi,
Dar vă-nţelegeţi grabnic, dacă tu
Vei flăminzi, ori dînsul a mîncat.
Aşa-i, aşa-i, oricum o învîrteşti,
E cea dintîi tot bestia din voi
Şi-abia atunci cînd ea s-a potolit
Apare omul, plin de măreţie
Dispreţuindu-şi rostul lui străvechi..

ADAM

Ce vinovată-i vorba ta, Lucifer,
Cînd tot ce-i sfînt îmi prăvăleşti în
Un lucru bun, orice idee sfîntă,
N-ar fi, cum zici, decît o-nfiripare
Din aburul bucătăriei noastre:
Din jocul orb de întîmplări răzleţe
Ce-n drumul lor pornesc şi se înfrînă
De legile becisnicei materii?

LUCIFER

E altfel oare? Crezi că Leonida
Ar fi murit aşa la Termopile,
Dacă în loc de zeama lui cea neagră,
Care-1 hrănea-n republica spartană
Cea fără bani, în vila lui Lueul
Ar fi sorbit beţia voluptăţii
Din cite vrăji cunoaşte orientul?
Ori de grăbea la Porcia acasă
Să-şi poposească neodihna luptei
La sînul ei, în lenea după-amiezii,
Crezi că murea viteazul Brut în spadă?
Nu vezi cum cresc virtutea şi păcatul?
Din mucegai se-ntruchipează unul,
Iar alta naşte-n dorul de lumină,
Şi răsădite-n vremile tîrzii
îşi moştenesc şi forma şi credinţa...
Cîţi nu şi-au zis c-au încheiat cu lumea
Şi-n jalea lor s-au spînzurat de-o creangă.
Dar, desfăcuţi de-o mînă nedorită,
La cea dintîi atingere-a vieţii
îşi uită-n pripă vechea socoteală...
Huniade doar, de nu venea pe lume
In ţara lui, şi dacă-ntîmplător
Umilă umbră-n şatra unui negru
îi tremura pe leagăn: ce era,
Ce s-alegea eroul mare-al crucii?
Ori, spune, Luther, papă să fi fost
Şi papa Leo dascăl la catedră,
Mai pregătea reforme cel dintîi,
Mai blestema amarnic celălalt?
Napoleon, de nu-i gătea cărarea
Cu val de sînge-un neam plin de mîndrie,
într-o cazarmă proastă s-ar fi stins...

ADAM

(Inchizind gura lui Lucifer.)

Destul, destul... Povestea ta întreagă
îmi pare-atît de simplă şi de dreaptă,
Dar cu atît mi-e paguba mai mare:

Pe proşti ii mint credinţele deşerte.
Pe-acei ce nu simt sufletu] cum bate
Şi mişcă-n toate lucrurile noastre...
Dar cei mai buni şi-ar înţelege fraţii,
De n-ar fi frînţi de-nvăţătura ta!

LUCIFER

Vorbeşte deci cu soţul tău! Nu strică
Să te cunoşti cît mai de-aproape însuţi.

ADAM

Mulţi mai tinjiţi pe plaiurile-acestea?

ESCHIMOSUL

Da, mulţi! Mai mulţi decît aş fi în stare
Pe degete să număr. Este drept
Că-n jurul meu mi-am prăpădit vecinii,
Dar în zadar, căci alţii noi răsar...
Şi ce puţine-s focele acum...
Fă tu, fă azi, de eşti un Dumnezeu,
Mai multe foce, oameni mai puţini!

ADAM

Mi-a fost destul; vin să plecăm, Luciferf

LUCIFER

Dar stai, măcar nevasta să-i vedem.

ADAM

Nu vreau s-o văd, căci un bărbat căzut
E pururea prilej de scîrbă şi
Numai dispreţ trezeşte-n piept. Femeia,
Visul etern şi drag al poeziei,
Cînd a căzut, e-o fiară ce-ngrozeşte!
Nu vreau s-o văd! Vin' să grăbim de-aici...
***(Lucifer,** trăgind încet pe **Adam spre bordei, sparge** uşa **şi în prag iese Eva, nevasta Eschimosului. Adam stă** încremenit şi se miră.)*

LUCIFER

Cum, n-o mai ştii? E cunoştinţă veche...
Cuprinde-o-n braţe, căci sărmanul om
Se supără grozav de nu-i cinsteşti
în acest chip obişnuit soţia.

ADAM

Cum s-o cuprind, eu, ce-am ţinut în braţe
Pe-Aspâsia? Doar licărind abia,
îi mai revăd figura, dar se pare
Că s-a schimbat, sub ploaia de săruturi,
în animal!

ESCHIMOSUL

(Intrînd în bordei.)

Nevastă, avem oaspeţi!
Primeşte-ni-i!

(Eva se aruncă la sinul lui Adam şi-l trage înăuntru.)

EVA

Bine-ai venit, străine!

ADAM

(Desfăcîndu-se.)

Vai, ajutor, Lucifer! Să plecăm!
Coboară-mă din viitor acasă!
Să nu mai văd ce crudă-mi este soarta,
Şi lupta stearpă! Vreau să mă gîndesc:
Mai lupt, ori ba, cu voia Lui de sus?

LUCIFER

Sfîrşit e visul... Te trezesc, Adame!

TABLOUL XV

Afară din paradis

(Scena se transformă în regiunea de palmieri din tabloul al treilea. Adam, din nou tînăr, iese visător din colibă şi priveşte împrejur mirat. Eva e aţipită înăuntru. Lucifer stă la mijloc. Zi strălucitoare.)

ADAM

Vedenii fără nume, unde sunteţi?
în jurul meu zîmbind trăieşte totul
Cum am lăsat, dar inima s-a frînt.

LUCIFER

Om încrezut, nu cumva ai dori
Ca să se strice-orînduirea firii
Şi-un meteor să ţi s-aprindă-n noapte,
Să piară lumea, dacă moare-un vierme?

ADAM

Eu am visat, ori poate-acum visez?
Mai mult decît un vis e existenţa
Ce-n lutul mort a poposit o clipă,
Ca împreun-apoi să se fărîme?
De ce, de ce-nţelegerea de-o clipă,
Ca să pricepem groaza nefiinţii?

LUCIFER

Te tînguieşti? Numai un laş primeşte
Fără de luptă lovitura care
S-o-nconjure el tot mai este-n stare.
Cu linişte priveşte cel puternic
La slovele destinului etern,
Gîndindu-se fără mustrare numai
Cum va să-nfrunte apăsarea lor?
Povestea ta-i sub stăpînirea sorţii:
Unealtă eşti minată înainte.

ADAM

Nu î Nu ! Mi-e slobodă voinţa
Pe-un preţ atît de scump răscumpărată,
Căci pentru ea m-am izgonit din rai.
Din visurile mele-am învăţat.
Azi, că sunt treaz, tot eu voi hotărî
In care chip să-mi îndrumez cărarea.

LUCIFER

Dacă n-ar fi uitarea şi speranţa
Logodnice destinului pe veci,
Una să-nchidă ranele primite,
Alta să-ntindă giulgiul peste groapă,
Zicîndu-ţi: Vezi, s-au prăbuşit o sută,
Tu însă eşti alesul care-o trece...
Ştii, ca savant, prin alte ciudăţenii,
Există-un soi de viermi de intestine
Care trăiesc în uliu şi-n pisică,
Dar perioada cea dintîi a vieţii
In şoarecii de casă o-mplinesc.
Nu-i hotărît pe care dintre şoareci
Are să-l prindă uliul sau pisica.
Sunt mulţi cari scapă, fiindcă se păzesc
Şi mor bătrîni în cercul lor domestic.
Dar se-ngrijeşte-o lege fără milă
Să cad-atîţia-n ghearele duşmane
Cîţi trebuie, ca peste mii de ani
Şi viermele să fie pe pămînt.

Nici între oameni fiecare ins
Nu e legat, dar omenirea-ntreagă
E-ncătuşată-n veşnice obezi,
însufleţirea-n valul ei te-apucă
Azi pentru-un lucru, mîine pentru altul.
Se vor găsi, deci, jertfe pentru ruguri,
Vor fi şi cei porniţi să-şi bată joc.
Iar cel ce poart-un catastif de numeri
Se va mira de cumpăna cu care
Măsoară soarta, fără nici vn greş,
Virtute, crimă, toate deopotrivă,
Credinţă, nebunie sau omor...

ADAM

Stai! Mi-a venit un gînd. Voi fi eu încă
în stare, Doamne, să te-nfrunt ! Oricît
Mi-ar zice soarta: pîn-aici trăieşti,
Eu am să rid, şi dacă-mi vine: ***mor.***
Nu sunt eu încă singur pe pămînt?
în faţa mea-i o stîncă. jos abis,
O săritură, actul re! din urmă,
Şi pot să strig: sfirşită-i comedia...

(Adam înaintează spre stîncă, Evi apare în uşă.)

LUCI FER

Sfîrşit... sfîrşit... Ce vorbe fără rost!
Sfîrşit e-n orice clipă şi-nceput...
— De ce-ai văzut aiîtea mii de ani?

EYA

De ce-ai plecat de lingă mine,-Adame?
Sărutul cel din urmă ţi-a fost rece.
Ai griji pe faţă scrise, şi mînie...
Mă tem de tine...

ADAM

( ] nainlînd.)

Iară mă pîndeşti?
îmi calci în urmă, nu simţi că bărbatul,
Stăpînu-acestor plaiuri, are încă

Şi alte trebi pe lingă gluma goală?
Povară-mi eşti cînd nu pricepi, femeie!

(înduioşai.)

Numai puţin... să fi dormit puţin...
C-aşa mai grea îmi pare jertfa mea,
Pe care-acum mi-o cere viitorul...

EVA

Ascultă-mă, şi jertfa-i mai uşoară,
Căci s-a-ntărit ce-a fost ieri îndoielnic
Şi viitorul ne priveşte-n faţă.

ADAM

Ce spui?

EVA

Adame, ştiu că vei zîmbi.
Te-apropie să ţi-o şoptesc, ascultă,
Simt că sunt mamă...

ADAM

(Căzind in genunchi.)

Doamne, m-ai învins.
Vai, iată-mă in praf, zadarnic lupt
Fără de tine, împotriva ta...
Pieptu-mi desfac, înalţă-1 sau loveşte-]...

LUCIFER

Ce-i, vierme, ce-i? Ori ai uitat mărirea
Ce-mi datoreşti?

ADAM

Dă la o parte totul.
A fost un vis deşert, vreau pace-acum.

LUCIFER

Şi tu, femeie fără minte, spune:
Ce te mîndreşti? Copilul tău şi-n rai

Tot din păcat s-a zămislit, şi-aduce
Mizerie şi crimă pe pămînt.

EVA

Dar, dacă Dumnezeu vrea, va veni
Un nou-născut în scutece sărace,
Frăţietatea să aşeze-n lume.

LUCIFER

Te scoli, azi, slugă, împotriva mea?
Sus, dobitoace!

(tmbrinceşte pe Adam,. Se deschide cerul. Dumnezeu apare in slavă, împrejmuit de îngeri.)

DOMNUL

Duhuri, la pămînt!
în faţa mea, mărire nu-i.

LUCIFER

(Clătinîndu-se.)

Blestem!

DOMNUL

Ridică-te, nu fi înfrînt, Adame,
în mila mea, eu iarăşi te primesc.

LUCIFER

(Aparte.)

Cum văd, aici, ca-n orice căsnicie,
Se-mpacă toţi, nu-i vorbă, e frumos,
Dar mintea rece moare de urît.
Mai bine-ar fi să mă retrag...

(Pleacă.)

DOMNUL

Lucifer!
Am un cuvînt şi pentru tine, stai!
Iar, fiule, tu spune ce te doare!

ADAM

M-au chinuit, vai, groaznice vedenii
Şi rostul lor eu, Doamne, nu-l pricep.
învaţă-mă ce soartă mă aşteaptă!
Mi-e dată numai firea mea îngustă
Ce simt că-n luptă sufletul mi-l stoarce,
Ca vinul care, limpezit fiind,
Il torni pe jos, ca să ţi-l bea ţarina?
Ori are altă ţintă băutura?
Urmaşii mei vor merge înainte,
Apropiaţi de tronul tău, sau poate
Se vor trudi ca bou-n jug, la moară,
Fără să spargă cercu-n care umblă?
Are-o răsplată pieptul vrednic, care
Batjocorit e,-n sîngerarea lui,
De gloată, fără duh? Mă luminează,
Şi bucuros duc orişice ursită...
Căci un cîştig e-n schimbul meu, dar, vai.
Nedumerirea mea e iad.

DOMNUL

Nu cerceta
Ce tain-ascunde ochilor tăi dornici,
Cu bunătate, mîna cea de sus.
Căci dac-ai şti că-i trecător popasul
Jos pe pămînt şi dincolo-i eternul:
N-ar fi virtute nici o suferinţă.
Dac-ai vedea că sufletu-i ţărînă —
Ce te-ar împinge pentru mari idei
S-arunci plăcerea clipei trecătoare?
Pe cînd aşa, e-n neguri viitorul,
Şi, cînd eşti gîrbov de povara clipei,
Cu raza lui te-naltă infinitul.
Iar dac-ar fi mîndria-i să te prindă,
Te-ar stînjeni făptura-ţi îngrădită.
Aşa se nasc mărirea şi virtutea.

LUCIFER
(Rîzînd.)

în adevăr, tu calci pe-un drum de slavă!
Mărirea şi virtutea te-nsoţesc —-
Două cuvinte care-atunci se-ntrupă
Cînd lîngă ele străjuiesc prostia,
Prejudecata şi credinţi deşerte.
De ce pe culme am chemat pe om,
Cînd el, zidit din soare şi noroi,
Mic e-n ştiinţă, şi-n orbire mare?

ADAM

Nu-ţi bate joc, Lucifer! Am văzut
Alcătuirea minţii tale limpezi
Şi-am zgriburit, îmi era frig acolo.
Dar, Doamne, cine poate să mă-ndrume,
Ca să rămîn pe calea vredniciei?
Tu m-ai lipsit de braţul-călăuză,
Cînd am gustat din al ştiinţei pom.

DOMNUL

Ţi-e mîna tare, inima înaltă,
Iar cîmpul muncii fără de hotar.
Ş-un glas de sus, cînd bine bagi de seamă,
Te-ndeamnă-n drum, te mustră şi te-nalţă.
Tu să-l asculţi! Iar cînd a amuţit
Din cer povaţa-n larma vieţii tale,
Femeia, mai plăpîndă, mai curată,
Şi de noroi cu doi paşi mai departe,
Ea are s-o audă, strecurînd-o,
Prin inimă, în cîntec şi visare.
Cu-aceste două îţi va sta alături,
în nenoroc ca şi-n zile senine,

Un geniu zîmbitor, să te mîngîie.
Iar Lucifer, tu, o verigă-n lanţul
Fără sfîrşit, te zbate mai departe!
Tăgada şi ştiinţa ta cea rece,
Ca drojdia ce fierbe aluatul,
Vor zbuciuma pe om, dar nu-1 vor fringe.
Tu pedepsit vei fi în veşnicie,
Văzînd de-a pururi că ce vrei să strici
înmugureşte-n bine şi-n frumos.

CORUL ÎNGERILOR

între crimă şi virtute,
Slobod vei putea alege,
Căci deasupra este Domnul,
Mila lui e scut şi lege.
îndrăzneşte, deci, nu-ţi pese
Cînd mulţimea e ingrată,
Preţuirea luptei tale
E de fapta-n sine dată.
Orice tîrg e o ruşine
Care sufletu-ţi despică,
Pe cel slab 1-aşterne-n ţărnă,
Pe cel vrednic îi ridică.
Dar, în slava înălţării,
Nu fi orb de-nchipuirea
Că, prin rostul faptei tale,
Tu-i dai Domnului mărirea.
Nici să crezi că fără tine
Voia Lui unealtă n-are:
Bucură-te cînd te lasă
Să-mplineşti sfîntă chemare.

EVA

Pricep cuvîntul, slavă ţie, Doamne!

ADAM

îl simt şi eu, şi-i voi urma porunca,
Numai sfîrşitul de-aş putea să-1 uit.

DOMNUL

Omule, zis-am, luptă-te şi crede!

A N E X Ă

FRUNTAŞUL

I

(Scena se petrece într-un orăşel din nordul Ardealului. Biroul domnului advocat dr. Traian Hurmuzău, fruntaş, naţionalist înfocat, membru al mai multor corporaţii etc.,etc... Amurg. Fruntaşul stă la masa de scris dus pe gînduri; e bărbat chipeş peste patruzeci, grăsuliu, oacheş, cu barbete „pocînbart" şi cu ochelari „ţvicări" prinşi în aur. în momentul cînd începe povestea, servitoarea Veta deschide uşa cu sfială, întîi bagă capul şi după un moment de ezitare intră. Hurmuzău tresare nervos şi-i sar ochelarii pe masă. Acest obicei rău îl audecîte ori li se necăjeşte stăpînul, fiindcă pe nasul lătăreţ şi vulgar stau numai aninaţi. Slujnica îngălbeneşte.)

Dr. TR. H. *(nerăbdător):* Să mă lasă-n pace! Auzi? Ţi-am spus, că nu-s acasă! Să mă lasă-n pace!

SERVITOAREA *(cu teamă):* Mă rog, săru mîna, că nu vrea. Nu vrea să plece! Tot la cufnă stă de azi-dimineaţă... şi c-aşteaptă pe domnu!... Ice, că tot atîta, are vreme... *(Mai îndrăzneţ).* Ne-o adus şi-o corfă de ouă, tare proaspete mă rog...

Dr. TR. H. *(domolindu-se. Plictisit):* Ce vrea? De, unde-i?

SERVITOAREA *(prinde curaj şi se apropie un pas):* Din Mărgineni, mă rog, zice că are o treabă mare şi-un ficior cătană-n Bosnia... la ştreliţi... Il

mai ţine-un an şi-o lună... *(înduioşată.)* Şi tot oftează: Ion al meu... Ii zice Ion... *(Schimbă tonul. Cu temei.)* tntîi era să-1 bage la furvezări la Bălg...!

DR. TR. EI. *(ii taie vorba răstit):* Ieşi afară. *(Servitoarea înghite cuvîntul Bălgrad şi speriată se învîrte în călcîie,. îi foşnesc poalele, într-o clipită iese şi închide uşa. Advocatul îşi aprinde ţigara, îşi potriveşte ochelarii. Se uită în oglinda de peste masă şi zîmbeşte, mîngîindu-şi barbetele. Apucă din nou hîrtia dinainte, citeşte încet. Se înseninează. Citeşte cu glas tare: „Domnilor şi fraţilor, cum a zis poetul nostru Mureşan, unde-i unul nu-i putere la nevoi şi la durere, noi trebuie să fim cu poporul, talpa ţării, noi cu ei şi ei cu noi, în iubire şi dragoste, căci din opincă ne tragem şi aceasta este caracteristiconul nostru"... Se opreşte. Priveşte din nou în oglindă şi repetă apăsînd vorba: „...aceasta este caracteristiconul"... Stă pe gînduri o clipă. Aşează hîrtia la o parte, îşi scoate ceasornicul. Se reculege. Strigînd:)* Veto! Veto!

SERVITOAREA *(deschide uşa repede):* Poftim.

DR. TR. H. *(acru):* Spune-i să vie! *(Servitoarea iese mulţumită. Pauză. în scurt i se aude vocea prin uşa întredeschisă, în ton familiar: „numa să te lasă să-i spui"... Uşa se deschide domol şi în prag apare un ţăran uscăţiv, trecut de cincizeci de ani, umilit, cu pălăria subsuoară.)*

ŢĂRAM "I. *(îşi şterge fruntea cu mîneca cămeşii):* Să iertaţi măria-voastră. Bună sara...

DR. TR. H. *(surprins):* A... dumneata eşti?... Ee... Ai adus?...

ŢĂRANUL *(cu bunătate):* Tocmai de aia viu domnule doftor... să mă ierţi... ierta-te-ar Dumnezeu... pînă la culesul cucuruzului... nu putem... nu putem de loc...

DR. TR. H. *(ironic):* Ştii ce, Oarţă Ilie? n-o mai lungi! Pune-i jos... Scoate din şerpar... De acolo de la spate! Lasă, că ştiu eu...

ŢĂRANUL *(zîmbeşte îndurerat):* Ba chiar acum o dată numai ce-i drept... zău. că nu se potriveşte...

DR. TR. II. *(nerăbdător):* Lasă, Iasă! N-o mai lungi... uite am treabă... pune banii jos... tot aşa faceţi!

ŢĂRANUL *(blind):* N-avem, domnule, n-avem... *(Explicînd.)* Iaca rata la „Dacia".

DR. TR. H. *(ţîfnos):* Atunci? Ce vrei?...

ŢĂRANUL *(scoale din sîn o hîrtie împăturată într-o năframă. Deznoadă colţurile.)* Iacă asta, pecetea... cu jucuţia de poimîine... *(Rugător, cu hîrtia în mînă.)* Pînă la culesul cucuruzului...

DR. TR. H. *(impacient):* Ţi-am spus!... Din două una: ori pui trei sute douăzeci de coroane, ori...

ŢĂRANUL *(căscînd ochii îi taie vorba):* Cum trei sute douăzeci? întîi o fost treizeci de zloţi... şaizeci de coroane... mai în păresimi s-o făcut şaptezeci de zloţi de argint... *(Aducindu-şi aminte)* după aia o sută patruzeci... cîte coroane vine asta?... *(Stă un moment să-şi tragă socoteala.)*

DR. TR. H. *(răstit):* Ce cîte coroane, cîte coroane? Trei sute douăzeci de coroane! Ce să-ţi fac? Ţi-am spus o dată. Proţesu, petractarea întîi, a doua... la tablă... ieşire de trei ori la faţa locului... remonstraţie... experţi... Ce ştii d-ta? Ştempăle...

ȚĂRANUL *(plîngător):* Măcar din ștempăle să mai slobozi... că mă prăpădesc de tot...

DR. TR. H. *(se ridică de pe scaun):* Am isprăvit!

ȚĂRANUL *(pe gînduri):* Cum, trei sute douăzeci? Nu-mi iasă de loc.

DR. TR. H. *(categoric):* Am isprăvit!

ȚĂRANUL *(luminat de o nădejde face un pas înainte. In ton potolit și puțin familiar.):* Am vorbit și cu mama dumitale, leica Saveta... O cunosc... ne cunoaștem tare bine de cînd era crîșmărească la șipotu Sasului...

DR. TR. II. *(enervat):* Ieși afară!

ȚĂRANUL *(speriat. I-a roșit obrazul, li tremură buzele.):* Domnule... nu mă lua așa... om bătrîn... să ne înțelegem.

DR. TR. H. *(amenințător):* Nici o vorbă! Am isprăvit! *(Deschide ușa și-i pune mina pe umăr.)*

ȚĂRANUL *(cu amărăciune):* Nu lași, domnule? Nu lași? *(Ridică glasul.)* N-ai și dumneata?...

DR. TR. II. *(îl smâcește de pieptar pe țăran. îi cad ochelarii:)* Cum? Ce te adică? Iacă impertinentul, la mine în casă. *(Răcnind.)* Ieși afară!

ȚĂRANUL *(se trage întunecat la o parte în dreptul ușii. își înfundă pălăria pe ochi. înghețat și sarcastic):* De cînd erai mic tot al dracului ai fost... Nu te repezi!... că plec... Am tot auzit, că de cînd s-au tăiat pădurile, s-au tras hoții la oraș... Nu te repezi... cine! *(Pleacă înfuriat. Din curte i s-aude glasul cum strigă:)* „Să nu-l puie dracu să vie!... Să nu-l puie dracu..."

DR. TR. H. *(galben de mînie își adună ochelarii, răsuflă adînc, scoate batista și-i șterge. Se uită împrejur):* Tîlharul... Lasă că te joc eu... Veto! Veto!

SERVITOAREA *(apare tremurînd în prag):* Mă rog... mă rog...

DR. TR. H. *(aprins):* Ce te rogi? Deschide fereastra, tu sărăcie, să iasă spurcăciunea!... *(Pleacă.)*

SERVITOAREA *(deschide geamul către stradă. întoarce capul. Vede că a plecat stăpînul. Se așează pe parcanul ferestrei, urmîndu-și mai departe conversația cu prietena din uliță:)* La tunari îi mai lasă și cu cîte doi... da' la ștreliți tot trei ani îi ține... *(Seară. Povestea se întinde.)*

II

(După o săptămînă, în același orășel. Banchet la adunarea unei societăți culturale. Masă mare. Toate „notabilitățile". în frunte protopopul, mulțumit că a toastat frumos pentru „majestatea-sacesaro-apostolică", zîmbește cu grație solgăbirăului ungur. Larmă. Din colț strigăte: „S-auzim!" Unii bat cu cuțitele în pahare. Un chelner a vărsat trei pahare de bere. Răsună o înjurătură ungurească. S-auzim!)

DR. TRAIAN HURMUZĂU *(în picioare, cu ochelarii în mina dreaptă. Zîmbește satisfăcut, urmînd firulunui toast):* ...Dar eu, eu domnilor și fraților... eu sunt de părere că pentru literatura și cultura poporului român... *(Strigăte: „...Așa-i!. . . . . Așa-i!...")* ... pînă la cea din urmă picătură. *(Chiote: „Așa-i !")* ...Noi toți de la vlădică pînă la opincă. *(Un popă bătrîn: „Brava... brava... vivat!")* ...căci poporul este talpa țării, iar noi, inteligența, vorba poetului Coșbuc: Unde-i unul nu-i putere... *(Un tînăr candidat de advocat, zîrnbind pentru*

sine: „Eminescu!") ...la nevoi şi la durere... unde-s doi puterea creşte... *(Mai mulţi în cor: „Şi duşmana, nu sporeşte..."" Protopopul zîmbeşte afirmativ solgăbirăului: „Tare bine vorbeşte..."}* ...căci acesta este caracteristiconul nostru!... Să trăiască deci poporul, domnilor şi fraţilor... *(Straşnice aclamâri: „Să trăiască!... Vivat!... Să trăiască /..." Oratorul închină şi goleşte paharul. Cei din jur îi string mîna. Lăutarii au început romanţa:* Nu mă abandona. *Miros de tutun. Larmă. Cheful, se apropie.)*

Iii

...,,a vorbit apoi fruntaşul nostru iubit, d-l Dr. Traian Hurmuzâu închinînd pentru popor. Toastul harnicului luptător în care a vestit necesitatea apropierii de ţărani şi solidarizarea cu aceşti lucrători ai ogoarelor a stîrnit o furtună de aplauze. Dr. Traian Hurmuzău a fost viu felicitat. Vrednicul naţionalist a donat 100 de coroane pe seama „Asociaţiunii". Fapta se laudă de la sine. Deie bunul Dumnezeu..." etc. (Fragment din raportul publicat în *Telegraful român.)*

IV

(Peste patru săptămîni. Căsuţa lui Ilia Oarţă (Mn Mărgineni. Seară. Ţăranul cu nevasta şi cu trei copii do la doisprezece ani în jos stau la vatră, în tindă. Unul în leagăn. Un băieţandru de doisprezece ani ţine în mînă o scrisoare. Suflă în foc. Flacăra pîlpîie. Iu căldăruşa de pe pirostrii e apă de mămăligă. Ţîrîie un greier.)

ŢĂRANUL *(cu glas dirz):* Cum vine? Mai zi o dată, mă Gheorghiţă!

BĂIATUL *(citeşte silabisind):...* Care sănătate să vă deie Dumnezeu şi dumneavoastră... *(Toţi se înduioşează. Ţăranul înghite sec. Nevasta oftează şi-şi şterge ochii cu iia: „Săracu Ion!")...* Pe aici prin Bosnia a dat ger mare şi dacă aţi vîndut boii ce să mai fac acasă... Este un filăr la a şasălea companie, sas din Hundrubechiu, zice să ne ducem la America... Să-mi scrieţi cui i-aţi vîndut să ştiu şi eu pe ce mînă au ajuns... mai stau aici în pita împăratului unsprezece luni şi două zeci şi una de zile... Al dumneavoastră fecior cu credinţă Ion... da şi de oi scăpa am să-l învăţ io...

(Băiatul s-a oprit cu cititul. A isprăvit. Toţi tac. Ţăranul şi-a aşezat bărbia între palme şi se uită prostit în foc. Nevasta plinge înfundat. Băiatul cu, scrisoarea se uită gînditor. Cei mici tac şi ei.)

CFiL DE ŞASE ANI *(după o pauză):* Aşa-i că nu-i de cioară, mamă?... Aşa-i că-i de buhă cuibu?... De buhă. *(Nu-i răspunde nimeni.)*

NOTE

I

a mesajului, a ideilor şi sentimentelor care frămîntau epoca. Ca şi orator ia, teatrul era o tribună de luptă, era o necesitate vitală pentru comunicarea cu publicul. Din această perspectivă, dramaturgia a solicitat condeiul celor mai reprezentativi scriitori români din Transilvania. „Teatrul lui O-Goga — scria **G.** Călinescu — e onorabil dar nu e invocaţia poetului" ***(1st. Ut. rom. de la origini pînă în prezent,*** p. 541). Că nu e în vocaţia poetului e mai greu de acceptat dar că e vizibil sub nivelul poeziei, acesta e un fapt de necontestat.

Goga s-a afirmat ca om de teatru[1] prin piesele ***Domnul notar, Meşterul Manole*** şi prin traducerea remarcabilă a ***Tragediei omului*** deMadâch. Intenţiile sale par să nu se fi redus numai laatît;o pagină din ziarul ***Cosînzeana***[2], tipărită la Orăştie, ne informează că „imediat ce a terminat ***Domnul notar,*** Octavian Goga lucra la alte două piese într-un act: ***Sonata lunei*** şi ***Lupul,*** pe care le scrie la poalele Pirineilor, în orăşelul Saint Jean de Luz". Aceste piese au fost scrise sau nu? Nu ştim. Ele nu se găsesc între manuscrisele sale şi niciodată Goga n-a mai pomenit de soarta lor. De asemenea nici un exeget nu le mai aminteşte, într-un fel sau altul, şi nici un bibliograf nu le-a înregistrat.

Piesa ***Domnul notar*** a fost terminată în 1913 – precizează Goga, explicîndu-i geneza şi rosturile sociale. Unele fragmente au apărut în presă, precum scena intitulată ***Mitruţ jitarul,*** în ***Tribuna,*** Arad, an. XV, nr. 1, 1/14 ian. 1911, p. 1 —4. „Candidat de deputat în judeţul Arad, trei luni de propagandă electorală mi-au dat prilejul să văd multe taine. Am crezut că sint dator să dau acest tablou de frămîntare interioară a noastră, sub apăsarea unei idei de stat străin. Din aceste preocupări a ieşit ***Domnul notar"***[3]. Goga candidase în luna iunie 1910 la Chişineu (Arad) pentru a intra în parlamentul din Budapesta. Nu reuşeşte însă, căci baronul Wenkhein cheltuieşte 300.000 de coroane, pe lingă teroarea dezlănţuită de administraţie, şi-i smulge scaunul de deputat. Mîhnirea şi experienţa tristă le găsim în piesa ***Domnul notar,*** care s-a tip?rit într-un singur an în patru ediţii şi s-a jucat prima dată la 16 februarie 1914 pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, într-o excelentă distribuţie.

„Pe drumul misiunii sale, pe care o simte ca o poruncă la care nu se poate împotrivi, Octavian Goga trece graniţa blestemată la fraţii

Kloga scriitor dramatic, **In *Luceafărul, nr.* 13-14, 1 iulie 1913, p. 454.**

[2] ***Cosînzeana,*** **an. III, nr. 34, 1913, p. 496.**

3 O. Goga, *Fragmente autobiografice,* In volumul *Discursuri,* Ed „Cartea românească", p. 26.

ii

liberi, în regat, în inima lui, în Bucureşti, şi aici, **ca o provocare a** realităţilor ce le-a lăsat în urmă şi pa care le simţea **şubrede, gata să se** prăbuşească, lasă să i se prezinte pe scena Teatrului **Naţional *Domnul notar.* El,** care în răstimp, ca membru activ în Comitetul **Naţional** al românilor din Ardeal, cunoştea legiuirile ţării şi **era părtaş la** luptele naţionale, ştia că după reprezentarea acestei **lucrări, nu mai are ce** căuta în Ardeal. Goga stăruie totuşi ca piesa **lui să fie reprezentată.** Nu pentru că ar fi putut gîndi că va putea **trăi restul zilelor** departe de Ardealul pe care-1 iubea cu atîta înfocare, **ci pentru că** era sigur că exilul său nu va fi de lungă durată, ci **realizarea idealului** naţional e foarte aproapa" (Ion Agârbiceanu, ***Octavian Goga,*** **în *Pagini literare,*** an. VI, nr. 1—2, 1939).

Ecourile în conştiinţa marelui public au fost de **nedescris.** „Succesul ***Domnului notar*** — scria Eugen Lovinescu[1] **— a amintit succesul** întîiului volum de versuri al poetului. Entuziasm în **sală.** ***La arme!*** şi ***Deşteaptă-te, române,*** sus, în galeria înflăcărată; **mişcare în presa** de aici şi de dincolo; banchete la Bucureşti şi la **Sibiu; intervenţia** unei puteri străine; frica dezlipirii României de **la politica Triplei** alianţe; serbări în folosul Ligii culturale; cununi de **laur...; în** scurt, toate vînturile prielnice, ce suflaseră în pînzele **întîiului volum, au** suflat şi de data aceasta, şi cu drept cuvînt, şi **asupra *Domnului notar,*** care, punînd o problemă naţională înainte de **a pune una estetică,** trebuia să întîmpine un succes naţional. Presa **i-a dat deci sprijinul;** Liga l-a dat pe al ei; publicul mare pe al lui; **scriitorii pe al** lor. Din convergenţa atîtor bunevoinţi a ieşit o **apoteoză." Ziarele** vremii precizează că autorul a fost aplaudat o **jumătate de oră, că** după fiecare act sala arhiplină ovaţiona şi cortina **s-a ridicat de** zeci de ori. Cronicarii dramatici ai diverselor ziare se **întreceau a doua** zi în elogii: „Dacă muzele Plymie şi Calliope **au fost pentru o** clipă îndurerate fiindcă li s-a răpit poetul lor răsfăţat, **d-l** O. **Goga,** în schimb Parnasul — se scrie în ziarul ***Universul* — trebuie** să **fi** răsunat de strigătele de bucurie ale surorei lor Thalia, **pentru' că a** văzut închinîndu-se la altarul ei un nou, dar vrednic **slujitor al** artei dramatice". Iar revista de specialitate, ***Rampa,*** **scrie cu înflăcărare:** „Cea mai caldă şi cea mai entuziastă seară de teatru **pe care am pomenit-o** pînă **acum. *Domnul notar*** n-a cîştigat un **succes, a cîştigat un** adevărat triumf." Succesul de la Bucureşti stîrneşte **mînia autorită-**

i **Eugen Lovinescu, *Critice,* vol. I, ediţie definitivă, Ed.** „Ancora", **Bucureşti, 1925, P. 138.**

ţilor cezaro-crăieşti, şi Goga e condamnat la un an şi jumătate închisoare, pe care n-o execută, căci din martie 1913, se afla cînd pe coastele dalmatine, cînd prin Grecia şi Egipt, iar în iunie 1914 izbucneşte războiul,mondial care va duce la destrămarea statului asupritor, în revista ***Transilvania*** (anul 1914, p. 198) întîlnim următorul anunţ cu privire la ***Domnul notar:*** „Piesa d-lui Octavian Goga, care a avut un succes aşa de mare pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, a fost confiscată de poliţia din Ungaria[1]. Parchetul a intentat proces autorului pentru agitaţie." Piesa lui Goga are în centrul ei o problemă fundamentală pentru epoca respectivă, cînd o parte a politicienilor din Transilvania se orientau spre calea luptelor parlamentare. într-o atare împrejurare concret-istorică, poetul „pătimirii noastre" se arată preocupat de probleme deosebit de grave: deznaţionalizarea laşă vinderea conştiinţei naţionale pe un blid de linte, pactizarea une părţi din intelectualitatea transilvăneană cu asupritorii. Viziunea, aceasta era, de fapt, conştiinţa lucidă a unei tragedii, provocată de alterarea sentimentului naţional şi patriotic. Piesa n-are nici o notă naţionalistă. Afară de jandarmi cu baionetă, simbol al statului cezaro-crâiesc, asupritor, nici un personaj de altă naţionalitate nu apare in piesă zugrăvit în mod critic. Acţiunea piesei se petrece în satul Lunca (al cărui model este un sat din preajma Grăciunelului, unde s-a născut Iosif Goga, tatăl autorului), în ajunul alegerilor, momentul cel mai potrivit pentru o desfăşurare dinamică şi pentru caracterizarea adîncă a personajelor. Actul întîi se desfăşoară în biroul domnului notar, fiind de faţă şi candidatul guvernului şi şeful jandarmilor unguri, strajameşterul Gal. Cei trei pun la cale prigonirea alegătorilor care doreau să sprijine pe contracandidatul Ioniţă Florian, tînăr destoinic şi bun patriot. Tot din primul act cunoaştem şi viaţa notarului Traian Văleanu, care venise în comuna românească numai cu peana (condeiul) la ureche. Tip de arivist, acesta ademeneşte fata unui om harnic din sat, Nicolae Borza, şi o ia de soţie, o dată cu o zestre bogată, de care va dispune după bunul plac. Decorul este evident simbolic. Masa din mijlocul camerei, încărcată cu registre roşii şi verzi personifică, desigur, dominaţia administraţiei austro-ungare, supravegheată de pe perete de portretul împăratului Franz Iosef. La perete, retrase — ca în poveştile cu cenuşăreasa — laviţele, scoarţele româneşti şi o icoană a Sfîntului Nicolae din interioarele rurale, reprezintă lumea în

i ***Domnul notar* — cu privire la confiscarea piesei de către guvernul maghiar, In *Luceafărul,* nr. 7, 1 aprilie 1914, p. 219.**

care, tăcută şi supusă, doar in amintire, mai dăinuie viaţa simplă a ţărănimii noastre. în acest decor simbolic, la ridicarea cortinei apare notarul şi candidatul guvernului, Ieronim Blezu. In casa notarului, care trăieşte cu o destrăbălată (Otilia Sfetescu, fata lui Oprea din Spîni), nevasta sa Ana, rămasă cu sufletul neîntinat lîngă compatrioţii ei, îndură o teroare cumplită. Ea trăieşte în umbră, prin colţuri, ca laviţele, îmbărbătată de servitoarea Lina, care simte la fel ca ea şi ca oamenii cinstiţi ai satului, ce„nu-şi lasă legea să-i ajungă blăstămul, să nu le putrezească oasele în copîrşeu". Conflictul se petrece în sînul unei familii româneşti, în casa notarului Traian Văleanu, care, în calitate de slujbaş al statului austro-ungar, sprijină candidatura doctorului Ieronim Blezu, funcţionar în minister Ia Budapesta, utilizînd mijloacele cele mai venale. Bătrînul Borza, socrul notarului, e un patriot cinstit, un om integru, un ţăran dîrz, ***de l°g-, v:ch?,*** dar ruinat economiceşte de propriul său ginere încît „prin hambarele goale... s-a cuibărit şorecăria... cîntă greieruşii în cămară..." După ce nu se mai văzuseră de doi ani, notarul îl cheamă la el şi-i propune să-1 sprijine în alegeri pe Blezu: ***„Notarul:*** Ştii ce, facem pace... închidem tot. Dă votul lui Blezu... Aşa-i că dai?" în jurul acestor două personaje se strînge, de fapt, toată acţiunea piesei. Ele sînt şi cele mai bine conturate, fiindcă celelalte sînt îndeajuns de liniare. Tensiunea dintre ei creşte o dată cu desfăşurarea evenimentelor pînă cînd, în faţa satului răsculat, Borza îl ucide pe Văleanu. Deznodămîntul acesta este de un efect dramatic remarcabil, căci cititorul, sau respectiv spectatorul, rărnîne cu senzaţia că Borza doar execută gestul, voinţa fiind a satului. El este un mandatar al colectivului. Dialogul dramatic, dinamic şi vijelios dintre Văleanu şi Borza, răfuiala oarecum personală, sînt înecate de strigătele mulţimii, de mînia obştii, care creşte ca o furtună, ca o apă ce vine vertiginos de departe, ajunge la ferestrele casei notarului şi le sparge în momentul suprem de criză. Protagonistul piesei, notarul Traian Văleanu, este un român renegat. Arivismul său 1-a condus către o completă detaşare de masa ţărănească şi de luptătorii români, solidarizîndu-1 cu reprezentanţii statului asupritor. Dar prezentarea lui sub un aspect exclusiv negativ, dăunează, într-o oarecare măsură, realizării estetice. De aceea el are o psihologie cam sumară, nu e chinuit de nici o îndoială, nu suferă pe urma faptei sale. „Văleanu — scria Lovinescu, ***loc. cit.*** — e un erou dintr-o bucată; o pată de umbră fără nici o lumină." Goga 1-a încărcat cu toate defectele, căci un trădător de neam e un soţ infidel, un ginere escroc, un linguşitor faţă de cei mari, un zbir faţă de

cei mici, un hoț însuşindu-şi banii ce nu-i aparţineau. Tot un renegat pictat cu o singură culoare, negru puternic, este şi Ieronim Blezu, propus de autorităţile de stat a fi candidat în judeţul Arad. Alegerea lui varsă sîngele compatrioţilor săi. Blezu e o figură pedantă, o lichea politică de cea mai joasă speță, care dispreţuieşte poporul într-un limbaj latinizant şi se reazămă, în atingerea scopului, pe bani şi pe violenţă. Cînd notarul Văleanu îi aminteşte că adversarii lor politici se sprijină pe popor, el răspunde cinic şi ridicol: „ — Lasă-mâ, domnule Traian, cu poporul... lasă-mă... Poporul să-şi vază de treabă» ***sapristi... ergo*** să-şi ţie gura... scurt... Să se facă cucuruzul, înţelegi, cucuruzul... Să aibă ce băga-n gură, înţelegi, să-şi zică ocinaşele sara, să se întoarcă cu faţa către părete... da... poporul... na... Iar domnişorii ăştia cu părul vilvoi, cari umblă de smintesc oamenii şi ***quasi*** se iau de gît cu baronii din casina magnaţilor, ăştia trebuiesc scuturaţi, o bătaie ***prima classis, caniş maier,*** să le treacă metricea... na..." O altă figură care inspiră dispreţul, un renegat, la o scară mai mică, dar la fel de odios, este şi Stan Hopîrtean, omul de încredere al celor •doi „fost zupaş la honvezi", care cumpără voturi pentru Blezu cu zece zloţi, reţinînd şi pentru sine doi „de fiecare căciulă". Acestor arivişti şi acoliţilor lor, li se opun figuri obişnuite din rîndurile poporului, care capătă, însă, o semnificaţie extraordinară, în lupta pentru apărarea patrimoniului naţional. Din perspectiva acestor personaje, a colectivităţii satului, se poate stabili un raport strîns, organic, între piesele lui Goga şi mai cu seamă primele sale două volume de versuri.

Pricinile dramelor sociale şi naţionale sînt aceleaşi şi într-o parte şi în alta. Atmosfera de apăsare şi împilare e aproape identică, realizînd şi aici, ca şi în volumul ***Poezii*** şi ***Ne cheamă pămintul,*** fundalul social-istoric. E şi în ***Domnul notar*** aceeaşi lume şi aceeaşi problematică, tratată, fireşte, după legile genului dramatic. E acelaşi sat românesc, tradiţional şi patriarhal, cu case care păstrează răbojul după grindă, cu preoţi şi dascăli luminoşi şi patrioţi, purtînd acelaşi nume ca şi în poezii, cu cantori şi cu pristăvari, cu căprari isteţi, foşti „în slujbă la împăratu", cum e Stoia în piesă sau Radu Roată, cel din poezia ***De demult,*** cu bătrîni cititori ai ***Ciaslovului,*** precum în poezia ***Bătrîni;*** e un sat care are un acut sentiment al destinului său istoric. Ţăranii, cu acelaşi limbaj arhaic şi regional, se conduc după aceleaşi legi nescrise, ca şi cei din poeziile sale, legi ale tradiţiei populare, legea veche, dintre care supremă este cea a omeniei. Borza acţionează în numele omeniei; pristavul satului părăseşte postul său modest în numele omeniei şi preotul îl apreciază ca atare: „Mitruţ e un om de omenie... el a plecat", Ideea etică e asemănătoare cu aceea din poezia ***Dorinţa:***

„Iar popii nostru-ntîmplător
Vreun oaspe atunci să-i vie:
Pe cine-ngropi, părinte, azi?
«Po-un om de omenie!»"

în spiritul semănătorismului, prezent uneori în crezul artistic al lui Goga, el distinge net intre „haine albe" şi „haine negre". Eroii ţărani sînt potoliţi, cu sufletul mocnind sub cenuşa durerilor, răbdători pînă ţişneşte scînteia revoltei, şi atunci se dezlănţuie ca un uragan. Mînia colectivă — acumulată pînă la pragul de sus, dar care nu se declanşează niciodată in poezia lui, rămînind ca o ameninţare apocaliptică, misterioasă — aici o întîlnim revărsată. Se realizează astfel, o împlinire a universului lui Octavian Goga din prima perioadă a activităţii sale. Trecerea din domeniul liricii în acela al dramei, Goga o realizează cu acelaşi suflet răscolit de patimi şi cu aceeaşi vibraţie lirică. Continuitatea e perfectă. Figurile conturate în poezie trec pe scenă. Numeroase replici ale personajelor ţărani refac atmosfera unor „poezii", sau utilizează aceleaşi amănunte caracteristice. Comentariul lui Borza la moartea căprarului Stoia, care avea medalii, „bani de la-mpăratu", ca şi preotul din ***Apostolul,*** aminteşte nemijlocit, prin viziunea dramatică şi înţeleaptă asupra vieţii şi a morţii, poeziile ***Vn om*** şi ***A murit...***

„Borza: Ce păcat? Om sărac, tu copilă, om necăjit... Ehei, draga badei... Moartea pe seama omului sărac nu vine cu coasa... îl ia cu moale, îl oblojeşte-n ţol. Culcă-te bine şi tu o data, om de omenie.... Pune capu pe perină de mătase... Aşa-1 ia..." Şi personajele celor două poezii dorm prima dată tihnit, omeneşte, doar cu prilejul morţii. Pentru întîia oară bordeiul lor are aspectul unei modeste locuinţe umane:

„Rămas bun, biete mîini de trudă,
Atîta vreme-mpovărate,
Ce staţi pe pieptul slab acuma
întîia dată-ncrucişate.
Azi nu mai e îngust bordeiul
Să-ncapă jalea ta amară"...

(Un om)

„Ce viață fără milă... Lîngă mort la căpătîi,
I-a fost dat să ardă-n casă luminarea cea dintîi".

(A murit)

în atari împrejurări social-istorice, omul sărac şi de omenie se poate întîlni numai prin moarte cu repausul. De aceea moartea îi apare ca o uşurare a durerilor.

Pentru ilustrarea ideei noastre ni se pare important nu atît identificarea unor corespondenţe de amănunt, cît stabilirea unităţii de ansamblu a universului artistic, organicitatea viziunii, care ne determină să privim mai nuanţat şi mai dialectic problema personalităţii contradictorii a lui Goga, specificul creaţiei sale.

Dacă există o corespondenţă între virtuţile creatoare ale lui Octavian Goga în diversele genuri, există şi o corespondenţă intre limitele gindirii sale artistice şi ideologice.

Cultul pentru patriarhalitate, pentru o lume de „lege veche", tendinţa de idealizare a unor relaţii anacronice, opoziţia semănătoristă Sat—oraş, din poezia sa, se fac simţite şi în piesa ***Domnul notar,*** a cărei idee dominantă rărnîne, însă generoasă din punct de vedere social şi patriotică din punct de vedere naţional, corespunzînd organic ideilor fundamentale care străbat volumele ***Poezii*** şi ***Ne cheamă pămînlul.*** Căci anumite note semănătoriste retrograde în condiţiile istorice ale ţărilor româneşti, unde problema naţională era într-un fel rezolvată, unde oraşul nu reprezenta stăpînirea străină, au un alt rost în contextul istoric-social-politic al românilor din Transilvania, un rol progresist.

Originalitatea şi virtuţile artistice ale piesei sînt de netăgăduit, deşi în actul al doilea, care se petrece în ograda lui Oprea Sfetescu, unde notarul se află împreună cu ibovnica, se resimt puternic influenţe caragialiene. „în ***Domnul notar***—scria G. Călinescu în ***1st. lit. rom.,*** p.541 — luptele electorale din vechiul Ardeal cu concurenţii între candidaţii din partida naţională şi partizanii guvernului sînt reprezentate în chip absolut pitoresc, cu mijloace caragialiene." Exagerarea lui Călinescu este evidentă, căci sînt scene care n-au absolut nimic comun cu teatrul lui Caragiale. Dacă s-ar fi referit numai la această scenă de amor ar fi avut, desigur, perfectă dreptate. Partenerii sînt profund ridicoli în scena de dragoste cu leşinuri, cu „ochi daţi peste cap" şi cu sentimente exprimate într-un limbaj caragialesc. Otilia, care cunoscuse desfrîul în periferiile bucureştene îi vorbeşte cu „bibicule", „dragăpisule", „Titipuiule", „sămoarăcineminte", „sanfazon", „parol doner" etc. Iar notarul rigid, neîndemânatic, îi răspunde într-un grai arhaizant, latinizant, uşor administrativ: „Nu dragă, ***pIacă*** (în sens de pofteşte, ***n.n.)*** şi nu te supăra, da' vezi, omu... bănuiala... de cîţi spui tu... cîţi ai cunoscut acolo în familie...", „să mă pardonezi" etc. Stilul are un viu nerv dramatic. Replica e cel mai adesea eliptică, fraza tuturor personajelor se fringe şi se articulează pe suspensii interioare. Cît de dramatică, de sugestivă e o replică a unui personaj secundar, ce efect scenic pot avea punctele interioare de suspensie: „Ei... lasă... Parcă dacă stai-nchisă-n casă, lumea-i surdă... lumea-i oarbă... tot cu ochii roşii... se cunoaşte... N-ai ce-i face... O dată duci mîneca ia ei... Săraca lelea Saveta... Prostii... toate-s prostii... parastas prostii, lumină-n progadie prostii... numa dumnealui... cum mai rabdă Maica Precista..."

In 1920, — ne informează Paul I. Prodau in lucrarea ***Teatrul românesc contemporan (1920—1937),*** — drama ***Domnul notar*** se reia la Teatrul Naţional din Bucureşti, cu sentimentul că „nu se mai poale prezenta decît ca un document al unei epoci de tristă memorie, păstrîndu-şi intactă valoarea artistică, socială şi politică. Ca o amintire tristă a unor vremuri trecute şi dureroase ***Domnul notar*** şi astăzi trezeşte în inimi indignarea de altădată" (p. 99). Perenitatea piesei rezidă în capacitatea de a exprima calvarul luptei pentru unitate naţională, în veridicitatea imaginii pe care ne-o dă despre un anume moment istoric: ***„Domnul notar*** este o pildă vie, bine prinsă, a moravurilor de pe vremea habsburgilor" (p. 99). Cronicarul elogiază din acest spectacol decorurile frumoase şi în nota locului unde se petrece acţiunea" (p. 100). Despre roluri spune că au fost date la actori de mîna întîi. „în frunte ***Iancu Brezeanu,*** marele actor Brezeanu, care povesteşte de minune şi cu un joc sobru, emoţionează pînă la lacrimi. ***Iancu Pelrescu*** apare într-un rol de predilecţie, dînd viaţă cinstit românească bătrînului Nicolae Borza. Ţi se pare o figură legendară care se coboară dintr-o ramă pentru a se înfierbînla şi a se revolta în faţa noastră, în slujba unei cauze sfinte şi mare. D-l ***Bulfinsky*** interpretează rolul personajului antipatic din piesă, al d-lui notar şi cu toate acestea nu repugnă, datorită unei artistice creaţiuni. Impunător şi emoţionant d-l ***Ciprian*** în rolul preotului Nicoară. în cea mai justă notă d-na ***Ana Luca-*** plină de umor d-na ***Maria Ciucurescu Bulfinsky.*** D-l ***Mânu*** aminteşte ca ovreiul decît ungureanul. D-l ***Duţul sen*** redă o imitaţie a unui candidat guvernamental, cu o căznită conştiinciozitate. D-na ***Sonia*** apare în rolul unei servitoare ardelene.Restul interpretării bine iniţiat de sfaturile şi indicaţiunile unui bun director de scenă" (p. 100).

Manuscrisul acestei • iese, i r. 6. 082, f. 1-102, se a'lă Bibi./cad-
Reproducem textul ediției din 1914: „Octavian ***Gog&jDomnul notari*** Editura «Flacăra»", 148 p.

•cafană, s.f. — restaurant, casină.
cilindru (țilindru), s.n. — pălărie înaltă, cilindrică, cu borurile înguste; joben.
copîrşeu, s.n. — sicriu.
docsologie, s.f. — cîntare liturgică de laudă şi de preamărire a sfintei Treimi.
ectenie, s.f. — şir de rugăciuni scurte rostite de preot sau de diacon în cursul serviciului roligios.
ferdelă, s.f. — baniță.
honved, s.m. — nume purtat de soldații din infanteria ungară în evul mediu şi de soldații din armata terestră ungară sub monarhia austro-ungară.
manegură, s.f. — manevră militară.
oarzăn, adj. — de-a dreptul, fără ocoluri.
ocinaş, s.n. — rugăciunea ***Tatăl nostru;*** rugăciuni care se spun dimineața.
podrnol, s.n. — prispă.
prislav, s.m. — cel care anunța poporului ştirile oficiale; ispravnic, vătaf.
procov, s.n. — văl, pînză cu care se acoperă diverse lucruri; pătură, postav.
progadie, s.f. — cimitir.
strajameşter s.m. — plulonier-major în armata austro-ungară.
tutoi, s.n. — bucium mic făcut din scoarță de alun.
varmeghie, s.f. — comitat.

(.•141) MEŞTERUL MANOLE

Mitul sacrificiului suprem, pe care-l presupune creația operei de artă, a ispitit, în istoria dramaturgiei româneşti, pana multor autori, realizîndu-se un adevărat repertoriu pe tema Meşterului Manole. „Am avut — observa Octav Şuluțiu — un Meşter Manole fad, într-o atmosferă istorică, a lui N. Iorga. Un alt Meşter Manole idealizat, aureolat, al lui Adrian Maniu. Altul a fost un Meşter Manole zidar şi mahalagiu, purtat de zgomote de dobe şi trîmbițe şi urlete de copii de țîță, al lui Victor Eftimiu. Iar ultimul, în fine, a fost un Meşter Manole in frac, cu, pe deasupra hainelor, un halat alb si tăindu-si

visul în piatră, al lui Octavian Goga. Nici unul n-a ştiut să mulțumească deplin adevărata cerință a legendei şi a trebuit să aşteptăm pe Lucian Blaga, care ne-a dat nu numai o operă de artă incontestabilă, dar tocmai din acest motiv a epuizat subiectul pentru oricînd"[1]. Efortul lui Şuluțiu de a formula degajat şi concis o opinie critică n" se acoperă cu nici o judecată de valoare obiectivă şi exactă. Un motiv atît de generos şi de universal uman nu e nicicind epuizabil. El se pretează la infinite transfigurări artistice, realizabile din unghiurile estetice şi etice cele mai variate. Fidelitatea sau infidelitatea față de motivul original, popular, nu poate constitui un criteriu valoric absolut. Orice dezvoltare lirică, epică sau dramatică ar cunoaşte acest motiv nu reprezintă o trădare a originalului. E numai un nou mod de a-i înțelege sensurile adinei şi tainice, de a releva una sau alta din trăsăturile fundamentale ale mitului. Dacă in drama lui Lucian Blaga accentul cade în mod deosebit pe ***Jurămint*** pentru, că autorul s-a preocupat îndeobşte de resorturile tragice ale fatalității, reintroducînd pe scena noastră vechea concepție elenică a ***moirei,*** dacă jurămîntuT celor zece meşteri va rămîne pentru totdeauna semnul sub care li se va desfăşura destinul, în schimb în ***Meşterul,*** Adrian Maniu s-a oprit îndeosebi la ideea rezistenței tradițiilor, la inerția pămîntului şi a forțelor lui oarbe. In spiritul piesei lui Adrian Maniu evoluează şi drama lui Ion Luca, căci şi la el solul păgîn, inerția vechilor credințe reprezintă o rezistență îndărătnică. Apare aci în plus voința diabolică a unui călugăr care se îndrăgosteşte de soția lui Manole. El pune la cale dărîmarea zidurilor. Construcția se poate realiza numai jertfind o ființă umană. Datorită intrigilor lui moare şi Lăcrămioara şi meşterul. Drama aceasta e aproape de omenesc, dar pierde din suflul mitic al legendei. La Goga întîlnim o prezență activă a celor două tendințe: chemarea spre ideal, spre spiritualizare şi jertfă şi chemarea spre teluric, spre omenescul din noi.

Dacă eroul lui Goga, de pildă, e „în frac" sau „în halat alb", destinul lui nu se depărtează cu nimic de sensul jertfei din popularul ***Meşter Manole.*** El îl completează şi îl amplifică din perspectiva proprie a poetului. Din legenda şi mitul folcloric Octavian Goga a extras cu o intuiție subiectivă nouă, simbolica jertfei creatoare. Exprimînd un adevăr etern valabil pentru drama creației, Goga mărturiseşte în zbuciumul tragic al sculptorului Andrei Galea, frămîntarea dureroasă

i Octav Şuluțiu, *Pe manjlne de cărți,* seria I, Ed. „Miron Neagu", Sighişoara, 1938, p. 197.

a propriei sale vieți, care se degajă limpede şi din volumele lui de versuri — fireşte pe alte coordonate: ***Poezii, Din umbra zidurilor, Cintece fără Iară, Din larg.*** Ideea de sacrificiu personal în interesul colectivității, ideea jertfei de sine a artistului în vederea desăvîrşirii operei sale, e prezentă în toată poezia lui Octavian Goga, care merge, în poezia ***Rugăciune,*** pînă Ia refuzul cîntării eului propriu, semn al dăruirii depline pentru finalitatea artei sale: „Alungă patimile mele, / Pe veci strigarea lor o fringe, / Şi de durerea altor inimi / Invață-mâ pe mine-a plinge. / Nu rostul meu, de-a pururi pradă / Să plîngă-n lacrimile mele". In mărturisirile sale autobiografice, Goga lămureşte semnificaţia orientării sale spre acest mit, precum şi modul în care a înțeles să-1 prelucreze: „Cît despre Meşterul Manole, pe mine m-a urmărit totdeauna această legendă plină de adîneă semnificație: ideea că opera de artă se răscumpără prin sacrificiu şi, în măsura în care opera de artă e mai mare, jertfa trebuie să fie mai hotârîtoarc. Am ales Meşterul Manole, de care s-au apropiat şi alții, însă l-am zugrăvit lăsînd mai la o parte nota istorică şi preocupîndu-mă numai de problema procesului de creatiune artistică. Am reținut ideea numai şi nu m-am dus Ia Neagoe Basarab, ca s-o ilustrez, în constructorul Solness, m-am trudit să proiectez o lumină într-un atelier do artist"[1]. •G>ga nu reține din materialul folcloric decît, simbolul. E aci o poziție estetică dintre cele mai moderne. Ca pentru M. Sadoveanu în ***Bil.ta.gul*** baladele ***Miorița, Doica*** şi ***Salga,*** şi pentru Goga balada ***Meş end Manole p.*** doar un punct înalt de pornire, un teren de decolare a imaginației proprii. E evident, şi asta e salutar, că Goga porneşte de la simbolul mitului şi nu din structura epică a materialului folcloric. Aci e prima treaptă a originalității atît de distincte a lui O. Go^n. Acțiunea piesei nu e istorică, nu se pierde în vremurile lui Nnagoe Basarab, nu se petrece Ia Argeş, eroul nu e un zidar sau arhitect şi nu înalță o biserică. Eroul e un artist, un artist modern, chinuit de eterna dramă a creației care cere jertfa supremă: ***iubirea.***

*

Piesa ***Meşterul Manole*** a fost scrisă în 1927, s-a jucat la Bucuroşii în 1927-1928, şi a fost tipărită prima oară în 1928. Cu prilejul punerii ei in scenă, Tudor Arghezi scria o cronică elogioasă în ***Bilete de papagal,*** miercuri, 28 martie 1928, nr. 48: „Diagonala generală a piesei, ideea care constituie speteaza dreaptă a lucrării dramatice,

i O. Gogi, *Fragnente autobiografice,* In voi. *Discursuri,* Ed. „Carlon romaneasca", S.A.R., Bucureşti, p. 2d —27.

scoasă din evenimente, izolată de roman şi fabulă şi concentrată în sensibilitatea spectatorului ca o noţiune, noutatea ei te opreşte. Dintr-o legendă care a putut să ademenească superficial prin frumusețea ei episodică o serie de scriitori, unii jucați şi alții nu, d. O. Goga extrage o frumusețe subiectivă nouă, veche cît şi piesa, însă secretă şi nedescoperită, simbolica legendei.

Meşterul Manole nu e un arhitect care asigură temelia catedralei zidindu-şi în dînsa, definitiv, nevasta. Meşterul Manole este fiecare creator de artă şi de acțiune, fiecare zămislitor şi întemeietor, care trebuie să îngroape în efortul lui tot ce are mai scump: nu se poate viață nouă fără jertfă. Arta e o muncă de invenţiuni şi de lupte, o revoltă, un război; trebuie să moară ceva ca să renască viața, înăbuşită aiurea, în opera săvîrşită. Cine concepe meşteşugurile de frumusețe şi de născociri ca nişte simple agremente şi ca nişte mijloace de parvenitism poate să aibă dreptate în sensul minor de industria lucrativă a epocii, în care însă elitele adevărate duc luptă neîmpăcată cu prețul căreia biruiesc în ordinul abstract şi cad. Artistul, ca şi omul de ştiință e un brigand, un devastator, un tulburător de linii, pe care îl neliniş-teşte, îl agită, îl frămîntă, cu singura nevoie de diavol sau de sfînt, de a-l primeni: această atitudine trebuie plătită cu sacrificiul.

Artistul e un monah şi arta o pustnicie. Isus Hristos, predecesorul Meşterului Manole, e categoric: cel ce-şi iubeşte fratele, averea şi soția mai mult decît pe mine, este nevrednic de mine.

E o idee, caracterizată de către un prieten din redacția ibseniană, ca şi ideea puterii singurătății. Ea se găsea întreagă şi sugestiv exprimată în literatura românească cea mai adevărată, a țăranilor. însă cel ce a găsit-o după ce toți dascălii i-au interpretat înfățişarea externă, e d. Octavian Goga. Era nevoie de corespondență mistică şi de potențialul sufletesc al deprinderii cu sensurile esențiale".

în stagiunea 1931-1932 drama lui Goga se găseşte în repertoriul Teatrului Național din Cluj. Premiera are loc la 14 februarie 1932. în stagiunea 1931 — 1932 se dau cu ea patru spectacole. Va fi reluată în stagiunea 1938—1939, în 3 spectacole. Direcția de scenă: Z. Bârsan; regia: E. Josan; sufleur: St. Constantinescu. ***Distribuția:*** Iancu Balteş: N. Dimitriu; Vlad: N. Neamțu-Ottonel; Ana: Atena Dumitrescu; Elena: V. Dimitriu; Andrei Galea: Zaharia Bârsan; Emil: I. Tîlvan; Colonelul: D. Constantinescu; Prințul: I. Vanciu; Goldman: C. Potcoavă; Reiner: M. Mateescu; Adolf: H. Cristea; Țața Ilinca: Nat. Ştefănescu; Gheorghe: T. Lapteş; Un ministru: I.S. Văleanu.

în *Teatru românesc din Ardeal şi Banat,* volum editat de Teatrul Naţional din Cluj, întocmit de A. Buteanu în 1946 (?), la p. 241 sr spune cu privire la jocul actorilor: „în *Meşterul Manole* realizări meritorii au făcut d-nii Zaharia Bârsan, Neamţu-Ottonel, Nae Dumitriu, Atena Dumitrescu etc..." în aceeaşi lucrare se precizează că: „în timpul stagiunii (din 1938-39), Teatrul a întreprins în 20 diverse oraşe din Ardeal mici turnee, reprezentînd următoarele piese: ***Trandafirii roşii, Meşterul Manole, Avarul, Finul Coniţei*[1], *Cîrceii*[2], *Ruy Bias, Mansarda*** * şi ***Importanţa de a fi serios*[4]**. Ecourile din presă din această stagiune sînt nesemnificative, nu aduc nimic nou.

în 1967, la 26 mai, *Meşterul Manole* a fost pus în scenă la Teatrul Nottara din Bucureşti, în următoarea distribuţie:

Iancu Balteş	George Demetru (artist emerit)
Vlad Brăneanu	(Dan Nicolae 1 Grigore Anghel-Seceleanu
Ana	Camelia Zorlescu
Elena Caramfil	Eugenia Bădulescu
Andrei Galea	Dorin Varga
Emil Scarlat	Radu Dunăreanu
Colonelul Dabija	Cornel Elefterescu
Prinţul Bibi Muşat	Emil Giuan
Goldman	Constantin Guriţă
Rainer	George Ţurcanu
Ţaţa Ilinca	Getta Cibolini
Gheorghe	Ion Porsilă

Sufleur: V. Tonescu — Regia tehnică: Lucian Constantinescu

Ilustraţia muzicală şi sonorizarea: Getta Hînceanu

Regizor secund: Dan Dinulescu Scenografia: Lidia Radian

Direcţia de scenă: Ion Olteanu (artist emerit)

1 Piesă In 3 acte de Maurice Hennequin şi H. de Gorse.
2 Comedie In 3 acte, localizare de Edgar Asian.
3 Piesa In 3 acte (9 tablouri) de Alfred Gehri.
*** Comedie In 3 acte de Oscar Wilde.**

Cu acest prilej cronicarul dramatic Radu Popescu a exprimat în *România liberă,* nr. 7.029, din 25. V. 1967, p. 2, în chip exagerat, o atitudine plictisită, plină de rezerve, nejustificată, atît despre piesă cît şi despre regizor şi actori: ...„Cu vreo doisprezece ani după ***Domnul notar*** (dar în două epoci, şi în două faze ale evoluţiei sale, radical deosebite), ***Meşterul Manole*** este fructul acestei voinţe, şi reprezintă o explicaţie a structurii artistului adînc legată de însuşi destinul scriitorului. Goga nu va fi avut poate conştiinţa deplină că, din străfunduri, el încerca să-şi dea o scuză şi să ofere o justificare confortabilă unei opţiuni care îl confrunta cu o judecată foarte severă, judecată, pe care, o presimţea, şi chiar o simţea, a «cazului Goga» . Astăzi, drama sa ***Meşterul Manole*** ne-a interesat, mai ales, din acest punct de vedere, al pătrunderii unei psihologii tulburi.

Care este teoria lui Goga asupra artistului, care este interpretarea pe care o dă el temei Meşterului Manole? în primul rînd, să observăm că el restrînge problema, net, la semnificaţia sacrificării Anei de către Manole, interpretînd mitul cît se poate de restrictiv, refuzînd orice extensiune spre misiunea generală a artei spre rolul artistului în lume etc., aşa cum au făcut, sau cel puţin au încercat să facă, mulţi alţi scriitori (şi mai ales cel din urmă, Horia Lovinescu). Mă rog, fie şi atît! Arta, creaţia, spune Goga prin exemplul eroului său, sculptorul Andrei Galea, nu este sacrificiu, este transfer, este sublimare a sentimentelor omeneşti, de toate felurile, în opera de artă. ***Lato sensu,*** teoria ar fi exactă, dacă ea ne-ar implica eliberarea artistului de orice răspundere morală, şi dacă nu i-ar da situaţia comodă a unui pasiv factor de tranziţie între momentul vieţii şi momentul artei. Căci Galea nu o sacrifică pe Ana iubita sa, ci pur şi simplu nu o iubeşte, indiferent de patima care l-a purtat, un moment, spre ea. Cind intervenţia soţului pune capăt, prin scandal socialo-monden legăturii dintre cei doi, Galea nu acceptă, nici nu se împotriveşte, el trece în artă întreaga sa dramă sentimentală, şi declară calm fostei sale iubite, care rămîne credincioasă dragostei, că o consideră moartă, şi înmormîntată în ultima sa operă, statuia Atlantidei (despre care autorul nu ne şopteşte nici măcar o vorbă). Deci, dacă nu există iubire, nu există sacrificiu, artistul justificîndu-se oarecum prin el însuşi, în. afară de sfera conştiinţei şi a voinţei, şi dincolo de comandamentul răspunderii morale. Pentru Octavian Goga, care-şi asumase răspunderile de cîntăreţ al idealurilor unui popor întreg, şi făcuse faţă acestei răspunderi, cu 20 de ani înainte, în chip atît de superb, concluziile Meşterului Manole sînt destul de întristătoare...

Astfel, drama — foarte simplă cu implicaţii foarte restrînse, plină de personaje fără nici o acţiune dramatică şi cel mult cu o vagă acţiune simbolică (arhitectul Scarlat pentru care arta e o simplă aplicare a geometriei) sau cu accentuate funcţiuni de raisonneur, ca bătrînul scriitor Iancu Balteş, causeur fermecător (dar mult mai puţin fermecător decît era, în viaţă, Goga însuşi, aşa cum mărturisesc toţi contemporanii săi) şi ca Elena Caramfil, sau ca simple funcţiuni de figuraţie (Brăneanu, prinţul Muşat, colonelul Dabija, bancherul Goldman) — este o dramă burgheză destul de obişnuită, strict «onorabilă», cum spune Călinescu, faţă de splendida vocaţie a poetului şi în care se simte foarte rareori «gheara leului» .

Spectacolul, realizat de Ion Olteanu este cuminte cum nu se mai poate, aşa cum însăşi opera îi cere să fie. Regizorul nu avea în faţa sa nici o problemă a unuia sau altuia dintre eroi, dar a ţinut neapărat să-şi creeze una, din abia sugerata, de către autor, problemă a lui Andrei Galea, din care a vrut neapărat să facă un erou deosebit, frămîntat, colţuros, exploziv, plămadă artistic-ţărănească diferită de a tuturor celorlalţi, ceea ce a reuşit, deşi, uneori prin contraste nejustificate, care au avut o repercutare aproape comică.

Interpretarea a fost foarte corectă, foarte îngrijită şi pusă Ia punct, în rolul bătrînului şi salonardului scriitor Iancu Balteş, George Demetru a pus toată capacitatea sa de seducţie, fiind convingător şi simpatic, şi vorbind, vorbind, sărmanul, căci altceva nu avea de făcut! în rolul soţului înşelat, moşier şi politician, Dan Nicolae, cu abia cîteva replici, s-a achitat foarte mulţumitor de o sarcină ingrată. în rolul principal feminin, al Anei, am văzut o tînără debutantă, sau încă debutantă, pe Camelia Zorlescu, pe care nu avem încă dreptul s-o judecăm, căci poate că, rolul însuşi fiind cam inconsistent, interpreta nu putea depăşi o anumită fixitate şi frecventă lipsă de exteriorizare a emoţiei. în rolul principal masculin, Andrei Galea, l-am revăzut pe Dorin Varga, mult, mult mai bun decît în mitropolitul Roşea (este vorba de un rol din ***Petru Rareş*** de Horia Lovinescu, ***n.n.)*** şi aproape bun ca Andrei Galea, şi putînd fi foarte bun, dacă ar pune mai multă substanţă, mai multă motivaţie în diversele sale salturi psihologice, în atitudinile contrastante, pe carele indică autorul, dar pe care le inspiră regizorul şi le execută actorul. în rolul Elenei Caramfil, sortită a simboliza plata fericire burgheză, Eugenia Bădulescu a pus mult farmec, sinceritate şi simplitate de bun efect. Foarte satisfăcător şi Radu Dunăreanu, în rolul arhitectului Scarlat, dar cu pieptănătura şi cu barba nu ştiu cărui boier din ***Petru Rareş".***

Octavian Goga a început să scrie piesa ***Meşterul Manole,*** Ia 10 septembrie 1927 într-un caiet mare, tip registru, pe cînd se afla în vacanţă la Cannes şi a terminat-o tot acolo într-un timp record, 11 zile. Actul I era gata la 14 septembrie, actul al II-lea la 18 septembrie şi actul al III-lea Ia 21 septembrie 1927. Manuscrisul piesei se găseşte în Muzeul „Octavian Goga" de la Ciucea.

Pe pagina cu personajele piesei, Goga notează sus, în colţul din dreapta: „în figura criticului modelul trebuie să fie Caragiale".

După prima listă a personajelor e evident că Goga s-a văzut pe sine în rolul scriitorului, căci a scris Goga, apoi şters şi pus Iancu Balteş.

Prima dată persoanele erau mai puţine şi deosebite pe ici pe colo, de cele din versiunea ultimă. Dar pagina transcrisă şi confruntată cu cea tipărită va vorbi de la sine:

PERSOANELE

1. ***Andrei Galea,*** sculptor (trecut de treizeci de ani).
2. ***Vlad Brăneanu*** (patruzeci de ani).
   [Chiar în versiunea aceasta, era scris în loc de Vlad Cosma şi nu era precizarea de ***proprietar.]***
3. ***Ana,*** nevasta lui (douăzeci şi doi de ani).
4. ***Dna Elena Caramfil,*** prietena.
5. ***Iancu Balteş,*** scriitor critic (cincizeci ani).
   [Iniţial fusese scris Goga, apoi şters discret cu o linie încît numele lui se vede foarte bine.]
6. ***Adrian Scărlătescu,*** inginer (treizeci şi cinci ani).
7. ***Trei prieteni.*** [Deci nu-s individualizaţi ca în versiunea ultimă.]
8. ***Băiatul de la hotel.***
9. ***Fata In casă.***

Tot pe prima pagină mai găsim indicaţii cu privire la locul unde urma să se petreacă acţiunea. Autorul nu era foarte decis pentru că scrie:

„Actul I. ***In hallul unui hotel Sinaia",*** apoi „Za ***o staţiune balneară"*** şi şterge cu o linie precizarea din urmă.

„Actul II. ***La ţară in"*** şi şterge cu o linie acest început de propoziţie pentru a scrie: „La conacul moşiei lui Brăneanu".

„Actul III. ***In atelierul sculptorului".***

După această primă încercare, Goga scrie din nou personajele, cu altă cerneală de un negru intens, aducînd modificări care nici ele nu reprezintă forma ultimă, tipărită.

Iată cum arată noua listă a personajelor:

Andrei Galea, sculptor.
Vlad Brăneanu, proprietar.
Ana, nevasta lui.
D-na Elena Caramfil.
Iancu Balteş, scriitor.
Emil Scarlat, arhitect.
Colonel Dabija.
Prinţul Bibi Muşat.
Goldman, bancher.
Rainer, administratorul.
Adolf, chelner la hotel.
Ţaţa Ilinca.
Gheorghe.
Un ministru.

Precizarea aceasta din urmă e adăugată pe margine. Indicaţiile scenice de la începutul primului act sînt scrise cu crei&nul. Restul manuscrisului e redactat cu cerneală. E un manuscris muncit, cu multe ştersături, cu zeci de notaţii şi încercări pe contrapagină.

Pe pagina întîi a manuscrisului se mai găsesc nişte încercări de versuri precum: „Eu cînd mă uit în mine-arare". Pe ultima pagină, de asemenea, două strofe singulare, nepublicate în vreo poezie.

De observat că în varianta tipărită pe locul întîi, al lui Galea, trece Iancu Balteş, şi că la primele şase personaje li se precizează vîrsta; la Rainer se adaugă că e administratorul lui Brăneanu.

O altă versiune manuscrisă a piesei, la Bibi. Acad., ms. rom. 5.934, f. 1-82.

Acţiunea e simplă şi urmează, pe coordonatele ei esenţiale, semnificaţia mitului popular. In holul unui hotel de la Sinaia, la ridicarea cortinei, Ana Brăneanu termină, la pian, ultima frază din ***Moartea Isoldei.*** O ascultă d-na Caramfil, scriitorul Balteş şi arhitectul Scarlat. In partea dreaptă, la o masă de cărţi, nişte oameni cu alte preocupări, aparţinînd parcă altei lumi: Brăneanu, prinţul Bibi Muşat, colonelul Dabija şi Goldman. După cîteva replici scurte de agrement, la care participă aproape toţi, Ana intervine cu o întrebare gravă, a cărei esenţă va sta tot timpul în centrul piesei. îi cere lui Baltes să-i mărturisească „patronul" artistic. Acesta îl numeşte pe Meşterul Manole.

_ ***„Ana:*** D-ta, pozitivul, fugi de mister, crezi numai în var şi cărămidă. Ce nu înţeleg eu în povestea Meşterului Manole e ideea sacrificiului dusă la absurd, nene Iancule. De ce duhurile rele i-au cerut tocmai dragostea în schimb, de ce a primit Manole acest tîrg

ingrat, de ce n-a coborît de pe schelă cu tovarăşii lui nouă, să lase zidurile în ruine şi să-şi mîngîie nevasta? De ce opera de artă să sugrume o viaţă şi să se ridice pe o îngropăciune?" (Act. I.)

Ana va ajunge să înţeleagă sensul baladei prin drama propriei ei vieţi. De mai multă vreme îi face bustul în piatră sculptorul Andrei Galea, neacceptînd, deocamdată, mitul lui Manole şi „ciudata teorie a compensaţiei", care devorează şi învie. El gîndeşte în piatră şi se crede un „manual nu un cerebral". „...Nu-1 accept pe Manole, nu-1 accept fiindcă nu-1 pricep... L-aş fi priceput atunci cînd ar fi îngropat între zidurile lui o fiinţă fără devotament... O răzbunare, aşa da... dar, încă odată, sunt pasiuni mai mari". El crede în alt mit: mitul afirmării vitale, care nu se dă îndărăt să jertfească orice misiune pentru a-şi împlini îmboldirile originale. Acesta e mitul popii Onofrei din Mestecăniş, un haiduc de popă văduv, căruia ţăranii i-au dărîmat casa pentru că „s-a încurcat" cu Rafira, cîrciumăreasa de la Moineşti. Ţăranii habotnici i-au năruit casa fiindcă popa nu şi-a zidit în ea o iubire, preferind să trăiască fericit într-o pivniţă părăginită. Evocarea acestei întîmplări e tulburătoare şi echivalează cu creearea unui alt mit, opus Meşterului Manole. E în ea o neîntrecută putere de sugestie, e o lume a pasiunilor, surprinsă cu o excepţională forţă plastică. într-o zi, pe cînd era copil, Galea îl vizitează împreună cu tatăl său pe popa din Mestecăniş:

„...Am ajuns la casa popii, nene Iancule... Era o jale, zidurile sparte, grinzile căzute, coperişul de şindrilă în mijlocul curţii... Tata a oprit, pare-că-1 văd cum se încruntase: — Părinte Onufrei! A ieşit din gîrliciul pivniţei încadrat în muşchi şi buruiene ca un triton. Rău ai ajuns, părinte! i-a aruncat vorba tata. Popa s-a uitat o clipă întunecat la noi şi-a întors capul spre pivniţă: — Rafiro! Ce să vă spun? Doi ochi negri s-au ivit peste umerii haiducului care a ridicat fruntea şi ne-a sfidat: — Bine-am ajuns, domnule Costică, bine-am ajuns! Tata n-a răspuns nimic şi a dat bici cailor... Eu din coşul trăsurii m-am uitat pe furiş înapoi. Doamnă, apunea soarele pe ruine, pe barba albă şi pe basmaua roşie... N-am văzut de atunci un tablou mai impresionant... Ei, vedeţi că nu mai rîdeţi... Pe mine m-a mişcat, doamnă Brăneanu, eu sunt cu popa din Mestecăniş".

Andrei crede în puterea nemărginită a pasiunilor care sînt pretutindeni, în toate firile omeneşti şi-n toate mediile sociale: „într-un sat de ţărani uscăţivi şi aţoşi găsiţi toată galeria marilor chinuiţi... şi pe Hamlet şi pe Polonius, şi pe Ofelia, pe toţi... Sunt îmbrăcaţi în iţari, sau în cămaşe cu altiţă, mai barbari, poate, dar sunt ei, aşa

cum trăiesc în toate minţile". Acum două credinţe, două mituri, două concepţii asupra artei şi vieţii, doi eroi simbolici stau faţă-n faţă: Meşterul Manole şi popa din Mestecăniş. Fiecare din ei au iubit o femeie. Şi unuia şi altuia i s-a cerut s-o sacrifice. Primul a sacrificat-o, al doilea nu! Care din ei o iubea mai mult? Iată o întrebare căreia îi va răspunde concret numai viaţa. Viaţa sculptorului Andrei Galea, care se va îndrăgosti de Ana Brăneanu, dar nu va avea tăria popii din Mestecăniş. E surprins într-o îmbrăţişare cu Ana de soţul acesteia.

în lumea lui Andrei, zbuciumată de chinurile creaţiei, mîinile şi fiecare moleculă a fiinţei sale se luptă cu piatra; aici nu se poate realiza gimnastica adulterului, nici iubirea. Degetele lui ca nişte cleşti drăceşti, sâpînd în piatră, vor smulge necontenit din el, din Ana, din cîntecul lor de dragoste şi vor sădi viaţa în piatră. Ana va muri cu visul ei real dar va învia în artă, în marmura nepieritoare. Concluzia piesei o rosteşte scriitorul Ion Balteş care a pus şi premisa, socotind că talentul „e o zestre grozavă şi trebuie să o plătim scump cu toţii... fie că ne cheamă doctorul Faustus, Meşterul Manole, Ion Balteş sau sculptorul Galea".

în poezia de tinereţe a lui Goga era dezbătută cu predilecţie menirea socială a creatorului, mesianismul acestuia. In versurile de mai tîrziu domină zbaterea interioară, confruntarea tragică şi sfîşietoare cu sine însuşi, cu ceea ce trebuia să fie şi n-a fost. ***în Meşterul Manole*** e pusă problema creatorului pe un plan mai larg, urmărindu-se locul lui în viaţă, destinul său propriu, nu dintr-un unghi îngust, egoist, ci într-o continuitate cu aceea a poetului mesianic. Drama lui Andrei Galea e drama poetului „pătimirii noastre", dar nu e străină de ea nici povestea popii din Mestecăniş. Nu putem oare întrezări în gestul popii care refuză idealul misiunii sale pentru mărunte patimi omeneşti şi drama lui Goga care începea atunci, prin părăsirea unor idealuri luminoase din tinereţe şi apropierea de viitoarea politicii practice?

Meşterul Manole punctează un mare şi semnificativ circuit sufletesc. De la ***Domnulnotar*** la ***Meşterul Manole*** linia directoare e aceeaşi ca de la volumul de poezii, cu o pronunţată notă socială, ***Ne cheamă pămîntul,*** la ***In umbra zidurilor,*** unde vibraţia lirică răspunde unor probleme mai personale.

Personajele dramei sînt profund poetice prin structura lor intimă, şi mai cu seamă prin limbaj. Uneori, parcă se vorbeşte chiar prea frumos, prea poetic, încetinindu-se, astfel, dinamica acţiunii. Piesa se impune printr-o mare vigoare, atribut caracteristic şi dramaturgului

şi poetului Octavian Goga, al cărui univers artistic este admirabil structurat pe'citeva imagini cheie şi pe cîteva idei artistice fundamentale.

Drama ***Meşterul Manole*** a fost tradusă şi publicată la Bratislava în 1935. Iată conţinutul copertei:

„O. Goga: ***Mistr Manole,*** Hra o trech jednânich, se svolenim aulorai prelozily Helena Langovâ a Jindra Huskovâ — Flajshansovâ".

Reproducem textul ediţiei din 1928: „Octavian Goga ***/Meşterul! Manole/*** Piesăjn 3 acte/ Editura «Cartea românească», Bucureşti"., 101 p.

(P-215) TRAGEDIAOMULUI

Tragedia omului (Az ember tragîdiăja) de scriitorul maghiar Madâch Imre se înscrie în rîndul celor mai de seamă poeme dramatice ale veacului al XIX-lea, prin profunzimea problematicii filozofice, multitudinea simbolurilor, frumuseţea stilului. Adeseori s-a spus despre' această operă că este un ***Faust*** unguresc. Madâch s-a născut la 21 ianuarie 1823 la Also-Sztregova şi a murit la Balossogyarmat la 5 octombrie-1864. Descendent al unei vechi familii nobiliare, Madâch, deşi-şii pierduse tatăl cînd avea 11 ani, a primit sub supravegherea energică; a mamei sale o excelentă instrucţie şi educaţie, care depăşeau mult pe cele ale fiilor de nobili de la ţară. Fire meditativă, Madâch preferă vieţii publice zbuciumate liniştea şi literele. Prima dramă o scrie la virsta de 16 ani. Aceasta ca şi cele cinci ce-i urmează are în centru destinul omului. Problema feminină îl preocupă, însă, în mod deosebit. Aceasta şi din motive strict autobiografice (cît a fost închis întemniţa absolutismului austriac, soţia lui a avut o comportare corn - promiţătoare, înveninîndu-i pentru totdeauna viaţa familială).

Madâch Imre este unul dintre acei rari scriitori fericiţi! care au reşit printr-o singură operă fundamentală să pătrundă: adine şi definitiv în patrimoniul culturii universale, cucerindu-şi chiar de Ia apariţia poemului său dramatic, ***Tragedia omului*** (1861)„ o mare notorietate.

Cînd — în 1903 — au început să apară, în revista ***Luceafărul,.*** an. II, nr. 14—15, primele cînturi în excelenta versiune românească a lui Octavian Goga, poemul dramatic al Iui Madâch, jucat pentru prima dată în 1883, era cunoscut în peste douăzeci de limbi: latină, franceză, italiană, germană, engleză, sîrbă, cehă, slovacă etc. Deşi a lost scrisă mai mult cu scopul de a fi citită nu jucată, ***Tragedia omu-***

lui a fost reprezentată pe scena mai multor teatre din lume: Londra, Hamburg, Praga, Viena, Budapesta, Cluj etc. Tipărirea lui mai tîrzie in limba română e neîndoios compensată de faptul că traducerea datorată lui Octavian Goga depăşeşte — după opinii autorizate — prin •afinităţi, prin intuirea spiritului originalului, prin viziune şi mijloace artistice pe oricare dintre transpunerile realizate înalte limbii. Nimic nu e de mirare. Goga era un strălucit cunoscător al limbii şi culturii maghiare, era un spirit frâmîntat el însuşi de problemele vitale ale omului, un poet de larg răsuflu liric, un pasionat al ideilor filozofice. Or, prin problematica lui social-filozofică, poemul lui Madâch corespundea perfect sufletului agitat, mereu în furtună şi bîntuit de patimi al poetului de la Răşinari. Mai trebuie observat că în struc<ura ei intimă, poezia lui Goga e o poezie plină de tragism, şi pe această coordonată îşi găseşte afinităţi multiple cu aceea a lui Madâch. Ba, mai mult, o poezie ca ***Frumoasa cea din urmă,*** din volumul ***Ne •cheamă pămlntul,*** apărută mai întîi în revista ***Luceafărul,*** an. III, nr. 1/1904, p. 6—7 cu eminescianul titlu: ***Mortua est,*** e vădit inspirată din ***Tragedia omului*** a lui Madâch, cu cei din urmă oameni care populează pămîntul (cf. Tablourile XIII şi XIV). Goga cîntă în această poezie, la care, după mărturisirea lui O. C. Tăslăoanu, ţinea foarte mult, moartea unei femei. Steaua Venus cade pe vîrful Olimţpului şi-l aprinde. Zeii Bladei privesc neputincioşi flăcările ce-au cuprins locaşul lor sfînt. Cîntăreţii toţi vin şi-şi aruncă lirele în foc. Soseşte grăbit şi fătul pribeag, cu ochi senini, albaştri, fireşte Goga însuşi, să-nstrune cel din urmă cîntec pentru ca apoi să-şi zvîrle şi el iira-n flăcări. Cu frumoasa cea din urmă s-a stins şi poezia şi soarele, care nu avea pentru ce să mai lumineze pămîntul. Goga vroia să participe cu traducerea sa, la buna înţelegere între români şi maghiari: „Ca un ecou al frecărilor politice dintre noi şi maghiari, al dureroaselor tradiţii de veacuri, precum şi a mişcărilor ce astăzi ne preocupă, putem releva faptul caracteristic că multe opere de o incontestabilă valoare iliterară scrise în limba maghiară, nu au fost traduse în româneşte. Astfel stăm de exemplu cu poeziile lui Petofi, cari în mare parte sunt şi astăzi necunoscute publicului nostru, pe cînd în Franţa, Germania etc. individualitatea genialului poet e aproape legendară. Tot astfel şi maghiarii plutesc într-o dezorientare plină de naivitate, cînd « vorba de literatura noastră. Lăsînd la o parte împrejurarea de mare ămportanţă, că amintitul fapt lipseşte de necesara cunoştinţă reciprocă două neamuri, cărora le e poruncită de veacuri o împreună vieţuire, — literatura cu rostul şi normele sale specifice, — cari nu

îngăduie convicţia unui exclusivism rău interpretat — suferă pierderi simţite"[1]. Ideea unei bune înţelegeri, prin intermediul culturii şi al scriitorilor, cu poporul maghiar vecin şi prieten l-a urmărit tot timpul pe Goga. Iată ce relatează, în acest, sens, M. G. Samarineanu în revista ***Familia,*** seria III, an. V, nr. 9—10, oct.-dec. 1938: „în preconizarea scriitorilor din jurul revistei ***Familia,*** urmăream o omenească înţelegere cu poporul vecin, prin mijlocirea scriitorilor. [...]. Am vrut să ne întindem o mînă cinstită şi să ne-o strîngem cu afecţiune sinceră, fără ca în cealaltă, la spate, să crispăm degetele pe plăselele pumnalului. Iată ce am vrut după ce cumpănisem bine cu Octavian Goga, într-o seară cu lună minunată, plimbîndu-ne, aici, la Oradea. Parcă-l aud şi-acum: — [...]. Noi continuăm să păstrăm în suflet ca un talisman credinţa aceasta a noastră de înţelegătoare prietenie. E rodnică pentru amîndouă popoarele. Şi colegii maghiari ne vor găsi oricînd gata pentru prietenie şi pentru colaborare pe tărîm cărturăresc, li aşteptăm".

Fragmente din ***Tragedia omului*** sînt publicate în mai multe numere •din ***Luceafărul:*** nr. 14—15, 1 aug. 1903; nr. 16—18, 15 sept. 1903, p. 265-268: nr. 19, 1 oct. 1903, p. 305-308; nr. 20, 15 oct. 1903, p. 325-329; nr. 21, 1 nov. 1903, p. 340-344; nr. 22, 15 nov. 1903, p. 373-374; nr. 23, 1 dec. 1903, p. 384; nr. 1, 1 ian. 1904, p. 29-33 ; nr. 7, 1 aprilie 1904, p. 139-161; nr. 8, 15 apr. 1904, p. 182-184; nr. 9-11, 15 iun. 1904, p. 214-217; nr. 14-16, 15 aug. 1904, p. 276-279; nr. 21, 15 nov. 1904, p. 364-365; nr. 20, 15 oct. 1908, p. 466-488.

Tot în ***Luceafărul*** se anunţă că, în 1906, ***Tragedia omului*** în traducerea lui Goga se găseşte sub tipar, deşi a apărut mult mai tîrziu, autorul insistînd mult asupra ei.

Tragedia omului, în care marele scriitor maghiar s-a încumetat a fi în acelaşi timp poet vizionar, doctrinar politic, filozof, teolog şi istoric, fireşte frămîntat de numeroase contradicţii şi neclarităţi ideologice, urmăreşte într-o largă desfăşurare istorică destinul însuşi al omenirii, ca şi rostul „minunatului glob de văpaie", care e planeta noastră, în nemărginita armonie cosmică.

Poemul lui Madâch, început a fi redactat prin 1859 şi adus în situaţia de a fi publicat prin 1861, este, ca şi ***Memento mori*** al lui Eminescu, o amplă frescă a istoriei universale. Amîndouă sînt, cum •observa odată Tudor Vianu, „poeme ale omenirii văzute prin speranţele, înfrîngerile şi luptele popoarelor".

1 **Octavian Goga,** *Luceafărul,* **an. II, nr.** 14 — 15, 1 **aug.** 1903, **p.** 233.

înzestrat cu un disciplinat simț al construcției epice și dramatice. Madâch a împlinit, în cincisprezece capitole armonios articulate între ele, pe o idee filozofică unică, o adevărată enciclopedie lirico-dramatică a idealurilor umanității, strînse nu o dată în obezile grele ale istoriei. Există oare un progres real în istorie? Care să fie oare rațiunea de a exista a omului, scopul și rostul vieții sale biologice și sociale? Există oare o răsplată a faptelor nobile, dăruite omenirii? Cunoaște oare cineva adevărata nemurire? Acestea sînt doar cîteva din întrebările puse și dezbătute în poemul filozofic al lui Madâch în cele cincisprezece scene.

Poemul are o construcție dramatică — a fost mult jucat pe scenele diferitelor teatre din Europa. Sub raportul construcției dramatice, observăm că primele trei scene, împreună cu ultima, constituie cadrul operei in care se pun și se rezolvă problemele. Celelalte reprezintă cuprinsul propriu-zis al poemului, prezentînd, în unsprezece ipostaze ale vieții sociale, structura frămîntată, dramatică, a omenirii, ale cărei fire epice pornesc din primele trei scene, se complică într-un moment anume al istoriei și se rezolvă în ultima scenă. Aproape toți cercetătorii au subliniat relația strînsă dintre viziunea lui Madâch asupra istoriei și filozofia lui Schopenhauer, care considera, în celebra sa lucrare ***Die Weltals Wildeund Vorstellung,*** că: „Ceea ce povestește istoria nueste, în realitate, decît visul îndelungat, coșmarul chinuitor și tulbure al omenirii". S-au remarcat de asemenea, și pe bună dreptate, evidentele influențe literare exercitate asupra creației lui Madâch de ***Faust*** al lui Goethe și ***Cain*** al lui Byron. E lesne de observat pentru orice cititor că ***Tragedia omului*** se deschide printr-un tablou asemănător cu acela din ***Faust,*** cu deosebiri de nuanțe. în tăriile cerului,. Dumnezeu stă pe tron împrejmuit de slavă; se-aude corul îngerilor, iar în locul goetheanului Mefisto se află legendarul Lucifer: rațiunea rece, după care „creatorul" e slab și pipernicit. Sînt, de asemenea, prezenți trei arhangheli: Gavril, Mihail și Rafail. „Glasul divin", cu o liniște tulburătoare, îi dăruiește lui Satan compania veșnică a oamenilor. Dar după prolog deosebirile dintre ***Tragedia omului*** și ***Faust*** devin structurale. Madâch începe să se manifeste în toată plenitudinea talentului său puternic și profund original. Deschizîndu-se cu o scenă biblică, ***Tragedia omului*** aduce în conștiința lectorului întruparea succesivă a ideilor și năzuințelor care au preocupat spiritut uman în cursul istoriei sale, dar și prăbușirea lor la răspîntii de veacuri.. De aci viziunea tragică a lui Madâch asupra istoriei umanității.

Poemul urmărește soarta omenirii, de la „alungarea din rai" pînă la robia capitalistă, sub forma unui vis dramatizat. La dorința lui Adam de a cunoaște soarta urmașilor săi, Lucifer, care primise de la „creator" mărul cunoașterii și al nemuririi, îl cufundă pe primul om într-un somn adînc, în care, după expresia lui Schopenhauer, se desfășoară „visul istoriei". Adam se visează continuîndu-se în urmași și străbătînd principalele etape de dezvoltare ale istoriei omenirii. Personajele principale ale poemului sînt reprezentate prin trinitatea biblică: Adam, Eva și Lucifer, iar acțiunea propriu-zisă pornește din momentul actului represiv al alungării din rai. Tablourile acestui poem dramatic ne poartă pe rînd în zonele celeste ale unui dumnezeu arbitrar, împrejmuit de slavă, adulat de cetele îngerești și de arhangheli, care se prosternează slugarnic la picioarele tronului:

„Pămîntu-ntreg și cerul fără margini
S-aducă laudă Domnului mărit,
Cel ce cu-o vorbă totul plăsmuit-a
Și cu-o privire-i poate da sfîrșit.
Puterea-i El, lumina întrupată,
Pe noi, drept umbre, raza-i ne-a născut".

Trecem apoi într-un paradis în care se află pomii cunoașterii și ai nemuririi. La umbra acestor pomi încărcați de simboluri, într-o zi cu soare mult, se află legendarele ființe, Adam și Eva. Lui Adam îi este sete și Eva îl îmbie cu un măr:

„Mi-e sete, Eva! Roadele din pom
îmbietor privesc asupra noastră."

Adam, deocamdată, e dorință, iar Eva convertește gîndul în faptă: „Eu rup un măr". Gestul îndrăzneț al omului e pedepsit prin muncă, după concepția biblică, și în tabloul ce urmează îl vedem pe Adam „afară din paradis", împlîntind parii unui gard, ceea ce simbolizează apariția proprietății private, iar pe Eva sădind viță de vie. Munca omului devine tot mai istovitoare, fiind supusă exploatării.

în momentul istoric imediat următor, Adam e faraon în Egipt. Mase imense de sclavi trudesc din greu, lăsîndu-și trupurile în temeliile unor gigantice construcții menite a-i imortaliza amintirea. Monumentele cele mai mărețe se acoperă însă de pulberea anilor, care, așa cum zice Lucifer:

„O mie-ngroapă piramida ta
Si numele ti-1 năruie țărîna".

Eva însăşi e soţia chinuită a unui sclav maltratat. Adam nu agreează o asemenea orinduire despotică şi tînjeşte după o viaţă mai demnă a oamenilor, în care „toţi să fie liberi":

.,Ş-acum aud: — «o mie pentru unul» —
Vreau miilor să le cîştig un rost
în altă ţară, reazim libertăţii.
Să piară insul, cei mulţi să trăiască
Şi sănătos ***întregul*** să rămîie!"

Urmărim apoi destinul omenirii în antichitatea greco-romanâ, unde Adam credo că omul poate fi mai fericit. La Atena, Eva ia chipul Luciei, nevasta lui Miltiade, acum comandantul oştirii. Sub chipul comandantului sc ascunde Adam. Miltiade e un erou dispus să se sacrifice pentru interesele obşteşti. El e părăsit, însă, de cei pentru care luptase. Dezamăgit de nerecunoştinţa lor şi considerînd că nu are sens-nici să stăpîneşti mulţimea, nici să-i slujeşti interesele, Adam pleacă în Roma epocii imperiale, sub chipul lui Sergiolus, iar Eva, sub al Iuliei, pentru a se bucura de plăcerile vieţii. E o epocă de decadenţă şi desfrîu bine reprezentată de personajele Gatul şi Milo, două ipostaze-ale lui Lucifer, sau de cocotele, sumar îmbrăcate, Hippia şi Cluvia. între ei apare apostolul Petru, propovăduind asceza creştină. Sufletul; lui Adaro se trezeşte scirbit de deşertăciunea unui asemenea trai. Alte idealuri încep să-l anime: virtuţile cavalereşti, dorul de femeia ideală, încrederea în creştinismul izbăvitor. Pleacă la Bizanţ. Acolo, Adam, un bărbat splendid şi viteaz, luînd înfăţişarea lui Tancred, vine victorios, aclamat de mulţime, în fruntea oştilor de cavaleri care se întorc din Asia. Dar creştinismul devine din ce în ce mai intolerant. Adam nu-l mai poate suporta în aceste forme agresive, care la Constantinopol ajung pînă la arderea oamenilor pe ruguri, şi doreşte o epocă în care spiritul să fie mai echilibrat. Din viaţa activă, militantă, Adam se retrage in meditaţie, în contemplarea lumii. Astfeî ajunge la Praga, întruchipat în astronomul Kepler. Stă de vorbă cu împăratul Rudolf şi visează la cuceririle pe care le va face inteligenţa umană ; e chinuit însă de îngustimea oamenilor, ce-i cer să devie zodier, să transforme ştiinţa într-o superstiţie. Eva e travestită în Barbara, soţia lui, şi nu vede nici ea in ştiinţa soţului decît un izvor aducător de bani, haine scumpe şi plăceri. Cu ajutorul unei băuturi miraculoase, adusă de Lucifer, Adam aţipeşte şi are o altă viziune a viitorului, în care „duhul mare-al vremii" va aduce întinerirea omenirii. Acorduri din ***Marsilieza*** ne poartă, cu Adam, Eva şi Lucifer, spre Paris. E toiul revoluţiei. Celebra piaţă Greve e dominată de ghilotină, iar Adam, sub chipul lui Danton, vorbeşte dezlănţuit mulţimii» Eva, ca soră a unui tînăr marchiz, se îndreaptă spre ghilotină. Danton vrea s-o salveze şi stîrneşte mînia asupra lui. Omul caută necontenit o viaţă mai bună. La Londra îl găsim organizind un falanster, căcj Madâch nu putuse depăşi socialismul utopie. Adam, sub chipul unui ins matur, chibzuieşte adînc lucrurile în mijlocul unei mulţimi de cerşetori, de cocote şi muncitori agitaţi, care cugetă în felul următor:

„Maşinile le-a iscodit Satana,
Ca să ne fure piinea de la gură".

„Bogatul şi cu dracul sînge sug.
De-ar fi aici, cum i-aş trimite-n iad !"

Falansterul nu aduce nici o fericire, dimpotrivă, izgoneşte din viaţă arta şi poezia, îngrădeşte libertatea omului, care se preface iu maşină şi număr. Adam zboară cu Lucifer în Haos, pe un drum ameţitor.

îmbătrînit şi plictisit, Adam îi cere Iui Lucifer să-1 coboare din nou pe pămînt, convins că lupta însăşi e sensul vieţii umane. Ajung în regiunile de gheaţă ale eschimoşilor. Viaţa e grea şi urîtă, Eva însăşi e o femeie total lipsită de graţie. Prevestiri seculare vorbesc de răcirea şi stingerea planetei, de degenerarea totală a omului. Adam se trezeşte din visul lung şi obositor, din nou in regiunea caldă, cu. palmieri şi lumină, dar e îngrozit de destinul urmaşilor. Din nou tînăr şi puternic, iese visător din colibă, însoţit de năluca sinuciderii. Schiţează un gest de răzvrătire faţă de Dumnezeu, în numele unei libertăţi anarhice, care ar duce la stingerea genului uman:

„Stai! Mi-a venit un gind. Voi fi eu încă
în stare, Doamne, să te-nfrunt! Oricînd
Mi-ar zice soarta: pln-aici trăieşti,
Eu am să rid, şi dacă-mi vine: ***mor.***
Nu sunt eu încă singur pe pămînt?
In faţa mea-i o stîncă, jos abis,
O săritură, actul cel din urmă,
Şi pot să strig: sfirşită-i comedia..."

Dar rezolvarea aceasta, printr-o răzvrătire laşă, nu mai e posibilă, căci Eva se simte a fi mamă. Viaţa nu se mai poate stinge niciodată.

E aici un simbol luminos, optimist, pe care-l pricepe şi Adam, care ascultă imperativul divin: „Omule, zis-am, luptă-te şi crede!"

Deşi apasă necontenit pe latura tragică a istoriei omenirii, dintr-o viziune teologală, poemul lui Madâch, prin esenţa lui obiectivă, subliniază ferm capacitatea omului de a lupta pentru îmbunătăţirea soartei sale, pentru cucerirea libertăţii popoarelor şi pentru demnitatea umană. Prin viziunile atît de plastice asupra diverselor epoci •istorico, pe care Adam le repudiază, Iasă să se întrezărească ideea că, prin eforturile sale continui, omenirea va ajunge să cucerească odată adevărata ei istorie, despre care cititorii de astăzi ai lui Madâch ştiu «a începe o dată cu desfiinţarea exploatării omului de către om.

Excelenta traducere a lui Octavian Goga, care se identifică intim •cu valorile originalului, este un act de înaltă preţuire pentru Madâch. 'Traducerea ***Tragediei omului*** în limba română a constituit unul dintre 'momentele cele mai importante care au punctat strălucit străvechile relaţii culturale româno-maghiare, îmbogăţind incomensurabil patrimoniul traducerilor din literatura maghiară în literatura română, ilustrate de personalităţi ca: Iosif Vulcan, G. Coşbuc, St. O. Iosif şi alţii. „Această operă — scria Tudor Vianu în articolul său ***Madâch şi Emineseu*** din voi. ***Studii de literatură universală şi comparată,*** ediţia a Il-a, Ed. Acad., 1963, p. 572 — 573 — este bine cunoscută şi apreciată de cititorii români, care au luat cunoştinţă de ea în frumoasa traducere a lui Octavian Goga."

Şi prin aceasta Octavian Gogaşi-a consolidat dimensiunile pozitive ale personalităţii sale contradictorii şi şi-a afirmat încă o dată acele afinităţi asidui cu acel spirit libertar al literaturii maghiare, care-l făcea să dea o preţuire atît de înaltă „sufletului curat al lui Petofi", poeziei revoluţionare a lui Ady Endre şi ***Tragediei omului*** a lui Madâch, pe care o socotea „una din cărţile mari ale veacului".

„D. Octavian Goga — scria G. Călinescu în cronica sa din ***Adevărul literar şi artistic,*** an. XIV, seria a Il-a, nr. 737 — a tălmăcit ***Tragedia omului*** cu o rară măiestrie şi în afară de cîte o înjosire ca «cocotă» pentru curtezană (mai scuzabil poeticeşte este bisericescul c... vă, pe «are d. Vrg'iezi îl asociază cu mărgăritărelul de mai), limba e curată, românească, plastică fără zorzoane şi învechită fără să miroase a mucegai. E limba (şi chiar stilul) lui Emineseu potrivit vremii noastre şi e tocmai interesant să se vadă un poet clasic care izbuteşte să fie clasic prin vorbe, pentru ureche, nu prin colorism. Dar mai presus de corectitudinea şi frumuseţea fiecărui vers in parte stă acea impresiune de lucru nou, necîrpit, încît cu greu îţi dai seama că te afli în faţa unei traduceri. [...]. O traducere ca aceasta e un noroc pentru ou autor şi fără îndoială că haina literară în care ne e înfăţişat Madâch

f L \ I I ft J I I I !§

în româneşte ne face să înăbuşim întrebarea dacă metoda de a înlănţui tablouri n-are ceva de gravură populară ca «scara vieţii», sau paralelă, aşa de des folosită în urmă în cinematograf, fiindcă izbeşte imaginaţia prin varietate". Elogiile la adresa traducerii lui Goga vor continua toată vremea şi se vor exprima în formele şi locurile cele mai felurite. Iată ce crede şi un nume mai obscur şi o revistă de provincie despre traducerea aceasta, unanim apreciată ca o lucrare originală- „...Poetul, deşi furat de zbuciumul politic, a avut vreme să dăruiască limbii româneşti capodopera maghiară ***Tragedia omului*** de I. Madâch. Această carte, asemănătoare în multe privinţe cu ***Divina*** lui Dante, nu putea fi tălmăcită nouă, decît de un spirit adînc şi îndrăzneţ ca acela al lui Octavian Goga", scria cu prilejul morţii poetului în revista ***Lanuri*** de la Făgăraş, N. Ladmiss-Andreescu.

în afară de Călinescu, Vianu şi cronicarul de la ***Lanuri,*** gînduri profunde şi aprecieri elogioase au exprimat despre traducerea lui Goga: E. Bucur, ***Blajul,*** II, p. 57 — 62; Ion Chinezu, ***Gind românesc,*** III, p. 172 — 175; Al. Hodoş, ***Revista Fundaţiilor Regale,*** II, nr. 2, p. 400-413; Ovidiu Papadima, ***Gindirea,*** XIV, p. 274-278; Octav Şuluţiu, ***Familia,*** I, nr. 9, p. 99 — 103; P. Teodorescu, ***Prometeu,*** î, nr. 11-12, p. 17-26.

Reproducem textul ediţiei din 1934: „Emeric Madâch ***/Tragedia omului /*** Poem dramatic / Traducere în versuri de Octavian Goga/ Bucureşti /«Fundaţia pentru literatură şi artă»".

(p.425) FRUNTAŞUL

N-am putea omite din perimetrul dramaturgiei lui Goga un articol dramatic, de fapt o savuroasă scenetă, ***Fruntaşul,*** publicată în volumul ***însemnările unui trecător,*** Arad, 1911, p. 126 — 130, fie şi numai pentru faptul că este, după părerea noastră, întîia încercare dramatică a autorului, poate fără să vrea. Sceneta aceasta anunţă, într-un fel, unele aspecte din ***Domnul notar:*** demagogia unor politicieni faţă de masa oropsită a ţăranilor. Simţul dramatic al autorului se impune din capul locului. Dialogul viu, forţa de portretizare, capacitatea de evocare, acţiunea dinamică sînt cîteva din calităţile incontestabile ale scenetei. „Fruntaşul", adică politicianul local, avocatul Traian Hurmuzău, „naţionalist înfocat, membru al mai multor corporaţii", om peste patruzeci de ani, grăsuliu, oacheş, cu barbete „pocînbart" şi cu ochelari „ţvicări" prinşi în aur, stă Ia biroul său, dintr-un orăşel din nordul

Transilvaniei. îşi pregăteşte un discurs sforăitor, trădînd ignoranţă, cu „domnilor şi fraţilor, cum a zis poetul nostru Mureşan, unde-i unul nu-i putere la nevoi şi la durere, noi trebuie să fim cu poporul, talpa ţării, noi cu ei şi ei cu noi, în iubire şi dragoste, căci din opincă ne tragem şi aceasta este caracteristiconul nostru"... în timpul acesta un ţăran necăjit vrea să intre la el în birou, dar e dat afară. Pînă la urmă izbuteşte, dar avocatul, descoperind în el un datornic, îi cere insistent banii pe care i-i datora. în felul acesta se demască nota demagogică a retorului politic.

Fireşte nu e vorba de o operă dramatică amplă, bine închegată, ci de un embrion în care descifrăm virtuţile de dramaturg ale lui Goga şi unele trăsături ale viitoarei sale opere: ***Domnul notar.***

Reproducem textul publicat în volumul: ***însemnările unui trecător,*** Arad, 1911, p. 126-130.

corfă, s.f. — coş mare de nuiele împletite.
părcan, s.n. — ramă de lemn, pervaz.

TABLA ILUSTRAŢIILOR

CUPRINSUL